



การศึกษากระบวนการออกแบบและวางผังชุมชนเมือง กรณีศึกษาโครงการปรับปรุงพื้นที่ชุมชนริม
คลองรอบกรุง



โดย
นายภาณุเดช รอบคิด

การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการออกแบบชุมชนเมือง แผน ข ระดับปริญญามหาบัณฑิต

ภาควิชาการออกแบบและวางผังชุมชนเมือง

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2561

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

การศึกษากระบวนการออกแบบและวางผังชุมชนเมือง กรณีศึกษาโครงการปรับปรุงฟื้นฟู
ชุมชนริมคลองรอบกรุง



การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการออกแบบชุมชนเมือง แผน ข ระดับปริญญาโทมหาบัณฑิต

ภาควิชาการออกแบบและวางผังชุมชนเมือง

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2561

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

THE STUDY OF THE URBAN DESIGN AND PLANNING PRPCESS : A CASE STUDY
OF THE KLONG ROBKRUNG RENEWAL PROJECT



A Independent Study Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for Master of Architecture (Urban Design)
Department of Urban Design and Planning
Graduate School, Silpakorn University
Academic Year 2018
Copyright of Graduate School, Silpakorn University

หัวข้อ การศึกษากระบวนการออกแบบและวางผังชุมชนเมือง กรณีศึกษา
โครงการปรับปรุงฟื้นฟูชุมชนริมคลองรอบกรุง
โดย ภาณุเดช รอบคิด
สาขาวิชา การออกแบบชุมชนเมือง แผน ข ระดับปริญญาโท
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ญัฐวุฒิ ปรียวนิตย์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้รับพิจารณาอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.จุไรรัตน์ นันทานิช)

พิจารณาเห็นชอบโดย

..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุพักตรา สุทสุภา)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ญัฐวุฒิ ปรียวนิตย์)

..... ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก
(รองศาสตราจารย์ ดร. กรุณา รักชวิน)

57051218 : การออกแบบชุมชนเมือง แผน ข ระดับปริญญาโทบัณฑิต

คำสำคัญ : กระบวนการวางผังและออกแบบชุมชนเมือง, การฟื้นฟูพื้นที่, ชุมชนริมคลองรอบกรุง

นาย ภาณุเดช รอบคิด: การศึกษากระบวนการออกแบบและวางผังชุมชนเมือง กรณีศึกษา
โครงการปรับปรุงฟื้นฟูชุมชนริมคลองรอบกรุง อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ญัฐ
วุฒิ ปรียานิตย์

การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎี กระบวนการออกแบบวางผังฟื้นฟูเมืองแก่กรรมสิทธิ์ชุมชนมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อศึกษาโครงการปรับปรุงฟื้นฟูชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่องรวมถึงกระบวนการที่นำมาดำเนินการในพื้นที่โครงการเพื่อนำมาเปรียบเทียบกับหลักทฤษฎีในการออกแบบวางผังฟื้นฟูเมืองและเพื่อเป็นข้อเสนอแนะแนวทางดำเนินการ สำหรับใช้ในกระบวนการวางผังฟื้นฟูชุมชนเมืองที่มีบริบทใกล้เคียงกับพื้นที่ต่อไป วิธีวิจัยประกอบด้วย การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งที่เป็นเอกสาร สื่ออิเล็กทรอนิกส์ การสำรวจภาคสนาม และการกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ซึ่งได้กำหนดกลุ่มตัวอย่าง ออกเป็น 2 กลุ่มตัวอย่าง คือ 1. เจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินงานโครงการปรับปรุงฟื้นฟูชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง 2. ผู้นำชุมชนในบริเวณพื้นที่โครงการปรับปรุงฟื้นฟูชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง การดำเนินการในระหว่างวันที่ 20 พฤศจิกายน ถึง 25 พฤศจิกายน 2561 การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามเพื่อนำมาเปรียบเทียบหลักทฤษฎีในการออกแบบวางผังฟื้นฟูเมือง ผลการวิจัยสรุปได้ว่าแผนการดำเนินงานจากขั้นตอนแรกจนถึงขั้นตอนสุดท้าย ดำเนินการตามกระบวนการออกแบบวางผังชุมชนเมืองจริงแต่ไม่ครบทุกขั้นตอน เพราะโครงการได้เริ่มจากผังแม่บทฟื้นฟูเมืองแก่กรุงเทพมหานคร เป็นคำสั่งจากกรุงเทพมหานครให้ดำเนินแผนการอย่างเร่งด่วน เมื่อด้วยมีข้อจำกัดทางด้านเวลา งบประมาณ และกรรมสิทธิ์ที่ดิน จึงทำให้แผนการดำเนินงานยังขาดกระบวนการบางขั้นตอนไป จากกระบวนการออกแบบวางผังชุมชนเมืองที่ได้สรุปไว้คือ 1. การเก็บรวบรวมข้อมูล 2. การวิเคราะห์ข้อมูล 3. การสังเคราะห์ผลการวิเคราะห์ 4. การกำหนดบทบาทหน้าที่ นโยบาย ความมุ่งหมาย วัตถุประสงค์ และเป้าหมาย 5. การสร้างทางเลือกในการพัฒนา 6. การวางผังและออกแบบโครงการและการเสนอแนะแนวทางนำแผนและผังไปปฏิบัติ 7. การนำแผนและผังไปปฏิบัติ 8. การประเมินผล ซึ่งทั้งหมดมี 8 ขั้นตอน แต่โครงการยังขาดขั้นตอนการสร้างทางเลือกในการพัฒนาและการเสนอแนะทางเลือกให้กับประชาชน จากที่ได้สัมภาษณ์กลุ่มประชาชน ไม่ได้มีกระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อหาประชาคมว่าชุมชนเห็นด้วยอย่างไร จึงส่งผลให้การดำเนินงานของโครงการไม่ตรงตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้เมื่อเปรียบเทียบกับสภาพความเป็นจริง ข้อเสนอแนะจากการศึกษาทฤษฎี แนวคิด กระบวนการออกแบบวางผังชุมชนเมือง ควรปฏิบัติงานตามหลักการกระบวนการออกแบบชุมชนเมืองทุกขั้นตอน ดังนี้ การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การสังเคราะห์ผลการวิเคราะห์ การกำหนดบทบาทหน้าที่ นโยบาย ความมุ่งหมาย วัตถุประสงค์ และเป้าหมาย การสร้างทางเลือกในการพัฒนา การวางผังและออกแบบโครงการและการเสนอแนะแนวทางนำแผนและผังไปปฏิบัติ การนำแผนและผังไปปฏิบัติ การประเมินผล ข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมทางการปฏิบัติกร 1. การดำเนินการตามกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน 2. การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการติดตาม ตรวจสอบโครงการ โดยการจัดการประชุมเสวนา ความคืบหน้าการประชุมประชาชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นการแจ้งถึงผลการดำเนินงาน 3. สร้างความร่วมมือให้กับประชาชนทั้งหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการรับฟังความคิดเห็นและส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมในชุมชนทั้งมิติสังคม กายภาพ เศรษฐกิจ การท่องเที่ยว ให้เห็นถึงข้อดีและจุดแข็งของชุมชนและมีรายได้เข้าสู่ชุมชนรวมทั้งภาคี ภาครัฐและเอกชน ข้อเสนอแนะการมีทางด้านกฎหมาย พื้นที่ริมคลองรอบกรุงเป็นพื้นที่อยู่ในการควบคุมอาคารเขตกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นนอก ควรจะมีข้อบังคับอย่างชัดเจน ในเรื่องของการกำหนดใช้อาคารและการดูแลประอาคาร

57051218 : Major (Urban Design)

Keyword : Urban planning and design process. Area restoration. Klong Robkrung Community.

MR. PANUDET ROBKIT : THE STUDY OF THE URBAN DESIGN AND PLANNING PRPCESS : A CASE STUDY OF THE KLONG ROBKRUNG RENEWAL PROJECT THESIS ADVISOR : ASSISTANT PROFESSOR NATTAWUT PREYAWANIT

The objectives of this research are to study concepts and theories of old town reorganization designing processes as well as public participation available in order to study community around the canal and continuous area reorganizing project. This project was included with processes that used to apply in the field studied comparing with town reorganization designing theory in order to propose operation approach for using in community located around. This research contains data collection, the data collected from literature review and field survey from 2 group of population, operator and leader of the communities, study period was in between 20 November 2018 to 25 November 2018. The results reveled that there was some missing procedure due to limiting of time, budget and land ownership. According to town organization processes plan which has data collection, data analysis, synthesis, defining the proposes, alternatives for development, installing, designing plan and recommendation for using, applying and evaluation plan. Referred to those 8 processes, some projects missing alternatives for development as well as proposing and referendum from citizens causing cannot achieve consistency objectives. The results obtained from this study could be concluded that processes of installing community plan should be obeyed the law as well as allowing people to propose their counsel.

กิตติกรรมประกาศ

การค้นคว้าอิสระเรื่อง “การศึกษากระบวนการออกแบบและวางผังชุมชนเมือง กรณีศึกษา โครงการปรับปรุงฟื้นฟูชุมชนริมคลองรอบกรุง” สามารถดำเนินการสำเร็จลุล่วงได้เนื่องจากได้รับความกรุณาอย่างสูงจากหลายๆท่าน อาทิ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐวุฒิ ปรียวณิชย์ อาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ ซึ่งทุ่มเทและเสียสละเวลาอันมีค่ามาให้คำปรึกษา พร้อมทั้งข้อเสนอแนะและแนวทางต่างๆ เพื่อช่วยปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องตรวจสอบความเรียบร้อยมาโดยตลอด รวมถึงคณะกรรมการสอบการค้นคว้าอิสระประกอบด้วย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุพัทธรา สุทธสุภา ประธานกรรมการและรองศาสตราจารย์ ดร.กรรณา รักษาวิณ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ที่กรุณาเสียสละเวลามาเป็นคณะกรรมการตรวจสอบการค้นคว้าอิสระ พร้อมทั้งให้คำแนะนำ เสนอข้อคิดเห็นต่างๆ อันเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงแก้ไขการค้นคว้าอิสระให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ผู้วิจัยขอขอบคุณ รองศาสตราจารย์ สิทธิพร ภิรมย์รัตน์ อาจารย์และบุคลากรประจำภาควิชาออกแบบและวางผังชุมชนเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ทุกท่านที่ได้ให้องค์ความรู้ ด้านวิชาการ วิชาชีพ และประสบการณ์ในการเรียนรู้ ตลอดระยะเวลาที่ศึกษาใน หลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาลัยจิตร สาขาวิชาการออกแบบชุมชนเมือง

ในส่วนของการรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยได้รับความอนุเคราะห์อย่างยิ่งจาก เจ้าหน้าที่กองจัดรูปที่ดินและปรับปรุงฟื้นฟูเมือง สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร รวมทั้งกลุ่มตัวอย่างหัวหน้าชุมชนทุกท่าน ที่ได้ใช้เวลาตอบแบบสัมภาษณ์อย่างครบถ้วนและขอบคุณบิดามารดาและครอบครัวผู้วิจัยที่คอยให้กำลังใจและสนับสนุนการจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มาตลอด รวมถึงเพื่อน พี่ น้อง ที่ช่วยเหลือการเดินทางในการสำรวจภาคสนามส่งผลให้ผู้วิจัยสามารถดำเนินการจนสำเร็จ

ผู้วิจัยขอขอบคุณทุกท่านเป็นอย่างสูงอีกครั้ง ณ โอกาสนี้

ภาณุเดช รอบคิด

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฅ
สารบัญภาพ.....	ฉ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1. ที่มาและความสำคัญของการวิจัย.....	1
2. ความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	2
3. คำถามเพื่อการวิจัย.....	2
4. ขอบเขตการวิจัย.....	2
5. กระบวนการวิจัย.....	4
6. วิธีการศึกษา.....	5
7. นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย.....	6
8. ผลที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย.....	7
9. การนำเสนอผลการวิจัย.....	7
บทที่ 2 การศึกษาทฤษฎี แนวคิด และเอกสารที่เกี่ยวข้อง.....	8
1. แนวคิดด้านการออกแบบชุมชนเมือง.....	8
2. แนวคิดการอนุรักษ์เมืองและย่านประวัติศาสตร์.....	12
3. แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ชุมชน.....	20
4. แนวความคิดการปรับปรุงการฟื้นฟูเมือง.....	24

5. กระบวนการวางผังและออกแบบชุมชนเมือง	28
6. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผนและผังเมือง.....	43
7. ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานครในการการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์.....	50
8. สรุป.....	58
บทที่ 3 การออกแบบการวิจัย.....	63
1. การออกแบบกระบวนการวิจัย	63
2. การกำหนดกรอบแนวคิดในงานวิจัย.....	67
3. การออกแบบและสร้างเครื่องมือที่จะนำมาใช้ในการวิจัย.....	67
4. การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	68
5. การกำหนดวิธีการประเมินและวิเคราะห์ข้อมูล.....	68
6. เครื่องมืออื่นๆที่ใช้ในงานวิจัย	69
7. การทดสอบเครื่องมือที่จะใช้ในการวิจัย.....	69
8. แผนการดำเนินงานเก็บข้อมูลภาคสนาม.....	70
9. สรุป.....	70
บทที่ 4 สภาพทั่วไปของพื้นที่คลองรอบกรุง.....	72
1. ที่ตั้ง ขอบเขตการปกครองและบริบทของพื้นที่.....	72
2. สภาพปัจจุบันของพื้นที่โครงการปรับปรุงฟื้นฟูชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง	75
บริเวณที่ 1	78
สภาพทั่วไปของพื้นที่บริเวณที่ 1	78
บริเวณที่ 2	79
บริเวณที่ 3	80
สภาพทั่วไปของพื้นที่บริเวณที่ 3	80
3. การวางผังแม่บทเพื่อการปรับปรุงฟื้นฟูชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง.....	90
4. ภาพรวมผังแม่บทเพื่อการปรับปรุงฟื้นฟูชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง	96

5. กฎหมายมาตรการทางผังเมืองและแนวทางปฏิบัติ	107
6. นโยบายแผนงานโครงการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่โครงการปรับปรุงพื้นที่ชุมชนริมคลองรอบ กรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง	111
บทที่ 5 ผลการดำเนินการวิจัยภาคสนาม.....	113
1. การดำเนินการเก็บข้อมูลภาคสนามของกลุ่มตัวอย่างด้วยแบบสัมภาษณ์	113
2. การประมวลและการวิเคราะห์ผลที่ได้จากแบบสอบถามสัมภาษณ์กลุ่มที่ 1 เจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินงาน โครงการปรับปรุงพื้นที่ชุมชนริมคลองรอบกรุง.....	114
3. การประมวลและการวิเคราะห์ผลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์กลุ่มที่ 2 ผู้นำชุมชนในพื้นที่ริมคลอง รอบกรุง.....	119
4. การเปรียบเทียบผลวิเคราะห์ข้อมูลโครงการและแบบสัมภาษณ์ทั้ง 2 กลุ่มตัวอย่าง.....	122
5. การเปรียบเทียบผลวิเคราะห์ข้อมูลขั้นตอนการดำเนินงานกับแบบสัมภาษณ์ ของทั้ง 2 กลุ่ม ตัวอย่าง	125
6. ข้อเสนอของผู้วิจัยกับผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม.....	126
7.สรุป.....	126
บทที่ 6 สรุปการวิเคราะห์ อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	128
1. สรุปการวิเคราะห์	128
2. การอภิปรายผลที่ได้จากการวิเคราะห์.....	132
3. ข้อเสนอแนะแนวทางการออกแบบวางผังชุมชนเมือง.....	133
ข้อเสนอแนะกระบวนการออกแบบชุมชนเมือง.....	133
ข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมทางการปฏิบัติการ	134
ข้อเสนอแนะทางด้านกฎหมาย	134
4. สรุป.....	134
บทที่ 7 บทสรุป.....	136
1. สรุปสาระสำคัญของการวิจัย	136
2. ข้อจำกัดในการวิจัย	141

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยขั้นต่อไป.....	141
รายการอ้างอิง.....	143
ภาคผนวก.....	145
ภาคผนวก ก ตัวอย่างแบบสัมภาษณ์.....	146
ภาคผนวก ข การลงพื้นที่เก็บข้อมูลวิจัย.....	148
รายนามผู้ให้ข้อมูลและตอบแบบสัมภาษณ์.....	152
ประวัติผู้เขียน.....	153



สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 เปรียบเทียบความหนาแน่นของประชากร พ.ศ. 2547 และ พ.ศ. 2557	75
ตารางที่ 2 แผนการดำเนินโครงการค่าใช้จ่ายในการปรับปรุงฟื้นฟูเมือง.....	99
ตารางที่ 3 แสดงผลการวิเคราะห์จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่ 2.....	123
ตารางที่ 4 แสดงผลการวิเคราะห์จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่ 2.....	124



สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 ขอบเขตพื้นที่ศึกษาโครงการปรับปรุงพื้นที่พุ่มชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง.....	3
ภาพที่ 2 กระบวนการหรือขั้นตอนการวางแผนตามแนวคิดของฟุลเมอร์	33
ภาพที่ 3 กระบวนการหรือขั้นตอนการวางแผนตามแนวคิดของเวริกซ์และคุนท์	35
ภาพที่ 4 แบบจำลองกระบวนการออกแบบทั่วไป.....	36
ภาพที่ 5 แบบจำลองกระบวนการวางแผนผังเมือง.....	38
ภาพที่ 6 แบบจำลองของ Geddes.....	39
ภาพที่ 7 แบบจำลองของโรเบิร์ต.....	41
ภาพที่ 8 แบบจำลองของ Mcconnell.....	42
ภาพที่ 9 แบบจำลองของ McDonald.....	43
ภาพที่ 10 แผนที่แสดงขอบเขตการปกครอง ที่ตั้งและอาณาเขตของพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์	53
ภาพที่ 11 แผนที่ท้ายข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร เรื่องกำหนดบริเวณห้ามก่อสร้างตัดแปลงใช้หรือเปลี่ยนแปลงการใช้อาคารบางชนิดหรือบางประเภทภายในบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นนอก ในท้องที่แขวงชนะสงคราม แขวงตลาดยอต แขวงศาลเจ้าพ่อเสือ แขวงบวรนิเวศ แขวงเสาชิงช้า แขวงสำราญราษฎร์และแขวงวังบูรพาภิรมย์ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร พ.ศ.2530	55
ภาพที่ 12 แบบจำลองกระบวนการวางแผนผังออกแบบชุมชนเมือง	60
ภาพที่ 13 แบบจำลองขั้นตอนการมีส่วนร่วม.....	62
ภาพที่ 14 การออกแบบกระบวนการวิจัยทั่วไป.....	65
ภาพที่ 15 การออกแบบกระบวนการวิจัย.....	66
ภาพที่ 16 แสดงที่ตั้งคลองรอบกรุง	73
ภาพที่ 17 แสดงสถิติจำนวนประชากรในพื้นที่ศึกษาทั้ง 3 เขต	74
ภาพที่ 18 แสดงที่ตั้งโครงการปรับปรุงพื้นที่พุ่มชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง	76
ภาพที่ 19 แสดงที่ตั้งโครงการปรับปรุงพื้นที่พุ่มชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง	77

ภาพที่ 20 สภาพปัจจุบันพื้นที่คลองรอบกรุง บริเวณคลองบางลำพู.....	78
ภาพที่ 21 สภาพปัจจุบันพื้นที่คลองรอบกรุง บริเวณคลองโอง่าง.....	79
ภาพที่ 22 สภาพปัจจุบันพื้นที่คลองรอบกรุง บริเวณคลองโอง่างหรือสะพานเหล็ก.....	80
ภาพที่ 23 แผนที่การใช้ประโยชน์อาคารบริเวณโครงการปรับปรุงพื้นที่พุ่มชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง	82
ภาพที่ 24 แผนที่มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ คุณค่าสถาปัตยกรรม	84
ภาพที่ 25 แผนที่มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ประเพณีและภูมิปัญญา	85
ภาพที่ 26 แผนที่แสดงพื้นที่ว่างและทางเดินริมคลองบริเวณพื้นที่โครงการปรับปรุงพื้นที่พุ่มชนริมคลองรอบกรุง.....	86
ภาพที่ 27 แผนที่แสดงตำแหน่งท่าเรือและเส้นทางเดินเรือบริเวณโครงการปรับปรุงพื้นที่พุ่มชนริมคลองรอบกรุง.....	87
ภาพที่ 28 แผนที่โครงการรถไฟฟ้าในอนาคตบริเวณพื้นที่โครงการปรับปรุงพื้นที่พุ่มชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง	88
ภาพที่ 29 แผนแสดงระบบพื้นที่ว่างและพื้นที่เปิดโล่งบริเวณพื้นที่โครงการปรับปรุงพื้นที่พุ่มชนริมคลองรอบกรุง.....	89
ภาพที่ 30 แผนที่กรรมสิทธิ์การถือครองที่ดินบริเวณพื้นที่โครงการพื้นที่พุ่มชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง	90
ภาพที่ 31 แผนที่ผังแนวคิดการออกแบบโครงการพื้นที่พุ่มชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง	92
ภาพที่ 32 แผนที่รายละเอียดโครงข่ายการสัญจรโครงการพื้นที่พุ่มชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง.....	93
ภาพที่ 33 แผนที่ผังรายละเอียดด้านพื้นที่สาธารณะและพื้นที่สีเขียวโครงการพื้นที่พุ่มชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง	94
ภาพที่ 34 แผนที่ผังรายละเอียดด้านการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมโครงการพื้นที่พุ่มชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง	95
ภาพที่ 35 แผนที่ผังรายละเอียดด้านเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวโครงการพื้นที่พุ่มชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง	96

ภาพที่ 36	ผังแม่บทโครงการฟื้นฟูชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง	100
ภาพที่ 37	สภาพปัจจุบันของพื้นที่สวนสาธารณะใต้สะพานพระปกเกล้า - ไพรชนียคาร	101
ภาพที่ 38	ทัศนียภาพหลังการปรับปรุงฟื้นฟูสวนสาธารณะใต้สะพานพระปกเกล้า - ไพรชนียคาร	102
ภาพที่ 39	สภาพปัจจุบันของพื้นที่ทางเดินริมคลองย่านสะพานเหล็ก	103
ภาพที่ 40	ทัศนียภาพหลังการปรับปรุงฟื้นฟูทางเดินริมคลองย่านสะพานเหล็ก	103
ภาพที่ 41	สภาพปัจจุบันของพื้นที่ทางเดินริมคลองย่านวรจักร	104
ภาพที่ 42	ทัศนียภาพหลังการปรับปรุงฟื้นฟูทางเดินริมคลองย่านวรจักร	105
ภาพที่ 43	สภาพปัจจุบันของพื้นที่ทางเดินริมคลองริมคลองชุมชนบ้านพานถม	106
ภาพที่ 44	ทัศนียภาพหลังการปรับปรุงฟื้นฟูทางเดินริมคลองชุมชนบ้านพานถม	106
ภาพที่ 45	แผนที่ภูมิทัศน์วัฒนธรรมตรอกบ้านพานถม	107
ภาพที่ 46	แสดงกฎกระทรวงให้ใช้บังคับผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2556	108
ภาพที่ 47	แผนที่แสดงกฎกระทรวงให้ใช้บังคับผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2556	109
ภาพที่ 48	แสดงข้อมูลสถิติกรุงเทพมหานคร	110
ภาพที่ 49	แผนที่แสดงข้อมูลสถิติกรุงเทพมหานคร	111
ภาพที่ 50	แสดงผลการวิเคราะห์จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่ 1	122
ภาพที่ 51	แสดงผลการวิเคราะห์จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่ 1	124
ภาพที่ 52	การเปรียบเทียบผลวิเคราะห์ข้อมูลขั้นตอนการดำเนินงานกับแบบสัมภาษณ์	125
ภาพที่ 53	กระบวนการวางผังออกแบบชุมชนเมือง	128
ภาพที่ 54	ขั้นตอนการดำเนินงานของโครงการ	130
ภาพที่ 55	กระบวนการวางผังออกแบบชุมชนเมือง	139
ภาพที่ 56	การลงพื้นที่เก็บข้อมูลการวิจัยจากเจ้าหน้าที่	150
ภาพที่ 57	การลงพื้นที่เก็บข้อมูลการวิจัยจากประธานชุมชนบ้านพานถม	150
ภาพที่ 58	การลงพื้นที่เก็บข้อมูลการวิจัยจากประธานชุมชนคลองโอ่งอ่า	150
ภาพที่ 59	การลงพื้นที่เก็บข้อมูลการวิจัยจากประธานชุมชนมัสยิดจักรพงษ์	151

ภาพที่ 60 การลงพื้นที่เก็บข้อมูลการวิจัยจากประธานชุมชนภิรมย์..... 151



บทที่ 1

บทนำ

1. ที่มาและความสำคัญของการวิจัย

คลองรอบกรุงตั้งอยู่ในเขตการปกครองพื้นที่เขตพระนคร ตั้งอยู่บริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ ชั้นนอกเป็นพื้นประวัติศาสตร์ที่สำคัญ มีความเชื่อมโยงกับการก่อตั้งเมืองในอดีต โดยคลองรอบกรุง เป็นคลองขุดที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชโปรดเกล้าฯ ให้ขุดขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2328 ซึ่งมีวัตถุประสงค์ ให้เป็นคลองคูเมืองเพื่อใช้ในการคมนาคมเดินทางและขนส่งทางน้ำ เริ่มตั้งแต่แม่น้ำเจ้าพระยาตะวันออกด้านเหนือ ตั้งแต่บางลำพูลงมายังแม่น้ำเจ้าพระยาข้างใต้วัดสามปลื้ม คลองคูเมืองนี้ เมื่อขุดแล้วทำให้เกิดเป็นทางน้ำรอบกรุง จึงพระราชทานนามว่า "คลองรอบกรุง" โดยพื้นที่คลองรอบกรุงนี้ ตั้งอยู่บริเวณเกาะรัตนโกสินทร์ชั้นนอก ลักษณะเด่นที่สำคัญของพื้นที่คือ ตั้งอยู่ในย่านพื้นที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ใกล้เคียงกับสถานที่อื่นทรงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะพื้นที่คลองรอบกรุงด้านเหนือ มีความเชื่อมต่อกับแม่น้ำเจ้าพระยา เป็นที่ตั้งของชุมชนบางลำพูซึ่งเป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีความเข้มแข็ง นอกจากนี้ ยังเป็นที่ตั้งของป้อมพระสุเมรุ ซึ่งเป็นเพียงหนึ่งในสองป้อมปราการของพระนครที่ยังหลงเหลืออยู่ และได้รับการขึ้นทะเบียนโดยกรมศิลปากร

ปัจจุบันพื้นที่คลองรอบกรุง เป็นสถานที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และเป็นองค์ประกอบสำคัญและมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของเกาะรัตนโกสินทร์ ส่งผลให้สถานที่ดังกล่าวมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่เป็นจำนวนมาก ด้วยเหตุนี้ทางกรุงเทพมหานครจึงได้เล็งเห็นถึงความสำคัญในการปรับปรุงพัฒนาพื้นที่และภูมิทัศน์ในจุดต่างๆ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในย่านเมืองเก่าและวิถีชุมชนดั้งเดิม จึงได้ดำเนินโครงการปรับปรุงฟื้นฟูเมือง โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร โดยมีพื้นที่บริเวณชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่องเป็นพื้นที่ศึกษา

กองจัดรูปที่ดินและปรับปรุงฟื้นฟูเมือง สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร เป็นหน่วยงานหนึ่งที่ดำเนินโครงการจัดทำผังฟื้นฟูพื้นที่เมืองเก่า โครงการปรับปรุงฟื้นฟูพื้นที่เมืองเก่าชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อระดมความคิดในการพัฒนาย่านเมืองเก่า ทั้งการจัดทำผังแนวความคิด ผังแม่บทรายละเอียดพื้นที่นำร่อง ตามยุทธศาสตร์ของผังแม่บทการพัฒนาฟื้นฟูเมือง พ.ศ.2575 ให้สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาเมือง โดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน เพื่อพัฒนาพื้นที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และชุมชนดั้งเดิมในพื้นที่ริมคลองรอบกรุง ส่งเสริมให้เป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน การจัดทำผังแม่บทพัฒนาพื้นที่ดังกล่าวของกองจัดรูปที่ดินและปรับปรุงฟื้นฟูเมือง สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร มีจุดประสงค์ในการพัฒนาหลายด้าน เช่น สังคม เศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อมทางกายภาพ

จากสาเหตุดังกล่าวผู้วิจัยได้ให้ความสนใจทางด้าน กระบวนการออกแบบวางผังฟื้นฟูพื้นที่เมืองเก่า ทั้งในด้านการนำเอาแนวคิด ทฤษฎี การพัฒนาเมืองและกระบวนการออกแบบวางผังมาปรับใช้กับสภาพความเป็นจริงได้หรือไม่ โดยที่คลอบคลุมกับพื้นที่ประวัติศาสตร์มีความเชื่อมโยงต่อกัน ทั้งบริบทของแต่ละชุมชนรวมถึงชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่ เพื่อให้เกิดการอนุรักษ์และสามารถฟื้นฟูย่านชุมชนเก่า โดยที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวางผัง

2. ความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 ความมุ่งหมายของการวิจัย

เพื่อศึกษากระบวนการออกแบบวางผังฟื้นฟูเมืองเก่า กรณีศึกษาโครงการปรับปรุงฟื้นฟูชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง ทั้งในด้านทฤษฎี แนวคิดและแนวทางดำเนินการที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่โครงการ

2.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎี กระบวนการออกแบบวางผังฟื้นฟูเมืองเก่า รวมถึงกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน
2. เพื่อศึกษาโครงการปรับปรุงฟื้นฟูชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง รวมถึงกระบวนการที่นำมาดำเนินการในพื้นที่โครงการ เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับหลักทฤษฎีในการออกแบบวางผังฟื้นฟูชุมชนเมือง
3. เพื่อเป็นข้อเสนอแนะแนวทางดำเนินการ สำหรับใช้ในกระบวนการวางแผนฟื้นฟูชุมชนเมืองที่มีบริบทใกล้เคียงกับพื้นที่ต่อไป

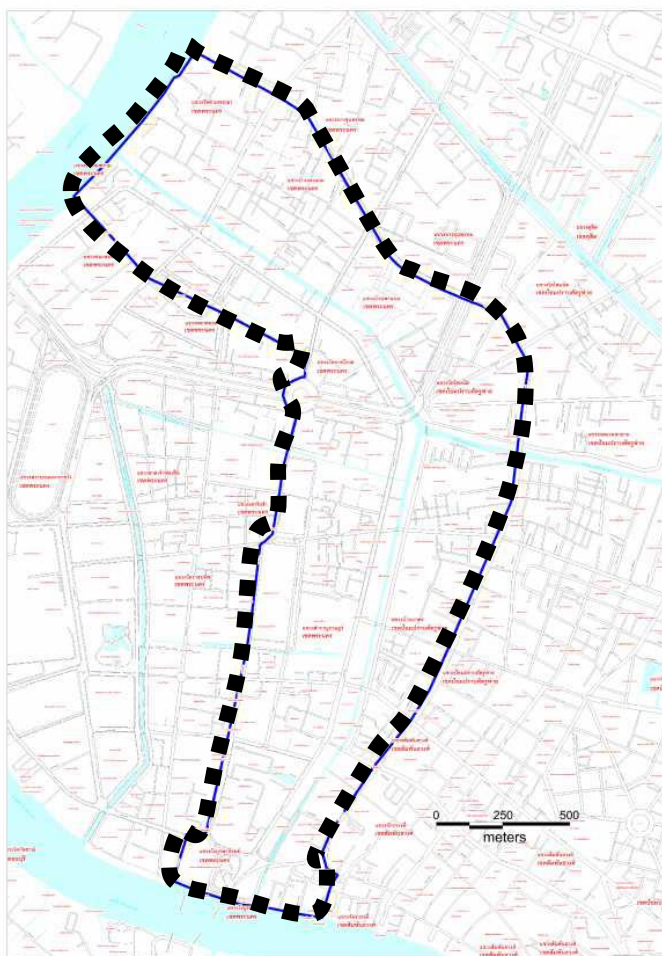
3. คำถามเพื่อการวิจัย

โครงการปรับปรุงฟื้นฟูชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง ได้ดำเนินการตามหลักวิชาการออกแบบวางผังชุมชนเมืองหรือไม่

4. ขอบเขตการวิจัย

4.1 ขอบเขตด้านพื้นที่

ขอบเขตพื้นที่ศึกษาโครงการปรับปรุงฟื้นฟูชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง ตั้งอยู่บริเวณพื้นที่การปกครองของกรุงเทพมหานคร ครอบคลุมพื้นที่ 3 เขต คือ เขตพระนคร เขตป้อมปราบศัตรูพ่ายและเขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร



ภาพที่ 1 ขอบเขตพื้นที่ศึกษาโครงการปรับปรุงฟื้นฟูชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง
ที่มา: รายงานโครงการค่าใช้จ่ายในการปรับปรุงฟื้นฟูเมืองโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนใน
เขตกรุงเทพมหานคร

4.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

4.2.1 การศึกษาหลักการ แนวความคิด ทฤษฎี กฎหมายและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ
การพัฒนาและอนุรักษ์เมืองเก่า โดยนำมาปรับใช้กับกระบวนการออกแบบวางผังฟื้นฟูเมืองเก่า
กรณีศึกษาโครงการปรับปรุงฟื้นฟูชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง

4.2.2 การศึกษาประวัติการตั้งถิ่นฐานของชุมชนคลองรอบกรุงและสภาพปัจจุบัน
ของพื้นที่ชุมชนคลองรอบกรุง

4.2.3 การสำรวจและประเมินเพื่อเปรียบเทียบกระบวนการออกแบบวางผังฟื้นฟูพื้นที่เมือง
เก่า โครงการปรับปรุงฟื้นฟูชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง โดยเก็บข้อมูลในการสัมภาษณ์ 2

กลุ่มตัวอย่างคือ 1. ผู้นำชุมชนในบริเวณพื้นที่โครงการปรับปรุงพื้นที่ชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง 2. เจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินงานโครงการปรับปรุงพื้นที่ชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง

4.2.4 การประมวลผล วิเคราะห์ และการสรุปผลการประเมินระดับความสำคัญการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางผังแม่บทการฟื้นฟูย่านเมืองเก่ากรณีศึกษาโครงการปรับปรุงพื้นที่ชุมชนคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง

4.2.5 เสนอข้อเสนอแนะแนวทางในการนำผลการวิจัยไปใช้ในกระบวนการออกแบบวางผังฟื้นฟูเมืองเก่าและเพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงานด้านการอนุรักษ์ย่านชุมชนเก่าต่อไปในอนาคต

5. กระบวนการวิจัย

กระบวนการวิจัยประกอบด้วยการทำงาน 6 ขั้นตอนหลัก ได้แก่

ขั้นตอนที่ 1 การเสนอโครงการและร่างเค้าโครงการวิจัย

การกำหนดหัวข้อเรื่องและชื่อเรื่องที่สนใจ การกำหนดปัญหาการวิจัย การร่างเค้าโครงและเสนอขออนุมัติหัวข้อการค้นคว้าอิสระ

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาแนวความคิด ทฤษฎี หลักการ กฎหมายและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในหัวข้อการศึกษากระบวนการออกแบบวางผังฟื้นฟูพื้นที่เมืองเก่า กรณีศึกษาโครงการปรับปรุงพื้นที่ชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่องและหัวข้ออื่นๆที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาการวิจัย

ขั้นตอนที่ 3 การออกแบบการวิจัย

การออกแบบกระบวนการวิจัย กำหนดกรอบแนวคิดด้านทฤษฎี วิธีการวิจัย แนวความคิด ทฤษฎี และปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเมืองและอนุรักษ์ย่านเมืองเก่า กำหนดเครื่องมือที่จะใช้ในการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล กำหนดกลุ่มตัวอย่าง ช่วงระยะเวลาในการดำเนินการ กลุ่มตัวอย่าง และรายละเอียดในการดำเนินการอื่นๆ

ขั้นตอนที่ 4 การดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยประกอบด้วย การศึกษาประวัติการตั้งถิ่นฐานและพัฒนาการของชุมชนริมคลองรอบกรุง รวมถึงการสำรวจ ประมวลผล และวิเคราะห์ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อระดับความสำคัญการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางผังแม่บทการฟื้นฟูย่านเมืองเก่า

ขั้นตอนที่ 5 การสรุปผลการวิเคราะห์ อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การสรุปผลที่ได้จากการวิเคราะห์ การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะแนวทางในการนำผลการวิจัยไปใช้ในการเปรียบเทียบกระบวนการออกแบบวางผังฟื้นฟูพื้นที่เมืองเก่า

ขั้นตอนที่ 6 การสรุปผลการวิจัย

การจัดทำรายงานสรุปผลการศึกษาเป็นรูปเล่มตามรูปแบบของบัณฑิตวิทยาลัย รวมทั้งจัดทำเอกสาร สำหรับการเผยแพร่ในการประชุมวิชาการ หรือวารสารวิชาการ

6. วิธีการศึกษา

วิธีการวิจัยที่ใช้ทำงานในขั้นตอนสำคัญได้กำหนดไว้ดังนี้

6.1 วิธีการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น

6.1.1 การศึกษาข้อมูลเบื้องต้นในพื้นที่ชุมชนริมคลองรอบกรุง ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลบริบทและสถานการณ์ชุมชนจากภาพถ่ายทางอากาศและเอกสารการศึกษาและการวิจัย จากห้องสมุดมหาวิทยาลัยศิลปากร กองจัดรูปที่ดินและปรับปรุงฟื้นฟูเมือง สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานครและหน่วยงานราชการอื่นๆ รวมทั้งการค้นคว้าจากสื่อทางอิเล็กทรอนิกส์

6.1.2 การศึกษาทฤษฎี แนวคิด เอกสาร การศึกษา รายงานวิจัย และกรณีศึกษา ในหัวข้อการมีส่วนร่วม รวมทั้งหัวข้ออื่นๆที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาการวิจัย และพื้นที่ชุมชนริมคลองรอบกรุง ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากหนังสือและตำราวิชาการ รายงานการศึกษาและการวิจัย และการค้นคว้าจากสื่อทางอิเล็กทรอนิกส์

6.1.3 การศึกษาสภาพปัจจุบันของพื้นที่ชุมชนริมคลองรอบกรุง ใช้วิธีการเก็บข้อมูลภาคสนาม ด้วยการสำรวจ พร้อมทั้งจัดบันทึกและบันทึกภาพนิ่ง

6.2 วิธีการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ของกระบวนการออกแบบวางผังชุมชนเมืองและกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางผังแม่บทการฟื้นฟูย่านเมืองเก่า

6.2.1 การเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่ 1 เจ้าหน้าที่ นักวิชาการและเจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินงานโครงการปรับปรุงฟื้นฟูชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง ใช้วิธีการเก็บรวบรวมโดยแบบสัมภาษณ์

6.2.2 การเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่ 2 ผู้นำชุมชน ใช้วิธีการเก็บรวบรวมโดยสัมภาษณ์

6.3 วิธีการประเมินและวิเคราะห์

การประเมินเพื่อเปรียบเทียบกระบวนการออกแบบวางผังฟื้นฟูพื้นที่เมืองเก่า โครงการปรับปรุงฟื้นฟูชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง นั้นใช้วิธีการวิเคราะห์หารูปแบบและใจความหลักของข้อมูลการสัมภาษณ์ โดยใช้วิธีการเปรียบเทียบความเหมือนหรือความแตกต่างของข้อมูลในแต่ละบทสัมภาษณ์ โดยการนำทฤษฎีมาและแนวคิดกระบวนการออกแบบวางผังฟื้นฟู ทฤษฎีการพัฒนาเมือง และหลักการมีส่วนร่วมของประชาชน มาวิเคราะห์ข้อมูลของบทสัมภาษณ์ รวมถึงเอกสารทางราชการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยยึดวัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นที่ตั้ง ตรวจสอบและสะท้อนการคิดวิเคราะห์

ข้อมูลจากบทสัมภาษณ์และเอกสารที่เกี่ยวข้องอีกครั้ง โดยผู้วิจัยและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อนำไปสู่การสร้างข้อสรุปของข้อค้นพบจากการวิจัย ผู้วิจัยมีกระบวนการในการวิเคราะห์ข้อมูล 8 ขั้นตอนดังนี้

1. ถอดเทปสัมภาษณ์ คำต่อคำจากบทสัมภาษณ์ทั้งหมด 6 บทสัมภาษณ์ และบันทึกบทสัมภาษณ์ในไฟล์เอกสารด้วยโปรแกรม Microsoft word

2. จัดเก็บบทสัมภาษณ์ที่ถอดเทปแล้วลงในแฟ้มเอกสารที่ผู้วิจัยเตรียมไว้ เพื่อรอการตรวจสอบข้อมูลที่ถูกต้องอีกครั้ง

3. ตรวจสอบบทสัมภาษณ์อีกครั้งเพื่อพิจารณาการถูกต้องและความสมบูรณ์ของข้อมูลก่อนนำข้อมูลไปทำการวิเคราะห์

4. จัดแยกประเภทข้อมูล

5. เริ่มดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการสร้างทฤษฎีจากข้อมูลตามแนวคิดที่สัมพันธ์กันโดยการกระทำสลับไปมาแต่ละบรรทัด ย่อหน้า และแต่ละหน้าของบทสัมภาษณ์โดยอาศัยหลักการสู่ทางทฤษฎี ประกอบการวิเคราะห์ข้อมูล

6. วิเคราะห์หารูปแบบและใจความหลักของข้อมูลการสัมภาษณ์ โดยใช้วิธีการเปรียบเทียบความเหมือนหรือความแตกต่างของข้อมูลในแต่ละบทสัมภาษณ์

7. สร้างกรอบแนวคิดหลักการวิเคราะห์ข้อมูลของบทสัมภาษณ์ รวมถึงเอกสารทางราชการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยยึดวัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นที่ตั้ง

8. ตรวจสอบและสะท้อนการคิดวิเคราะห์ข้อมูลจากบทสัมภาษณ์และเอกสารที่เกี่ยวข้องอีกครั้ง โดยผู้วิจัยและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อนำไปสู่การสร้างข้อสรุปของข้อค้นพบจากการวิจัย

7. นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

1. กระบวนการออกแบบ หมายถึง การวางแผนล่วงหน้าก่อนดำเนินการวิจัยจริง โดยออกแบบโครงสร้างงาน หรือแผนการศึกษาวิจัย ซึ่งเสนอแนะการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล มีการวางแผนการวิจัยให้ครอบคลุมโครงการที่จะทำการวิจัยทั้งหมด เพื่อที่จะให้ได้มาซึ่งคำตอบของปัญหาและคำถามที่ทำการวิจัย

2. การวางผัง หมายถึง การวางแผนพัฒนาเมืองหรือชุมชนในด้านกายภาพ ในที่นี้มุ่งหมายถึงทั้งการวางผังแม่บทการฟื้นฟูย่านเมืองเก่ากรุงเทพฯ พ.ศ.2575

3. การฟื้นฟูพื้นที่ หมายถึง หมายถึง การปรับปรุงและการพัฒนาพื้นที่เสื่อมโทรมของเมืองให้ดีขึ้น ให้เจริญขึ้น ในด้านต่างๆ ทั้งทางด้านกายภาพ สังคม สิ่งแวดล้อม รวมไปถึงเศรษฐกิจโดยการทำ

ให้ตีขึ้นรวมไปถึงการพัฒนาและปรับปรุงสภาพของชุมชนที่อยู่อาศัยและการปรับปรุงพัฒนาพื้นที่ว่างไว้ประโยชน์

4. พื้นที่เมืองเก่า หมายถึง เมืองหรือบริเวณของเมืองที่มีลักษณะพิเศษเฉพาะแห่งสืบต่อมายาวนานและมีเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมท้องถิ่น มีรูปแบบผสมผสานของสถาปัตยกรรมท้องถิ่น
5. ชุมชนริมคลองรอบกรุง หมายถึง พื้นที่ประวัติศาสตร์ชุมชนคลองรอบกรุงภายในพื้นที่ศึกษา โครงการปรับปรุงฟื้นฟูชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง

8. ผลที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. หลักการ แนวความคิด ทฤษฎี การออกแบบวางผังฟื้นฟูพื้นที่เมืองเก่าและกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน เกิดผลสำเร็จเมื่อนำมาปฏิบัติจริง
2. กระบวนการออกแบบวางผังฟื้นฟูพื้นที่เมืองเก่าตรงตามทฤษฎีการพัฒนาเมืองและผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยการปฏิบัติจริง
3. เป็นแนวทางสำหรับใช้ในกระบวนการวางแผนและผังอนุรักษ์ฟื้นฟูพื้นที่เมืองเก่าที่มีบริบทใกล้เคียงกับพื้นที่ต่อไป

9. การนำเสนอผลการวิจัย

1. รายงานฉบับสมบูรณ์ ตามรูปแบบของบัณฑิตวิทยาลัย พร้อมด้วยแผนผัง แผนที่ภาพประกอบพร้อมคำบรรยาย โดยมีเนื้อหาทั้งหมด 7 บท ได้แก่ 1. บทนำ 2. การศึกษาทฤษฎีแนวคิด เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 3. วิธีดำเนินการวิจัย 4. สภาพทั่วไปของพื้นที่คลองรอบกรุง 5. ผลการวิเคราะห์ข้อมูล 6. สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ 7. บทสรุป
2. ผลสรุปการวิจัยในรูปแบบบทความทางวิชาการหรือ PowerPoint เพื่อนำเสนอในการประชุมวิชาการหรือการตีพิมพ์ในวารสารวิชาการ
3. แผ่นบันทึกข้อมูลการค้นคว้าอิสระฉบับสมบูรณ์

บทที่ 2

การศึกษาทฤษฎี แนวคิด และเอกสารที่เกี่ยวข้อง

เนื้อหาบทที่ 2 เป็นการศึกษาทฤษฎีแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการออกแบบวางผังพื้นที่พื้นที่เมืองเก่าที่สอดคล้องกับโครงการปรับปรุงฟื้นฟูชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่องโดยผู้วิจัยจะแบ่งการศึกษาออกเป็น 5 ส่วนดังนี้ 1. ทฤษฎีแนวคิดออกแบบชุมชนเมือง 2. แนวคิดการอนุรักษ์เมืองและย่านประวัติศาสตร์ 3. แนวคิดด้านการอนุรักษ์ชุมชน 4. แนวคิดด้านการปรับปรุงฟื้นฟูเมือง 5. กระบวนการวางแผนและผังเมือง 6. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผนและผังเมือง 7. ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานครในการอนุรักษ์พัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และพระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย เพื่อนำมาประยุกต์ใช้กับพื้นที่ศึกษาโดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. แนวคิดด้านการออกแบบชุมชนเมือง

การศึกษากระบวนการออกแบบวางผังพื้นที่เมืองเก่า กรณีศึกษาโครงการปรับปรุงฟื้นฟูชุมชนริมคลองรอบกรุง มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาแนวคิดทฤษฎีด้านการออกแบบชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม เพื่อนำไปเป็นกรอบแนวคิดในพัฒนาเมืองให้มีความเหมาะสมกับสภาพของชุมชนริมคลองรอบกรุง โดยแนวคิดด้านการออกแบบชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อมเมืองซึ่งคาดว่าจะนำมาประยุกต์ใช้กับพื้นที่มีทฤษฎีหลักคือ ทฤษฎีชุมชนเมืองที่ยั่งยืน ประกอบด้วย 3 แนวคิดคือ แนวคิดการเจริญเติบโตอย่างชาญฉลาด แนวคิดเมืองน่าอยู่และแนวคิด The New Urbanism โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1 ทฤษฎีชุมชนเมืองที่ยั่งยืน

การออกแบบชุมชนเป็นการพัฒนาเมืองเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตให้กับคนในสังคมเพื่อที่จะเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ทฤษฎีเมืองอัดแน่น เป็นทฤษฎีที่ได้รับการยอมรับอย่างมาก เป็นทฤษฎีที่เป็นการบริหารจัดการการใช้พื้นที่ในเมืองให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ข้อดีของทฤษฎีชุมชนเมืองที่ยั่งยืนนี้คือ เป็นการพัฒนาพื้นที่ในด้านกายภาพโดยรวม เช่น พื้นที่รกร้างจะได้รับการฟื้นฟูรวมถึงพื้นที่ในเมืองจะถูกใช้อย่างเต็มประสิทธิภาพ และสนับสนุนการประหยัดพลังงาน ลดการใช้รถยนต์ ส่งเสริมบริการทางภาครัฐให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ ส่วนข้อด้อยทฤษฎีนี้คือ ลักษณะทางกายภาพรวมถึงเศรษฐกิจและสภาพแวดล้อมของแต่ละเมืองย่อมมีความแตกต่างกัน ดังนั้นรูปแบบในการพัฒนาเมืองจึงจำเป็นต้องมีความยืดหยุ่นและใช้วิธีการให้สอดคล้องกับสภาพของแต่ละเมือง กล่าวคือในแต่ละ

เมื่อนั้นต่างมีประวัติศาสตร์ ภูมิประเทศ สภาพแวดล้อมและเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน การพัฒนาเมือง จึงจำเป็นต้องมีความยืดหยุ่นทั้งการสนับสนุนใช้ที่ดินแบบผสมผสาน การควบคุมให้เกิดการประหยัดพลังงานในรูปแบบต่างๆในชีวิตประจำวัน เช่น ส่งเสริมให้ผู้ใช้อรถยนต์หันมาใช้บริการขนส่งสาธารณะ สนับสนุนการใช้จักรยานและการเดินเท้า รวมถึงระบบเทคโนโลยีภายในอาคารที่ควรพัฒนาเพื่อให้เกิดการลดใช้พลังงานหรือใช้เท่าที่จำเป็นเท่านั้น

1.2 แนวคิดการเจริญเติบโตอย่างชาญฉลาด

แนวความคิดการเจริญเติบโตอย่างชาญฉลาด เป็นแนวคิดที่พูดถึงการพัฒนาพื้นที่ ศูนย์กลางเมือง เน้นการเชื่อมต่อทางเท้าระหว่างบ้าน ย่านและชุมชน เน้นย้ำให้เกิดการพัฒนาชุมชน ให้ดีขึ้น และให้ความสำคัญกับพื้นที่การใช้ที่ดินแบบผสมผสานระหว่างที่อยู่อาศัยและพาณิชยกรรม การค้าต่างๆ โดยแนวคิดนี้จะไม่สูตรตายตัวว่าจะพัฒนาพื้นที่แบบไหนเพื่อให้เกิดการเติบโตอย่างชาญฉลาด แต่จะมุ่งเน้นไปที่ความสำคัญของชุมชนว่าชุมชนนั้นเห็นด้วยกับการพัฒนาแบบใดให้เหมาะกับพื้นที่ ให้ความสำคัญกับชุมชนเพื่อสะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมของชุมชนนั้น โดยแนวคิดแนวความคิดการเจริญเติบโตอย่างชาญฉลาดนี้ ประกอบไปด้วยแนวคิดพื้นฐาน 10 ประการ ดังนี้

1. การใช้ที่ดินแบบผสมผสาน
2. การสนับสนุนการออกแบบอาคารให้เกาะกลุ่มกันและใช้ประโยชน์ในการออกแบบอาคารแบบกระชับ
3. การสร้างโอกาสและทางเลือกของที่อยู่อาศัยสำหรับประชากรทุกระดับรายได้
4. การสนับสนุนการเชื่อมต่อระหว่างย่านและชุมชนด้วยการเดิน
5. การสร้างเสริมชุมชนให้เป็นสถานที่พิเศษและมีแรงดึงดูดด้วยความผูกพันกับสถานที่
6. การรักษาที่โล่ง พื้นที่การเกษตร พื้นที่ธรรมชาติที่งดงามและพื้นที่ซึ่งมีความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อม
7. การสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและมุ่งการพัฒนาไปยังชุมชนที่มีสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ
8. การจัดหาทางเลือกการเดินทางและการคมนาคมขนส่งที่มีความหลากหลาย
9. การสร้างระบบการตัดสินใจในการพัฒนาชุมชนที่คาดการณ์ได้ ชัดเจน ยุติธรรม และมีประสิทธิภาพด้านต้นทุน
10. การสนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชนและส่งเสริมประสานร่วมมือกันระหว่างชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

1.3 แนวความคิดเมืองน่าอยู่

ความหมายของเมืองน่าอยู่คือ ชุมชนที่มีสภาพแวดล้อมและคุณภาพชีวิตที่ดี โดยมีความสมบูรณ์ในทุกๆด้าน ทั้งด้านระบบเศรษฐกิจที่มั่นคง ชุมชนมีความเข้มแข็ง มีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ในพื้นที่ รวมถึงชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ปลอดภัยทั้งชีวิตและทรัพย์สิน โดยองค์การอนามัยโลกได้กำหนดให้แนวคิดเมืองน่าอยู่ประกอบไปด้วย 11 ประการ ดังนี้

1. มีสิ่งแวดล้อมทางกายภาพและที่อยู่อาศัยสะอาด ปลอดภัย
2. มีระบบนิเวศน์ที่อยู่อาศัยในภาวะที่สมดุล
3. มีชุมชนเข้มแข็ง ช่วยเหลือเกื้อกูลไม่เอาัดเอาเปรียบ
4. ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดและตัดสินใจในเรื่องที่มีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต
5. ประชาชนได้รับปัจจัยพื้นฐานของชีวิตอย่างพอเพียง
6. ประชาชนมีสิทธิในการรับรู้ข่าวสารการติดต่อประสานงานและระดมความคิดเห็นเพื่อทำงานร่วมกันในชุมชน
7. มีระบบเศรษฐกิจที่หลากหลายและมีนวัตกรรมอยู่เสมอ
8. มีการเชื่อมโยงมรดกทางวัฒนธรรม วิถีชีวิต รวมทั้งเอกลักษณ์ของชุมชนแต่ละชุมชน
9. มีการพัฒนาเป็นไปอย่างกลมกลืนส่งเสริมคุณลักษณะที่ดีที่มีในอดีตโดยใช้ทรัพยากรที่มีให้เกิดประโยชน์สูงสุด
10. มีระบบการบริการสาธารณสุขและการรักษาพยาบาลทั่วถึงสำหรับประชาชนทุกคน
11. ประชาชนมีสภาวะสุขภาพดี มีอัตราการเจ็บป่วยในระดับต่ำ

1.4 แนวคิด The New Urbanism

แนวคิด The New Urbanism เป็นแนวคิดที่มาจากการแก้ปัญหาเมืองทางด้านกายภาพ ที่เกิดจากเมืองขยายตัวอย่างขาดระเบียบ โดยใช้รูปแบบแนวความคิดชุมชนย่อยเข้ามาพัฒนาเพื่อให้เกิดสภาพแวดล้อมที่ดีขึ้นและชุมชนเกิดการน่าอยู่ยิ่งขึ้น โดยแนวคิด The New Urbanism มีหลักการที่สำคัญคือ การออกแบบวางแผนชุมชนที่ให้ความสำคัญกับส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว โดยการออกแบบวางแผนของแนวคิด The New Urbanism นี้จะมองการพัฒนาเป็นมุมกว้าง โดยต้องคำนึงถึงการใช้ประโยชน์ที่ดินที่มีความเชื่อมโยงกับเส้นทางคมนาคมต่างๆในพื้นที่ ทั้งระบบทางเดินเท้า ทางจักรยาน รวมไปถึงพื้นที่สาธารณะ ตลอดจนครอบคลุมไปถึงการสร้างความปลอดภัยของกิจกรรมในพื้นที่ชุมชน รวมไปถึงจนถึงการควบคุมและพัฒนาผังแม่บทโครงการ โดยสรุปได้ ดังนี้

- การเดินถึงกันได้ (Walking Ability) การให้ความสำคัญกับทางเดินเท้า โดยในพื้นที่แต่ละจุดจะมีความสัมพันธ์เชื่อมต่อกัน โดยสามารถเดินถึงกันได้ภายใน 10 นาที
- การเชื่อมโยงต่อกันและระบบถนน (Connectivity and Street System) ภายในชุมชนแต่ละจุดจะต้องเชื่อมต่อกันได้ทั้งหมดเป็นโครงข่ายด้วยถนนและทางเดินเท้า ไม่มีถนนปลายตัน มีต้นไม้ริมทางตลอดแนวเพื่อให้ร่มเงาแก่การเดินเท้าและจักรยานและมีการจำกัดความเร็วของรถยนต์
- การผสมผสานการใช้งาน (Mixed Use) เป็นการทำให้มีกิจกรรมที่หลากหลายในพื้นที่ เช่น ร้านค้า ที่พักอาศัย สำนักงาน อยู่ในบริเวณเดียวกันเพื่อเข้าถึงได้ง่ายมากขึ้น
- ความหลากหลายของประเภทที่อยู่อาศัย (Mixed Housing) มีความหลากหลายของประเภทที่อยู่อาศัยเพื่อเป็นทางเลือกของผู้อยู่อาศัยทั้งในด้านรูปแบบและราคา
- การเพิ่มความหนาแน่น (Increased Density) เพื่อเพิ่มความคุ้มค่าในการใช้ที่ดิน โดยจัดให้มีร้านค้า ที่อยู่อาศัยและบริการต่างๆเพิ่มมากขึ้น ให้อยู่ใกล้กันเพื่อสามารถเชื่อมต่อกันได้ด้วยทางเดินเท้า
- ศูนย์กลางของชุมชน (Neighborhood Center) ตำแหน่งที่ตั้งอาคารศูนย์กลางของชุมชนนั้น ควรจะอยู่ในบริเวณที่สังเกตได้ง่าย โดยมีสถานที่ให้คนในชุมชนได้ทำกิจกรรมร่วมกัน และใช้เป็นสถานที่ เพื่อการพักผ่อน
- คุณภาพของงานออกแบบสถาปัตยกรรมและชุมชน (Quality Architecture & Urban Design) ให้คำนึงถึงความสวยงาม สุนทรียภาพและความสะดวกสบายในการใช้สอยรวมทั้งคำนึงถึงสัดส่วนอาคาร การเลือกใช้วัสดุ และการสร้างความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมของชุมชนในพื้นที่นั้นด้วย
- โครงสร้างลักษณะชุมชนเดิม (Traditional Neighborhood Concept) มีขนาดกระชับและยังคงรูปแบบของ Neighborhood Concept คือการมีศูนย์กลางชุมชน ควรมีการจัดตั้งองค์กรขึ้นเองเพื่อดูแลสภาพความเป็นอยู่ของคนภายในชุมชนทั้งเป็นการสร้างอาชีพให้กับคนในชุมชน รวมทั้งมีแผนเพื่อเตรียมการขยายตัวของชุมชนภายในอนาคต เพื่อลดผลกระทบในด้านต่างๆต่อชุมชนและสนับสนุนให้มีการป้องกันความปลอดภัยภายในชุมชนด้วย

จากทฤษฎีชุมชนเมืองที่ยั่งยืนจะประกอบไปด้วย แนวคิดการเจริญเติบโตอย่างชาญฉลาด แนวความคิดเมืองน่าอยู่และแนวคิด The New Urbanism เพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิดในพัฒนาเมืองให้มีความเหมาะสมกับสภาพของชุมชนริมคลองรอบกรุง จะเห็นได้ว่าแนวคิดในด้านการพัฒนาเมืองข้างต้นนั้นมีความสอดคล้องกัน โดยจะเน้นย้ำให้ความสำคัญกับลักษณะทางกายภาพ สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ ของพื้นที่เพื่อให้การพัฒนาพื้นที่นั้นสอดคล้องไปกับลักษณะของชุมชนเมืองดั้งเดิม ทั้งในด้านการให้ความสำคัญกับการใช้พื้นที่แบบผสมผสานรวมถึงการจัดให้มีกิจกรรมที่

หลากหลายในพื้นที่เพื่อก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ของคนในพื้นที่ชุมชน สนับสนุนให้มีการออกแบบพื้นที่ว่างสาธารณะเพื่อใช้เป็นสถานที่ทำกิจกรรมส่วนกลางและใช้เป็นพื้นที่พักผ่อนของคนในชุมชน โดยส่งเสริมให้ชุมชนจัดตั้งองค์กรเพื่อเป็นการสร้างอาชีพให้กับคนในชุมชนและพื้นที่ร้านค้าให้อยู่ในระยะที่คนในชุมชนสามารถเดินทางเข้าถึงได้สะดวก มีจุดเชื่อมต่อพื้นที่ทางเท้าที่ปลอดภัยรวมทั้งสนับสนุนการเดินทางและใช้จักรยานลดการใช้รถยนต์เพื่อประหยัดพลังงานและลดมลพิษทางอากาศที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในชุมชน อีกทั้งสนับสนุนให้มีการป้องกันความปลอดภัยภายในชุมชนด้วย

2. แนวคิดการอนุรักษ์เมืองและย่านประวัติศาสตร์

แนวคิดอนุรักษ์เมืองประกอบไปด้วยเนื้อหา 5 ส่วน คือ 1.แนวคิดการอนุรักษ์ชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม 2.แนวคิดการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมบ้านเมือง 3.แนวคิดการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า 4.แนวทางการรักษาเอกลักษณ์ ภูมิทัศน์และการฟื้นฟูเมืองเก่า 5.ขอบเขตการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม การศึกษาแนวคิดการอนุรักษ์เมืองและย่านประวัติศาสตร์เพื่อนำไปเป็นกรอบแนวคิดในพัฒนาเมืองให้มีความเหมาะสมกับสภาพของชุมชนริมคลองรอบกรุง ซึ่งคาดว่าจะนำมาประยุกต์ใช้โดยมีรายละเอียด ดังนี้

2.1 แนวคิดการอนุรักษ์ชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม

2.1.1 ความหมายของการอนุรักษ์ (Definition) คำว่าการอนุรักษ์ในภาษาอังกฤษที่นิยมใช้กันในประเทศสหรัฐอเมริกาในปัจจุบันคือ Historic Preservation ส่วนในประเทศอังกฤษนิยมใช้คำว่า Conservation อย่างไรก็ตามคำว่าอนุรักษ์จะมีความหมายเฉพาะที่ใช้แตกต่างกัน ดังนี้

1. การปฏิสังขรณ์ (Restoration) คือ การสร้างทดแทนอาคารเดิมที่สูญหายไป โดยซ่อมแซมให้อาคารอยู่ในสภาพดั้งเดิมแล้วหรือถอนส่วนที่เพิ่มเติมหรือติดต่อใหม่ออก เพื่อให้อาคารยังรู้สึกถึงความเดิม

2. การฟื้นฟูบูรณะและปรับปรุงใหม่ (Rehabilitation) คือ การซ่อมแซมอาคารเดิมให้อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ขึ้นโดยสามารถใช้ประโยชน์ได้ แต่อาจมีการปรับเปลี่ยนภายในเพื่อให้สอดคล้องและรองรับการใช้งานในปัจจุบันขึ้นด้วย

3. การสงวนรักษา (Conservation) คือ การอนุรักษ์สงวนทรัพยากรไว้ให้สามารถใช้ประโยชน์ได้ยาวนานต่อไปถึงอนาคต

4. การจำลองหรือสร้างขึ้นใหม่ให้เหมือนเดิม (Replication, Reconstruction) คือ การก่อสร้างอาคารขึ้นมาใหม่ให้มีสภาพคงเดิมเหมือนอาคารเดิมที่ถูกหรือทิ้งหรือทำลายไปทุกประการ

5. การเคลื่อนย้ายไปตั้งในที่ใหม่ (Relocation) คือ การเคลื่อนย้ายอาคารเดิมไปสร้างในสถานที่ตั้งใหม่ให้คงความดั้งเดิมและมีสภาพให้เหมือนเดิมที่สุด

2.1.2 แรงจูงใจที่ทำให้เกิดการอนุรักษ์ Motivation for Conservation

ในการอนุรักษ์นั้นจำเป็นต้องมีการสร้างแรงจูงใจเพื่อที่จะผลักดันการดำเนินการอนุรักษ์ให้บรรลุผลสำเร็จ โดยแรงจูงใจในการอนุรักษ์นั้นมีหลายประการ ดังนี้

1. เพื่อพิทักษ์มรดกของสังคม (Protect our Legacy/Heritage) เป็นการสร้างแรงจูงใจในการอนุรักษ์โดยการพิทักษ์มรดกที่ได้จากอดีตให้คนในปัจจุบันและอนาคตได้เห็นกับมรดกที่บรรพบุรุษได้สร้างไว้ได้ให้
2. เพื่อสร้างความหลากหลายมีชีวิตชีวาให้เกิดขึ้นในเมือง (Ensure Variety in Urban Fabric) เป็นการสร้างแรงจูงใจในการอนุรักษ์โดยเกิดการผสมผสานสิ่งแวดล้อมที่หลากหลายทั้งของเก่าและใหม่ ทำให้ชุมชนมีสภาพแวดล้อมที่น่าอยู่เกิดความหลากหลายขึ้นในชุมชน
3. เพื่อประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ (Economic) เป็นการสร้างแรงจูงใจเพื่อที่จะให้ผลตอบแทนทางด้านเศรษฐกิจที่หลากหลาย โดยผลตอบแทนทางด้านเศรษฐกิจนั้นเกิดขึ้นจากกิจกรรม พาณิชยกรรมและการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นภายหลังจากการอนุรักษ์พื้นที่นั้น
4. เพื่อเป็นสัญลักษณ์ (Symbolic) เป็นการสร้างแรงจูงใจในการอนุรักษ์โดยการรักษาสิ่งที่เคยมีมาในอดีตไว้เป็นตัวแทนให้ ลูกหลานหรือคนรุ่นหลังรับรู้และเกิดความภาคภูมิใจในสิ่งนั้น

2.1.3 ประเภทของสิ่งที่ควรอนุรักษ์ (Categories of Conservation)

ประเภทของสิ่งที่ควรอนุรักษ์นั้นมีหลายรูปแบบทั้งที่เป็นรูปธรรมหรือกายภาพมีหลายขนาดตั้งแต่ขนาดใหญ่ เช่น เมืองหรือพื้นที่บางส่วนของเมืองไปจนถึงขนาดเล็ก เช่น ชิ้นส่วนของอาคารหรือวัสดุอาคาร รวมถึงสิ่งที่เป็นนามธรรม ได้แก่ วิถีชีวิต ประเพณีและวัฒนธรรม ซึ่งการศึกษาแนวคิดการอนุรักษ์เมืองและย่านประวัติศาสตร์มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะนำไปเป็นกรอบแนวคิดในพัฒนาเมืองให้มีความเหมาะสมกับสภาพของชุมชนริมคลองรอบกรุง โดยประเภทของสิ่งที่ควรอนุรักษ์มีอยู่หลากหลายตัวอย่าง ดังนี้

1. บริเวณธรรมชาติ (Natural Areas) คือ พื้นที่ที่มีสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติที่ควรอนุรักษ์ เช่น ทะเล ชายหาด ภูเขา ป่าไม้ รวมถึงแม่น้ำลำคลองที่สวยงามและมีคุณค่าทางด้านนิเวศวัฒนธรรม โบราณคดีและประวัติศาสตร์
2. เมืองเล็กและหมู่บ้าน (Town and Villages) คือ เมืองหรือหมู่บ้านเล็กๆ ที่มีการผสมผสานของวิถีชีวิตของหมู่บ้านให้เห็นได้อย่างชัดเจน โดยมีองค์ประกอบของชุมชนที่ทำให้เกิดความน่าสนใจมากขึ้นประกอบไปด้วย บ้าน โรงเรียน ร้านค้า สถานที่ทำงาน สวนสาธารณะ
3. เส้นขอบฟ้าและช่องมองทิวทัศน์ (Skylines and View Corridor) เป็นเอกลักษณ์ของเมือง มีการอนุรักษ์โดยการกำหนดความสูงของอาคารเพื่อให้ผู้คนมองเห็นทัศนียภาพ

หรือสถานที่สำคัญของเมืองรวมไปจนถึงสถานที่ที่มีความสวยงามตามธรรมชาติ เช่น แม่น้ำ ทิวเขา หรือทะเลที่ตั้งอยู่ในระยะไกลออกไป

4. ย่านชุมชนย่อย (Districts and Neighborhoods) คือ ย่านหรือเมืองที่มี ภูมิทัศน์และทิวทัศน์ที่สวยงามรวมถึงมีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์และมีสถาปัตยกรรมของ กลุ่มอาคารที่น่าน่าสนใจและมีความสวยงาม เป็นลักษณะชุมชนย่อยที่มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่และ วัฒนธรรมที่น่าสนใจมีจุดเด่นแตกต่างจากบริเวณชุมชนย่อยอื่นๆ

5. ภูมิทัศน์ถนน (Streetscapes) ถนนเมืองประกอบของภูมิทัศน์ เช่น ต้นไม้สองข้างทาง อาคารบริเวณสองข้าง โดยในแต่ละชุมชนมักมีถนนสายสำคัญของชุมชนแสดงถึง เอกลักษณ์ของชุมชนนั้นๆ

6. รูปด้านหน้าอาคาร (Facade) รูปด้านหน้าอาคารจะเป็นส่วนประกอบที่ สำคัญของภูมิทัศน์ของพื้นที่เพราะเป็นสิ่งที่ง่ายแก่การจดจำ รวมถึง ถนน ลานโล่งและที่ว่างภายใน ชุมชนนั้นด้วย

7. อาคาร (Building) อาคารคือสิ่งที่ได้รับความสนใจและจดจำมากเหมาะ แก่การอนุรักษ์เป็นอันดับแรก โดยจะมีคุณสมบัติตามเกณฑ์และข้อกำหนดต่างๆในการอนุรักษ์ ปัจจุบันอาคารข้างเคียงก็เป็นส่วนประกอบเพิ่มขึ้นมาอีกด้วย

8. วัตถุและชิ้นส่วน (Objects and Fragments) นอกเหนือจากอาคาร สิ่งก่อสร้างแล้ววัตถุและชิ้นส่วนอาคารที่ยังคงเหลืออยู่โดยไม่ถูกทำลายก็เป็นสิ่งที่มีความสำคัญเหมาะ ที่จะอนุรักษ์ไว้ด้วย

9. มรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage) มรดกทางวัฒนธรรมมีสอง รูปแบบคือ ปรากฏเป็นรูปร่างที่ชัดเจน คือ อาคาร สิ่งก่อสร้าง สถานที่ต่างๆ หรือเป็นแบบนามธรรม คือ ประเพณีวัฒนธรรม วิถีชีวิตและพิธีกรรม ในปัจจุบันมรดกทางวัฒนธรรมมีความสำคัญและเป็นสิ่ง ที่แพร่หลายและครอบคลุมสิ่งที่สมควรได้รับการอนุรักษ์เกือบทุกประเภททั้งในมิติด้านกายภาพกับสิ่ง ที่จับต้องได้ยาก ส่งผลให้มีมาตรการอนุรักษ์เกิดการขับเคลื่อนในหลายรูปแบบและมีชีวิตชีวามากขึ้น

2.1.4. หลักเกณฑ์การคัดเลือกเพื่ออนุรักษ์ (Criteria for Conservation)

หลักเกณฑ์การคัดเลือกเพื่ออนุรักษ์มี ดังนี้

1. สุนทรียภาพ (Aesthetic) คือ ความงามหรือความสำเร็จในการออกแบบ ก่อสร้างในสมัยใดสมัยหนึ่งโดยมีจุดเด่นมีความพิเศษและมีคุณค่าทางด้านงานสถาปัตยกรรม

2. ตัวแทน (Typical) คือ สิ่งก่อสร้างหรืออาคารที่มีความน่าสนใจเป็น ตัวแทนรูปแบบทางสถาปัตยกรรมหรือศิลปะ เช่น บ้านเรือนไทย บ้านไทยภาคกลาง

3. หายาก (Scarcity) คือ สิ่งก่อสร้างหรืออาคารที่มีลักษณะโดดเด่นมีความ พิเศษ หายากไม่มีที่อื่นในโลกหรือยังเหลืออยู่เพียงที่เดียว

4. ความสำคัญทางประวัติศาสตร์ (Historic Role) คือ สิ่งก่อสร้างหรืออาคารที่มีความสำคัญและเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาในอดีต

5. ส่งเสริมบริเวณข้างเคียง (Enhancement of Adjacent Area) คือ กลุ่มอาคารหรือสถานที่ที่ช่วยส่งเสริมบริเวณพื้นที่นั้นโดยรวมทั้งหมดให้มีคุณค่า หากขาดองค์ประกอบส่วนใดไปจะส่งผลให้คุณค่าของสถานที่นั้นลดลง

6. ความเป็นเลิศในทางใดทางหนึ่ง (Superlatives) คือ สิ่งก่อสร้างหรืออาคารที่มีความโดดเด่นทางด้านใดด้านหนึ่ง เช่น ความเก่าแก่ ส่วนสูง ความยาว ขนาดใหญ่สุด

7. ความสำคัญทางด้านวัฒนธรรม (Cultural Significance) คือ ความสำคัญทางด้านวัฒนธรรมของกลุ่มคนหรือชุมชนใดชุมชนหนึ่งที่มีความเชื่อมโยงโดยเฉพาะกับสถานที่หรืออาคารรวมถึงขนบธรรมเนียม ประเพณี วิถีชีวิตผู้คน เชื้อชาติ และพิธีกรรมทางศาสนา

2.2 แนวคิดการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมบ้านเมือง

การศึกษาแนวคิดการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมบ้านเมือง มีจุดประสงค์เพื่อต้องการตอบสนองความต้องการพฤติกรรมกระบวนกรรับรู้ ความรู้สึกทางอารมณ์และการเกิดพฤติกรรมในสภาพแวดล้อม เพื่อนำมาประยุกต์ใช้กับการศึกษาแนวคิดการอนุรักษ์เมืองและย่านประวัติศาสตร์เพื่อนำไปเป็นกรอบแนวคิดในพัฒนาเมืองให้มีความเหมาะสมกับสภาพของชุมชนริมคลองรอบกรุง โดยการสร้างสรรค์มิติทางสถาปัตยกรรมนั้นมี 3 มิติหลัก ดังนี้

1. มิติแห่งการสัมผัส (Sensory Dimension)
2. มิติแห่งสัญลักษณ์ (Symbolic Dimension)
3. มิติแห่งความยั่งยืน (Sustainability Dimension)

การศึกษาแนวคิดการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมบ้านเมือง ในมิติแห่งสัญลักษณ์ (Symbolic Dimension) ให้มีความสำคัญและส่งเสริมในเรื่องการรับรู้ถึงสัญลักษณ์ ดังนี้

1. การจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพและระเบียบในพื้นที่เพื่อให้เปิดมุมมองสู่ตัวอาคารที่มีลักษณะเด่นเป็นสัญลักษณ์ในพื้นที่เมือง เพื่อสร้างจินตภาพให้แก่พื้นที่เมืองได้ง่ายมากยิ่งขึ้น
2. การอนุรักษ์สภาพแวดล้อมทางด้านกายภาพที่มีคุณค่า ไม่ใช่การทำลายหรือรื้อถอนสิ่งที่มีค่าทางสถาปัตยกรรมโดยการอนุรักษ์อาคารที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรม เพื่อก่อให้เกิดจินตภาพภายในพื้นที่นั้น

3. ในการสร้างสรรค์งานสถาปัตยกรรมเพื่อเป็นสัญลักษณ์ใหม่ของเมือง ไม่ได้เป็นการทำลายสภาพแวดล้อมหรือมรดกเดิมของเมืองแต่เป็นการสร้างมาแทนที่ ดังที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ได้เสนอไว้ว่า “อย่ากินมรดกโดยมิได้สร้างมรดก” เป็นการสร้างสรรค์งานสถาปัตยกรรมให้ดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวและเพื่อเป็นการสร้างรายได้ให้กับคนในพื้นที่ชุมชนนั้นด้วย

จากการศึกษาแนวคิดแนวคิดการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมบ้านเมืองสามารถนำไปเป็นกรอบแนวคิดให้กับพื้นที่ศึกษาโครงการปรับปรุงฟื้นฟูชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่องโดยแนวคิดการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมบ้านเมืองนั้นครอบคลุมทั้ง 3 มิติ มิติแรกคือ มิติสัมผัส ได้แก่ การออกแบบสภาพแวดล้อมชุมชนเมืองที่ตอบสนองการรับรู้ของมนุษย์ทั้งทางด้านกลิ่น เสียง รวมถึงการรับรู้ทางด้านรสชาติโดยเฉพาะมรดกทางด้านอาหารของพื้นที่ชุมชนด้วย มิติที่สองคือ การรับรู้ทางด้านสายตาในบรรยากาศของพื้นที่เมืองโดยผ่านกระบวนการออกแบบภูมิทัศน์เมือง และมิติสุดท้ายมิติที่สามคือ การวางแผนเพื่อแสวงหาความยั่งยืน ได้แก่ ความยั่งยืนทางด้านทรัพยากร ทางกระบวนการทางสังคม เป็นต้น

2.3 แนวคิดและหลักการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า

ประเทศไทยมีเมืองเก่ากระจายตัวอยู่ในทั่วทุกภาคของประเทศ ซึ่งเมืองเก่าในแต่ละพื้นที่นั้นมีประวัติความเป็นมายาวนานตั้งแต่สมัยอดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นที่ตั้งของชุมชนและเป็นที่อยู่อาศัยต่อเนื่องกันมาหลากหลายรุ่นทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและวัฒนธรรมตามช่วงเวลาต่างๆ ในปัจจุบันพื้นที่ทั่วทุกจังหวัดเกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านสังคมวัฒนธรรมรวมถึงสภาพทางด้านกายภาพอย่างรวดเร็ว รวมถึงพื้นที่เมืองเก่าซึ่งส่งผลกระทบต่อพื้นที่ประวัติศาสตร์ด้วย ดังนั้นการศึกษาแนวคิดแนวคิดและหลักการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าเป็นการศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่เมืองเก่าเพื่อเป็นการอนุรักษ์พื้นที่ประวัติศาสตร์ให้ยาวนานต่อไป

ทั้งนี้ ประสงค์ เอี่ยมอนันต์ (2550) ได้ให้หลักการพัฒนาเมืองเชิงอนุรักษ์ไว้ว่าเป็นการพัฒนาโดยแบ่งแยกพื้นที่พัฒนาเชิงเศรษฐกิจออกจากพื้นที่ที่ควรอนุรักษ์แต่ยังคงให้เห็นถึงความเชื่อมต่อของพื้นที่ทั้งสอง โดยให้ค่อยๆ พัฒนาเปลี่ยนแปลงจากพื้นที่อนุรักษ์ไปสู่พื้นที่เชิงเศรษฐกิจ ในส่วนของพื้นที่อนุรักษ์นั้นต้องปรับปรุงให้องค์ประกอบเมืองเดิมปรากฏขึ้นอย่างชัดเจนทั้งรูปแบบผังบริเวณ รูปแบบอาคารรวมถึงบรรยากาศของพื้นที่ด้วย ในส่วนของพื้นที่พัฒนาเพื่อเศรษฐกิจให้มีระยะห่างจากพื้นที่อนุรักษ์โดยระยะห่างของสองพื้นที่นั้นต้องขึ้นอยู่กับอัตราความเจริญเติบโตของเมืองนั้นด้วย เพื่อไม่ให้กิจกรรมทางด้านเศรษฐกิจเข้ามาครอบงำในส่วนในพื้นที่อนุรักษ์ ในส่วนของพื้นที่อนุรักษ์เมื่อมีการปรับปรุงสิ่งที่มีคุณค่าให้เห็นเอกลักษณ์ในพื้นที่อย่างชัดเจนแล้วควรคำนึงถึงรายละเอียดและบรรยากาศของพื้นที่นั้นด้วยเพื่อระมัดระวังไม่ให้เกิดการตกแต่งจนมากเกินไปโดยให้อยู่ในขอบเขตของการพัฒนาเชิงอนุรักษ์

2.4 แนวทางการรักษาเอกลักษณ์ ภูมิทัศน์ และการฟื้นฟูเมืองเก่า

เซอร์เบอร์นาต เฟลเดน (1993) ได้ให้หลักการในการวางแผนการอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์ไว้ 4 ประการ ดังนี้

2.4.1 การผนวกการอนุรักษ์เข้าไว้ในแผนพัฒนาเมือง

แนวคิดการอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์ที่สำคัญ คือ การผสมผสานการอนุรักษ์ให้เป็นส่วนหนึ่งของจุดประสงค์ในการวางผังเมือง วิธีการวางแผนพื้นที่ประวัติศาสตร์ในเมืองนั้นต้องคำนึงถึงเทคนิคในการอนุรักษ์พื้นที่รวมทั้งมีการดำเนินการร่วมกันกับชาวบ้านผู้อาศัยในพื้นที่นั้นด้วย มีการจัดหาบริการสาธารณะที่ส่งเสริมคุณภาพในพื้นที่รวมทั้งมีการออกข้อกำหนดบังคับใช้ให้เกิดมาตรฐานในการปฏิบัติด้วย

2.4.2 การควบคุมการเปลี่ยนแปลง

การควบคุมการเปลี่ยนแปลงการเจริญเติบโตและการพัฒนาใหม่ๆในพื้นที่นั้น เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ โดยการกำหนดมาตรการควบคุมการพัฒนาที่มากเกินไปทั้งขนาดอาคาร รูปแบบอาคาร รวมถึงการจำกัดปริมาณรถยนต์เพื่อสนับสนุนให้หันมาใช้บริการสาธารณะมากขึ้น ส่งผลให้รับมือกับการเปลี่ยนแปลงนั้นได้และเป็นการจัดเตรียมโครงสร้างพื้นฐานที่เหมาะสมต่อไป

2.4.3 การออกแบบสิ่งก่อสร้างทดแทน

การออกแบบสิ่งก่อสร้างทดแทนหรือการออกแบบอาคารใหม่หรือโครงสร้างหรือส่วนต่อเติม ควรมีการวิเคราะห์ที่ชัดเจนโดยเฉพาะเรื่องหน้าที่ใช้สอย โดยต้องคำนึงถึงหลักการออกแบบชุมชนเมืองและความงามของเมืองนั้นด้วย

2.4.4 การบริหารจัดการ

การบริหารจัดการในพื้นที่อนุรักษ์เมืองเก่านั้นต้องมีการร่วมมือและสนับสนุนจากหน่วยงานของชุมชนและท้องถิ่นนั้นและยังต้องมีหน่วยงานหลายส่วนที่เข้ามาบริหารจัดการรวมถึงการออกข้อกำหนดบังคับใช้และควบคุมการบริหารจัดการพื้นที่อนุรักษ์ให้เป็นไปตามแผน โดย เซอร์เบอร์นาต เฟลเดน ได้พูดถึงการบริหารจัดการเมืองเก่าไว้ 2 แบบ คือ

1. เมืองเก่าที่ยังมีชีวิต คือ เมืองที่ยังคงมีกิจกรรมโดยเฉพาะกิจกรรมทางด้านเศรษฐกิจ ในการบริหารจัดการด้านการอนุรักษ์เมืองในรูปแบบนี้ จะต้องส่งเสริมและให้ความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจมากกว่าการพัฒนาทางด้านกายภาพ เพื่อส่งเสริมให้มีการเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจและให้ความสำคัญกับพื้นที่อนุรักษ์นั้นไปด้วยเช่นกัน เพราะถ้าเมืองหยุดการเจริญเติบโตก็จะส่งผลกระทบต่อพื้นที่อนุรักษ์ไปด้วย

2. เมืองที่ตายแล้ว จะมีวิธีการในการบริหารจัดการด้านการอนุรักษ์เมืองในรูปแบบนี้โดยวิธีการเน้นการสร้างสรรค์หรือจัดเตรียมที่ว่างรวมถึงลักษณะภูมิทัศน์ให้สอดคล้องกับสิ่งก่อสร้างที่มีการอนุรักษ์ การควบคุมภูมิทัศน์จะมีความสำคัญมากในการบริหารจัดการเมืองในรูปแบบนี้ โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาทางด้านกายภาพมากกว่าทางด้านเศรษฐกิจ

แนวทางการปฏิบัติในการอนุรักษ์ธรรมชาติและศิลปกรรมในเมืองมี
แนวทางปฏิบัติ 6 ประการ ดังนี้

1. การใช้ประโยชน์ที่ดิน มีข้อพิจารณา คือ

- การจำแนกประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดินให้เหมาะสม
- การฟื้นฟูชุมชนให้มีชีวิตชีวา
- การจัดให้มีสวนสาธารณะ

2. การพัฒนาและการก่อสร้าง มีข้อพิจารณา คือ

- การออกแบบงานสถาปัตยกรรมให้มีความกลมกลืนกับอาคาร

ข้างเคียง

- การควบคุมความสูงและความหนาแน่นของอาคารเพื่อไม่ให้บดบังทัศนียภาพหรือข่มอาคารเดิม

บังทัศนียภาพหรือข่มอาคารเดิม

- มีการควบคุมลักษณะภายนอกอาคาร
- มีการบำรุงรักษาอาคารและสภาพแวดล้อม

3. การอนุรักษ์

- ต้องมีการควบคุมคุ้มครองคุณค่าและความงาม โดยมีการขึ้น

ทะเบียนการคุ้มครอง 3 ลักษณะคือ 1. คุณค่าทางวิชาการ 2. คุณค่าทางประวัติศาสตร์ 3. คุณค่าความงามตามธรรมชาติ

- การอนุรักษ์จะต้องควบคู่ไปกับการพัฒนาเมือง เช่น การพัฒนาเมืองโดยการอนุรักษ์ลักษณะพิเศษของท้องถิ่นที่มีอยู่ดั้งเดิมด้วย

เมืองโดยการอนุรักษ์ลักษณะพิเศษของท้องถิ่นที่มีอยู่ดั้งเดิมด้วย

- มีการอนุรักษ์ แม่น้ำ ลำคลอง หนอง บึง เพื่อเป็นสถานที่ให้ความ

ความงามแก่เมือง

- มีการอนุรักษ์ต้นไม้เพื่อให้รักษาหน้าดินและให้ความร่มรื่นกับ

เมือง

- โครงการพัฒนาในพื้นที่ เช่น สะพานลอยถนนคร่อมคลอง ควร

มีการวิเคราะห์และพิจารณาก่อนดำเนินการสร้าง เพราะอาจส่งผลเสียแก่ทัศนียภาพของเมือง

4. การสัญจร

- ถนน ในการออกแบบก่อสร้างถนนควรมีทางเท้าที่กว้างและมีบริเวณปลูกต้นไม้ริมทางด้วย รวมถึงสายไฟฟ้าควรมีท่อใต้ดินเพื่อทัศนียภาพของเมืองที่สวยงาม

บริเวณปลูกต้นไม้ริมทางด้วย รวมถึงสายไฟฟ้าควรมีท่อใต้ดินเพื่อทัศนียภาพของเมืองที่สวยงาม

- ระบบถนน ในการออกแบบก่อสร้างควรเรียงตรงบริเวณพื้นที่

อนุรักษ์โดยการใช้เป็นทางเท้าแทน

- ทางเท้าได้ขยายค่า ควรออกแบบให้มีเฉพาะย่านพาณิชยกรรม

- ทางเดินและทางจักรยานในเขตอนุรักษ์ ควรออกแบบให้มีทางเท้าและเส้นทางจักรยานเพื่อลดการใช้รถยนต์ โดยมีการออกแบบให้ปิดถนนบางเส้นที่มีการค้าขายหนาแน่นโดยการออกแบบพื้นที่ให้เป็นทางเท้าเพื่อส่งเสริมกิจกรรมการค้าที่มีอยู่เดิม เป็นการจัดระเบียบหาบเร่และแผงลอยที่ไม่เป็นระเบียบให้เป็นสัดส่วนมากยิ่งขึ้น

5. บริการสาธารณะ

- บริการสาธารณะในพื้นที่ต้องมีประสิทธิภาพ มีการพัฒนาและบำรุงรักษาอย่างต่อเนื่อง

- พื้นที่สาธารณะและบริการภายในเมือง ต้องมีการกระจายตัวอยู่ในเมือง ในระยะและบริเวณที่เหมาะสม เช่น ลานกลางเมือง สวนสาธารณะ หอสมุดและพิพิธภัณฑ์

- การควบคุมสิ่งโฆษณา ต้องมีการกำหนดให้มีได้เฉพาะย่านพาณิชย์กรรมโดยต้องมีการคำนึงถึงทัศนียภาพเมืองด้วย

- ระดับเสียงต้องมีการควบคุมระดับเสียงที่เกิดจากยานพาหนะอุตสาหกรรมและกิจกรรมต่างๆเพื่อความสงบของเมืองด้วย

6. คณะกรรมการเฉพาะกิจในท้องถิ่น ควรมีการจัดตั้งคณะกรรมการในท้องถิ่นเพื่อปกป้องดูแลและส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมของพื้นที่ชุมชน เพื่อเป็นการดูแลคุณภาพสิ่งแวดล้อมของชุมชน

จากการศึกษาแนวทางการปฏิบัติในการอนุรักษ์ธรรมชาติและศิลปกรรมในเมืองจะเห็นได้ว่าแนวทางทั้ง 6 ประการนั้น มีความสำคัญกับการอนุรักษ์ในหลายๆด้าน ทั้งเรื่องในการพัฒนาพื้นที่เมืองเก่าตั้งแต่การใช้ประโยชน์ที่ดิน การพัฒนาและการก่อสร้างในรายละเอียดย่อยต่างๆรวมถึงการทำงานร่วมกับชุมชนโดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมเป็นหลักและในการอนุรักษ์เมืองเก่าที่มีชุมชนดั้งเดิมนั้น ควรมีแนวทางการอนุรักษ์ โดย ประสงค์ เอี่ยมอนันต์ ได้ให้แนวทางในการอนุรักษ์ชุมชนพื้นถิ่นไว้ 4 ประการ ดังนี้

1. อนุรักษ์มโนทัศน์ แนวคิดการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปโดยส่งผลให้สภาพความเป็นอยู่เกิดการเปลี่ยนแปลงไปด้วย หากไม่มีแนวทางกำหนดแผนการพัฒนาก็จะส่งผลให้ไม่สามารถดำเนินการอนุรักษ์ได้ การแก้ปัญหาในการเปลี่ยนแปลงคือการให้ความรู้แก่คนในชุมชนโดยเน้นถึงการปลูกจิตสำนึกของคนในชุมชนให้ตระหนักถึงคุณค่าของสถาปัตยกรรมในพื้นที่นั้น จะส่งผลให้คนในชุมชนสามารถปรับแนวคิดการเปลี่ยนแปลงสมัยใหม่ที่เกิดขึ้นให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนได้

2. อนุรักษ์รูปแบบ การมีเอกลักษณ์หรือรูปแบบดั้งเดิมของชุมชน ในการอนุรักษ์รูปแบบนี้จะต้องมีการศึกษาสิ่งก่อสร้างในชุมชนนั้นอย่างละเอียด ทั้งวัสดุและมีมือช่าง โดยการบันทึกไว้เป็นหลักฐานเพื่อการต่อเติมในอนาคตจะได้สอดคล้องกับรูปแบบดั้งเดิมในอดีต และควร

มีการจัดตั้งศูนย์ศึกษาท้องถิ่น เพื่อเป็นการเก็บรวบรวมงานช่างในรูปแบบดั้งเดิมของชุมชนเพื่อให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้สืบทอดต่อไป

3. อนุรักษ์ฝีมือช่าง ปัจจุบันงานฝีมือส่วนใหญ่มักถูกละเลย โดยเฉพาะ งานช่างไม้ ช่างปูน รวมถึงเครื่องมือที่ใช้ในงานฝีมือ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญมากต่องานสถาปัตยกรรม โดยการอนุรักษ์งานช่างนั้นทำได้โดยการฝึกอบรมคนรุ่นใหม่ โดยการให้สังเกตและฝึกฝนจากช่างฝีมือที่มีอยู่เดิมและมีการสนับสนุนจัดประกวดช่างฝีมือเพื่อพัฒนาฝีมือช่างให้กับช่างฝีมือนี้ด้วย

4. อนุรักษ์วัสดุ การพิจารณาการใช้วัสดุในงานอนุรักษ์ เพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งไม่กลมกลืนในการต่อเติมหรือก่อสร้างทางสถาปัตยกรรม การเลือกใช้วัสดุนั้นไม่ใช่แค่คำนึงถึงผิวเผินเท่านั้น ควรคำนึงถึงคุณสมบัติในการใช้งานด้วย และเนื่องด้วยวัสดุบางอย่างอาจหาได้ยากและไม่มีจำหน่ายในท้องตลาด หน่วยงานรัฐควรให้ความสำคัญในการศึกษาทำการวิจัยทดลองเพื่อหาวัสดุมาทดแทนส่วนนี้

จากการศึกษาแนวคิดการสร้างสรรคสถาปัตยกรรมบ้านเมือง เพื่อนำไปเป็นกรอบแนวคิดให้กับพื้นที่ศึกษาโครงการปรับปรุงฟื้นฟูชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่องนั้นจะเห็นได้ว่าการพัฒนาเมืองในเชิงอนุรักษ์นั้น นอกจากการให้ความสำคัญกับสถาปัตยกรรม อัตลักษณ์และความเดิมแท้ของเมืองแล้ว ยังต้องคำนึงถึงระบบนิเวศของเมืองด้วย เพราะระบบนิเวศมีผลทำให้เมืองเก่าสามารถอยู่ได้อย่างยั่งยืน การรณรงค์ส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ โดยการปลูกฝังให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของเมืองเก่าและในการอนุรักษ์พัฒนาพื้นที่เมืองเก่านั้น มีความเชื่อมโยงกับการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นอย่างมาก เพราะการพัฒนาพื้นที่ต้องมีการติดต่อประสานงานกับชุมชนเป็นหลัก ต้องทำความเข้าใจถึงปัญหาต่างๆในชุมชนและให้ความสำคัญกับคนในชุมชนนั้นด้วย การให้ความรู้กับประชาชนในชุมชนนั้นไม่ใช่แค่ความรู้ในเชิงทฤษฎีเท่านั้น ต้องเป็นการให้ความรู้ในด้านกระบวนการควบคู่กัน เพื่อให้เกิดจิตสำนึกแก่ชุมชนและได้เห็นถึงคุณค่าของการอนุรักษ์พื้นที่เมืองเก่า ในการพัฒนาและอนุรักษ์พื้นที่เมืองเก่านั้นต้องให้ความสำคัญกับสภาพเศรษฐกิจชุมชนด้วย การใช้แนวทางการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืนให้ความสำคัญกับพื้นที่เมืองเก่าและเศรษฐกิจความเป็นอยู่ของคนในชุมชนทุกมิติ โดยการใช้แรงจูงใจในการพัฒนาเชิงเศรษฐกิจเพื่อเป็นการสร้างรายได้ให้กับประชาชนในพื้นที่ชุมชนนั้น

3. แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ชุมชน

การอนุรักษ์ในระยะแรกมีการจำกัดทำกันเฉพาะสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ส่วนใหญ่มักเป็นการอนุรักษ์ที่เน้นเฉพาะด้านโบราณคดีและประวัติศาสตร์ต่างๆ ภายหลังเมื่อถึงยุคอุตสาหกรรมมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและเกิดแนวคิดการอนุรักษ์ที่หลากหลายมากขึ้น รวมถึงการอนุรักษ์การวางผังเมืองเนื่องจากสิ่งก่อสร้างต่างๆที่มีความสำคัญทางประวัติได้รับการอนุรักษ์ ซึ่งสิ่งก่อสร้างและ

เมืองมีความเชื่อมโยงเกี่ยวข้องกันเป็นองค์ประกอบทางกายภาพของเมือง ภายหลังจากอนุรักษ์จึงเป็นการมองภาพในลักษณะทางกายภาพโดยรวมของเมืองทั้งเมืองโดยเน้นการรักษาให้อยู่ในสภาพที่คงเดิมซึ่งสามารถนำมาใช้เป็นกรอบแนวคิดในกระบวนการออกแบบวางผังฟื้นฟูเมืองเก่า ชุมชนริมคลองรอบกรุงได้ จึงมีการกำหนดองค์ประกอบแนวคิดในการอนุรักษ์ที่สำคัญ ดังนี้

1. องค์ประกอบทางกายภาพที่เหมาะสม คือ การอนุรักษ์เอกลักษณ์พื้นที่ที่มีคุณค่ามีความโดดเด่นของชุมชน ให้มีการควบคุมพัฒนาพื้นที่อย่างเหมาะสม มีการปรับปรุงพื้นที่เสื่อมโทรมให้กลับมา มีสภาพที่ดีขึ้น

2. องค์ประกอบทางเศรษฐกิจที่เหมาะสม คือ การพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน โดยเน้นการกระจายรายได้ให้แก่ชุมชนด้วย

3. องค์ประกอบทางสังคมและวัฒนธรรมที่เหมาะสม คือ การอนุรักษ์วิถีชีวิตและประเพณีดั้งเดิมในอดีตที่สืบทอดกันมาไม่ให้สูญหายไป รวมถึงการให้ความรู้และสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์มรดกทางธรรมชาติและวัฒนธรรมให้แก่คนในชุมชนและคนรุ่นหลังสืบทอดต่อไป

4. องค์ประกอบทางการเมืองการปกครองที่เหมาะสม คือ การสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนา การสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน ในการอนุรักษ์โดยหลักทั่วไปคือ การยืดอายุการใช้งานให้ได้มากที่สุดและป้องกันไม่ให้เกิดการเสื่อมสภาพ

ดังนั้นหลักการอนุรักษ์ชุมชน หมายถึงการอนุรักษ์พื้นที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ การอยู่อาศัยรวมถึงประเพณีวัฒนธรรมที่สืบทอดกันเป็นเวลานานจากรุ่นสู่รุ่น โดยแสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาของคนในชุมชนนั้นที่ความโดดเด่นมีความแตกต่างจากชุมชนอื่นๆอย่างเห็นได้ชัด หลักการทั่วไปของการอนุรักษ์ชุมชนจึงจำเป็นต้องคำนึงถึงองค์ประกอบต่างๆไม่ใช่ว่าเฉพาะชุมชนเท่านั้นโดย ปันรัชฎ์ กาญจนนัฐติ (2552) ได้กล่าวไว้ว่า “การอนุรักษ์ชุมชนต้องมีการคำนึงถึงชุมชนและเมืองโดยรวม ซึ่งจะต้องมีสภาพน่าอยู่และมีความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนที่อยู่อาศัยกับโลกแวดล้อมที่ผู้คนที่ได้สร้างขึ้นนับได้ว่าเป็นแนวความคิดที่เปลี่ยนไปจากเดิม”ซึ่งมีความสอดคล้องกับความคิดของ ศรีศักร วัลลิโภดม (2543) ที่ให้ความคิดเห็นไว้ว่า “การปรับตัวเข้าสู่สมัยใหม่ คือ การปรับเปลี่ยนเอาสิ่งที่คืออยู่แล้วในอดีต มาผสมผสานเข้ากับสิ่งที่เหมาะสมที่เลือกเฟ้นจากภายนอก เพื่อปรับให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลกนั่นเอง”ในส่วนของความหมายของชุมชนของ ดารณี ถวิลพิพัฒน์กุล (2549) ได้กล่าวไว้ว่า “ชุมชนไม่ได้หมายถึงกายภาพเท่านั้น แต่เป็นการผสมผสานของ 3 องค์ประกอบ ได้แก่ พื้นที่ทางภูมิศาสตร์ การปะทะสัมพันธ์กันทางสังคมและความผูกพันร่วมกัน” จากการศึกษาแนวคิดแนวคิดว่าเกี่ยวกับการอนุรักษ์ชุมชนจะเห็นได้ว่าสถาปัตยกรรมหรือประวัติศาสตร์ที่มีความสำคัญตั้งแต่ยุคสมัยแรกจะมีการอนุรักษ์เป็นกลุ่มก้อนอาคารแต่ต่อมาได้มีการมองภาพรวมในลักษณะทางกายภาพของเมืองทั้งหมดเพื่อแสดงให้เห็นถึงความสำคัญทางกายภาพโดยรวมของพื้นที่เมืองเก่าทั้งหมด

3.1 แนวความคิดเกี่ยวกับคุณค่าและเอกลักษณ์ของชุมชน

แนวความคิดเกี่ยวกับคุณค่าและเอกลักษณ์ของชุมชนเป็นคุณสมบัติเฉพาะของสถานที่แสดงให้เห็นถึงคุณค่าความมีเอกลักษณ์เฉพาะของพื้นที่ ซึ่งแนวคิดนี้ตั้งอยู่บนแนวคิดหลักของเมืองเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในระดับเมืองและระดับย่านชุมชนทั้งในรูปแบบที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม โดยองค์ประกอบเหล่านี้ทำให้เมืองแต่ละเมืองนั้นมีเอกลักษณ์และลักษณะพิเศษแตกต่างกันออกไป ดังนี้

3.1.1 เอกลักษณ์ คุณลักษณะและลักษณะเฉพาะ โดย Gam ham ได้กล่าวไว้ว่า แนวคิดความมีเอกลักษณ์คือ สถานที่ที่ที่น่าจดจำ มีเอกลักษณ์และจิตวิญญาณของแต่ละสถานที่ โดยตั้งอยู่บนรากฐาน 3 อย่าง ดังนี้

1. มุมมองสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติของสถานที่นั้นทั้งทางที่ตั้ง เช่น รูปแบบที่ดิน ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ พืชพรรณและแหล่งน้ำ รวมถึงสภาพแวดล้อมในพื้นที่นั้นด้วย
2. ลักษณะทางวัฒนธรรม เช่น สะพาน ป้อมปราการหรือโบสถ์ที่ตั้งบนที่สูง มีความเชื่อมโยงกับภูมิทัศน์ รวมถึงประวัติศาสตร์ สังคมและกิจกรรมของมนุษย์ด้วย
3. ประสบการณ์ในความรู้สึก คือการมองเห็นที่ถ่ายทอดมาเป็นความรู้สึกของวัฒนธรรมทางภูมิทัศน์ดั้งเดิมของพื้นที่นั้น

ปัจจุบันคุณค่าและเอกลักษณ์ของชุมชนและสถานที่หลายแห่งได้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วจากหลายๆสาเหตุ ทั้งการเจริญเติบโตของเมือง การขยายพื้นที่ การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรและการท่องเที่ยว ส่งผลให้จินตภาพของสถานที่นั้นได้ถูกทำลายไป จากการศึกษาแนวคิดการอนุรักษ์พื้นที่ในเมืองนั้น ทำให้เห็นได้ว่าเมืองแต่ละเมืองนั้นมีลักษณะเฉพาะทั้งด้านลักษณะที่ตั้ง ภูมิประเทศและเอกลักษณ์เฉพาะของเมือง สิ่งเหล่านี้เป็นส่วนประกอบของการอนุรักษ์เมือง ควรตระหนักถึงความสำคัญในการอนุรักษ์ให้สืบต่อไปเพื่อให้เป็นสถานที่ที่ที่น่าจดจำมีเอกลักษณ์และจิตวิญญาณของพื้นที่นั้น

3.1.2 องค์ประกอบหลักของลักษณะเฉพาะ โดย Gam ham ได้ระบุถึงองค์ประกอบของลักษณะเฉพาะไว้ ดังนี้

1. โครงสร้างทางกายภาพของสถานที่นั้นขึ้นอยู่กับลักษณะอาคาร ภูมิทัศน์ ภูมิอากาศและสุนทรียภาพของพื้นที่
2. กิจกรรมในพื้นที่ สังเกตได้จากการมีปฏิสัมพันธ์ของคนในพื้นที่และวัฒนธรรมของคนในพื้นที่นั้นมีความเชื่อมโยงกับกิจกรรมการใช้งานของพื้นที่นั้นด้วย
3. การสื่อความหมายหรือสัญลักษณ์ เป็นองค์ประกอบที่มีความซับซ้อน คือเริ่มจากการที่คนในพื้นที่ที่มีความมุ่งหมายตอบสนองต่อลักษณะทางกายภาพภายในพื้นที่นั้น

3.1.3 เอกลักษณ์ทางจินตภาพและองค์ประกอบทางกายภาพของชุมชน โดย Lynch ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับจินตภาพและองค์ประกอบทางกายภาพของเมืองไว้ว่าจะมีความแตกต่างกันไปตามลักษณะทางกายภาพ สังคมและเศรษฐกิจของพื้นที่นั้นๆ รวมถึงลักษณะกิจกรรม ผู้คน ที่

เกิดขึ้นในเมืองนั้น ซึ่ง Kevin Lynch ได้พบว่าองค์ประกอบพื้นฐานที่ผู้คนใช้ในการสร้างจินตภาพและสิ่งแวดล้อมกับเมืองนั้นประกอบไปด้วย องค์ประกอบ 5 ประการ ดังนี้

1. ทางสัญจร
2. ย่าน
3. ขอบเขต
4. จุดสังเกต, จุดหมายตา
5. จุดรวม, จุดศูนย์กลาง

นอกจากองค์ประกอบพื้นฐานทั้ง 5 ประการ ที่เป็นโครงสร้างของเมืองแล้วยังมีองค์ประกอบย่อยที่ส่งผลให้เกิดลักษณะเฉพาะ ความแตกต่างของแต่ละเมืองออกไป ได้แก่ รูปทรงของที่ดินหรือสภาพภูมิประเทศ พิษพรรณธรรมชาติภายในพื้นที่ที่ต่างกันออกไป นอกจากนี้ยังรวมถึงรูปร่าง ขนาด ความหนาแน่นของเมือง ลักษณะพื้นที่ว่างภายในเมือง และพื้นที่เปิดโล่งของเมือง รวมถึงมุมมองเส้นขอบฟ้าของเมืองนั้นอีกด้วย

3.1.4 องค์ประกอบทางกายภาพ จากการศึกษาของ Speiregen องค์ประกอบทางกายภาพเมืองประกอบไปด้วย

1. สภาพภูมิประเทศและธรรมชาติ คือ การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพภูมิประเทศภูมิทัศน์เมืองกับงานสถาปัตยกรรม ในเชิงสุนทรียภาพเพื่อให้เกิดประโยชน์ในการใช้สอย
2. รูปทรง ขนาดและความหนาแน่นของเมือง คือ การวิเคราะห์ความสัมพันธ์การใช้ประโยชน์พื้นที่เมืองกับเส้นทางสัญจรและพื้นที่เปิดโล่งที่มีความเชื่อมต่อกับชุมชน รวมถึงขนาด ความหนาแน่นของการกระจายตัวของประชากรในพื้นที่นั้นด้วย
3. ลักษณะเนื้อเมือง รูปแบบและพื้นผิว คือ การพิจารณาความหยาบ ความละเอียดจากมวลอาคารและขนาดของอาคารว่ามีขนาดใหญ่หรือขนาดเล็ก
4. เส้นทาง คือ เส้นทางสัญจรเป็นตัวกำหนดรูปทรงที่สำคัญของเมือง โดยพิจารณาจากเส้นนำสายตา จากการมองเห็นภูมิทัศน์ นอกจากนี้จะแสดงให้เห็นถึงงานสถาปัตยกรรมแล้วยังสามารถกำหนดจุดหมายปลายทางของพื้นที่นั้นได้ด้วย

3.2 ความสำคัญทางกายภาพพื้นที่ชุมชน

ความสำคัญทางกายภาพพื้นที่ชุมชน เป็นผลขององค์ประกอบหลักทั้ง 3 อย่าง ของชุมชน ประกอบไปด้วย คนในชุมชน ธรรมชาติหรือสภาพแวดล้อมภายในชุมชนและสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น โดยสิ่งเหล่านี้เมื่อรวมกับความเชื่อของคนในชุมชนจะทำให้ชุมชนมีลักษณะเด่นแตกต่างจากชุมชนอื่น เพราะการอาศัยอยู่ในชุมชนจากรุ่นสู่รุ่นเป็นการซึมซับวิถีชีวิตสะท้อนความเป็นอยู่ของคนในชุมชน โดยแต่ละชุมชนจะมีความแตกต่างกันออกไป

การวิเคราะห์โครงสร้างองค์ประกอบของชุมชนนั้น เป็นการวิเคราะห์ทางกายภาพ เพื่อหาข้อดี ลักษณะเด่นของพื้นที่ที่จะทำการอนุรักษ์ เพราะการดำเนินชีวิตของคนในพื้นที่ตั้งแต่ แรกเริ่มตั้งถิ่นฐานจะมีการแสดงออกถึงความเป็นตัวตนและมีประเพณีวัฒนธรรมของพื้นที่นั้นๆ แตกต่างกันไป โดยส่วนประกอบที่สำคัญของการอนุรักษ์นั้น ประกอบไปด้วย

- รูปแบบทางผังเมือง
- ความรู้สึกด้านพื้นที่
- การเชื่อมโยงภายในพื้นที่
- รูปแบบและการออกแบบ
- ฝีมือช่าง

จากการศึกษาแนวคิดเรื่องกายภาพของพื้นที่ชุมชนจะเห็นได้ว่า พื้นที่กายภาพที่เกิดขึ้นในชุมชนนั้นต้องประกอบไปด้วยพื้นที่สำหรับทำกิจกรรมของชุมชน โดยผ่านการรับรู้ให้เห็นได้อย่างชัดเจนด้วยองค์ประกอบทางกายภาพคือ มีพื้นที่อาณาเขตอย่างชัดเจน ชุมชนมีปฏิสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่อง โดยพื้นที่ส่วนนี้สามารถตอบสนองประโยชน์การใช้สอยของคนในชุมชนได้ด้วย

3.3 ความเปลี่ยนแปลงของพลเมืองและเอกลักษณ์

โดย Gemham ได้กล่าวไว้ว่าลักษณะของเมืองมักมีการเปลี่ยนแปลงไป โดยการเจริญเติบโตของเมืองเป็นประเด็นหลัก และขึ้นอยู่กับการขาดคุณลักษณะของเมืองซึ่งคนในพื้นที่มักไม่ได้สังเกต จนกระทั่งส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปอย่างถาวร ลักษณะเฉพาะที่เป็นเอกลักษณ์ของเมืองต้องได้รับการออกแบบไม่ให้กระทบต่อการเปลี่ยนแปลงของเมือง โดยให้มีความเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์และควบคู่ไปกับการเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจเพื่อไม่ให้ทำลายคุณภาพของเมือง

4. แนวความคิดการปรับปรุงการฟื้นฟูเมือง

แนวความคิดการปรับปรุงฟื้นฟูเมือง เป็นแนวคิดที่มีเนื้อหาครอบคลุม ถึงการพัฒนาและปรับปรุงสภาพชุมชนเดิม และการพัฒนาพื้นที่ว่างเปล่า การแก้ปัญหาสภาพชุมชนเมือง เพื่อนำไปเป็นกรอบแนวคิดในพัฒนาเมืองให้มีความเหมาะสมกับสภาพของชุมชนริมคลองรอบกรุง ซึ่งคาดว่าจะนำมาประยุกต์ใช้โดยมีรายละเอียด ดังนี้

4.1 แนวความคิดการปรับปรุงฟื้นฟูเมือง

การฟื้นฟูเมือง หมายถึง การพัฒนาและปรับปรุงพื้นที่เสื่อมโทรมของเมืองให้ดีขึ้นในทุกๆด้าน ทั้งด้านกายภาพ เศรษฐกิจและสังคม โดยการปรับปรุงเมืองนั้นต้องมีการวิเคราะห์หาพื้นที่ที่มีความเหมาะสมโดยไม่จำเป็นต้องปรับปรุงแก้ไขทั้งเมือง เป้าหมายหลักในการจัดการคือ ปรับปรุงพื้นที่เสื่อมโทรมที่มีความจำเป็นต้องแก้ไขให้ดีขึ้นเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่สำคัญในพื้นที่ ดังนั้น การฟื้นฟูเมืองจำเป็นต้องมีการศึกษาให้ชัดเจนถึงการจัดการแก้ไขปัญหาในพื้นที่เพื่อไม่ให้เกิด

ผลกระทบที่ร้ายแรงตามมา ในการฟื้นฟูพื้นที่นั้นต้องคำนึงถึงความสำคัญของโบราณสถานเพื่ออนุรักษ์สิ่งที่มีค่าในชุมชนไว้และต้องมีการพัฒนาให้คุ้มค่าเพื่อส่งผลให้เศรษฐกิจของพื้นที่ดีขึ้นด้วย โดยแบ่งการฟื้นฟูเมืองออกเป็น 2 แบบ ดังนี้

1. การปรับปรุงในเชิงการพัฒนา

2. การปรับปรุงในเชิงอนุรักษ์

4.2 สาเหตุที่ต้องทำการฟื้นฟูเมือง

โดย Stanley Millward ได้กล่าวถึงสาเหตุการปรับปรุงฟื้นฟูเมืองย่านประวัติศาสตร์และได้วิเคราะห์สาเหตุหลัก 6 ประการ ในการฟื้นฟูเมืองไว้ ดังนี้

1. การพัฒนาที่เป็นไปได้ยาก โดยมีสาเหตุมาจากการขาดการวางแผน โดยเกิดกิจกรรมการพัฒนาเมืองที่มากเกินไปในเขตพื้นที่เมืองเก่า รวมถึงความขัดแย้งระหว่างสังคมและเศรษฐกิจ เช่น การเพิ่มขึ้นของประชากร การพัฒนาที่มูลค่าใช้จ่ายสูงมากทั้งระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการและบริการขนส่ง

2. การไม่สามารถคาดการณ์ได้ถึงลักษณะทางสังคมและเศรษฐกิจในพื้นที่

3. การขาดแคลนเงินทุนในการพัฒนาพื้นที่อนุรักษ์

4. การขยายตัวของประชากรในชุมชนเมืองส่งผลในด้านที่อยู่อาศัย สถานที่ทำงาน และสถานที่พักผ่อน

5. การพัฒนาด้านการก่อสร้างเพื่อรองรับการขยายตัวของประชากรในอนาคตส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างรวดเร็ว

6. ปัญหาด้านประชากรศาสตร์และนิเวศวิทยาทั้งด้านสังคมและเศรษฐกิจรวมถึงการเมืองและการปกครองที่สะสมเป็นเวลานาน โดยขาดการปรับปรุงฟื้นฟู

4.3 รูปแบบและลักษณะแนวทางในการฟื้นฟูเมือง

รูปแบบและลักษณะแนวทางในการฟื้นฟูเมืองสามารถดำเนินการได้ 4 รูปแบบ ดังนี้

1. การรื้อสร้างขึ้นใหม่ คือ การปรับปรุงพื้นที่การใช้ประโยชน์ที่ไม่คุ้มค่าทางด้านเศรษฐกิจ ให้มีลักษณะดีขึ้นทั้งทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม เป็นวิธีการหนึ่งในการพัฒนาเมืองที่เสื่อมโทรม ส่วนใหญ่วิธีนี้จะใช้กับพื้นที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ด้วยการรื้อย้ายส่วนที่ชำรุดและต่อเติมทดแทนด้วยสิ่งใหม่

2. การบูรณะปรับปรุง เป็นการพัฒนาทางด้านกายภาพ จากโครงสร้างเดิมที่มีอยู่แล้วใช้การซ่อมแซมส่วนที่ชำรุดมากกว่าการรื้อย้าย มักใช้กับพื้นที่ที่มีความสำคัญหรือมีคุณค่า โดยการปรับปรุงวิธีนี้จะไม่มีการเปลี่ยนแปลงอะไรมากยังคงสภาพเดิมไว้

3. การอนุรักษ์สิ่งที่มีไว้ เป็นการรักษาสวนใดส่วนหนึ่งหรือทั้งหมดไว้ โดยกรมการผังเมืองได้ให้ความหมายของการอนุรักษ์สิ่งมีคุณค่าไว้ว่า คือ การอนุรักษ์พื้นที่บริเวณใดบริเวณหนึ่ง โดยไม่ให้ความเจริญเติบโตของเมืองเข้าไปทำลายสิ่งที่มีคุณค่าบริเวณนั้น

4. การพัฒนาพื้นที่ว่างเปล่า คือ การพัฒนาพื้นที่ที่ยังไม่มีการใช้ประโยชน์ในบริเวณนั้นให้มีสภาพดีขึ้นและมีการใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า

4.4 แนวทางการจัดทำโครงการปรับปรุงฟื้นฟูเมือง

แนวทางการจัดทำโครงการปรับปรุงฟื้นฟูเมืองประกอบด้วยองค์ประกอบ 5 ประการ ดังนี้

1. การคัดเลือกพื้นที่จัดทำโครงการ
2. การกำหนดบทบาทหน้าที่ของรัฐบาล
3. การจัดตั้งองค์กรและกฎหมาย
4. การบริหารทางการเงินและการตลาด
5. การบริหารโครงการและการดูแลรักษา

การเลือกพื้นที่จัดทำโครงการฟื้นฟูเมืองนั้น ต้องมีการวิเคราะห์พิจารณาพื้นที่โครงการฟื้นฟูและพื้นที่โดยรอบด้วยว่าพื้นที่ได้รับผลกระทบหรือไม่ ถูกรบกวนจากโครงการฟื้นฟูเมืองหรือไม่ โดยมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องกำหนดพื้นที่ที่มีผลกระทบต่อโครงการโดยการออกกฎควบคุมไปพร้อมกัน เพื่อป้องกันปัญหาที่จะตามมาภายหลัง

พื้นที่ที่เหมาะสมกับการพัฒนาฟื้นฟูแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. พื้นที่ซึ่งมีปัญหามากที่สุด คือ พื้นที่ที่มีความเสื่อมโทรม ขาดแคลนทางด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ เป็นพื้นที่ที่ควรได้รับการปรับปรุงเพื่อลดความเดือดร้อนในพื้นที่ให้ลดลง

2. พื้นที่ที่มีศักยภาพในการฟื้นฟู คือ พื้นที่ที่สามารถปรับปรุงและพัฒนาได้ง่ายและให้ผลตอบแทนด้านเศรษฐกิจสูงเพิ่มขึ้น

ในการฟื้นฟูพื้นที่นั้นสามารถจำแนกออกตามการถือครองกรรมสิทธิ์ที่ดินได้ ดังนี้

1. ที่ดินเอกชน ที่ทำการฟื้นฟูโดยเอกชนไม่มีองค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐเข้าไปวางนโยบายชี้แนะ

2. ที่ดินเอกชน ที่ทำการฟื้นฟูโดยให้หน่วยงานภาครัฐหรือองค์กรท้องถิ่นเข้าไปวางนโยบายชี้แนะ

3. ที่ดินเอกชน ที่ทำการฟื้นฟูโดยให้องค์กรท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการปรับปรุง กรณีนี้อาจมีกฎหมายฟื้นฟูเมืองบังคับใช้ตรวจสอบ เพื่อสนับสนุนโครงการให้พัฒนาต่อไปได้

4. ที่ดินของรัฐ คือ หน่วยงานที่มีความรับผิดชอบโดยตรง เช่น กรมธนารักษ์ กรมโยธาธิการและผังเมือง การเคหะแห่งชาติหรือองค์กรท้องถิ่นร่วมมือกันหรืออาจชักนำภาคเอกชนเข้าร่วมด้วยก็ได้

การคัดเลือกพื้นที่ควรพิจารณาจากขอบข่ายของผังเมืองและทิศทางการเจริญเติบโตของเมืองควบคู่กัน เพื่อพิจารณาแนวโน้มอนาคตของพื้นที่โดยมีตัวกำหนดความเหมาะสม ดังนี้

1. พื้นที่ที่ยังขาดหรือมีมาตรฐานต่ำด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ
2. อายุและสภาพของอาคาร
3. ความคุ้มค่าทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ
4. ความคุ้มค่าทางด้านศิลปวัฒนธรรม
5. กิจกรรมที่ไม่เหมาะสมในพื้นที่บริเวณนั้น

โดย Wilfred Bums ได้เสนอแนวทางการปรับปรุงฟื้นฟูเมืองในบริเวณพื้นที่พาณิชยกรรมของเมืองไว้ ดังนี้

1. เก็บรูปแบบอาคารและแนวคิดดั้งเดิมไว้
2. แบ่งแยกระบบจราจรออกจากระบบทางเดินเท้า
3. ให้ส่วนบริการอยู่ด้านหลังของร้านค้า
4. สร้างเอกลักษณ์ของย่านให้เกิดจากพื้นฐานดั้งเดิม
5. พยายามให้รัฐเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ที่ดินขนาดใหญ่
6. อนุรักษ์จุดที่เป็นต้นกำเนิดของย่านไว้
8. ในการวางแผนพัฒนาควรให้เอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนด

ข้อบังคับ

9. สนับสนุนพื้นที่ย่านการค้าและให้ความสำคัญกับการเดินเนื่องจากเป็นการเชื่อมต่อและชักจูงไปสู่การซื้อขายเป็นการขับเคลื่อนเศรษฐกิจมากขึ้น

จากการศึกษาแนวความคิดการปรับปรุงการฟื้นฟูเมืองเพื่อนำไปเป็นกรอบการวิจัยในการศึกษาโครงการปรับปรุงฟื้นฟูชุมชนริมคลองรอบกรุง จะเห็นได้ว่าการพัฒนาและปรับปรุงพื้นที่นั้นจำเป็นต้องให้ความสำคัญในการพัฒนาพื้นที่ที่มีความทรุดโทรมและพื้นที่ที่มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นอันดับแรก เพื่อประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจในพื้นที่ให้ดีขึ้น โดยการพัฒนานั้นต้องสอดคล้องกับการอนุรักษ์เมืองเก่าในพื้นที่นั้นด้วย กล่าวคือการพัฒนาจะต้องไม่ส่งผลกระทบต่อด้านใดด้านหนึ่ง โดยการฟื้นฟูพัฒนามืองนั้นต้องคำนึงถึงความสำคัญของโบราณสถานเพื่ออนุรักษ์สิ่งที่มีค่าในชุมชนไว้ และต้องมีการพัฒนาให้คุ้มค่าเพื่อส่งผลให้เศรษฐกิจของพื้นที่ดีขึ้นด้วย

โดยการใช้แนวความคิดการปรับปรุงการฟื้นฟูเมืองให้ความสำคัญกับพื้นที่เมืองเก่า และเศรษฐกิจความเป็นอยู่ของคนในชุมชนทุกมิติ เมื่อเกิดการปรับปรุงแล้วต้องคำนึงถึงการพัฒนาพื้นที่เชิงเศรษฐกิจเพื่อเป็นการสร้างรายได้ให้กับประชาชนในพื้นที่ชุมชนนั้นด้วย

5. กระบวนการวางผังและออกแบบชุมชนเมือง

กระบวนการวางผังและออกแบบชุมชนเมืองได้มีการพัฒนาโดยมีความคล้ายคลึงกับกระบวนการวางแผนด้านกายภาพของสาขาอื่นๆและนำมาใช้แทนกระบวนการวางผังและการออกแบบในอดีตที่เน้นเฉพาะขั้นตอนการวางผังและออกแบบแต่เพียงอย่างเดียว ดังนั้นกระบวนการวางผังและออกแบบชุมชนเมืองในปัจจุบันโดยทั่วไปประกอบด้วยการทำงานหลายขั้นตอนต่อเนื่องกัน เพื่อนำมาเป็นการรอบแนวคิดในกระบวนการออกแบบวางผังฟื้นฟูเมืองเก่า ชุมชนชนริมคลองรอบกรุงได้ โดยมีขั้นตอน ดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนแรก ในกระบวนการวางผังและออกแบบชุมชนเมืองเป็นการเก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่และโครงการ ส่วนหนึ่งจะเป็นการเก็บข้อมูลจากเอกสาร และอีกส่วนหนึ่งจะเป็นการเก็บข้อมูลจากการสำรวจภาคสนามในพื้นที่ที่จะทำการวางผังออกแบบ เป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสภาพในอดีต ปัจจุบันและอนาคต ซึ่งรวมถึงนโยบาย แผน ผังเมือง ตลอดจนโครงการพัฒนาต่างๆที่จะมีผลกระทบต่ออนาคตของพื้นที่

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นตอนที่สอง เป็นการคัดเลือกข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องและเป็นประโยชน์ต่อการทำงาน ที่เก็บได้จากเอกสารและการสำรวจภาคสนาม จัดหมวดหมู่และทำการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์ด้านคุณภาพและปริมาณ เพื่อสรุปข้อดีหรือจุดแข็ง ข้อเสียจุดอ่อนหรือปัญหา แนวโน้ม ศักยภาพหรือโอกาสและภัยคุกคามหรือปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ทางด้านพื้นที่โครงการก็ต้องทำการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงในอนาคต เพื่อสรุปพื้นที่ที่จะคงอยู่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงสมควรอนุรักษ์พื้นที่ที่ควรฟื้นฟูและปรับปรุงเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ใหม่และพื้นที่ที่เหมาะสมเพื่อทำการรื้อทิ้งเพื่อพัฒนาใหม่

3. การสังเคราะห์ผลการวิเคราะห์

ขั้นตอนที่สาม เป็นการสังเคราะห์ผลที่ได้จากการวิเคราะห์ทั้งหมดเพื่อนำมาสรุปเป็นนโยบายและความต้องการอย่างกว้างๆในการวางแผนวางผังออกแบบพื้นที่โครงการโดยรวมทั้งหมด โดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับบริบทและแผนพัฒนาในระดับต่างๆ เป็นสำคัญ

4. การกำหนดบทบาทหน้าที่ นโยบาย ความมุ่งหมาย วัตถุประสงค์ และเป้าหมาย

ขั้นตอนที่สี่ เป็นการกำหนดนโยบายและความต้องการของการวางแผนในอนาคตอย่างละเอียดและกำหนดเป็นข้อความที่มีความหมายอย่างชัดเจน เป็นที่เข้าใจและยอมรับของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องและมีส่วนได้ส่วนเสียในการพัฒนา เริ่มจากนโยบายที่กว้างและครอบคลุมทุกเรื่องไปจนถึงความต้องการเฉพาะเรื่องที่แคบและชัดเจน สามารถนำไปปฏิบัติได้ ได้แก่ การกำหนดบทบาทหน้าที่ของพื้นที่ในอนาคต นโยบายการพัฒนา ความมุ่งหมาย วัตถุประสงค์ และเป้าหมาย เพื่อนำไปสร้างทางเลือกในการดำเนินการและวางแผนโครงการในรายละเอียดต่อไป

5. การสร้างทางเลือกในการพัฒนา

ขั้นตอนที่ห้า เป็นการนำข้อความด้านความต้องการต่างๆในอนาคตที่กำหนดขึ้นและได้รับการยอมรับแต่ยังเป็นนามธรรมมาสร้างเป็นรูปธรรมในรูปของแนวทางวางแผนและออกแบบหลายๆแนวทางเลือก เพื่อทำการประเมินและคัดเลือกหาแนวทางที่เหมาะสมที่สุดกับสถานการณ์ปัจจุบันและอนาคต เพื่อนำไปใช้พัฒนาพื้นที่

6. การวางแผนและออกแบบโครงการและการเสนอแนะแนวทางนำแผนและผังไปปฏิบัติ

ขั้นตอนที่หก เป็นการนำแนวทางที่ได้รับการเลือกที่เหมาะสมที่สุดไปวางแผนและออกแบบโดยละเอียดที่อาจถึงขั้นนำไปก่อสร้างได้ พร้อมทั้งเสนอแนะแนวทางการนำแผนและผังไปปฏิบัติ ซึ่งอาจต้องเสนอแนะด้านองค์การรับผิดชอบในการบริหารจัดการ การกำหนดรายละเอียดโครงการจนถึงระดับที่นำไปก่อสร้างได้ การจัดช่วงระยะเวลาในการก่อสร้าง การจัดเตรียมงบประมาณก่อสร้างในแต่ละปีรวมทั้งมาตรการด้านกฎหมายและด้านต่างๆมาสนับสนุนเพื่อให้เกิดเป็นรูปธรรมตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

7. การนำแผนและผังไปปฏิบัติ

ขั้นตอนที่เจ็ด เป็นการนำแผนและผังไปควบคุมหรือพัฒนาตามที่วางไว้ โดยควบคุมการพัฒนาหรือก่อสร้างโครงการเพื่อใช้ประโยชน์ตามความต้องการ เป็นขั้นตอนที่ยุ่งยาก ใช้งบประมาณและเวลาในการดำเนินการจนกว่าจะสำเร็จและใช้งานได้ตามที่ต้องการ ซึ่งต้องมีการแก้ปัญหาในระหว่างดำเนินการ รวมทั้งปรับปรุงแก้ไขรายละเอียดให้ก่อสร้างได้เหมาะสมสอดคล้องกับสถานการณ์ในขณะนั้น ซึ่งอาจไม่ตรงกับที่เคยได้คาดการณ์ไว้ก่อน

8. การประเมินผล

ขั้นตอนที่แปด เป็นขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการ เป็นการประเมินการทำงานวางแผนและออกแบบเพื่อสรุปเป็น ทฤษฎี หรือองค์ความรู้ของผู้ดำเนินการและนำทฤษฎี รวมทั้งประสบการณ์ที่ได้จากการดำเนินงานทั้งด้านบวกด้านลบไปใช้ในการทำงานในโครงการอื่นๆที่มีความคล้ายคลึงกันต่อไปในอนาคต

กระบวนการทำงานวางผังและออกแบบทั้ง 8 ชั้นตอนนี้ อาจมีการทำงานที่ควบคู่กัน ไปหลายชั้นตอนหรือมีการนำผลย้อนกลับไปปรับปรุงการทำงานในชั้นที่ผ่านมาก่อนว่าจะสามารถทำงานในชั้นต่อไปได้ และในภาพรวมของการทำงานวางแผน เมื่อเสร็จสิ้นในชั้นที่ 8 ก็อาจต้องกลับไปทำในชั้นที่ 1 ในลักษณะกระบวนการทำงานต่อเนื่อง เนื่องจากกระบวนการวางแผนเป็นการทำงานต่อเนื่องไม่มีที่สิ้นสุด เพราะชุมชนเมืองมีการเจริญเติบโตและเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เมื่อสถานการณ์มีการเปลี่ยนแปลง ผู้คนที่เกี่ยวข้องจะมีการเปลี่ยนแปลงและสภาพทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคมก็มีการเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย สิทธิพร ภิรมย์รัตน์ (2552)

5.1 โครงสร้างและส่วนประกอบของแผนผังแม่บท

โครงสร้างและส่วนประกอบของแผนผังแม่บทที่สำคัญเพื่อนำไปเป็นกรอบแนวทางในการพัฒนาพื้นที่โครงการ แยกออกเป็นเรื่องต่างๆ ดังนี้

1. โครงสร้างและส่วนประกอบทางกายภาพ โครงสร้างหลักและส่วนประกอบหลักทางกายภาพของการวางแผนและผัง อาจใช้โครงสร้างและส่วนประกอบจากทฤษฎีต่างๆเป็นแนวทาง เช่น ทฤษฎีภาพลักษณ์ของเมืองหรือทฤษฎีโครงสร้างด้านกายภาพ มาศึกษาวิเคราะห์ถึงความเหมาะสมและนำมาใช้เป็นหลัก
2. การใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคาร การแสดงการกำหนดประเภทการใช้ประโยชน์หลักของที่ดินและอาคาร เช่น พาณิชยกรรม ธุรกิจการค้า ที่อยู่อาศัย พื้นที่เปิดโล่ง สวนสาธารณะ
3. กิจกรรมหลัก กิจกรรมหลักคือกิจกรรมที่จะเป็นแม่เหล็กสำหรับดึงดูดความสนใจประชากรที่จะนำมาใช้เพื่อการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อมของพื้นที่ เช่น ย่านธุรกิจการค้า ศูนย์การค้า ห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่ กลุ่มอาคารสำนักงาน ย่านร้านค้าปลีก ฯลฯ
4. กิจกรรมสนับสนุน กิจกรรมขนาดเล็กที่จำเป็นเพื่ออำนวยความสะดวกและสนับสนุนกิจกรรมหลัก ช่วยให้กิจกรรมหลักสามารถอยู่ได้ เช่น ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก ศูนย์ข้อมูลข่าวสาร สถานีขนส่งมวลชน ฯลฯ
5. การสัญจรเชื่อมต่อ เมื่อมีกิจกรรมหลักและกิจกรรมรองตั้งอยู่ในบริเวณต่างๆของพื้นที่โครงการซึ่งอาจอยู่ใกล้กันหรือห่างกัน จำเป็นต้องอาศัยการเชื่อมต่อ ซึ่งอาจจะเป็นทางเดินเท้า ทางจักรยาน ถนนสำหรับรถยนต์ ระบบขนส่งมวลชนตั้งแต่รถรับจ้าง รถประจำทางไปจนถึงระบบขนส่งมวลชนแบบราง อาคารที่จอดรถ ที่ต้องอำนวยความสะดวกแก่ประชากรของเมือง ลูกค้า นักท่องเที่ยว และผู้ที่เข้ามาใช้พื้นที่
6. บริการสาธารณะสิ่งอำนวยความสะดวก ในเมืองทุกแห่งภาครัฐมีภารกิจที่ต้องทำคือ การจัดหาบริการสาธารณะและสิ่งอำนวยความสะดวกไว้บริการแก่ประชาชนโดยไม่คิด

มูลค่า หรืออาจให้เอกชนเข้ามาดำเนินการและคิดราคาต่ำกว่าทุนโดยภาครัฐสนับสนุนค่าใช้จ่ายส่วนต่าง เช่น โรงเรียน ศูนย์บริการสาธารณสุข ศูนย์เยาวชน ห้องสมุด หอศิลป์ พิพิธภัณฑ์ โรงละคร สวนสาธารณะ ห้องน้ำสาธารณะ ไปจนถึงสถานที่บริการน้ำดื่ม

7. การพิทักษ์สิ่งแวดล้อม การวางผังออกแบบพื้นที่โครงการต้องมีส่วนประกอบที่เป็นการพิทักษ์สิ่งแวดล้อม ทั้งประเภทสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นและสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม ซึ่งอาจเป็นเรื่องการวางผังออกแบบเพื่อให้ลดภาวะโลกร้อนและการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลกในพื้นที่โครงการ เช่น การเพิ่มพื้นที่สีเขียว มีทางเดินเท้าที่สะดวกแทนถนนสำหรับรถยนต์ ไปจนถึงการป้องกันภัยพิบัติทางธรรมชาติ การเตือนภัย การอพยพประชากรเมื่อเกิดเหตุการณ์ฉุกเฉินหรือไม่ปกติ

5.2 รายละเอียดการวางผังออกแบบ

การแสดงงานสำหรับการวางแผนพัฒนาที่ต้องการแสดงรายละเอียดให้มากที่สุด อาจแสดงรายละเอียดการออกแบบถึงระดับการออกแบบร่างงานสถาปัตยกรรมขนาดใหญ่ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. โครงการพัฒนาทางกายภาพต่างๆในบริเวณพื้นที่โครงการ ได้แก่ ผังบริเวณ รูปด้าน รูปตัด ภาพ 3 มิติ ทัศนียภาพ รายละเอียดที่สำคัญของโครงการ
2. ถนน ที่จอดรถ ทางเดินเท้า ทางจักรยาน ระบบขนส่งมวลชนสาธารณะ รูปตัดตามขวางของถนน อุปกรณ์ประกอบถนน ที่จอดรถ ภูมิทัศน์ถนนและชุมชนที่สำคัญรวมถึงพื้นที่สาธารณะ
3. โครงสร้างพื้นฐานหรือสาธารณูปโภค สาธารณูปการที่จำเป็นอื่นๆ เช่น สวนสาธารณะ โรงเรียน ศูนย์ชุมชน ฯลฯ

5.3 กระบวนการวางแผน

นักวิชาการและนักบริหารด้านรัฐประศาสนศาสตร์หลายท่านได้กำหนดขั้นตอนการวางแผนไว้หลากหลายวิธี ทั้งที่มีลักษณะคล้ายกันและแตกต่างกัน โดยบางท่านจะให้ความสำคัญกับขั้นตอนการจัดทำแผน และบางท่านจะให้ความสำคัญทั้งขั้นตอนการจัดทำแผน การดำเนินงานตามแผนหรือการนำไปปฏิบัติและการประเมินผล ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาและสามารถเรียบเรียงไว้ ดังนี้

ฟูลเมอร์ Fulmer (1974) ได้อธิบายถึงกระบวนการวางแผนไว้ 12 ขั้นตอนดังนี้

1. การเลือกวัตถุประสงค์ (Choose Objectives) เนื่องจากวัตถุประสงค์เป็นจุดหมายปลายทางของการวางแผน ถ้าไม่มีจุดหมายปลายทางที่แน่นอนชัดเจน การกระทำหรือวิธีการกระทำก็อาจจะยุ่งยาก ยกตัวอย่างคือ “ถ้าท่านไม่รู้ว่าจะไปไหน ท่านก็ไม่อาจเลือกวิธีการและทิศทางของการเดินทางได้อย่างถูกต้องเหมาะสม”

2. การสื่อสารวัตถุประสงค์ให้ผู้อื่นทราบ (Communicate Objectives) หมายความว่า ผู้ร่วมงานทุกคนในองค์กรควรทราบวัตถุประสงค์ร่วมกันตั้งแต่วัตถุประสงค์ระดับสูงขององค์กร ลงไปถึงวัตถุประสงค์ของแต่ละหน่วยงานและควรให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการกำหนดวัตถุประสงค์ด้วย

3. การกำหนดข้อสันนิษฐานหรือการพยากรณ์ (Forecasting) หมายถึง การประเมินหรือการคาดการณ์สถานการณ์ในอนาคต ซึ่งสามารถใช้วิธีการหลาย ๆ ประการ เช่น เทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique) การหาค่าเฉลี่ยเคลื่อนที่ (Moving Average) เป็นต้น

4. การสำรวจทรัพยากร (Survey Resources) เป็นการตรวจสอบเพื่อให้แน่ใจว่าการทำให้เกิดผลตามวัตถุประสงค์นั้นมีความเป็นไปได้เพียงใด มีทรัพยากรและปัจจัยอื่น ๆ ที่จำเป็นในการทำงานตามแผนให้สำเร็จเพียงใด ทั้งนี้เพื่อป้องกันการวางแผนแบบสร้างวิมานในอากาศ โดยไม่มีปัจจัยที่จะทำให้บรรลุผลสำเร็จได้

5. การกำหนดนโยบาย (Establish Policies) เป็นการกำหนดแนวทางในการตัดสินใจอย่างกว้าง ๆ สำหรับให้คนในองค์กรยึดเป็นหลักในการปฏิบัติงานร่วมกัน

6. การระบุทางเลือก (Identify Alternatives) หมายถึงระบุวิธีการหรือหนทางที่จะนำไปปฏิบัติให้บรรลุผลสำเร็จอย่างน้อย 2 ทางเลือกและควรเป็นทางเลือกที่มีความเป็นไปได้

7. เปรียบเทียบทางเลือก (Compare Alternatives) เป็นการประเมินทางเลือกทั้งหลายที่มีอยู่เพื่อดูความเป็นไปได้ในการนำแผนไปปฏิบัติและดูว่าจะเกิดผลกระทบอะไรบ้างถ้าเลือกทางเลือกนั้น

8. การเลือกแนวทางการกระทำ (Choose a Course of Action) เมื่อประเมินทางเลือกและเปรียบเทียบทางเลือกแล้ว จะต้องตัดสินใจเลือกทางเลือกที่เหมาะสม ไม่ควรลังเลให้เสียเวลาถ้าไม่จำเป็น

9. การสร้างแนวปฏิบัติและกฎเกณฑ์ (Create Procedures and Rules) เป็นการเขียนรายละเอียดของการกระทำโดยมีนโยบายเป็นกรอบ บอกถึงขั้นตอนการกระทำเป็นลำดับที่ละเอียดตั้งแต่ต้นไปจนจบเป็นกระบวนการ

10. การกำหนดงบประมาณ (Establish Budgets) งบประมาณถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการปฏิบัติงานให้บรรลุผลสำเร็จ ซึ่งต้องระบุลักษณะของงบประมาณให้ชัดเจน โดยเขียนเป็นแผนทางการเงินหรือแผนงบประมาณ

11. การกำหนดตารางเวลา (Establish Time Tables) เป็นการกำหนดตารางเวลาในการปฏิบัติงานโดยใช้เทคนิคการวางแผนและการควบคุมงาน เช่น Gantt Chart , PERT, CPM เป็นต้น

12. การตัดสินใจเรื่องมาตรฐาน (Decide on Standard) มีการกำหนดมาตรฐานเพื่อวัดการปฏิบัติงานตามแผน เมื่อมีแผนแล้วก็ต้องมีการควบคุมให้ปฏิบัติตามแผนและมีการประเมินผลแผนเป็นขั้นตอนสุดท้าย กระบวนการการวางแผนตามแนวคิดของฟูลเมอร์เขียนเป็นขั้นตอนให้เห็นชัดเจน ดังนี้

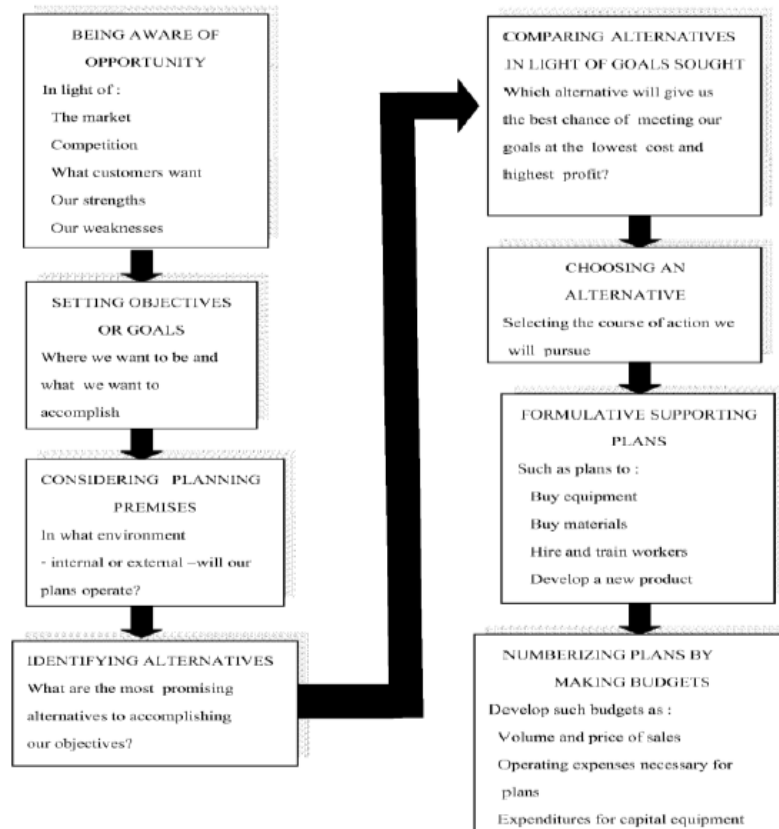


ภาพที่ 2 กระบวนการหรือขั้นตอนการวางแผนตามแนวคิดของฟูลเมอร์

ที่มา : Fulmer, Robert M. The New Management. New York : Macmillan (1974), p.157-

เวริริชและคูนท์ Wehrich & Koontz (1994) ได้เสนอขั้นตอนในการวางแผนควบคู่กับกระบวนการวางแผนไว้ 8 ขั้นตอน ดังนี้

1. การรับรู้โอกาสหรือการแสวงหาโอกาส (Being Aware of Opportunities) โดยเน้นไปที่การตลาด การแข่งขันความต้องการของลูกค้า จุดแข็งขององค์กร จุดอ่อนขององค์กร
2. การกำหนดวัตถุประสงค์หรือเป้าประสงค์ (Setting Objectives or Goals) โดยระบุให้ชัดเจนว่าเราต้องการอะไร ที่ไหน เมื่อไร อย่างไร
3. การพิจารณาถึงสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับการวางแผน (Considering Planning Premises) เช่น มีสิ่งแวดล้อมใดเกี่ยวข้องในการวางแผนบ้าง ทั้งสิ่งแวดล้อมภายใน และสิ่งแวดล้อมภายนอก
4. การกำหนดทางเลือก (Identifying Alternatives) เป็นการกำหนดทางเลือกที่ดีที่สุด ที่จะนำไปปฏิบัติให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้
5. การเปรียบเทียบทางเลือกหรือการประเมินทางเลือก (Comparing Alternatives or Evaluating Alternatives) โดยเน้นทางเลือกที่เหมาะสมที่สุด เพื่อนำไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์และต้องเป็นทางเลือกที่เสียค่าใช้จ่าย (Cost) น้อยแต่ให้ผลประโยชน์(Benefit)สูงสุด
6. การเลือกทางเลือก (Choosing an Alternative) คือการเลือกทางเลือกเพียงทางเลือกเดียวที่เหมาะสมที่สุดในการนำไปปฏิบัติ
7. การกำหนดสิ่งสนับสนุนแผน (Formulating Supporting Plans) เช่น วัสดุอุปกรณ์บุคลากร งบประมาณ เป็นต้น
8. การกำหนดแผนงบประมาณ (Numberizing plans by Budgeting) โดยกำหนดรายรับ รายจ่าย และแผนการเงินให้ชัดเจน



ภาพที่ 3 กระบวนการหรือขั้นตอนการวางแผนตามแนวคิดของเวริคซ์และคูนท์

ที่มา : Wehrich, Heinz & Koontz, Harold. " The Nature and Purpose of Planning," In Management : A Global Perspective. New York : McGraw-Hill, Inc (1994), p. 117-141

กระบวนการวางแผนโดยทั่วไปจะประกอบไปด้วยขั้นตอนต่างๆ ซึ่งได้มีผู้จัดแจงรายละเอียดไว้มากมาย จากแนวทางการวางแผนที่มีลักษณะเป็นกระบวนการ ซึ่งขั้นตอนต่างๆสามารถสรุปเป็นขั้นตอนง่ายๆ และเข้าใจง่าย จะประกอบด้วยขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นที่หนึ่ง ศึกษาปัญหาต่างๆ กำหนดสิ่งที่เป็นปัญหาอันจะนำมาแก้ไขในการวางแผนให้ชัดเจน

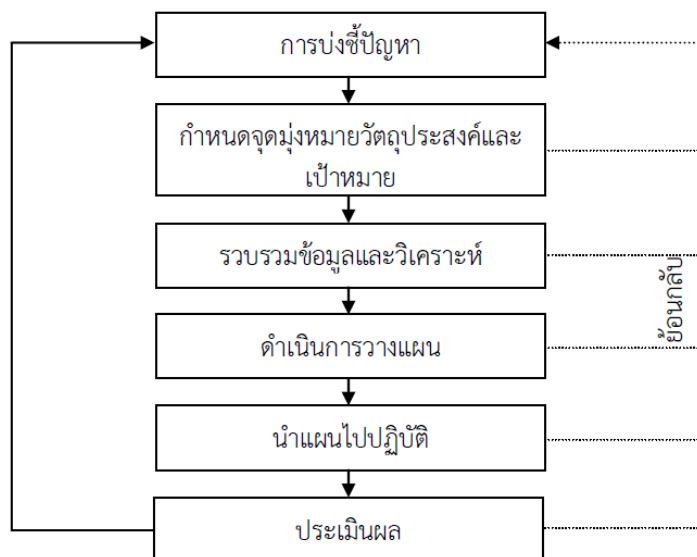
ขั้นที่สอง กำหนดจุดมุ่งหมาย (Goals) วัตถุประสงค์ (Objective) และเป้าหมาย (Target)

ขั้นที่สาม รวบรวมข้อเท็จจริงและข้อมูลที่เกี่ยวข้อง นำมาวิเคราะห์และตีความ

ขั้นที่สี่ จัดทำแนวทางและวิธีการ หรือกลยุทธ์ในการที่จะบรรลุถึงจุดมุ่งหมาย วัตถุประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้ รายละเอียดอาจประกอบไปด้วย จะทำอะไร (What) ทำอย่างไร (How) จะให้ใครทำ (Who) จะทำที่ไหน (Where) จะทำเมื่อไร (When)

ขั้นที่ห้า นำแผนไปปฏิบัติ ในการทำงานจริงแผนจะต้องได้รับการอนุมัติ จึงจะส่งไปให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปปฏิบัติ

ขั้นที่หก ประเมินผลการปฏิบัติ ในการทำงานตามแผน ควรจะมีการประเมินผลทั้งในระหว่างการปฏิบัติตามแผนและภายหลังจากปฏิบัติตามแผนเสร็จเรียบร้อยแล้ว เพื่อรวบรวมสรุปผลอันจะเป็นบทเรียนในการวางแผนครั้งต่อไป



ภาพที่ 4 แบบจำลองกระบวนการออกแบบทั่วไป

ที่มา : ปรับปรุงจากแบบจำลองของ สิทธิพร ภิรมย์รัตน์ การวางแผนกับการวางแผนผัง, 2526

5.4 กระบวนการวางแผนผังเมือง

การวางแผนผังเมืองเป็นการวางแผนพัฒนาเมืองทางด้านกายภาพ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาเมือง โดยเป็นการเตรียมแนวทางสำหรับการเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพของเมือง ซึ่งกระบวนการวางแผนผังเมืองที่ใช้กันปัจจุบันได้พัฒนามาจากแนวความคิดพื้นฐาน แต่เนื่องจากปัจจุบันเมืองมีความซับซ้อน มีปัญหาและอุปสรรคมากมาย การทำความเข้าใจของนักผังเมืองจึงต้องวิเคราะห์รอบด้าน ต้องทำความเข้าใจกับสภาพความเปลี่ยนแปลงของเมือง เพื่อกำหนดเป้าหมาย การวางแผนผังเมืองได้รับการพัฒนามาจากการวางแผน โดยนำเอาแนวความคิดและหลักการขั้นพื้นฐานของการวางแผนมาไว้ และทำการดัดแปลงจากขั้นตอนต่างๆเพื่อให้เข้ากับความสะดวกเหมาะสมกับการวางแผนผังเมืองซึ่งจะมีกระบวนการต่างๆในการวางแผนผังทั่วไป แต่รายละเอียดอาจแตกต่างกัน กระบวนการวางแผนผังเมืองโดยทั่วไปแบ่งออกได้เป็นขั้นตอนต่างๆดังนี้

ขั้นที่หนึ่ง เก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล ในการวางแผนผังเมืองนั้นขั้นแรกจะเริ่มจากสร้างความเข้าใจในสภาพความเปลี่ยนแปลงของเมืองก่อน จนอาจกล่าวได้ว่าผู้ทำการวางแผนผังเมืองมีความเข้าใจในเมืองนั้นมากเท่าไร โอกาสที่จะวางแผนผังเมืองให้ประสบความสำเร็จก็มีมากขึ้นเท่านั้น

ความเข้าใจที่กล่าวถึงนี้จะต้องมีทั้งในด้านประชาชน สังคม เศรษฐกิจ และกายภาพ เริ่มตั้งแต่เกิดขึ้นในอดีตจนถึงปัจจุบัน รวมทั้งสาเหตุหรือองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงเวลาที่ผ่านมาจนถึงในปัจจุบัน วัตถุประสงค์หลักของขั้นตอนการวางผังเมืองนี้ก็เพื่อระบุปัญหา สาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหา ความสัมพันธ์ระหว่างสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหา ผลดีและผลเสียที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงเวลารวมทั้งในปัจจุบัน และนำความเข้าใจที่ได้มาเป็นเครื่องพิจารณาหาแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

ในการวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลที่รวบรวมมาได้จะต้องนำมาคัดเลือก จัดหมวดหมู่ และวิเคราะห์ โดยใช้ความรู้ทางสถิติประยุกต์ช่วย รวมทั้งการวิเคราะห์โดยใช้ความมีเหตุผลและความชำนาญจากประสบการณ์ ซึ่งจะช่วยให้สามารถระบุปัญหาสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหา ผลของปัญหา ความสัมพันธ์ระหว่างสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหา จนทำให้สามารถทำนายแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้

ขั้นที่สอง กำหนดจุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ ขั้นต่อไปของการวางผังเมืองก็คือการกำหนดจุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของการวางผัง จุดมุ่งหมายคือสิ่งที่ระบุไว้อย่างกว้างๆ อาจจะนำนโยบายของรัฐบาลมาใช้เป็นเป้าหมายในการวางผังเมืองก็ได้ ส่วนวัตถุประสงค์ก็คือสิ่งที่ระบุไว้อย่างชัดเจน สามารถวัดความก้าวหน้าของการทำงานได้ ทั้งจุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์นี้สามารถจะมีไว้หลายประการ

จุดมุ่งหมายของการวางผังเมือง แยกออกเป็น 3 ข้อใหญ่ๆ คือ

1. เพื่อแก้ปัญหาที่กำลังเกิดขึ้นอยู่ในปัจจุบัน
2. เพื่อหลีกเลี่ยงมิให้มีปัญหาเกิดขึ้นในอนาคต และเพื่อรักษาสิ่งที่ดีอยู่แล้ว

เอาไว้

3. เพื่อยกระดับความเป็นอยู่ของคนให้ดียิ่งขึ้น

ส่วนวัตถุประสงค์นั้น โดยมากจะเป็นการระบุเฉพาะปัญหาที่จะแก้ เช่น เนื่องจากในปัจจุบันนี้ กรุงเทพฯ ขาดแคลนสวนสาธารณะอยู่มาก ดังนั้นเป้าหมายของการวางผังเมืองในช่วงที่ 1 ก็คือเพิ่มพื้นที่สำหรับสวนสาธารณะขึ้นอีก 5% จากของเดิมภายในระยะ 5 ปี เป้าหมายนี้จะมีไว้เพื่อวัดความก้าวหน้าของการทำงาน ซึ่งถ้าหากไม่สามารถจะทำให้เกิดขึ้นได้ก็จะต้องหาทางแก้ไขปรับปรุงเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์

ขั้นที่สาม การจัดการใช้ที่ดินเมื่อเข้าใจในสภาพความเปลี่ยนแปลงของเมือง คาดหมายการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต กำหนดจุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ในการวางผังแล้ว งานขั้นต่อไปก็คือ การจัดการใช้ที่ดินในเมือง โดยการกำหนดขนาดตำแหน่งและความหนาแน่นของการใช้ที่ดินสำหรับกิจกรรมต่างๆ ในอนาคต เช่น บริเวณที่พักอาศัย บริเวณอุตสาหกรรม บริเวณกิจการค้า ตำแหน่งแนวทางของสิ่งสาธารณูปโภค สาธารณูปการชนิดต่างๆ รวมทั้งเส้นทางคมนาคมที่

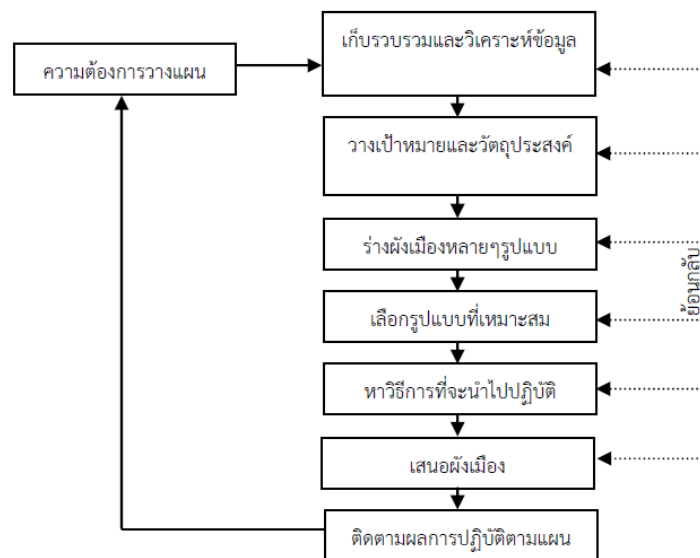
จะเชื่อมระหว่างการใช้ที่ดินชนิดต่างๆ หลายๆรูปแบบ เพราะการคาดหมายถึงแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นในอนาคตอาจเป็นไปได้หลายทาง แต่ละรูป ผู้ทำการวางผังจะต้องแสดงถึงผลดีผลเสียที่จะเกิดขึ้นจากรูปแบบต่างๆ

ขั้นที่สี่ เลือกรูปแบบที่เหมาะสม งานในขั้นนี้ก็คือการเลือกรูปแบบการใช้ที่ดินที่เหมาะสมที่สุด โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของการนำไปปฏิบัติ และผลเสียที่จะเกิดขึ้นกับส่วนรวม

ขั้นที่ห้า หาวิธีการที่จะนำไปปฏิบัติ เมื่อได้รูปแบบการใช้ที่ดินที่เหมาะสมแล้วก็นำมาหาวิธีที่จะนำไปปฏิบัติ ซึ่งก็คือวิธีที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบที่จะต้องการ วิธีการที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ จะต้องทำหลายๆทางพร้อมๆกัน เช่น

1. อธิบายให้เหตุผล ชี้ให้เห็นผลดี ผลเสียที่จะเกิดขึ้นต่อส่วนรวม
2. แนะนำแนวทางว่าควรจะทำอย่างไร
3. ชักชวนให้ประชาชนปฏิบัติตาม เช่น ลดภาษี ให้เช่าหรือขายที่ดินสำหรับกิจกรรมบางชนิดในราคาถูก เพื่อให้กิจกรรมนั้นๆ เกิดขึ้นในพื้นที่ที่เราต้องการ
4. บังคับและลงโทษ ถ้าไม่ปฏิบัติตามนอกจากนั้นแล้วในรายงานจะต้องแสดงค่าใช้จ่ายขั้นตอนในการนำผังไปปฏิบัติ จะทำให้เข้าใจได้ว่าจะทำอะไรจริงจะเกิดขึ้นตามผัง

ขั้นที่หก เสนอผังเมืองรายงานการวางผังที่เสร็จเรียบร้อยแล้วจะถูกนำเสนอต่อผู้มีอำนาจในการตัดสินใจ ซึ่งหมายถึงนักการเมือง เช่น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย สมาชิกสภาผู้แทน วุฒิสมาชิก คณะรัฐมนตรี ซึ่งถ้านักการเมืองเห็นชอบผังนั้นก็จะถูกประกาศให้เป็นกฎหมาย มีผลให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งของราชการและเอกชนต้องปฏิบัติตาม



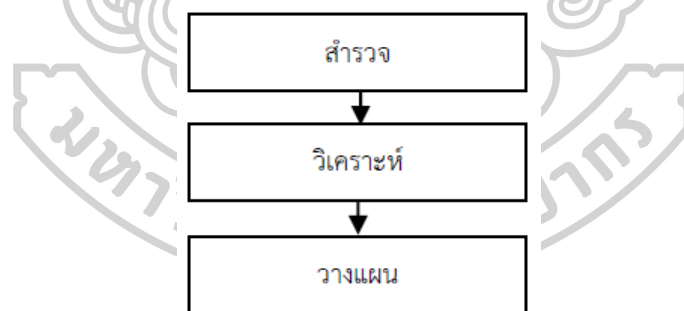
ภาพที่ 5 แบบจำลองกระบวนการวางผังเมือง

ที่มา : สิทธิพร ภิรมย์รัตน์, การวางแผนกับการวางผัง, 2526

5.5 การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการ

จากการศึกษาแบบจำลองกระบวนการวางผังจากหลายๆท่าน แบบจำลองทั่วไปของการออกแบบชุมชนเมืองจะเห็นได้ว่า แบบจำลองของกระบวนการได้ให้ความสำคัญกับประชาชนในการมีส่วนร่วม ในกระบวนการทุกขั้นตอนแบบจำลองของเกดเดส The Geddesian Model (1951) แพททริก เกดเดส (Patrick Geddes) เป็นบุคคลแรกๆ ที่กล่าวถึงเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชน เกดเดส ได้เสนอจำลองของการวางผังที่ง่ายที่สุด คือประกอบด้วย การสำรวจ การวิเคราะห์ วางผัง แบบจำลองนี้จะเป็นพื้นฐานของกระบวนการที่ซับซ้อนขึ้น โดยสามารถแจกแจงลงไปรายละเอียดได้อย่างหลากหลาย ทั้งในแง่ของปฏิสัมพันธ์ของแต่ละขั้นตอนและในลักษณะของการไหลวนย้อนกลับแบบวงจร ถึงแม้เกดเดสจะไม่ได้เสนอแบบจำลองที่ชัดเจน และให้รายละเอียดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในแบบจำลอง แต่เขาได้เสนอวิธีการหรือสื่อกลาง 3 วิธี ที่ประชาชนจะมีส่วนร่วมในกระบวนการคือ

1. การให้ความสนใจโดยการศึกษาจากงานนิทรรศการที่เปิดกว้างสำหรับสาธารณชน
2. การมีส่วนร่วมในการเก็บรวบรวมข้อมูล
3. มีส่วนในการเสนอความคิดเห็นต่อผู้จัดทำแผนผัง หรือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการวางแผน - ผัง



ภาพที่ 6 แบบจำลองของ Geddes

ที่มา : P. Geddes, Citizen in Evolution (1915), cited by M, citizen Participation in Planning (1977), p. 103

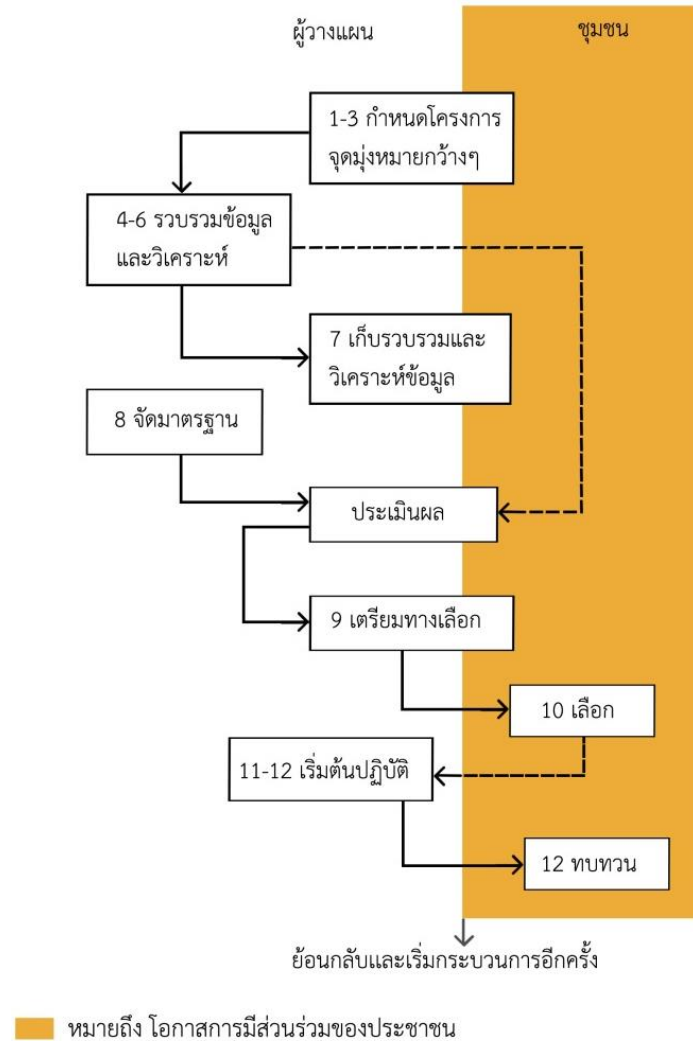
ข้อเสนอการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเก็บรวบรวมข้อมูลนั้น เกตเดสได้เสนอที่จะให้เด็กนักเรียน เข้าช่วยเหลือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยหวังว่า เด็กนักเรียนจะเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยน และถ่ายทอดความรู้ระหว่างเด็กด้วยกัน และระหว่างเด็กกับครอบครัวซึ่งจะช่วยทำให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องเป็นจริง และเมื่อเด็กนักเรียนได้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ในวันหน้าก็จะทำให้เกิดการสะสมข้อมูลที่มีศักยภาพมากขึ้น และจะกระจายไปรุ่นต่อรุ่น ข้อเสนอเรื่อง การเรียนรู้โดยการกระทำ จะทำให้เกิดพัฒนาการทางสำนึกของประชาชนต่อสังคมและสภาพแวดล้อม แนวความคิดเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยมุ่งหวังว่าการเข้ามามีส่วนร่วมมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการจะเป็นเครื่องมือในการพัฒนาประชาชน นับเป็นความคิดที่สำคัญ ซึ่งจะกล่าวได้ถึงลำดับต่อไป

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น แนวความคิดของเกตเดสนั้น เป็นความคิดแรกๆ ที่เสนอเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการวางแผน - ผัง ดังนั้น ดังนั้นแนวความคิดนี้จะเป็นที่พื้นฐานสำหรับแนวความคิดและประสบการณ์ในสมัยต่อมา

5.6 ระเบียบวิธีของกระบวนการ

แนวความคิดของโรเบิร์ต Mere Robert (1974) แบบจำลองนี้ได้เพิ่มรายละเอียดให้กับแบบจำลองของเกตเดส โดยการขยายจุดมุ่งหมายให้เข้ากัน และพิจารณากระบวนการในลักษณะย้อนกลับ เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชน แนวคิดนี้ได้แบ่งพื้นที่หรือลักษณะของกิจกรรมของผู้ที่มีส่วนในกระบวนการออกเป็น 2 ฝ่าย คือ กิจกรรมของผู้วางแผน - ผัง ฝ่ายหนึ่งกับกิจกรรมของชุมชนอีกฝ่ายหนึ่ง

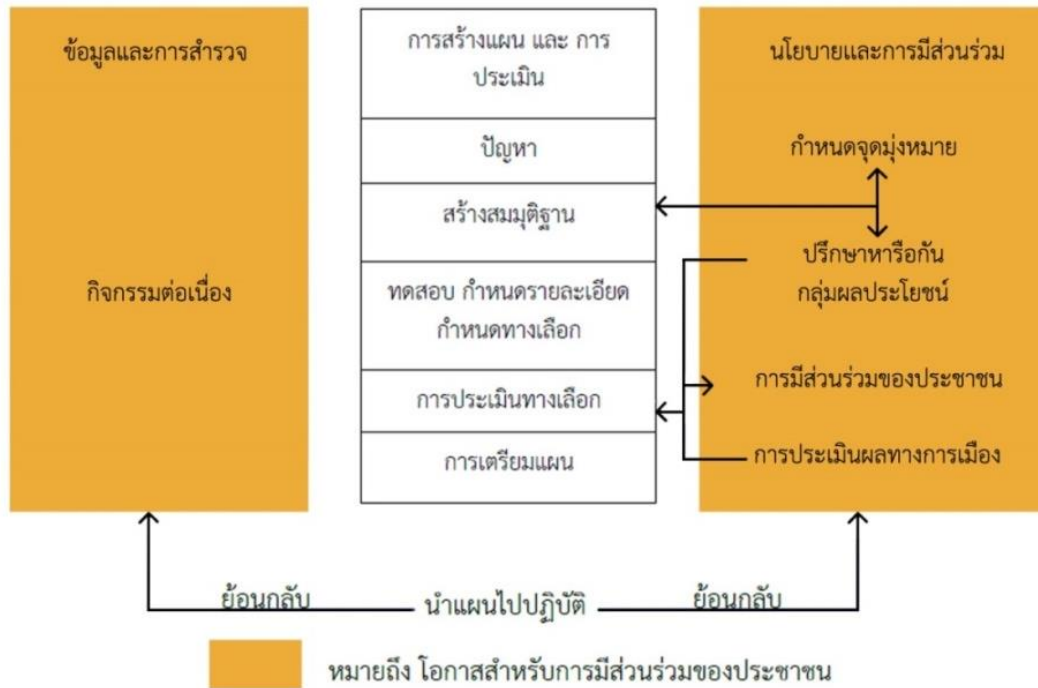
แนวความคิดนี้กิจกรรมในบางขั้นตอนจะเป็นของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งล้วนๆ และบางขั้นตอนจะเป็นกิจกรรมร่วมที่กระทำร่วมกันสองฝ่าย ดังนั้นประเด็นสำคัญของแนวความคิดนี้ จึงอยู่ที่การติดต่อสื่อสารกันระหว่างทั้งสองฝ่าย และมีความต่อเนื่องของการติดต่อสื่อสารด้วย



ภาพที่ 7 แบบจำลองของโรเบิร์ต

ที่มา : M. Robert, Planning Technique (1974), cited by M. Fagence, Citizen Participation in Planning (1977), p. 108.

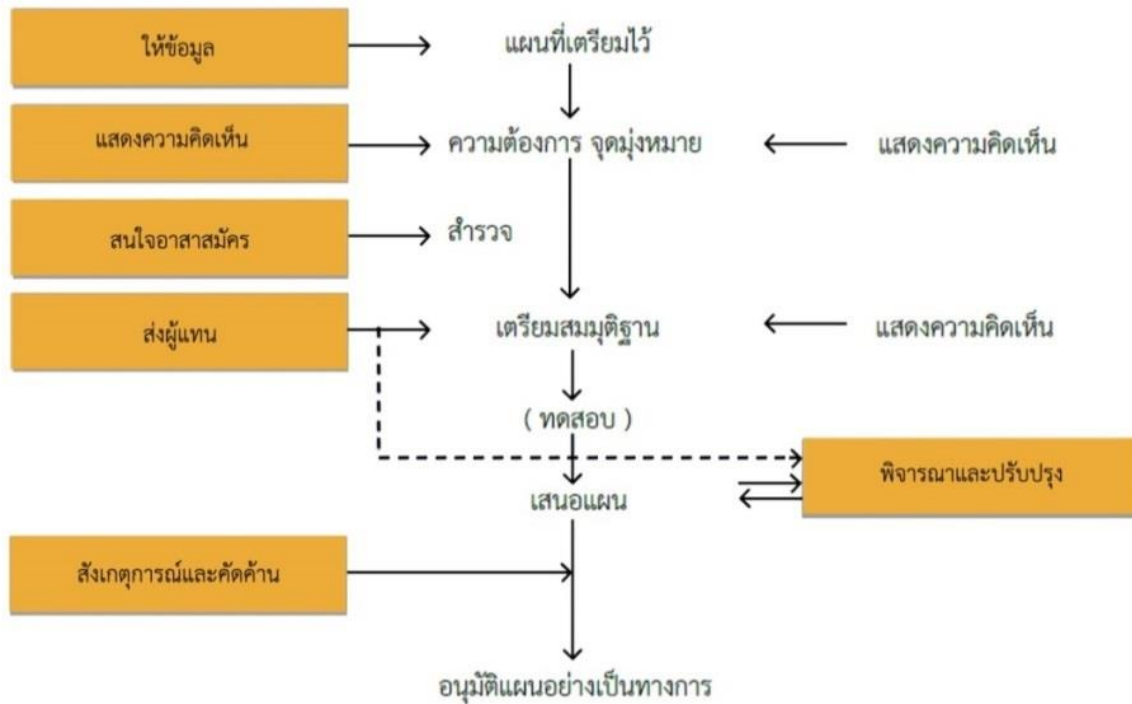
แนวความคิดของแมคคอนเนลล์ R.S. McConnell (1968) แนวความคิดนี้เสนอกระบวนการที่ประกอบด้วยกลุ่มกิจกรรม 3 กลุ่มด้วยกัน คือ การสำเร็จ การสร้างแผน และการกำหนดนโยบาย โดยกลุ่มกิจกรรมทั้ง 3 กลุ่มนี้มีความสำคัญเสมอกัน และการเชื่อมโยงกันภายในแมคคอนเนลล์ได้เสนอความคิดที่มองเห็นถึงโอกาสของการมีส่วนร่วมในฐานะที่เป็นปัจจัยนำเข้าที่เป็นตัวกำหนดจุดมุ่งหมาย และวัตถุประสงค์ ในฐานะที่เป็นการแสดงออกถึงความต้องการของสาธารณะ และลักษณะที่มีความโน้มเอียงทางการเมือง และในฐานะที่เป็นการดำเนินการที่ต่อเนื่องของการต่อรองระหว่างผู้วางแผน - ผัง กลุ่มผลประโยชน์ และหน่วยงานของรัฐในระดับต่างๆ



ภาพที่ 8 แบบจำลองของ McConnell

ที่มา : R.S. McConnell, "Planning Changes Gear" (1969), cited by M. Fagence, Citizen Participation in Planning (1977), p. 108.

แนวความคิดของแมคโดนัลด์ B. McDonald (1969) แบบจำลองของแมคโดนัลด์แตกต่างจากคนอื่น ๆ แมคโดนัลด์ได้เสนอแนวทางที่เปิดโอกาสให้กับประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนต่างๆของกระบวนการในลักษณะและวิธีการที่ต่างกันในแต่ละขั้นตอน แนวความคิดนี้ให้ความสนใจต่อโอกาสของกลุ่มผลประโยชน์ในการเข้ามามีส่วนร่วม เปิดโอกาสต่อการรับรู้ (ซึ่งเกิดจากข้อเสนอแนะที่เป็นไปได้และมีหลักฐานยืนยัน) และโอกาสในการทำกิจกรรมในรูปแบบต่างๆ นับว่าเป็นแบบจำลองที่มีรายละเอียดที่ชัดเจน



หมายถึง โอกาสสำหรับการมีส่วนร่วมของประชาชน

ภาพที่ 9 แบบจำลองของ McDonald

ที่มา : B. McDonald, "Public Involment in the Planning Process" (1969), cited by M. Fagence, Citizen Participation in Planning (1977), p.110.

6. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผนและผังเมือง

กลไกในการพัฒนาและอนุรักษ์เมืองเพื่อให้เกิดผลสำเร็จนั้น จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือของประชาชนในพื้นที่ให้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานร่วมมือในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ในด้านต่างๆเพื่อให้เกิดการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน หลักการมีส่วนร่วมจึงเป็นสิ่งสำคัญมากในการพัฒนาเมือง โดยผู้วิจัยได้แบ่งได้เป็นขั้นตอนต่างๆได้ ดังนี้

6.1. ทฤษฎี แนวคิด และหลักการการมีส่วนร่วม

การศึกษาทฤษฎีและแนวคิดต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผน เพื่อใช้สำหรับการวิเคราะห์และประยุกต์ใช้ นำมาซึ่งการหาผลสรุปในการศึกษาโดยมีหัวข้อดังนี้

6.1.1 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน

1. ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้มีนักวิชาการหลากหลายท่านได้กล่าวถึงไว้อย่างหลากหลาย ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาและสามารถเรียบเรียงไว้ ดังนี้

การมีส่วนร่วมของประชาชน สิทธิพร ภิรมย์รัตน์ (2541) ได้ให้ความหมายว่า หมายถึง การมีปฏิสัมพันธ์โดยตรงในเรื่องของการพัฒนา การทบทวน และการประกาศใช้แผน/ผัง ระหว่างผู้วางแผน/ผังกับผู้ที่ได้รับผลกระทบ ซึ่งการมีส่วนร่วมในลักษณะนี้จะแตกต่างจากการเลือกตั้งผู้แทน การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการแลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็นเพื่อแสวงหาทางเลือก และการตัดสินใจต่างๆเกี่ยวกับโครงการที่เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับร่วมกัน ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจึงควรเข้าร่วมในกระบวนการนี้ตั้งแต่เริ่มแรก จนกระทั่งถึงการติดตามและประเมินผล เพื่อให้เกิดความเข้าใจและการรับรู้เรียนรู้ การปรับเปลี่ยนโครงการร่วมกัน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่าย

การมีส่วนร่วมในการพัฒนา กรรณิกา ชมดี (2524) ได้กล่าวถึงไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนหมายถึง ความร่วมมือกันของประชาชน ไม่ว่าจะของปัจเจกบุคคล หรือกลุ่มคนซึ่งเห็นพ้องต้องกัน และเข้ามาร่วมรับผิดชอบ เพื่อดำเนินการพิจารณาเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ต้องการ โดยกระทำผ่านกลุ่ม หรือองค์การ เพื่อให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์ การมีส่วนร่วมเป็นผลจากความเห็นพ้องต้องกันในเรื่องความต้องการและทิศทางของการเปลี่ยนแปลง และความเห็นพ้องต้องกันนั้น จะต้องมีการพ้องจนเกิดการริเริ่มโครงการเพื่อปฏิบัติการ

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนหมายถึง การร่วมมือกันของประชาชน ในการร่วมคิดร่วมปฏิบัติ และร่วมไปถึงการร่วมรับผิดชอบด้วยกัน โดยการที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการรู้ถึงปัญหา สาเหตุของปัญหา และได้รับการตัดสินใจในการหาทางเลือกร่วมกัน ซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญของการพัฒนาชุมชน เพราะในการดำเนินงานต่างๆตามแผนงานหรือตามโครงการนั้นจะสามารถทำให้เกิดประสิทธิผลได้ต้องได้รับการเข้าร่วมจากกลุ่มบุคคลหลายๆฝ่าย ประชาชนหรือกลุ่มบุคคลที่ได้เข้าร่วมในการคิดกระบวนการตั้งแต่แรกเริ่ม มีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันพิจารณาสามารถแลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกันและเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ลงความเห็นร่วมกันเพื่อได้รับผลประโยชน์ร่วมกันและได้แก้ปัญหาไปในทิศทางเดียวกัน

6.1.2 รูปแบบและขั้นตอนการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของประชาชนได้มีผู้แสดงรูปแบบของการมีส่วนร่วมไว้อย่างหลากหลาย ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาและเรียบเรียงไว้ดังนี้

รูปแบบของการมีส่วนร่วมที่จะดำเนินอยู่โดยทั่วไป จินตวีร์ เกษมสุข (2554) ได้สรุปไว้ได้เป็น 4 รูปแบบ คือ

1. การรับรู้ข่าวสาร (Public Information) ประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องได้รับการแจ้งให้ทราบถึงรายละเอียดของโครงการที่จะดำเนินการ รวมทั้งผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ทั้งนี้ การได้รับแจ้งข่าวสารดังกล่าวจะต้องเป็นการแจ้งก่อนที่จะมีการตัดสินใจดำเนินโครงการ

2. การปรึกษาหารือ (Public Consultation) เป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมที่มีการจัดการหารือระหว่างผู้ดำเนินการโครงการกับประชาชนที่เกี่ยวข้องและได้รับผลกระทบ เพื่อรับฟังความคิดเห็นและตรวจสอบข้อมูลเพิ่มเติม เพื่อให้เกิดความเข้าใจในโครงการและกิจกรรมมากขึ้น

3. การประชุมรับฟังความคิดเห็น (Public Meeting) มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนและฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับโครงการหรือกิจกรรม และผู้มีอำนาจตัดสินใจในการทำโครงการหรือกิจกรรมนั้นได้ใช้เวทีสาธารณะในการทำความเข้าใจ และค้นหาเหตุผลในการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมในพื้นที่นั้น ซึ่งมีหลายรูปแบบ ได้แก่

3.1 การประชุมในระดับชุมชน (Community Meeting) โดยจัดขึ้นในชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากโครงการ โดยเจ้าของโครงการหรือกิจกรรมจะต้องส่งตัวแทนเข้าร่วม เพื่ออธิบายให้ที่ประชุมทราบถึงลักษณะโครงการและผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นและตอบข้อซักถาม

3.2 การประชุมรับฟังความคิดเห็นในเชิงวิชาการ (Technical Hearing) สำหรับโครงการที่มีข้อโต้แย้งในเชิงวิชาการ จำเป็นจะต้องเชิญผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขาจากภายนอกมาช่วยอธิบายและให้ความเห็นต่อโครงการ ซึ่งผู้เข้าร่วมประชุมต้องได้รับทราบผลดังกล่าวด้วย

3.3 การประชาพิจารณ์ (Public Hearing) เป็นเวทีในการเสนอข้อมูลอย่างเปิดเผยไม่มีการปิดบังทั้งฝ่ายเจ้าของโครงการและฝ่ายผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากโครงการ ซึ่งจะต้องมีองค์ประกอบของผู้เข้าร่วมที่เป็นที่ยอมรับ มีหลักเกณฑ์และประเด็นในการพิจารณาที่ชัดเจน และแจ้งให้ทุกฝ่ายทราบทั่วกัน

4. การร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) เป็นเป้าหมายสูงสุดของการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งประชาชนจะมีบทบาทในการตัดสินใจได้เพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบของคณะกรรมการที่เป็นผู้แทนประชาชนในพื้นที่ ลักษณะสำคัญของการมีส่วนร่วมว่าเป็นเรื่องของกระบวนการ ซึ่งได้สรุปถึงขั้นตอนของการมีส่วนร่วมได้ 4 ขั้นตอนหลักๆ ดังนี้ จินตวีร์ เกษมศุข (2554)

4.1 มีส่วนร่วมในการคิด ศึกษา และค้นคว้า หาปัญหาและสาเหตุของปัญหาตลอดจนความต้องการของชุมชน

4.2 มีส่วนร่วมในการวางนโยบาย หรือแผนงาน โครงการ หรือกิจกรรม เพื่อลดและแก้ไขปัญหา

4.3 มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและปฏิบัติงานให้บรรลุตามเป้าหมาย

5. มีส่วนร่วมในการควบคุม ติดตาม และประเมินผลการทำงาน

การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมจำเป็นต้องใช้วิธีการสื่อสารในรูปแบบต่างๆ ที่เหมาะสมในการนำพาข่าวสารจากหน่วยงานภาครัฐบาลหรือเอกชน ไปสู่ประชาชนผู้เป็นเป้าหมาย สิ่งสำคัญในการกระตุ้นและสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนหรือชุมชนได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับข้อมูลที่ต้องการสื่อสารนั้น ต้องอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน เพราะถือว่าเป็นส่วนช่วยให้กระบวนการติดต่อสื่อสารสัมพันธ์หรือแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างสมาชิกในสังคมเป็นไปได้โดยสะดวกขึ้น กล่าวคือ ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมพัฒนาชุมชน ให้มีความเข้มแข็งเพื่อเป็นพลังขับเคลื่อนสู่การแก้ไขปัญหาของสังคมและประเทศชาติได้

รูปแบบหรือระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน สุนีย์ มัลลิกะมาลย์ (2545) ได้แบ่งไว้เป็น 6 ระดับคือ

- ระดับที่ 1 ร่วมรับรู้
- ระดับที่ 2 ร่วมคิดร่วมแสดงความคิดเห็น
- ระดับที่ 3 ร่วมพิจารณาร่วมตัดสินใจ
- ระดับที่ 4 ร่วมดำเนินการ
- ระดับที่ 5 ร่วมติดตามตรวจสอบและประเมินผล
- ระดับที่ 6 ร่วมรับผล

ระดับที่ 1 ร่วมรับรู้ หมายถึง รัฐได้ให้ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับโครงการหรือกิจกรรมแก่ประชาชน เมื่อรัฐมีความคิดริเริ่มหรือมีนโยบายที่จะให้มีโครงการหรือกิจกรรมนั้นๆ แล้วเปิดโอกาสให้ประชาชนได้รับรู้โดยการให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน หรือให้สิทธิแก่ประชาชนในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของราชการที่มอบให้แก่ประชาชนนั้นนับว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการให้ประชาชนได้มีโอกาสเข้ามีส่วนร่วมด้วย เนื่องจากข้อมูลข่าวสารจะบอกถึงโครงการหรือกิจกรรมที่กำลังจะเกิดขึ้น ความจำเป็นและความสำคัญที่จะต้องให้มีโครงการหรือกิจกรรมนั้น รวมถึงการดำเนินการและมาตรการต่างๆ ที่จะนำมาใช้เพื่อการป้องกันแก้ไขปัญหาผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อสิ่งแวดล้อมจากโครงการหรือกิจกรรมนั้นๆ ซึ่งการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารนี้ถือว่าเป็นสิทธิประการหนึ่งของประชาชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ระดับที่ 2 ร่วมคิด ร่วมแสดงความคิดเห็น หมายถึง เมื่อประชาชนได้ร่วมรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากรัฐแล้วประชาชนก็จะร่วมค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหา ความจำเป็นและความต้องการที่ต้องให้มีโครงการหรือกิจกรรมนั้นพร้อมร่วมแสดงความคิดเห็น เพื่อหน่วยงานเจ้าของโครงการหรือกิจกรรม หรือหน่วยงาน หรือผู้มีอำนาจตัดสินใจนำไปใช้ประกอบการพิจารณาต่อไป

ระดับที่ 3 ร่วมพิจารณา ร่วมตัดสินใจ หมายถึง ร่วมพิจารณาเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับโครงการหรือกิจกรรม การเลือกพื้นที่ตั้งโครงการ โดยเฉพาะประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ที่จะตั้งโครงการ ควรจะมีส่วนร่วมพิจารณารับหรือปฏิเสธไม่ให้โครงการตั้งในพื้นที่หากเห็นว่ามาตรการที่จะใช้ในการ

ลดผลกระทบสิ่งแวดล้อม และมาตรการติดตามตรวจสอบไม่ชัดเจนและไม่เปิดโอกาส ให้ประชาชนมีส่วนร่วมตรวจสอบด้วย

ระดับที่ 4 ร่วมดำเนินการ หมายถึง ร่วมในการลงทุน ร่วมในการคัดเลือกผู้ปฏิบัติงาน หรือร่วมปฏิบัติงานเอง ในระดับการมีส่วนร่วมนี้อาจจะทำได้ในทุกประเภทของโครงการ เช่น หากเป็นโครงการที่จำเป็นต้องใช้ผู้มีความรู้เฉพาะด้านผู้ชำนาญการหรือเทคโนโลยีขั้นสูงแล้ว บางครั้งเป็นความยุ่งยากที่จะให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมปฏิบัติงานได้แต่หากเป็นโครงการหรือกิจกรรมระดับท้องถิ่น เช่น การจัดการป่าไม้ ลุ่มน้ำหรือทรัพยากรอื่นที่ใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านได้ ชาวบ้านหรือประชาชนในท้องถิ่นก็เข้าร่วมดำเนินการได้หรือเป็นการร่วมดำเนินการด้วยการลงทุนถือหุ้นก็ย่อมถือว่ามีร่วมดำเนินการได้

ระดับที่ 5 ร่วมติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผล หมายถึง การร่วมตรวจสอบและติดตามการดำเนินการตามโครงการหรือกิจกรรมนั้นๆ ว่าเป็นไปตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์หรือไม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากเป็นโครงการหรือกิจกรรมที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมแล้วได้นำมาตรการลดผลกระทบมาใช้หรือไม่ มีการใช้ระบบการติดตามตรวจสอบเพื่อป้องกันปัญหาเกิดขึ้นหรือไม่ การมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อการพิทักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมาก เพราะประชาชนจะทำหน้าที่คอยเฝ้าระวังและเตือนภัย (Watch Dog) การดำเนินงานโครงการเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาได้ทันทั่วทั้ง ก่อนที่จะมีผลร้ายเกิดขึ้น และเมื่อมีการดำเนินการตามโครงการหรือกิจกรรมแล้ว ก็ต้องมีการประเมินผลว่า การดำเนินการนั้น ๆ บรรลุตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์มากน้อยเพียงใด มีการนำมาตรการการป้องกันแก้ไข ปัญหาสิ่งแวดล้อมมาใช้หรือไม่ และผลของการดำเนินการเป็นอย่างไร เพื่อจะได้เป็นแนวทางในการพิจารณานำเอามาตรการที่เหมาะสมมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ระดับที่ 6 ร่วมรับผล หมายถึง การดำเนินการโครงการหรือกิจกรรมที่ดำเนินไปแล้ว ย่อมได้มาซึ่งผลประโยชน์และผลกระทบทั้งที่เป็นผลกระทบด้านบวกและผลกระทบด้านลบทั้งต่อประชาชนและต่อสิ่งแวดล้อมโดยที่ประชาชนหลีกเลี่ยงไม่พ้นที่จะต้องรับเอาผลที่เกิดขึ้นมานั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนทั้ง 6 ระดับนั้น หากประชาชนได้มีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมด้วยทุกระดับแล้ว ย่อมถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมที่สมบูรณ์ตามแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน

การมีส่วนร่วมของประชาชน ในขั้นตอนการนำแผนและผังไปปฏิบัติ (Urban Design Implementation) สิทธิพร ภิรมย์รัตน์ (2541) ได้แบ่งออกเป็นหลาย ๆ ระดับ ตั้งแต่ระดับพื้นฐานจนถึงการมีส่วนร่วมในระดับสูง ซึ่งผู้จัดทำแผน/ผัง มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้ในทุกขั้นตอนของการวางแผน/ผัง มีประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมให้มากที่สุด โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนสามารถจัดทำได้ในหลายลักษณะดังนี้

1. การรับรู้ข่าวสาร (Public Information) การมีส่วนร่วมในรูปแบบนี้ ประชาชนและบุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องได้รับการแจ้งให้ทราบถึงรายละเอียดของโครงการที่จะดำเนินการ ทั้งนี้การได้รับแจ้งข่าวสารดังกล่าวจะต้องเป็นการแจ้งก่อนที่จะมีการตัดสินใจดำเนินโครงการ

2. การปรึกษาหารือ (Public Consultation) การปรึกษาหารือเป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมที่มีการจัดการหารือระหว่างผู้ดำเนินการโครงการกับประชาชนที่เกี่ยวข้องและได้รับผลกระทบ เพื่อที่จะรับฟังความคิดเห็นและตรวจสอบข้อมูลเพิ่มเติม นอกจากนี้การปรึกษาหารือยังเป็นอีกช่องทางหนึ่งในการกระจายข้อมูลข่าวสารไปยังประชาชนทั่วไปและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดความเข้าใจในโครงการและกิจกรรมมากขึ้นโดยเทคนิคในการปรึกษาหารือ สามารถปฏิบัติได้โดยใช้รูปแบบต่าง ๆ ดังนี้

- การเปิดเวทีสาธารณะ
- การพบปะอย่างไม่เป็นทางการ
- การมีคณะทำงานเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูล
- การประชุมเชิงปฏิบัติการ
- คณะที่ปรึกษา (ประชาชน)

3. การประชุมรับฟังความคิดเห็น (Public Meeting) การประชุมรับฟังความคิดเห็นมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้ประชาชนและฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับโครงการ และผู้มีอำนาจในการทำโครงการนั้นได้ใช้เวทีสาธารณะในการทำความเข้าใจ และค้นหาเหตุผลที่จะดำเนินการในพื้นที่นั้นหรือไม่ การประชุมเพื่อรับฟังข้อคิดเห็นมีเทคนิคในการจัดทำทั้งการสัมภาษณ์รายบุคคล การสนทนากลุ่มย่อย การสำรวจความคิดเห็นแสดงความคิดเห็นผ่านเว็บไซต์ สายด่วนสายตรง เป็นต้น ซึ่งในการประชุมรับฟังความคิดเห็นมีหลายรูปแบบได้แก่

3.1 การประชุมในระดับชุมชน (Community Meeting) การประชุมในลักษณะนี้จะต้องจัดขึ้นในชุมชน เพื่ออธิบายให้ที่ประชุมทราบถึงลักษณะโครงการและผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นและตอบข้อซักถาม การประชุมในระดับนี้อาจจะจัดในระดับที่กว้างขึ้นได้ เพื่อรวมหลายๆชุมชน ในกรณีที่หลายชุมชนได้รับผลกระทบ

3.2 การประชุมรับฟังความคิดเห็นในเชิงวิชาการ (Technical Hearing) สำหรับโครงการที่มีข้อโต้แย้งในเชิงวิชาการ จำเป็นจะต้องมีการจัดประชุมรับฟังความคิดเห็นในเชิงวิชาการ โดยเชิญผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขาจากภายนอกมาช่วยอธิบายซักถาม และให้ความเห็นต่อโครงการ การประชุมอาจจะจัดในที่สาธารณะทั่วไป ผลการประชุมจะต้องนำเสนอต่อสาธารณะและผู้เข้าร่วมประชุมต้องได้รับทราบผลดังกล่าวด้วย

3.3 การประชาพิจารณา (Public Hearing) เป็นการประชุมที่มีขั้นตอนการดำเนินการที่ชัดเจนมากขึ้น เป็นเวทีในการเสนอข้อมูลอย่างเปิดเผยไม่มีการปิดบัง ทั้งฝ่ายเจ้าของโครงการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากโครงการ การประชุมและคณะกรรมการจัดการประชุมจะต้องมีองค์ประกอบของผู้เข้าร่วมที่เป็นที่ยอมรับ มีหลักเกณฑ์และประเด็นการพิจารณาที่ชัดเจนและแจ้งให้ทุกฝ่ายทราบทั่วกันซึ่งอาจมาจากการร่วมกันกำหนดขึ้น ทั้งนี้ รูปแบบการประชุมไม่ควรจะเป็นทางการมากนักและไม่เกี่ยวกับนัยของกฎหมายที่จะต้องมีการชี้ขาดเหมือนการตัดสิน ในทางกฎหมายการจัดการประชุมจึงอาจจัดในหลายวัน และไม่จำเป็นว่าจะต้องจัดเพียงครั้งเดียวหรือสถานที่เดียวตลอดไป

3.4 การไต่สวนสาธารณะ (Decision Enquiry) สำหรับโครงการที่มีแผนงานแล้วแต่ยังไม่ได้ดำเนินการ เมื่อประชาชนได้รับทราบว่าจะมีการดำเนินการโครงการนั้น ก็สามารถสอบถามรายละเอียดแก่ผู้รับผิดชอบโครงการนั้นได้

4. การร่วมในการตัดสินใจ (Decision Marking) การร่วมในการตัดสินใจ เป็นเป้าหมายสูงสุดของการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งในทางปฏิบัติที่จะให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจต่อประเด็นปัญหานั้นๆ ไม่สามารถดำเนินการให้เกิดขึ้นได้ง่ายๆ อาจดำเนินการให้ประชาชนที่ได้รับผลกระทบ เลือกตัวแทนของตนเข้าไปนั่งในคณะกรรมการใดคณะหนึ่งที่มีอำนาจตัดสินใจ รวมทั้งได้รับเลือกในฐานะที่เป็นตัวแทนขององค์กรที่ทำหน้าที่เป็นผู้แทนประชาชนในพื้นที่ ซึ่งประชาชนจะมีบทบาทในการขึ้นการตัดสินใจได้เพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบของคณะกรรมการพิเศษนั้นๆว่าจะมีการวางน้ำหนักของประชาชนไว้เพียงใด

5. การใช้กลไกทางกฎหมาย รูปแบบนี้ไม่ถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยตรง แต่เป็นลักษณะของการเรียกร้องและป้องกันสิทธิของตนเอง อันเนื่องมาจากการไม่ได้รับความเป็นธรรมและให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ที่ตนเองคิดว่าควรจะได้รับ โดยในปัจจุบันรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 ได้ให้หลักการเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ในหลายมาตรา ซึ่งประชาชนสามารถใช้สิทธิของตนตามรัฐธรรมนูญทั้งในรูปของปัจเจกและในรูปขององค์กร ตามที่ได้ระบุไว้ในพระราชบัญญัติต่าง ๆ ที่ได้บัญญัติขึ้นจากมาตราต่าง ๆ อย่างไรก็ตามการใช้กลไกทางกฎหมายนี้จะทำให้เกิดความยืดหยุ่นต่อการดำเนินโครงการหรือยุติโครงการ รวมทั้งมีภาระค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น

7. ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานครในการการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์

การอนุรักษ์เมืองเก่าให้สอดคล้องกับการพัฒนาอย่างยั่งยืนนั้นจำเป็นต้องคำนึงถึงการก่อสร้างหรือดัดแปลงอาคารสมัยใหม่ให้สอดคล้องกับภูมิทัศน์ดั้งเดิมด้วย อีกทั้งต้องระมัดระวังไม่ให้เกิดการดำเนินการใดๆกระทบต่อโบราณสถานที่ตั้งอยู่ภายในเมืองเก่าด้วย ดังนั้นจึงมีกฎหมายเพื่อควบคุมเกี่ยวกับการดำเนินการก่อสร้างภายในเมืองเก่า เพื่อรองรับกิจกรรมที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่อาจส่งผลกระทบต่อเมืองเก่า

ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการอนุรักษ์พัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า พ.ศ.2546 ขอบเขตของกรุงรัตนโกสินทร์มีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 5.8 ตารางกิโลเมตร สามารถแบ่งกรุงรัตนโกสินทร์ได้เป็น 3 บริเวณ ประกอบด้วย

1. บริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นใน หมายถึง พื้นที่ในบริเวณระหว่างแนวกึ่งกลางคลองคูเมืองกับแนวกึ่งกลางแม่น้ำเจ้าพระยา มีเนื้อที่ประมาณ 1.8 ตารางกิโลเมตร

ตามข้อบัญญัติมีข้อกำหนด ดังนี้

1. บริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นในตามข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร เรื่อง กำหนดห้ามก่อสร้างดัดแปลง ใช้หรือเปลี่ยนแปลงการใช้อาคารบางชนิดหรือบางประเภทภายในบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นใน ในท้องที่แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร พ.ศ.2528

2. บริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นนอกตามข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร เรื่อง กำหนดห้ามก่อสร้างดัดแปลง ใช้หรือเปลี่ยนแปลงการใช้อาคารบางชนิดหรือบางประเภทภายในบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นนอก ในท้องที่แขวงชนะสงคราม แขวงตลาดยอด แขวงศาลเจ้าพ่อเสือ แขวงบวรนิเวศ แขวงเสาชิงช้า แขวงราชบพิธ แขวงสำราญราษฎร์ และแขวงบูรพาภิรมย์ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร พ.ศ.2530

3. บริเวณฝั่งธนบุรีตรงข้ามบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ตามข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร เรื่อง กำหนดบริเวณห้ามก่อสร้างดัดแปลง ใช้หรือเปลี่ยนแปลงการใช้อาคารบางชนิดหรือบางประเภทภายในบริเวณฝั่งธนบุรีตรงข้ามบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ในท้องที่แขวงบางยี่ขัน เขตบางพลัด แขวงอรุณอมรินทร์ แขวงศิริราช เขตบางกอกน้อย แขวงวัดกัลยาณ์ เขตธนบุรี และแขวงสมเด็จพระเจ้าพระยา เขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร พ.ศ.2553

4. บริเวณอื่นที่ติดต่อหรือเกี่ยวข้องกับบริเวณ 1,2 หรือ 3 ตามที่คณะกรรมการกำหนดกรุงเทพมหานคร เรื่องกำหนดบริเวณห้ามก่อสร้าง ดัดแปลง ใช้หรือเปลี่ยนแปลงการใช้อาคารบางชนิดหรือบางประเภทภายในบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นใน ในท้องที่

แขวงพระบรมราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร พ.ศ.2528 โดยแบ่งออกเป็น 4 บริเวณด้วยกัน คือ

1. พื้นที่ในบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นใน ซึ่งไม่ใช่บริเวณ 2 บริเวณที่ 3 และบริเวณที่ 4

2. พื้นที่ในบริเวณระหว่างทิศเหนือจดถนนพระจันทร์ ทิศใต้จดถนนพระลาน ทิศตะวันออกจดถนนมหาชาติ ทิศตะวันตกจดแนวกิ่งกลางแม่น้ำเจ้าพระยา

3. พื้นที่ในบริเวณระหว่างทิศตะวันออกเฉียงเหนือจดถนนมหาธาตุ ทิศตะวันตกเฉียงเหนือจดถนนท้ายวัง ทิศตะวันตกเฉียงใต้จดแนวกิ่งกลางแม่น้ำเจ้าพระยา ทิศตะวันออกเฉียงใต้จดแนวกิ่งกลางคลองคูเมืองเดิม

4. พื้นที่ในบริเวณระหว่างทิศตะวันออกเฉียงเหนือจดแนวกิ่งกลางคลองคูเมืองเดิม ทิศตะวันตกเฉียงเหนือจดแนวกิ่งกลางแม่น้ำเจ้าพระยา ทิศตะวันออกเฉียงใต้จดแนวที่ดินที่ตั้งสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา ทิศตะวันออกเฉียงใต้จดถนนพระอาทิตย์

2. บริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นนอก หมายถึง พื้นที่ในบริเวณระหว่างแนวกิ่งกลางคลองคูเมืองเดิม (คลองหลอด) แนวกิ่งกลางแม่น้ำเจ้าพระยากับแนวกิ่งกลางคลองรอบกรุง (คลองบางลำพู) แนวกิ่งกลางคลองรอบกรุง(คลองโอ่งอ่าง) แนวกิ่งกลางแม่น้ำเจ้าพระยาบรรจบกับแนวกิ่งกลางคลองคูเมืองเดิม (คลองหลอด) มีเนื้อที่ประมาณ 2.3 ตารางกิโลเมตร ตามข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร เรื่อง กำหนดห้ามก่อสร้าง ดัดแปลง ใช้หรือเปลี่ยนแปลงการใช้อาคารบางชนิดหรือบางประเภทภายในบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นนอก ในท้องที่แขวงชนะสงคราม แขวงตลาดยอด แขวงศาลเจ้าพ่อเสือ แขวงบวรนิเวศ แขวงเสาชิงช้า แขวงราชบพิธ แขวงสำราญราษฎร์ แขวงบูรพาภิรมย์ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร พ.ศ.2530 โดยแบ่งออกเป็น 10 บริเวณคือ

1. พื้นที่ในบริเวณระหว่างทิศตะวันออกเฉียงเหนือจดแนวกิ่งกลางคลองรอบกรุง (คลองบางลำพู) และถนนพระสุเมรุ ทิศตะวันตกเฉียงเหนือจดแนวกิ่งกลางแม่น้ำเจ้าพระยา ทิศใต้จดถนนราชดำเนิน ทิศตะวันตกเฉียงใต้จดถนนเจ้าฟ้า

2. พื้นที่ในบริเวณระหว่างทิศเหนือจดถนนบูรณศิริกับถนนราชดำเนินกลาง ทิศใต้จดแนวกิ่งกลางคลองหลอด (คลองวัดเทพธิดา) ถนนบำรุงเมือง แนวกิ่งกลางคลองหลอด (คลองวัดราชบพิธ) ถนนพระพิทักษ์และถนนจักรเพชร ทิศตะวันออกจดแนวกิ่งกลางคลองรอบกรุง (คลองโอ่งอ่าง) ถนนมหาชัย ถนนอนุสาวรีย์ ถนนเฟื่องนครต่อถนนบ้านหม้อและถนนตรีเพชร ทิศตะวันตกจดถนนตะนาวและถนนอัษฎางค์

3. พื้นที่ในบริเวณระหว่างทิศเหนือจดซอยประตูเหล็กต่อแนวเส้นขนาดซึ่งห่างจากเขตพายุรัศ 90 เมตร ทิศใต้จดแนวกิ่งกลางแม่น้ำเจ้าพระยา ทิศตะวันออกจดถนนจักรเพชรไปตาม

ถนนทรงวาดต่อแนวกิ่งกลางคลองรอบกรุง (คลองโอง่าง) ทิศตะวันตกจดถนนตรีเพชรและซอยสะพานพุทธ

4. พื้นที่ในบริเวณระหว่างทิศตะวันออกเฉียงเหนือจดแนวกิ่งกลางคลองรอบกรุง (คลองบางลำพู) ทิศตะวันตกเฉียงเหนือจดถนนประชาธิปไตย ทิศตะวันตกเฉียงใต้จดถนนพระสุเมรุ ทิศใต้จดถนนราชดำเนินกลาง

5. พื้นที่ในบริเวณระหว่างทิศเหนือจดถนนราชดำเนินกลาง ทิศใต้จดถนนบูรณศิริ ทิศตะวันออกจดถนนตะนาว ทิศตะวันตกจดถนนอัษฎางค์

6. พื้นที่ในบริเวณระหว่างทิศเหนือจดแนวกิ่งกลางคลองหลอด (คลองวัดเทพธิดา) และถนนบำรุงเมือง ทิศใต้จดแนวกิ่งกลางคลองหลอด (คลองวัดราชบพิตร) ทิศตะวันออกจดแนวกิ่งกลางคลองรอบกรุง (คลองโอง่าง) ทิศตะวันตกจดถนนศิริพงษ์

7. พื้นที่ในบริเวณระหว่างทิศเหนือจดแนวกิ่งกลางคลองหลอด (คลองวัดราชบพิตร) ทิศใต้จดถนนเจริญกรุง ทิศตะวันออกจดถนนตีทอง ทิศตะวันตกจดถนนเฟื่องนคร

8. พื้นที่ในบริเวณระหว่างทิศตะวันออกเฉียงเหนือจดถนนจักรเพชร ทิศตะวันตกเฉียงเหนือจดถนนอัษฎางค์ ทิศตะวันออกจดซอยสะพานพุทธ ทิศใต้จดแนวกิ่งกลางแม่น้ำเจ้าพระยา

9. พื้นที่ในบริเวณระหว่างทิศตะวันออกจดซอยวานิช ทิศตะวันตกเฉียงเหนือจดถนนจักรเพชร ทิศใต้จดถนนทรงวาด ทิศตะวันออกจดแนวกิ่งกลางคลองรอบกรุง (คลองโอง่าง)

10. พื้นที่ในบริเวณระหว่างทิศเหนือจดแนวกิ่งกลางคลองหลอด (คลองวัดราชบพิตร) และถนนเจริญกรุง ทิศใต้จดซอยประตูเหล็กต่อแนวเส้นขนาน ซึ่งห่างจากเขตทางของถนนพหลุฑ 90 เมตร ทิศตะวันออกจดแนวกิ่งกลางคลองรอบกรุง (คลองโอง่าง) และถนนจักรเพชร ทิศตะวันตกจดถนนตีทอง ถนนบ้านหม้อและถนนตรีเพชร

3. บริเวณฝั่งธนบุรีตรงข้ามกรุงรัตนโกสินทร์ มีเนื้อที่ประมาณ 1.7 ตารางกิโลเมตร กิโลเมตร ตามข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร เรื่องกำหนดห้ามก่อสร้าง ดัดแปลง ใช้หรือเปลี่ยนแปลงการใช้อาคาร บางชนิดหรือบางประเภทภายในบริเวณฝั่งธนบุรีตรงข้ามบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ในท้องที่แขวงบางยี่ขัน เขตบางพลัด แขวงอรุณอมรินทร์ แขวงศิริราช เขตบางกอกน้อย แขวงวัดอรุณ เขตบางกอกใหญ่ แขวงวัดกัลยาณ์ เขตธนบุรี และแขวงสมเด็จพระเจ้าพระยา เขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร พ.ศ.2535 โดยแบ่งออกเป็น 5 บริเวณ คือ

1. พื้นที่ในบริเวณระหว่างทิศเหนือจดกิ่งกลางวัดระฆัง ทิศใต้จดคลองบางกอกใหญ่ ฝั่งใต้ ทิศตะวันออกจดแนวกิ่งกลางแม่น้ำเจ้าพระยา ทิศตะวันตกจดคลองบ้านขมิ้นฝั่งตะวันตกและถนนโครงการอรุณอมรินทร์

2. พื้นที่ในบริเวณระหว่างทิศเหนือจดคลองบางกอกน้อยฝั่งเหนือ ทิศใต้จดถนนพรานนก ทิศตะวันออกจดแนวกิ่งกลางแม่น้ำเจ้าพระยา ทิศตะวันตกจดถนนอรุณอมรินทร์ฝั่งตะวันตก

3. พื้นที่ในบริเวณระหว่างทิศเหนือจดถนนรถไฟและถนนพรานนก ทิศใต้จดแนว
กึ่งกลางถนนกึ่งกลางคลองวัดระฆัง ทิศตะวันออกจดถนนอรุณอมรินทร์ฝั่งตะวันตกและแนวกึ่งกลาง
แม่น้ำเจ้าพระยา ทิศตะวันตกจดคลองบ้านขมิ้นฝั่งตะวันตก

4. พื้นที่ในบริเวณระหว่างทิศตะวันออกเฉียงเหนือจดคลองบางยี่ขันฝั่ง
ตะวันออกเฉียงเหนือ ทิศใต้จดคลองบางกอกน้อยฝั่งเหนือ ทิศตะวันออกเฉียงใต้จดแนวกึ่งกลางแม่น้ำ
เจ้าพระยา ทิศตะวันตกจดแนวเส้นซึ่งลากตรงจากกำแพงวัดดาวดึงษารามจดคลองบางยี่ขันกำแพงวัด
ดึงษาราม ซอยวัดดาวดึงส์ เส้นตรงซึ่งลากจากจุดบรรจบของซอยวัดดาวดึงส์กับถนนสมเด็จพระปิ่น
เกล้าไปจดจุดบรรจบของซอยวัดดุสิตารามกับถนนสมเด็จพระปิ่นเกล้า ซอยวัดดุสิตาราม ซอยทางเข้า
พิพิธภัณฑ์เรือราชพิธีและคลองขนมเงิน

5. พื้นที่ในบริเวณระหว่างทิศเหนือจดแนวกึ่งกลางแม่น้ำเจ้าพระยา ทิศใต้จดซอยวัด
กัลยาณและถนนเทศบาลสาย1 และเส้นตรงซึ่งลากจากจุดบรรจบของถนนประชาธิปไตย ถนนลอดใต้
สะพานพระพุทธยอดฟ้าฯ ไปยังจุดบรรจบของถนนพญาไม้กับซอยอุทัย ทิศตะวันออกจดซอยสมเด็จพระ
เจ้าพระยา1 ทิศตะวันตกจดคลองบางกอกใหญ่ฝั่งตะวันออก



ภาพที่ 10 แผนที่แสดงขอบเขตการปกครอง ที่ตั้งและอาณาเขตของพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์
ที่มา: ช.กษิมา เพ็ชญ์ไพศิษฏ์. (2555). กฎหมายการอนุรักษ์กรุงรัตนโกสินทร์. กรุงเทพมหานคร :
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ส่วนบริเวณอื่นที่ติดต่อกับหรือเกี่ยวข้องกับกรุงรัตนโกสินทร์มีข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร เรื่อง กำหนดบริเวณห้ามก่อสร้าง ดัดแปลงอาคารบางชนิดหรือบางประเภทในท้องที่แขวงวัดสามพระยา แขวงบ้านพานถม เขตพระนคร แขวงวัดโสมนัส แขวงบ้านบาตร แขวงคลองมหานาค แขวงวัดเทพศิรินทร์ แขวงป้อมปราบศัตรูพ่าย แขวงสัมพันธวงศ์ แขวงจักรวรรดิ แขวงตลาดน้อย เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร พ.ศ.2542 กำหนดให้บริเวณตามข้อบัญญัติกรุงเทพมหานครเป็นพื้นที่ต่อเนื่องกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นนอก เพื่อควบคุมการก่อสร้างให้สอดคล้องกับอาคารภายในบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์

7.1 การควบคุมอาคารในเขตกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นนอก

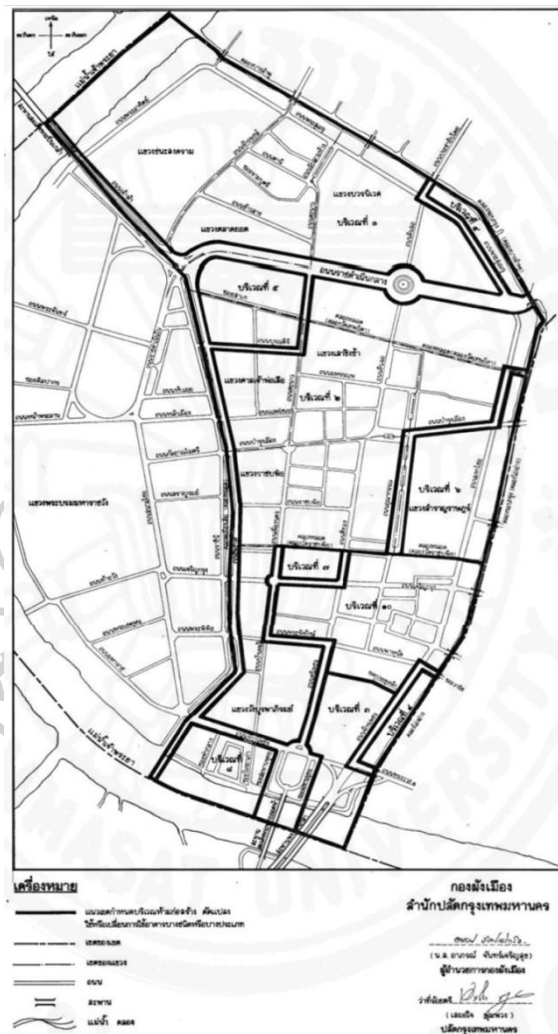
กรุงเทพมหานครอาศัยอำนาจตามมาตรา 9 และมาตรา 13 แห่งพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ.2522 และมาตรา 97 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ.2528 โดยความเห็นชอบของสภากรุงเทพมหานคร ได้ออกข้อบัญญัติกรุงเทพมหานครเรื่อง กำหนดบริเวณห้ามก่อสร้างดัดแปลงใช้หรือเปลี่ยนแปลงการใช้อาคารบางชนิดหรือบางประเภทบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นนอก ในท้องที่แขวงชนะสงคราม แขวงตลาดยอด แขวงศาลเจ้าพ่อเสือ แขวงบวรนิเวศ แขวงเสาชิงช้า แขวงราชบพิธ แขวงสำราชมหาราช และแขวงบูรพาภิรมย์ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร พ.ศ.2530 โดยกำหนดนิยามของกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นนอกว่า พื้นที่ในบริเวณกึ่งกลางระหว่างคลองคูเมืองเดิม (คลองหลอด) แนวกึ่งกลางแม่น้ำเจ้าพระยากับแนวกึ่งกลางคลองรอบกรุง (คลองบางลำพู) แนวกึ่งกลางคลองรอบกรุง (คลองโอรังอ่าง) แนวกึ่งกลางแม่น้ำเจ้าพระยากับแนวกึ่งกลางคลองคูเมืองเดิม (คลองหลอด) โดยแบ่งพื้นที่ออกเป็น 10 บริเวณ โดยมีการควบคุมการก่อสร้างหรือดัดแปลงอาคาร ดังนี้

1. บริเวณที่ 1 บริเวณที่ 2 และบริเวณที่ 3 ห้ามก่อสร้างหรือดัดแปลงอาคารเป็นโรงงาน อาคารที่ใช้ประกอบการซึ่งเป็นทั้งเชิงหรือเป็นอันตรายต่อสุขภาพเว้นแต่เป็นการพิมพ์หนังสือด้วยเครื่องจักร การซ่อมเครื่องอิเล็กทรอนิกส์ การล้างฟิล์มถ่ายรูปหรือฟิล์มภาพยนตร์ การเจียรไน เพชร พลอย หิน กระจก หรือวัสดุที่คล้ายคลึง การซักกรี๊ด อัดกลีบ กัดสีผ้า โดยใช้เครื่องจักรหรือการพิมพ์แบบพิมพ์เขียว สถานบริการ โรงแรม โรงมหรสพ สถานที่เก็บสินค้าที่มีพื้นที่เกิน 80 ตารางเมตร ภัตตาคารที่มีพื้นที่สำหรับตั้งโต๊ะอาหารเกิน 300 ตารางเมตร ตลาด หอประชุม ยกเว้นหอประชุมของราชการ โรงเรียน มหาวิทยาลัย ห้องแถว ตึกแถว เว้นแต่เป็นการก่อสร้างทดแทนของเดิมที่มีสภาพชำรุดหรือเกิดเพลิงไหม้ ฌาปนสถาน อาคารสำนักงานเอกชนหรือห้างสรรพสินค้าที่มีพื้นที่ทำการทุกชั้นรวมไม่เกิน 5 ตารางเมตร และอาคารที่มีความสูงเกิน 16 เมตร โดยวัดจากระดับถนน หรือขอบทางเท้าที่ใกล้ที่สุดถึงส่วนที่สูงที่สุดของอาคาร

2. บริเวณที่ 4 บริเวณที่ 5 บริเวณที่ 6 บริเวณที่ 7 บริเวณที่ 8 และบริเวณที่ 9 ห้ามก่อสร้างหรือดัดแปลงอาคารเช่นเดียวกันกับบริเวณที่ 1 บริเวณที่ 2 และบริเวณที่ 3 เว้นแต่

กัฏตาคารที่มีพื้นที่สำหรับตั้งโต๊ะไม่เกิน 400 ตารางเมตร หอประชุมเอกชนที่มีพื้นที่ทุกชั้นรวมกันไม่เกิน 300 ตารางเมตร และอาคารสำนักงาน

3. บริเวณที่ 10 ห้ามก่อสร้างหรือดัดแปลงอาคาร เช่นเดียวกับกับบริเวณที่ 4 บริเวณที่ 5 บริเวณที่ 6 บริเวณที่ 7 บริเวณที่ 8 และบริเวณที่ 9 เว้นแต่สถานต้นรำ รำวงหรือ ร่องเง็ง สถานที่มีอาหาร สุรา น้ำชา เครื่องดื่มอย่างอื่นจำหน่ายหรือจัดให้มีการแสดงอื่นใดเพื่อการ บันเทิง สถานกีฬา โรงมหรสพ ห้างสรรพสินค้า ป้าย และอาคารที่สูงเกิน 16 เมตร แต่ต้องไม่เกิน 37 เมตร



ภาพที่ 11 แผนที่ท้ายข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร เรื่องกำหนดบริเวณห้ามก่อสร้างดัดแปลงใช้หรือเปลี่ยนแปลงการใช้อาคารบางชนิดหรือบางประเภทภายในบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นนอก ในท้องที่ แขวงชนะสงคราม แขวงตลาดยอด แขวงศาลเจ้าพ่อเสือ แขวงบวรนิเวศ แขวงเสาชิงช้า แขวงสำราญราษฎร์และแขวงวังบูรพาภิรมย์ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร พ.ศ.2530
ที่มา: กองผังเมือง สำนักปลัดกรุงเทพมหานคร

อาคารที่อนุญาตให้ก่อสร้างหรือดัดแปลงเป็นอาคารประเภทไม่ควบคุมการใช้ห้ามมิให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองใช้หรือยินยอมให้บุคคลใดใช้อาคารนั้นเป็นคลังสินค้า โรงแรม อาคารชุด สถานพยาบาล หรือใช้เพื่อกิจการพาณิชย์กรรม อุตสาหกรรม การศึกษา การสาธารณสุข หรือกิจการอื่น ตามมาตรา 32 เว้นแต่เป็นสถานพยาบาลที่ไม่มีเตียงรับผู้ป่วยไว้ค้างคืนหรือสถานศึกษาซึ่งมีระดับการศึกษาไม่เกินประถมศึกษาหากเป็นอาคารประเภทควบคุมการใช้ ห้ามมิให้เปลี่ยนการใช้อาคารให้ผิดไปจากที่ระบุไว้ในใบอนุญาตให้ก่อสร้างหรือดัดแปลงอาคารอาคารที่มีการใช้มาก่อนและขัดกับข้อบัญญัติห้ามมิให้ดัดแปลง หรือห้ามมิให้เปลี่ยนการใช้หรือยินยอมให้บุคคลใดเปลี่ยนการใช้อาคาร โดยให้ถือเอาประเภทการใช้อาคารในวันที่ข้อบัญญัตินี้ใช้บังคับเป็นเกณฑ์ และห้ามมิให้ใช้บังคับกับการก่อสร้าง เชื้อน สะพาน อุโมงค์ ทางหรือท่อระบายน้ำ รั้วหรือกำแพง และการซ่อมแซมอาคาร เพื่อให้คงสภาพเดิมหรือการดัดแปลงภายในตัวอาคารโดยไม่เปลี่ยนแปลงสภาพภายนอกของตัวอาคาร นอกจากนี้อาคารที่ได้รับอนุญาตให้ก่อสร้างหรือดัดแปลงก่อนวันที่ข้อบัญญัติใช้บังคับและยังก่อสร้างหรือดัดแปลงไม่แล้วเสร็จ ให้ดำเนินการตามที่ได้รับอนุญาตต่อไปได้แต่ห้ามมิให้ก่อสร้างหรือดัดแปลงนอกเหนือจากที่ได้รับอนุญาต

7.2 พระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย

การควบคุมสิ่งก่อสร้างล่องลำน้ำตามพระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย พระพุทธศักราช 2456 การควบคุมสิ่งก่อสร้างต่างๆในบริเวณเกาะรัตนโกสินทร์นั้นไม่ได้ควบคุมเฉพาะอาคารหรือสิ่งก่อสร้างบนบกเท่านั้น แต่ยังรวมถึงสิ่งก่อสร้างที่สร้างลงในแม่น้ำเจ้าพระยาด้วย เพื่อไม่ให้บดบังหรือทำลายคุณค่าทางศิลปกรรม สถาปัตยกรรมและประวัติศาสตร์ของกรุงรัตนโกสินทร์ โดยมาตรา 117 แห่งพระราชบัญญัติการเดินเรือแห่งน่านน้ำไทย พระพุทธศักราช 2456 ห้ามมิให้ผู้ใดปลูกสร้างอาคารหรือสิ่งอื่นใดล่องลำน้ำเข้าไปเหนือน้ำ ในน้ำ และใต้ของแม่น้ำ ลำคลอง บึง อ่างเก็บน้ำ ทะเลสาบ อันเป็นทางสัญจรของประชาชนหรือที่ให้ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกันหรือทะเลในน่านน้ำไทยหรือบนชายหาดของทะเลดังกล่าว เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากกรมเจ้าท่า

กฎกระทรวงฉบับที่ 63 (พ.ศ.2537) ออกตามความในพระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย พระพุทธศักราช 2456 ได้ให้ความหมายของคำว่า “ล่องลำน้ำ” ว่าล่องลำน้ำเข้าไปเหนือ น้ำ ในน้ำ และใต้ของแม่น้ำ ลำคลอง บึง อ่างเก็บน้ำ ทะเลสาบ อันเป็นทางสัญจรของประชาชนหรือที่ให้ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน หรือทะเลภายในน่านน้ำไทย หรือบนชายหาดของทะเลดังกล่าว

ลักษณะของอาคารและการล่องลำน้ำที่กรมเจ้าท่าสามารถอนุญาต ได้แก่ ท่าเทียบเรือ สะพานปรับระดับและโป๊ะเทียบเรือ สะพานข้ามแม่น้ำหรือสะพานข้ามคลอง ท่อหรือสายเคเบิล เชื้อนกันน้ำเขาะ คานเรือและโรงสูบน้ำ นอกจากนี้กรมเจ้าท่าสามารถอนุญาตให้ปลูกสร้างอาคารหรือสิ่งอื่นใดล่องลำน้ำที่ไม่มีลักษณะข้างต้นเป็นการเฉพาะรายได้ โดยกรมเจ้าท่าจะต้องประกาศลักษณะของอาคารหรือการล่องลำน้ำนั้นในราชกิจจานุเบกษาและให้ถือเป็นหลักเกณฑ์

ในการอนุญาตต่อไป อาคารและการล่องลำลำนํ้านอกจากที่กำหนดไว้กรมเจ้าท่าจะอนุญาตมิได้ เว้นแต่เป็นของราชการหรือรัฐวิสาหกิจและสร้างขึ้นเพื่อประโยชน์ของทางราชการ

ในการอนุญาตให้ปลูกสร้างอาคารหรือสิ่งอื่นใดล่องลำลำนํ้านั้นจะต้องพิจารณา ลักษณะหรือสภาพของอาคารหรือสิ่งอื่นใดล่องลำลำนํ้าต้องไม่เป็นอันตรายต่อการเดินเรือหรือทำให้ ทางน้ำเปลี่ยนแปลงไปก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ต้องไม่อยู่ในเขตพื้นที่ที่มีประกาศของกรม เจ้าท่าห้ามปลูกสร้างอาคารหรือสิ่งอื่นใดล่องลำลำนํ้าให้กระทำตามที่จำเป็นและสมควรตาม วัตถุประสงค์ในการใช้อาคารหรือสิ่งอื่นใดล่องลำลำนํ้านั้นและการอนุญาตต้องไม่ขัดตามกฎหมาย ว่าด้วยการควบคุมอาคารและกฎหมายว่าด้วยการผังเมือง ดังนั้นการก่อสร้างอาคารหรือสิ่งอื่นใด ล่องลำลำนํ้าในแม่น้ำเจ้าพระยาบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์จึงต้องได้รับอนุญาตจากกรมเจ้าท่า เสียก่อน การพิจารณาอนุญาตนั้นกรมเจ้าท่าต้องคำนึงถึงกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์กรุง รัตนโกสินทร์ด้วย

กรณีมีการฝ่าฝืนปลูกสร้างอาคารหรือสิ่งอื่นใดล่องลำลำนํ้าโดยไม่ได้รับการอนุญาต หรือปลูกสร้างไม่เป็นไปตามที่ได้รับอนุญาต ต้องระวางโทษปรับโดยคำนวณตามพื้นที่ของอาคารหรือ สิ่งอื่นใดในอัตราไม่น้อยกว่าในตารางเมตรละ 500 บาท แต่ไม่เกินตารางเมตรละ 10,000 บาท ตาม มาตรา 118 และมาตรา 118 ทวิ ให้อำนาจแก่กรมเจ้าท่ามีคำสั่งเป็นหนังสือแจ้งให้เจ้าของหรือผู้ ครอบครองอาคารหรือสิ่งอื่นใดดังกล่าว รื้อถอนหรือแก้ไขอาคารหรือสิ่งปลูกสร้างให้เสร็จสิ้นโดย ถูกต้องภายในระยะเวลาที่กำหนดแต่ต้องไม่น้อยกว่า 30 วัน และจะห้ามมิให้เจ้าของหรือผู้ครอบครอง นั้นใช้หรือยินยอมให้ผู้ใดใช้อาคารหรือสิ่งอื่นใดนั้นทั้งหมดหรือแต่บางส่วนจนกว่าจะได้รื้อถอนหรือ แก้ไขเสร็จ ถ้าไม่มีการปฏิบัติตามคำสั่งของเจ้าท่าให้เจ้าท่าขอต่อศาลเพื่อมีคำสั่งให้มีการรื้อถอน อาคารหรือสิ่งอื่นใดนั้นโดยให้ศาลมีคำสั่งให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองเป็นผู้รื้อถอน หากเจ้าของหรือผู้ ครอบครองไม่รื้อถอนตามกำหนดเวลาในคำสั่งศาลให้ศาลมีคำสั่งให้เจ้าท่าเป็นผู้จัดการให้มีการรื้อถอน ซึ่งเจ้าท่าจะต้องใช้ความระมัดระวังตามควรแก่พฤติการณ์ โดยเจ้าของหรือผู้ครอบครองอาคารหรือสิ่ง อื่นใดนั้นจะเรียกร้องค่าเสียหายใดๆ จากเจ้าท่าไม่ได้และเจ้าของหรือผู้ครอบครองจะต้องเป็นผู้เสีย ค่าใช้จ่ายนั้น อย่างไรก็ตามกรณีที่เจ้าท่ามีหนังสือแจ้งไปยังเจ้าของหรือผู้ครอบครองอาคารหรือสิ่ง อื่นใดดังกล่าวมีลักษณะซึ่งอาจอนุญาตได้และเจ้าของหรือผู้ครอบครอง ยอมชำระค่าปรับตามที่เจ้าหน้าที่ กำหนดแล้ว เจ้าท่าจะออกใบอนุญาตให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองก็ได้และเมื่อได้รับอนุญาตแล้วให้เสีย ค่าตอบแทนเป็นสองเท่าของมาตรา 117 ทวิ

8. สรุป

สรุปจากการศึกษากระบวนการวางแผนและออกแบบชุมชนเมือง ผู้วิจัยได้สรุปกระบวนการวางแผนออกแบบชุมชนเมืองออกเป็น 8 ขั้นตอน ดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนแรก ในกระบวนการวางแผนและออกแบบชุมชนเมืองเป็นการเก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่และโครงการส่วนหนึ่งจะเป็นการเก็บข้อมูลจากเอกสาร และอีกส่วนหนึ่งจะเป็นการเก็บข้อมูลจากการสำรวจภาคสนามในพื้นที่ที่จะทำการวางแผนออกแบบเป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสภาพในอดีต ปัจจุบันและอนาคต ซึ่งรวมถึงนโยบายแผนผังเมือง ตลอดจนโครงการพัฒนาต่างๆที่จะมีผลกระทบต่ออนาคตของพื้นที่

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นตอนที่สอง เป็นการคัดเลือกข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องและเป็นประโยชน์ต่อการทำงาน ที่เก็บได้จากเอกสารและการสำรวจภาคสนาม จัดหมวดหมู่และทำการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์ด้านคุณภาพและปริมาณ เพื่อสรุปข้อดีหรือจุดแข็ง ข้อเสียจุดอ่อนหรือปัญหา แนวโน้ม ศักยภาพหรือโอกาสและภัยคุกคามหรือปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ทางด้านพื้นที่โครงการก็ต้องทำการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงในอนาคต เพื่อสรุปพื้นที่ที่จะคงอยู่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงสมควรอนุรักษ์พื้นที่ที่ควรฟื้นฟูและปรับปรุงเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ใหม่และพื้นที่ที่เหมาะสมเพื่อทำการรื้อทิ้งเพื่อพัฒนาใหม่

3. การสังเคราะห์ผลการวิเคราะห์

ขั้นตอนที่สาม เป็นการสังเคราะห์ผลที่ได้จากการวิเคราะห์ทั้งหมดเพื่อนำมาสรุปเป็นนโยบายและความต้องการอย่างกว้างๆในการวางแผนวางผังออกแบบพื้นที่โครงการโดยรวมทั้งหมด โดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับบริบทและแผนพัฒนาในระดับต่างๆ เป็นสำคัญ

4. การกำหนดบทบาทหน้าที่ นโยบาย ความมุ่งหมาย วัตถุประสงค์ และเป้าหมาย

ขั้นตอนที่สี่ เป็นการกำหนดนโยบายและความต้องการของการวางแผนในอนาคตอย่างละเอียดและกำหนดเป็นข้อความที่มีความหมายอย่างชัดเจน เป็นที่เข้าใจและยอมรับของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องและมีส่วนได้ส่วนเสียในการพัฒนา เริ่มจากนโยบายที่กว้างและครอบคลุมทุกเรื่องไปจนถึงความต้องการเฉพาะเรื่องที่แคบและชัดเจน สามารถนำไปปฏิบัติได้ ได้แก่ การกำหนดบทบาทหน้าที่ของพื้นที่ในอนาคต นโยบายการพัฒนา ความมุ่งหมาย วัตถุประสงค์ และเป้าหมาย เพื่อนำไปสร้างทางเลือกในการดำเนินการและวางแผนออกแบบโครงการในรายละเอียดต่อไป

5. การสร้างทางเลือกในการพัฒนา

ขั้นตอนที่ห้า เป็นการนำข้อความด้านความต้องการต่างๆในอนาคตที่กำหนดขึ้นและได้รับการยอมรับแต่ยังเป็นนามธรรมมาสร้างเป็นรูปธรรมในรูปของแนวทางวางผังและออกแบบหลายๆแนวทางเลือก เพื่อทำการประเมินและคัดเลือกหาแนวทางที่เหมาะสมที่สุดกับสถานการณ์ปัจจุบันและอนาคต เพื่อนำไปใช้พัฒนาพื้นที่

6. การวางผังและออกแบบโครงการและการเสนอแนะแนวทางนำแผนและผังไปปฏิบัติ

ขั้นตอนที่หก เป็นการนำแนวทางที่ได้รับการเลือกกว่าที่เหมาะสมที่สุดไปวางผังและออกแบบโดยละเอียดที่อาจถึงขั้นนำไปก่อสร้างได้ พร้อมทั้งเสนอแนะแนวทางการนำแผนและผังไปปฏิบัติ ซึ่งอาจต้องเสนอแนะด้านองค์การรับผิดชอบในการบริหารจัดการ การกำหนดรายละเอียดโครงการจนถึงระดับที่นำไปก่อสร้างได้ การจัดช่วงระยะเวลาในการก่อสร้าง การจัดเตรียมงบประมาณก่อสร้างในแต่ละปีรวมทั้งมาตรการด้านกฎหมายและด้านต่างๆมาสนับสนุนเพื่อให้เกิดเป็นรูปธรรมตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

7. การนำแผนและผังไปปฏิบัติ

ขั้นตอนที่เจ็ด เป็นการนำแผนและผังไปควบคุมหรือพัฒนาตามที่วางไว้ โดยควบคุมการพัฒนาหรือก่อสร้างโครงการเพื่อใช้ประโยชน์ตามความต้องการ เป็นขั้นตอนที่ย่างยาก ใช้งบประมาณและเวลาในการดำเนินการจนกว่าจะสำเร็จและใช้งานได้ตามที่ต้องการ ซึ่งต้องมีการแก้ปัญหาในระหว่างดำเนินการ รวมทั้งปรับปรุงแก้ไขรายละเอียดให้ก่อสร้างได้เหมาะสมสอดคล้องกับสถานการณ์ในขณะนั้น ซึ่งอาจไม่ตรงกับที่เคยได้คาดการณ์ไว้ก่อน

8. การประเมินผล

ขั้นตอนที่แปด เป็นขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการ เป็นการประเมินการทำงานวางผังและออกแบบเพื่อสรุปเป็น ทฤษฎี หรือองค์ความรู้ของผู้ดำเนินการและนำ ทฤษฎีรวมทั้งประสบการณ์ที่ได้จากการดำเนินงานทั้งด้านบวกด้านลบไปใช้ในการทำงานในโครงการอื่นๆที่มีความคล้ายคลึงกันต่อไปในอนาคต

กระบวนการออกแบบวางผังทั้ง 8 ขั้นตอนนี้ อาจมีการนำผลย้อนกลับเพื่อปรับปรุงการทำงานจนสามารถดำเนินงานในขั้นต่อไปได้ เนื่องจากกระบวนการออกแบบวางผังเป็นการทำงานที่ต่อเนื่องจึงจำเป็นที่จะเข้าใจถึงหลักกระบวนการ เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จและสามารถนำไปปรับใช้กับการออกแบบวางผังได้อย่างมีประสิทธิภาพ



ภาพที่ 12 แบบจำลองกระบวนการวางผังออกแบบชุมชนเมือง
ที่มา : ปรับปรุงจากแบบจำลองของ สิทธิพร ภิรมย์รัตน์ การวางแผนกับการวางผัง, 2526

กระบวนการออกแบบวางผังทั้ง 8 ขั้นตอนนี้ อาจมีการนำผลย้อนกลับเพื่อปรับปรุงการทำงานจนสามารถดำเนินงานในขั้นต่อไปได้ เนื่องจากกระบวนการออกแบบวางผังเป็นการทำงานที่ต่อเนื่องจึงจำเป็นที่จะเข้าใจถึงหลักกระบวนการ เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จและสามารถนำไปปรับใช้กับการออกแบบวางผังได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สรุปจากการศึกษาแนวคิดและขั้นตอนการมีส่วนร่วม ผู้วิจัยได้ทำการสรุปขั้นตอนการมีส่วนร่วมออกเป็น 6 ด้าน คือ

1. การรับรู้ข่าวสาร (public information) หมายถึง เมื่อรัฐมีความคิดริเริ่มต้นนโยบายจัดทำโครงการ ประชาชนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ต้องเปิดโอกาสให้ได้รับรู้ข่าวสารให้ทราบถึงรายละเอียดโครงการก่อนจะตัดสินใจที่จะดำเนินการนั้นๆ

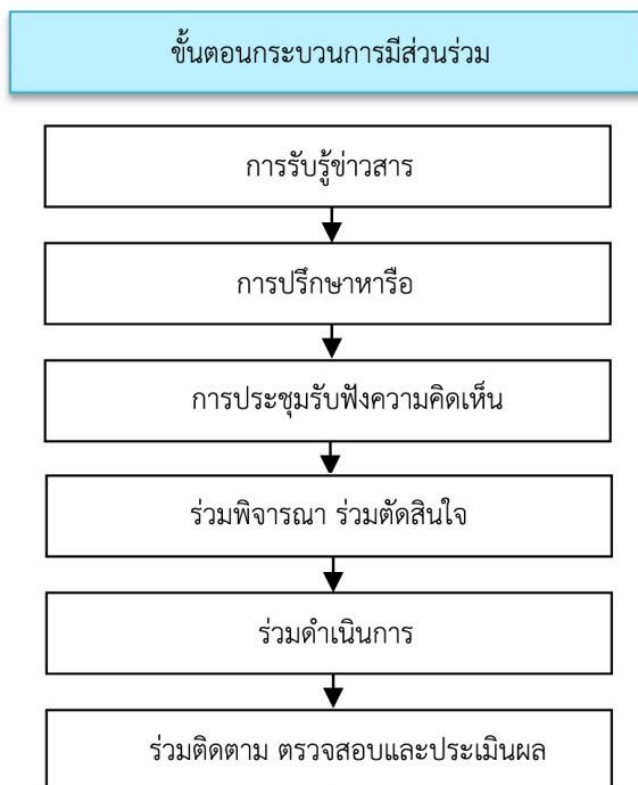
2. ปรีกษาหารือ (public consultation) หมายถึง เมื่อประชาชนได้ร่วมรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากผู้ดำเนินโครงการแล้ว การร่วมปรึกษาหารือกันระหว่างผู้ดำเนินโครงการกับประชาชน เพื่อรับฟังความคิดเห็นของทั้งสองฝ่าย สามารถตรวจสอบข้อมูลรวมถึงผลประโยชน์และผลกระทบเพื่อให้เกิดความเข้าใจในโครงการและกิจกรรมมากขึ้น โดยในการปรึกษาหารือนั้นสามารถปฏิบัติโดยใช้รูปแบบต่างๆ ดังนี้ คือ การเปิดเวทีสาธารณะ การพบปะอย่างไม่เป็นทางการ การมีคณะทำงานเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูล การประชุมเชิงปฏิบัติการ และคณะที่ปรึกษา (ประชาชน)

3. การประชุมรับฟังความคิดเห็น (public meeting) เป็นรูปแบบการมีส่วนร่วม เพื่อให้ประชาชน ผู้ดำเนินการโครงการและผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการหรือกิจกรรมนั้นๆ ได้ใช้เวทีสาธารณะในการทำความเข้าใจถึงโครงการโดยสามารถค้นหาเหตุผลในการดำเนินการในพื้นที่นั้นๆ โดยใช้เทคนิคของการประชุมเพื่อรับฟังความคิดเห็น การสัมภาษณ์รายบุคคล การสนทนา กลุ่มย่อย การสำรวจความคิดเห็นแสดงความคิดเห็นผ่านเว็บไซต์ เป็นต้น ซึ่งการประชุมรับฟังความคิดเห็นนั้นมีหลายรูปแบบได้แก่ การประชุมในระดับชุมชน (Community Meeting) การประชุมรับฟังความคิดเห็นในเชิงวิชาการ (Technical Hearing) และ การประชาพิจารณ์ (Public Hearing)

4. ร่วมพิจารณาร่วมตัดสินใจ (decision making) ร่วมพิจารณาเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับโครงการหรือกิจกรรมนั้นๆ ร่วมกันตัดสินใจ โดยเฉพาะประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ตั้งโครงการร่วมพิจารณาหรือปฏิเสธไม่ให้โครงการตั้งอยู่ในพื้นที่ โดยเลือกตัวแทนของตนเข้าไปยังคณะกรรมการใดคณะกรรมการหนึ่งที่มีอำนาจในการตัดสินใจ โดยเป็นตัวแทนประชาชนในพื้นที่ ซึ่งจะมิบทบาทในการตัดสินใจ

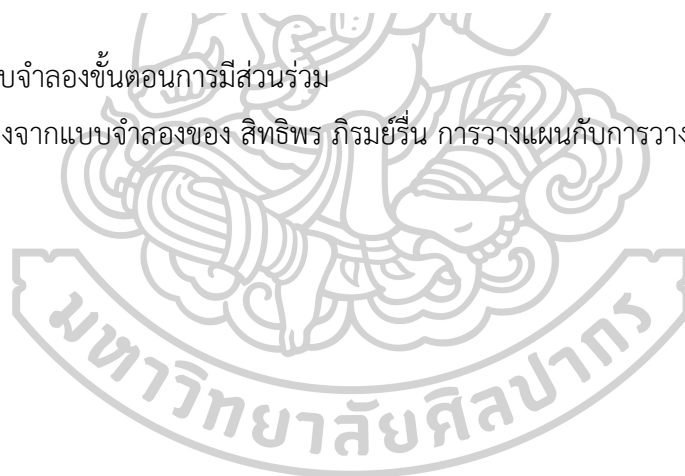
5. ร่วมดำเนินการ (implementation) ร่วมในการลงทุน ร่วมในการคัดเลือกผู้ปฏิบัติงานหรือร่วมปฏิบัติงานเอง แต่การมีส่วนร่วมในการดำเนินการนั้นอาจจะทำได้ไม่ทุกประเภทโครงการ เพราะบางโครงการอาจจะต้องใช้ผู้ที่มีความชำนาญการหรือเทคโนโลยีขั้นสูง แต่หากโครงการเป็นในระดับท้องถิ่น ชาวบ้านหรือประชาชนในท้องถิ่นก็เข้าร่วมดำเนินการได้

6. ร่วมติดตาม ตรวจสอบและประเมินผล การติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลว่าเป็นไปตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์หรือไม่นั้นมีความสำคัญอย่างยิ่ง หากโครงการหรือกิจกรรมนั้นๆ อาจส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิต ต้องมีการใช้ระบบการติดตาม ตรวจสอบเพื่อป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้น มีการประเมินผลว่าการดำเนิน การนั้นๆบรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์มากน้อยเพียงใด มีมาตรการป้องกันแก้ไขและผลการดำเนินการเป็นอย่างไร



ภาพที่ 13 แบบจำลองขั้นตอนการมีส่วนร่วม

ที่มา : ปรับปรุงจากแบบจำลองของ สิทธิพร ภิรมย์รัตน์ การวางแผนกับการวางผัง, 2526



บทที่ 3

การออกแบบการวิจัย

การวิจัยเรื่องการศึกษากระบวนการออกแบบวางผังพื้นที่เมืองเก่า กรณีศึกษาโครงการปรับปรุงพื้นที่ชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ก่อนการดำเนินงานวิจัยภาคสนาม ผู้วิจัยได้ทำการออกแบบกระบวนการวิจัยประกอบด้วยการทำงาน ขั้นตอน คือการกำหนดกรอบแนวคิดในงานวิจัย การออกแบบและสร้างเครื่องมือที่จะนำไปใช้ในการวิจัย การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง การกำหนดวิธีประเมินและวิเคราะห์ข้อมูล การกำหนดเครื่องมืออื่นๆ ที่จะนำมาใช้ในงานวิจัย การทดสอบเครื่องมือที่จะใช้ในการวิจัย การวางแผนการดำเนินงานสำรวจข้อมูลความคิดเห็นและความต้องการในสนามพื้นที่วิจัยและสรุป

1. การออกแบบกระบวนการวิจัย

ผู้วิจัยได้ออกแบบกระบวนการเพื่อใช้ดำเนินการวิจัยภาคสนาม ให้เป็นการทำงานต่อเนื่อง ประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ 6 ขั้นตอน ตามรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1 การกำหนดปัญหาการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งประเด็นในเรื่องของกระบวนการออกแบบวางผังพื้นที่เมืองเก่าและทฤษฎีการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการปรับปรุงพื้นที่ชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง กล่าวคือ หลักทฤษฎีในการออกแบบวางผังพื้นที่เมืองและกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนสามารถนำมาใช้ดำเนินการในพื้นที่โครงการได้อย่างไร เพื่อให้ถูกต้องตามหลักทฤษฎีในการออกแบบวางผังพื้นที่เมืองและเพื่อให้เกิดการเคารพสิทธิของประชาชน

1.2 การกำหนดกรอบแนวคิด

การกำหนดกรอบแนวคิดและทฤษฎี โดยการศึกษา แนวคิด ทฤษฎี หลักการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการออกแบบวางผังพื้นที่เมืองเก่าและกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นหลัก เพื่อนำมาเป็นกรอบและแนวทางในการนำมาวิจัยและดำเนินการตามกระบวนการและขั้นตอนที่ได้จากการศึกษา

1.3 การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย เรื่องการศึกษากระบวนการออกแบบวางผังพื้นที่เมืองเก่า กรณีศึกษาโครงการปรับปรุงพื้นที่ชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง ครั้งนี้ได้กำหนดกลุ่มตัวอย่าง ออกเป็น 2 กลุ่มตัวอย่าง คือ 1. นักวิชาการและเจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินงาน

โครงการปรับปรุงพื้นที่พุ่มชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง 2. ผู้นำชุมชนในบริเวณพื้นที่โครงการปรับปรุงพื้นที่พุ่มชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง

1.4 การสำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูล

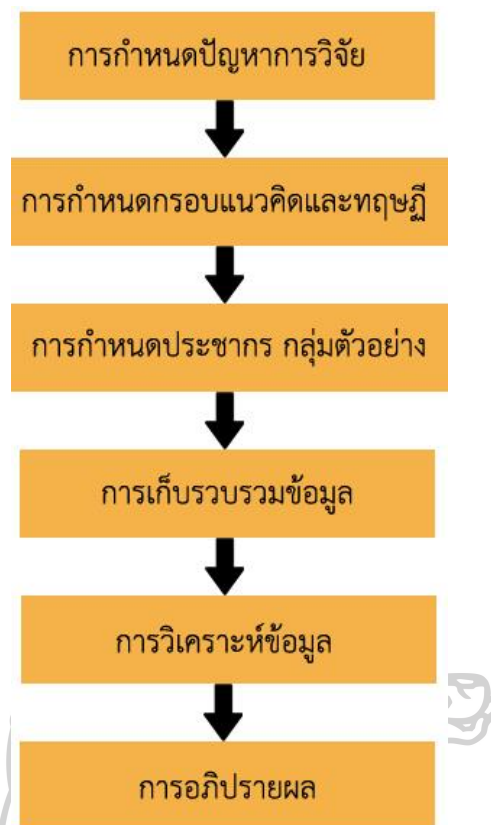
การสำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูลความคิดเห็นเรื่องกระบวนการออกแบบวางผังพื้นที่เมืองเก่าและความต้องการการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อการวิจัยโดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่ได้ออกแบบไว้ตามกรอบแนวคิด ทฤษฎี ตามกระบวนการมีส่วนร่วมโดยทั่วไป ในขั้นตอนนี้ข้อมูลทางกายภาพและการดำเนินการมีส่วนร่วมของประชาชน กองจัดรูปที่ดินและปรับปรุงพื้นที่เมือง สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร ได้เก็บรวบรวมข้อมูลไว้แล้ว ผู้วิจัยได้นำข้อมูลดังกล่าวมาวิเคราะห์และสังเคราะห์หาข้อมูลที่สำคัญต่อไป

1.5 การประเมินและวิเคราะห์ข้อมูล

การประเมินเพื่อเปรียบเทียบกระบวนการออกแบบวางผังพื้นที่เมืองเก่า โครงการปรับปรุงพื้นที่พุ่มชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง นั้นใช้วิธีการวิเคราะห์หารูปแบบและใจความหลักของข้อมูลการสัมภาษณ์ โดยใช้วิธีการเปรียบเทียบความเหมือนหรือความแตกต่างของข้อมูลในแต่ละบทสัมภาษณ์ โดยการนำทฤษฎีและแนวคิดกระบวนการออกแบบวางผังพื้นที่พุ่มชนริมคลองรอบกรุงและหลักการมีส่วนร่วมของประชาชน มาวิเคราะห์ข้อมูลของบทสัมภาษณ์ รวมถึงเอกสารทางราชการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยยึดวัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นที่ตั้ง ตรวจสอบและสะท้อนการคิดวิเคราะห์ข้อมูลจากบทสัมภาษณ์และเอกสารที่เกี่ยวข้องอีกครั้ง โดยผู้วิจัยและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อนำไปสู่การสร้างข้อสรุปของข้อค้นพบจากการวิจัย

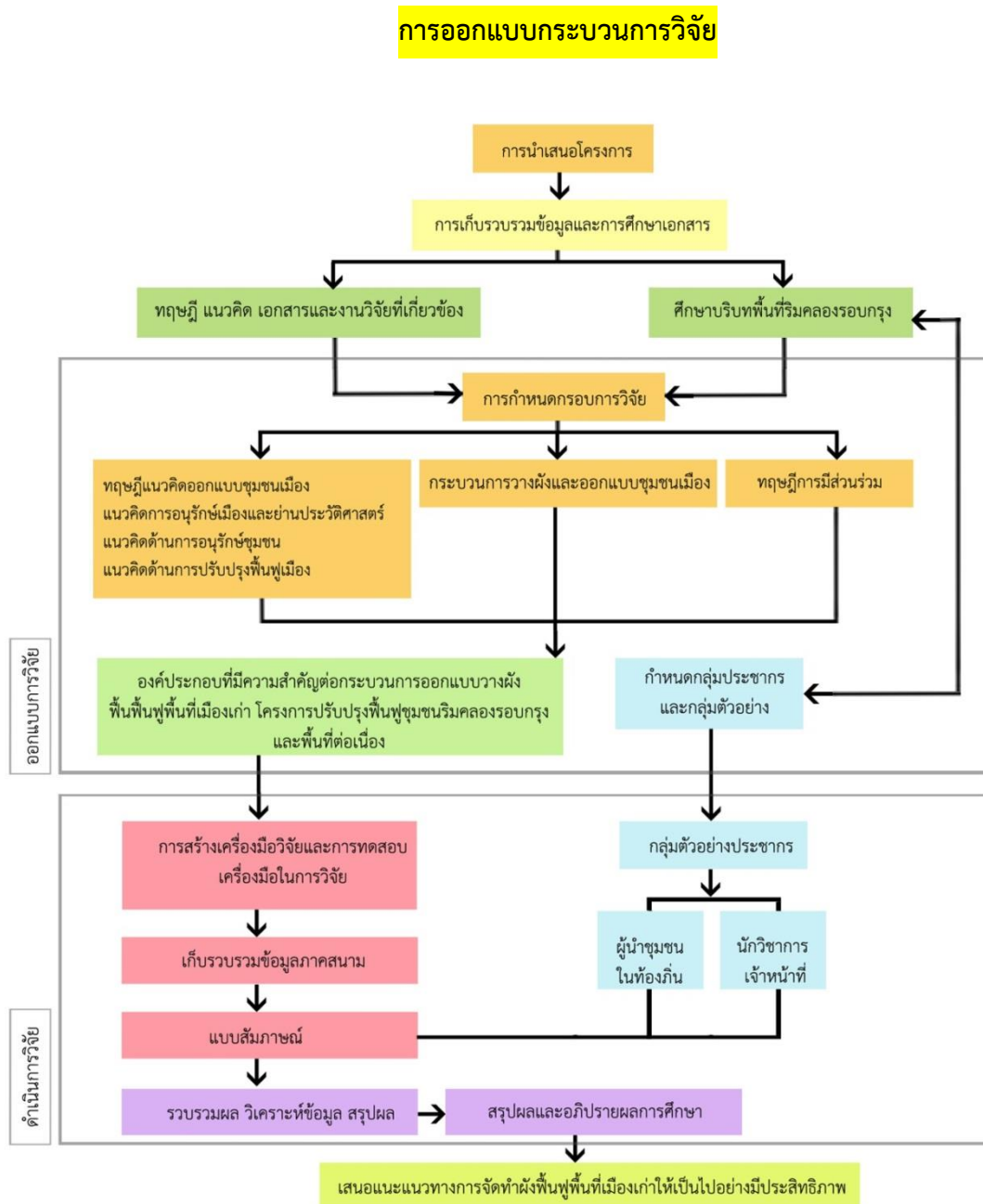
1.6 การอภิปรายผลและสรุป

การอภิปรายผล การเสนอแนะ และสรุปผลการวิจัย เป็นการดำเนินการโดยอภิปรายผลที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่เก็บรวบรวมจากภาคสนาม โดยอาศัยหลักการสู่แนวทางทฤษฎีประกอบการวิเคราะห์ข้อมูล นำมาอธิบายเพิ่มเติมจากข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ พร้อมทั้งเสนอแนะแนวทางการนำผลการวิจัยไปใช้



ภาพที่ 14 การออกแบบกระบวนการวิจัยทั่วไป





ภาพที่ 15 การออกแบบกระบวนการวิจัย

2. การกำหนดกรอบแนวคิดในงานวิจัย

การกำหนดแนวคิดในการวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดจากการศึกษา ทฤษฎี แนวคิด ออกแบบชุมชนเมือง กระบวนการวางผังออกแบบชุมชนเมืองและหลักการการมีส่วนร่วมโดยทั่วไป โดยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ดังนี้

2.1 แนวคิดจากทฤษฎีออกแบบชุมชนเมือง 3 ด้าน

1. แนวคิดการอนุรักษ์เมืองและย่านประวัติศาสตร์
2. แนวคิดด้านการอนุรักษ์ชุมชน
3. แนวคิดด้านการปรับปรุงฟื้นฟูเมือง

2.2 กระบวนการวางผังและออกแบบชุมชนเมือง

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล
2. การวิเคราะห์ข้อมูล
3. การสังเคราะห์ผลการวิเคราะห์
4. การกำหนดบทบาทหน้าที่ นโยบาย ความมุ่งหมาย วัตถุประสงค์ และเป้าหมาย
5. การสร้างทางเลือกในการพัฒนา
6. การวางผังและออกแบบโครงการและการเสนอแนะแนวทางนำแผนและผังไป

ปฏิบัติ

7. การนำแผนและผังไปปฏิบัติ
8. การประเมินผล

2.3 แนวคิดจากทฤษฎีการมีส่วนร่วม 6 ด้าน

1. การรับรู้ข่าวสาร
2. ปรีกษาหารือ
3. การประชุมรับฟังความคิดเห็น
4. ร่วมพิจารณาร่วมตัดสินใจ
5. ร่วมดำเนินการ
6. ร่วมติดตาม ตรวจสอบและประเมินผล

3. การออกแบบและสร้างเครื่องมือที่จะนำมาใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ดังนี้

1. แบบสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์จะให้มีการสอดคล้องกับประเด็นการศึกษางานวิจัย และทฤษฎี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความเข้าใจในกระบวนการออกแบบวางผังฟื้นฟูพื้นที่เมืองเก่า และทิศทางการมีส่วนร่วมของชุมชน ผ่านการพูดคุยและซักถามในประเด็นที่สงสัย โดยทำการ

สัมภาษณ์บุคลากรในหน่วยงานที่ร่วมดำเนินการในโครงการปรับปรุงพื้นที่ชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง ได้แก่ กองจัดรูปที่ดินและปรับปรุงพื้นที่เมือง สำนักผังเมือง และได้สัมภาษณ์หัวหน้าชุมชนและกลุ่มตัวอย่างประชากรในพื้นที่ชุมชนริมคลองรอบกรุง โดยประเด็นในการสัมภาษณ์แบ่งเป็นหัวข้อใหญ่ดังนี้

1. โครงการออกแบบวางผังปรับปรุงพื้นที่ริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่องได้ทำตามกระบวนการออกแบบวางผังตามหลักวิชาการวางผังชุมชนเมืองหรือไม่ เพราะอะไร ?
2. ผลลัพธ์ที่ได้จากโครงการปรับปรุงพื้นที่ชุมชนริมคลองรอบกรุงบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่เพราะอะไร ?

4. การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่างโดยประชากรที่ใช้ในการวิจัย แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

กลุ่มที่ 1 นักวิชาการและเจ้าหน้าที่กองจัดรูปที่ดินและปรับปรุงพื้นที่เมือง สำนักผังเมือง จำนวน 3 คน เป็นการเลือกแบบเจาะจง

กลุ่มที่ 2 คือผู้นำชุมชนในท้องถิ่น ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนริมคลองรอบกรุง 4 ชุมชน ชุมชนละ 2 คน เป็นการเลือกแบบเจาะจง ได้แก่

1. ชุมชนบ้านพานถม เขตพระนคร
2. ชุมชนมีสยัดจักรพงษ์ เขต พระนคร
3. ชุมชนสะพานหัน เขต สัมพันธวงศ์
4. ชุมชนภิรมย์ เขต สัมพันธวงศ์

5. การกำหนดวิธีการประเมินและวิเคราะห์ข้อมูล

การประเมินความสำคัญต่อกระบวนการออกแบบวางผังพื้นที่เมืองเก่าและความต้องการการมีส่วนร่วมของประชาชน ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) รัตนะ บัวสนธิ์ (2556) ตามแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ มีขั้นตอนการดำเนินการตามลำดับการวิเคราะห์เนื้อหา นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ โดยการจัดหมวดหมู่ของข้อมูล และมุ่งเน้นการหาประเด็นใจความสำคัญแต่ละประเด็น มาทำการเปรียบเทียบความเหมือนหรือความแตกต่าง และจัดระเบียบการบรรยายเนื้อหาของข้อความหรือถ้อยคำจากการสัมภาษณ์ และเอกสารอย่างเป็นระบบ นำเสนอข้อมูลทั้งหมดมาเขียนในรูปแบบความเรียงแบบพรรณนาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยมีกระบวนการในการวิเคราะห์ข้อมูล 10 ขั้นตอนดังนี้

1. ใช้การสังเกตการณ์ สภาพปัจจุบันของพื้นที่โครงการปรับปรุงพื้นที่ชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง การสังเกตใช้วิธีการสังเกตด้วยตาเปล่า การจดบันทึก การกำหนดตำแหน่งลงบนแผนที่และบันทึกภาพด้วยกล้องถ่ายรูป
2. ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นการสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างและเพิ่มประเด็นสัมภาษณ์จากข้อมูลที่ได้รับ
3. ถอดเทปสัมภาษณ์ คำต่อคำจากบทสัมภาษณ์ทั้งหมด 6 บทสัมภาษณ์ และบันทึกบทสัมภาษณ์ในไฟล์เอกสารด้วยโปรแกรม Microsoft word
4. จัดเก็บบทสัมภาษณ์ที่ถอดเทปแล้วลงในแฟ้มเอกสารที่ผู้วิจัยเตรียมไว้ เพื่อรอการตรวจสอบข้อมูลที่ถูกต้องอีกครั้ง
5. ตรวจสอบบทสัมภาษณ์อีกครั้งเพื่อพิจารณาความถูกต้องและความสมบูรณ์ของข้อมูลก่อนนำข้อมูลไปทำการวิเคราะห์
6. จัดแยกประเภทข้อมูล
7. เริ่มดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการสร้างทฤษฎีจากข้อมูลตามแนวคิดที่สัมพันธ์กันโดยการกระทำสลับไปมาแต่ละบรรทัด ย่อหน้า และแต่ละหน้าของบทสัมภาษณ์โดยอาศัยหลักการสุมทางทฤษฎี ประกอบการวิเคราะห์ข้อมูล
8. วิเคราะห์หารูปแบบและใจความหลักของข้อมูลการสัมภาษณ์ โดยใช้วิธีการเปรียบเทียบความเหมือนหรือความแตกต่างของข้อมูลในแต่ละบทสัมภาษณ์
9. สร้างกรอบแนวคิดหลักการวิเคราะห์ข้อมูลของบทสัมภาษณ์ รวมถึงเอกสารทางราชการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยยึดวัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นที่ตั้ง
10. ตรวจสอบและสะท้อนการคิดวิเคราะห์ข้อมูลจากบทสัมภาษณ์และเอกสารที่เกี่ยวข้องอีกครั้ง โดยผู้วิจัยและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อนำไปสู่การสร้างข้อสรุปของข้อค้นพบจากการวิจัย

6. เครื่องมืออื่นๆที่ใช้ในงานวิจัย

นอกเหนือจากแบบสัมภาษณ์แล้ว เครื่องมืออื่น ๆ ที่จะนำมาใช้ในการวิจัยเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆในภาคสนาม ได้แก่ กล้องถ่ายรูป กล้องถ่ายวิดีโอ คอมพิวเตอร์และรูปแบบสำรวจทางกายภาพของพื้นที่ที่ออกแบบโดยผู้วิจัย ภาพถ่ายทางอากาศ และแผนที่ชุมชน

7. การทดสอบเครื่องมือที่จะใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ทำการลงพื้นที่สัมภาษณ์ประชาชนในพื้นที่ตัวอย่าง 4 ชุมชน ได้แก่ 1. ชุมชนบ้านพานถม 2. ชุมชนมัสยิดจักรพงษ์ 3. ชุมชนสะพานหัน 4. ชุมชนภิรมย์ ผลสรุปที่ได้คือประชาชนไม่ค่อยเข้าใจถึงข้อคำถามเพราะประชาชนอาจไม่มีความชำนาญในเรื่องกระบวนการวางผังและออกแบบ

ชุมชน ซึ่งเป็นการพูดถึงเรื่องแนวคิดทฤษฎี ผู้วิจัยจึงได้นำบทสัมภาษณ์มาปรับปรุงแก้ไขใหม่ โดยได้ปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาถึงข้อคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ ให้ใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายขึ้น หลังจากนั้นผู้วิจัยจึงได้ลงภาคสนามสัมภาษณ์ประชาชนอีกครั้ง ในวันที่ 20 พฤศจิกายน 2561 ถึงวันที่ 25 พฤศจิกายน 2561

8. แผนการดำเนินงานเก็บข้อมูลภาคสนาม

แผนการดำเนินงานเก็บข้อมูลภาคสนามผู้วิจัยได้แบ่งขั้นตอนการเก็บข้อมูลออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. ผู้วิจัยได้ทำการวางแผนสำรวจพื้นที่ทางกายภาพบริเวณริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่องและได้ทำการเก็บภาพถ่าย ในวันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ.2561
2. ผู้วิจัยได้ดำเนินการเข้าพบเจ้าหน้าที่ กองปรับปรุงฟื้นฟูเมือง สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร ในการขอข้อมูลโครงการปรับปรุงฟื้นฟูชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่องเพื่อนำมาใช้ในกระบวนการวิจัย ในวันที่ 15 กันยายน พ.ศ. 2561
3. ผู้วิจัยได้ทำการลงพื้นที่เก็บข้อมูล กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยทั้ง 2 กลุ่ม โดยใช้แบบสัมภาษณ์ในการเก็บข้อมูลและใช้ระยะเวลาในการลงพื้นที่เพื่อทำการสัมภาษณ์เก็บข้อมูล เริ่มตั้งแต่วันที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ. 2561 จนถึงวันที่ 25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2561

กลุ่มตัวอย่างที่ 1 เจ้าหน้าที่กองจัดรูปที่ดินและปรับปรุงฟื้นฟูเมือง สำนักผังเมือง โดยได้พบปะกับกลุ่มเจ้าหน้าที่ที่ดำเนินโครงการจัดทำผังฟื้นฟูพื้นที่เมืองเก่า โครงการปรับปรุงฟื้นฟูชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง เพื่อทำความเข้าใจและอธิบายถึงที่มาของการวิจัยและแบบสัมภาษณ์ โดยใช้ระยะเวลาในการสัมภาษณ์เก็บข้อมูลประมาณ 45 นาที

กลุ่มตัวอย่างที่ 2 ผู้นำชุมชนในท้องถิ่น ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนริมคลองรอบกรุง 4 ชุมชน ได้แก่ 1. ชุมชนบ้านพานถม 2. ชุมชนมัสยิดจักรพงษ์ 3. ชุมชนสะพานหัน 4. ชุมชนภิรมย์ ซึ่งวันที่หนึ่งได้เดินทางไปพบปะหัวหน้าชุมชนบ้านพานถมและชุมชนมัสยิดจักรพงษ์ เพื่อทำความเข้าใจและอธิบายถึงที่มาของการวิจัยและแบบสัมภาษณ์ โดยใช้ระยะเวลาในการสัมภาษณ์เก็บข้อมูลประมาณ 45 นาที วันที่ต่อมาได้เดินทางไปพบปะหัวหน้าชุมชนสะพานหันและชุมชนภิรมย์ ซึ่งใช้วิธีแบบเดียวกับวันแรก โดยใช้ระยะเวลาในการลงพื้นที่สัมภาษณ์เก็บข้อมูลประมาณ 45 นาที

9. สรุป

การออกแบบการวิจัยภาคสนามในบทนี้ ผู้วิจัยได้ออกแบบกระบวนการวิจัยและกำหนดกรอบในการดำเนินการออกแบบกระบวนการวิจัย ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน โดยเริ่มจากการกำหนดปัญหาการวิจัย การกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง การสำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูล การประเมินวิเคราะห์ข้อมูล และการอภิปรายสรุปผล

การกำหนดแนวคิดในการวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดจากการศึกษา ทฤษฎี แนวคิด ออกแบบชุมชนเมือง กระบวนการวางผังออกแบบชุมชนเมืองและหลักการการมีส่วนร่วมโดยทั่วไป การออกแบบและสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย โดยการสร้างแบบสัมภาษณ์ที่จัดทำตามกรอบเรื่อง กระบวนการวางผังและออกแบบชุมชนเมืองและแนวคิดจากทฤษฎีการมีส่วนร่วม โดยมีโครงสร้าง คำถาม 2 ส่วน กลุ่มตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ 1. นักวิชาการและเจ้าหน้าที่ที่ดำเนินโครงการปรับปรุงพื้นที่ชุมชนรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง 2. ผู้นำชุมชนในท้องถิ่น ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนริมคลองรอบกรุง

การวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษากระบวนการออกแบบวางผังพื้นที่เมืองเก่าชุมชนริมคลองรอบกรุง ใช้การวิเคราะห์หารูปแบบและใจความหลักของข้อมูลการสัมภาษณ์ โดยใช้วิธีการ เปรียบเทียบความเหมือนหรือความแตกต่างของข้อมูลในแต่ละบทสัมภาษณ์ นำทฤษฎีมาและแนวคิด กระบวนการออกแบบวางผังพื้นที่ชุมชน ทฤษฎีการพัฒนาเมืองและหลักการมีส่วนร่วมของประชาชน มาวิเคราะห์ข้อมูลของบทสัมภาษณ์ โดยยึดวัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นที่ตั้ง ตรวจสอบและสะท้อนการ คิดวิเคราะห์ข้อมูลจากบทสัมภาษณ์เพื่อนำไปสู่การสร้างข้อสรุปของข้อค้นพบจากการวิจัย

ก่อนการดำเนินการสำรวจเก็บข้อมูลในพื้นที่ ผู้วิจัยได้ทำการลงพื้นที่สัมภาษณ์ประชาชนใน พื้นที่ตัวอย่าง ผลสรุปคือ พบข้อบกพร่องในข้อคำถามจึงนำมาปรับปรุงแก้ไขใหม่ หลังจากนั้นผู้วิจัยจึง ได้ลงพื้นที่ตัวอย่าง 4 ชุมชน ตามแผนดำเนินการภาคสนามอีกครั้ง ในวันที่ 20 พฤศจิกายน 2561 ถึง วันที่ 25 พฤศจิกายน 2561 หลังจากได้ทำการออกแบบและสร้างเครื่องมือในการดำเนินงานวิจัย ภาคสนามแล้ว ผู้วิจัยจะเริ่มทำการสำรวจความคิดเห็นของประชากรในพื้นที่วิจัยโดยใช้แบบสัมภาษณ์ ที่ได้ออกแบบไว้และทดสอบแล้ว ตามที่ได้กำหนดไว้ในแผนการดำเนินการวิจัย เพื่อเก็บข้อมูล วิเคราะห์และสรุปผลในขั้นต่อไป

บทที่ 4

สภาพทั่วไปของพื้นที่คลองรอบกรุง

สภาพทั่วไปของพื้นที่คลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง จะประกอบไปด้วยเนื้อหาที่ผู้วิจัยจะศึกษาในเรื่องของข้อมูลของที่ตั้ง ขอบเขตการปกครองและบริบทของพื้นที่ สภาพปัจจุบันของพื้นที่คลองรอบกรุงและภาพรวมของการวางผังออกแบบพื้นที่โครงการปรับปรุงฟื้นฟูชุมชนคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง รวมถึงกฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้องของพื้นที่โครงการปรับปรุงฟื้นฟูชุมชนคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง

1. ที่ตั้ง ขอบเขตการปกครองและบริบทของพื้นที่

1.1 ประวัติการตั้งถิ่นฐาน

คลองรอบกรุงอยู่ในพื้นที่เขตพระนคร เป็นคลองขุดในรัชสมัยรัชกาลที่ 1 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ในปี พ.ศ. 2326 ครั้นสถาปนากรุงเทพมหานครเป็นราชธานี เพื่อขยายเมืองให้กว้างขึ้น โดยเกณฑ์ชาวกัมพูชา 10,000 คน เข้ามาขุดคลองคูพระนครใหม่ให้ขนานกับแนวคลองคูเมืองเดิม เริ่มตั้งแต่แม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งตะวันออก ด้านทิศเหนือบริเวณวัดสังเวชวิศยารามจนถึงแม่น้ำเจ้าพระยา ด้านทิศใต้บริเวณวัดบพิตรพิมุขวรวิหาร ตามแนวคูคลองใหม่นี้โปรดให้สร้างกำแพงเมืองห่างจากตลิ่งประมาณ 40 เมตร โดยมีป้อมปืนตลอดแนวกำแพงเมืองทั้งด้านคลองคูเมืองและด้านแม่น้ำเจ้าพระยา จำนวน 14 ป้อม เมื่อขุดคลองคูเมืองเสร็จทำให้เกิดเป็นทางน้ำล้อมรอบกรุง จึงเรียกชื่อคลองตามลักษณะดังกล่าวว่า คลองรอบกรุง แต่ประชาชนส่วนใหญ่เรียกชื่อคลองแตกต่างกันเป็นตอนๆตามสถานที่สำคัญตามที่คลองผ่าน เช่น ทางตอนเหนือเรียกว่า คลองบางลำพูตามชื่อตำบล เมื่อผ่านสะพานหันเรียกว่า คลองสะพานหัน เมื่อผ่านวัดเชิงเลนเรียกว่า คลองวัดเชิงเลนและช่วงสุดท้ายเรียกว่า คลองโอง่าง เพราะเคยเป็นแหล่งค้าขายโอง่าง กระจ่างและภาชนะต่างๆที่ปั้นด้วยดินเผาของชาวมอญและชาวจีน ทั้งนี้เมื่อครั้งโอกาส สมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี คณะรัฐมนตรีมีมติ เมื่อวันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ. 2525 โดยให้เรียกชื่อคลองนี้ให้ถูกต้องเพื่อเป็นอนุสรณ์สถานทางประวัติศาสตร์ว่า คลองรอบกรุง

1.2 ตำแหน่งที่ตั้ง อาณาเขตติดต่อ ขอบเขตการปกครองและเนื้อที่

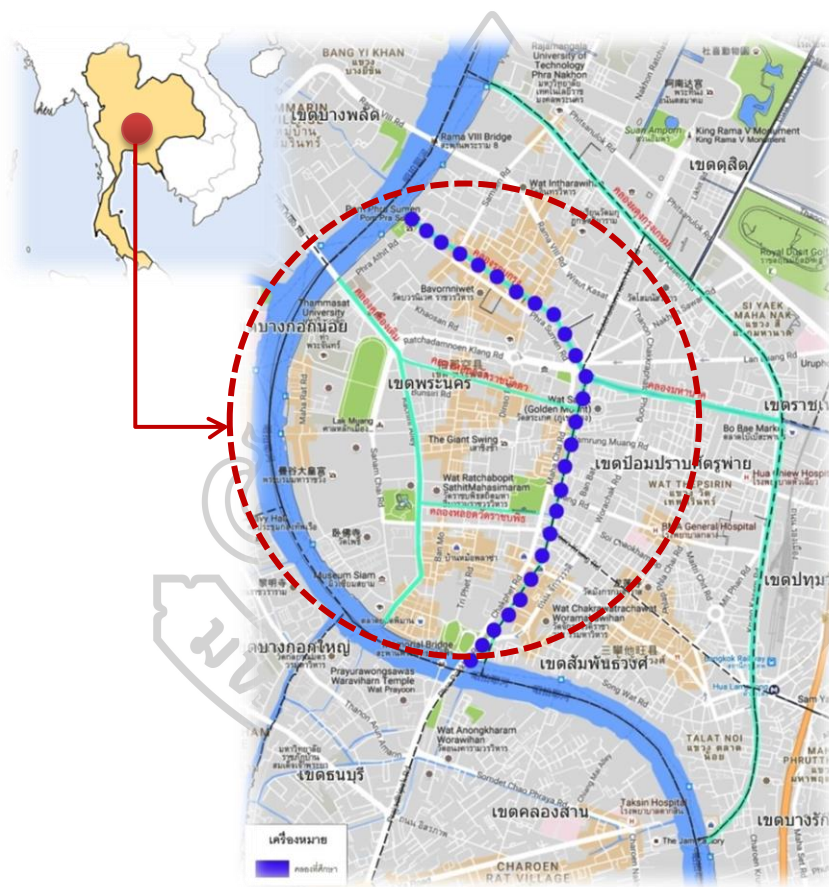
คลองรอบกรุงตั้งอยู่ในเขตการปกครองของกรุงเทพมหานคร อยู่ในกลุ่มเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งเขตพระนครเป็นที่ตั้งของเกาะรัตนโกสินทร์ชั้นนอก ซึ่งเป็นบริเวณตะวันตกสุดของฝั่งพระนคร มีอาณาบริเวณติดต่อกับเขตข้างเคียง ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับเขตดุสิต มีคลองผดุงกรุงเกษมเป็นเส้นแบ่งเขต

ทิศตะวันออก ติดต่อกับเขตป้อมปราบศัตรูพ่ายและเขตสัมพันธวงศ์มีถนนราชดำเนินนอกและคลองรอบกรุงเป็นเส้นแบ่งเขต

ทิศใต้ ติดต่อกับเขตคลองสานและเขตธนบุรี มีแนวกึ่งกลางแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นเส้นแบ่งเขต

ทิศตะวันตก ติดต่อกับเขตบางกอกใหญ่ เขตบางกอกน้อย และเขตบางพลัด มีแนวกึ่งกลางแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นเส้นแบ่งเขต คลองรอบกรุง มีระยะความยาว 3,450 เมตร ความกว้าง 22-28 เมตร ความลึก 2-2.5 เมตร



ภาพที่ 16 แสดงที่ตั้งคลองรอบกรุง
ที่มา: ดัดแปลงจาก google map

1.3 ลักษณะประชากร

ข้อมูลประชากรภายในพื้นที่ศึกษาโครงการปรับปรุงฟื้นฟูชุมชนริมคลองรอบกรุง และพื้นที่ต่อเนื่องจะครอบคลุมพื้นที่ ประชากร 3 เขต คือ เขตพระนคร เขตป้อมปราบศัตรูพ่ายและเขตสัมพันธวงศ์ ดังนี้

1. เขตพระนคร

ในช่วง พ.ศ. 2530 ถึง พ.ศ. 2557 ประชากรของเขตพระนครในภาพรวม ได้มีจำนวนลดลงอย่างต่อเนื่อง โดยมีอัตราการลดลงเฉลี่ย 2.31 ต่อปี จาก 104,791 คนใน พ.ศ. 2530 เป็น 55,373 คนใน พ.ศ. 2557 จากข้อมูลล่าสุด พ.ศ. 2557 เขตพระนครมีจำนวนประชากรทั้งหมด 55,373 คน เมื่อเทียบสัดส่วนจำนวนประชากรในพื้นที่ศึกษาโครงการทั้งสามเขตพบว่าเขตพระนครมีจำนวนประชากรคิดเป็น ร้อยละ 42.27 ของประชากรในพื้นที่เป้าหมาย ในขณะที่สัดส่วนของพื้นที่คิดเป็นร้อยละ 62.32 ของพื้นที่ ศึกษาโครงการ

2. เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย

ในช่วงพ.ศ. 2530 ถึง พ.ศ. 2557 ประชากรของเขตป้อมปราบศัตรูพ่ายในภาพรวม ได้มีจำนวนลดลงอย่างต่อเนื่อง โดยมีอัตราการลดลงเฉลี่ย 1.85 ต่อปี จาก 83,412 คนใน พ.ศ. 2530 เป็น 49,280 คนใน พ.ศ. 2557 จากข้อมูลล่าสุด พ.ศ. 2557 นั้นเขตป้อมปราบศัตรูพ่ายมีจำนวนประชากร ทั้งหมด 49,280 คน เมื่อเทียบสัดส่วนจำนวนประชากรในพื้นที่เป้าหมายทั้งสามเขตพบว่าเขตป้อมปราบศัตรูพ่าย มีจำนวนประชากรคิดเป็นร้อยละ 37.61 ของประชากรในพื้นที่เป้าหมาย ในขณะที่สัดส่วนของพื้นที่คิดเป็นร้อยละ 21.74 ของพื้นที่ศึกษาโครงการ

3. เขตสัมพันธวงศ์

ในช่วงพ.ศ. 2530 ถึง พ.ศ. 2557 ประชากรของเขตสัมพันธวงศ์ในภาพรวม ได้มีจำนวนลดลงอย่างต่อเนื่อง โดยมีอัตราการลดลงเฉลี่ยร้อยละ 2.33 ต่อปี จาก 50,089 คนใน พ.ศ. 2530 เป็น 26,359 คนใน พ.ศ. 2557 จากข้อมูลล่าสุด พ.ศ. 2557 นั้นเขตสัมพันธวงศ์ มีจำนวนประชากรทั้งหมด 26,359 คน เมื่อเทียบสัดส่วนจำนวนประชากรในพื้นที่เป้าหมายทั้งสามเขตพบว่าเขตสัมพันธวงศ์มีจำนวน ประชากรคิดเป็น ร้อยละ 20.12 ของประชากรในพื้นที่เป้าหมายในขณะที่ สัดส่วนของพื้นที่คิดเป็นร้อยละ 15.94 ของพื้นที่ศึกษาโครงการ

เขตพระนครมีประชากร



55,373 คน

สัดส่วนของพื้นที่คิดเป็นร้อยละ
62.32 ของพื้นที่ศึกษาโครงการ

เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย



49,280 คน

สัดส่วนของพื้นที่คิดเป็นร้อยละ
21.45 ของพื้นที่ศึกษาโครงการ

เขตสัมพันธวงศ์



26,359 คน

สัดส่วนของพื้นที่คิดเป็นร้อยละ
15.94 ของพื้นที่ศึกษาโครงการ

ภาพที่ 17 แสดงสถิติจำนวนประชากรในพื้นที่ศึกษาทั้ง 3 เขต

ที่มา : สถิติจากกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

ในการศึกษาความหนาแน่นของประชากรได้ใช้ช่วงเวลาในการวิเคราะห์ 10 ปี โดยเปรียบเทียบความหนาแน่นของประชากรในปัจจุบัน (พ.ศ. 2557) กับ พ.ศ. 2547 ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมากรุงเทพมหานครมีความหนาแน่นของประชากรรายเขต บริเวณพื้นที่เป้าหมายซึ่งประกอบไปด้วย เขตพระนคร เขตป้อมปราบศัตรูพ่ายและเขตสัมพันธวงศ์ มีความหนาแน่นของประชากรค่อนข้างสูง ในภาพรวมกรุงเทพมหานคร ปัจจุบันมีความหนาแน่นของประชากรเฉลี่ย 3,629 คนต่อตารางกิโลเมตร ซึ่งหากพิจารณาการเปลี่ยนแปลงในรอบ 10 ปี รายเขต พ.ศ. 2547 และ พ.ศ. 2557 พบว่า ในเขตชั้นในที่เคยมีความหนาแน่นสูงมากคือ มากกว่า 20,000 คนต่อตารางกิโลเมตร มีจำนวนลดลงจนเหลือเฉพาะเขตป้อมปราบศัตรูพ่ายและโดยส่วนใหญ่ เขตชั้นในมีความหนาแน่นลดลง แต่ที่ยังมีความหนาแน่นสูง 10,000 - 20,000 คนต่อตารางกิโลเมตร ได้แก่ เขตสัมพันธวงศ์ เขตพระนคร เขตบางซื่อ เขตราชเทวี เขตดินแดง เขตบางกอกใหญ่ เขตธนบุรี และเขตคลองสาน

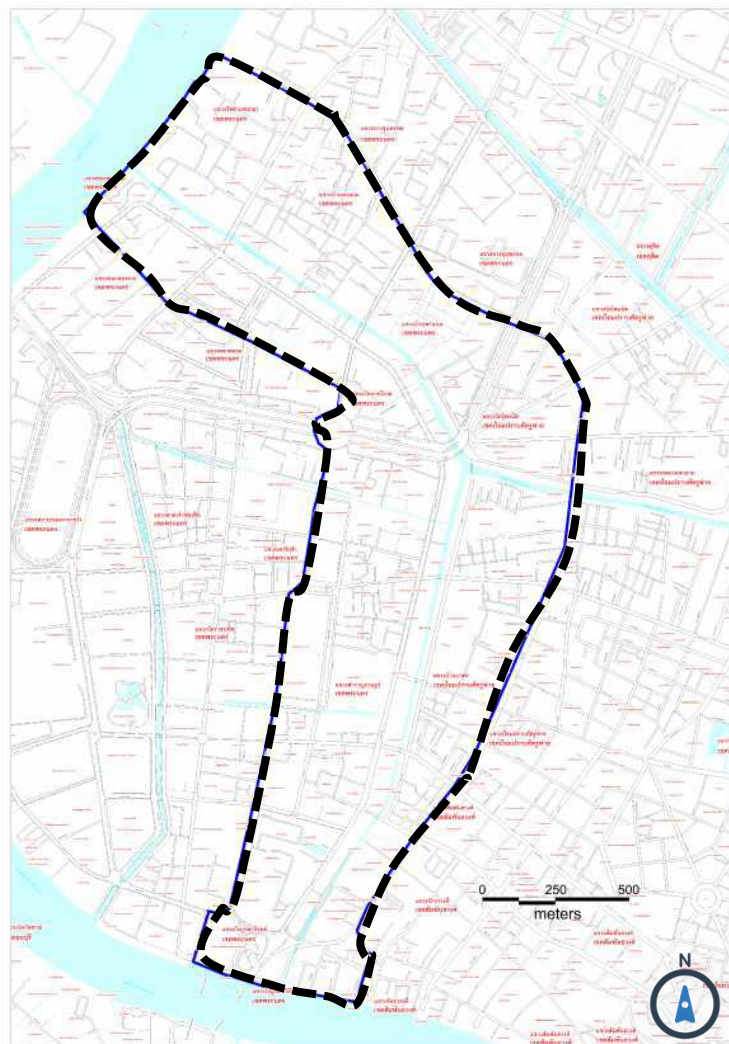
ตารางที่ 1 เปรียบเทียบความหนาแน่นของประชากร พ.ศ. 2547 และ พ.ศ. 2557

พื้นที่	ความหนาแน่น (คนต่อตารางกิโลเมตร)		อัตราการเปลี่ยนแปลง
	พ.ศ. ๒๕๔๗	พ.ศ. ๒๕๕๗	
กรุงเทพมหานคร	๓,๕๙๒	๓,๖๒๙	๑.๐๓
พื้นที่เป้าหมาย ๓ เขต	๑๘,๓๐๔	๑๕,๖๕๔	-๑๔.๔๘
เขตพระนคร	๑๒,๔๙๘	๑๐,๐๐๒	-๑๙.๙๗
เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย	๓๑,๗๐๔	๒๕,๕๒๐	-๑๙.๕๑
เขตสัมพันธวงศ์	๒๒,๗๓๖	๑๘,๖๑๕	-๑๘.๑๓

ที่มา : สถิติจากกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

2. สภาพปัจจุบันของพื้นที่โครงการปรับปรุงฟื้นฟูชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง

2.1 ที่ตั้งและบริบทของพื้นที่โครงการปรับปรุงฟื้นฟูชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง ครอบคลุมพื้นที่ 3 เขต คือ เขตพระนคร เขตป้อมปราบศัตรูพ่ายและเขตสัมพันธวงศ์



ภาพที่ 18 แสดงที่ตั้งโครงการปรับปรุงพื้นที่ชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง
ที่มา : รายงานโครงการค่าใช้จ่ายในการปรับปรุงพื้นที่เมืองโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน
ในเขตกรุงเทพมหานคร

ชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง ประกอบด้วย แขวงมหานาค แขวงบ้าน
บาตร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย แขวงวังบูรพา แขวงสำราญราษฎร์ แขวงวัดสามพระยา แขวงพานถม
แขวงวัดบวรนิเวศ แขวงชนะสงคราม แขวงตลาดสามยอด เขตพระนคร และแขวงจักรวรรดิ เขตสัม
พันธวงศ์ มีอาณาเขตพื้นที่ดังนี้

ทิศเหนือ จดถนนวิสุทธิกษัตริย์

ทิศตะวันออก จดถนนจักรพรรดิพงษ์ ถนนวรจักร ถนนจักรวรรดิ

ทิศตะวันตก จดแม่น้ำเจ้าพระยา ถนนรามบุตรี ถนนตานี ตรอกบวรรังษี
ถนนดินสอถนนตรีเพชร และถนนสะพานพุทธ

ทิศใต้ จดแม่น้ำเจ้าพระยา

2.1.1 สภาพปัจจุบันของพื้นที่คลองรอบกรุงบริเวณโครงการปรับปรุงพื้นที่ชุมชนริมคลองรอบ
กรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง ผู้วิจัยจะทำการแบ่งพื้นที่สำรวจออกเป็น 3 บริเวณ ดังนี้

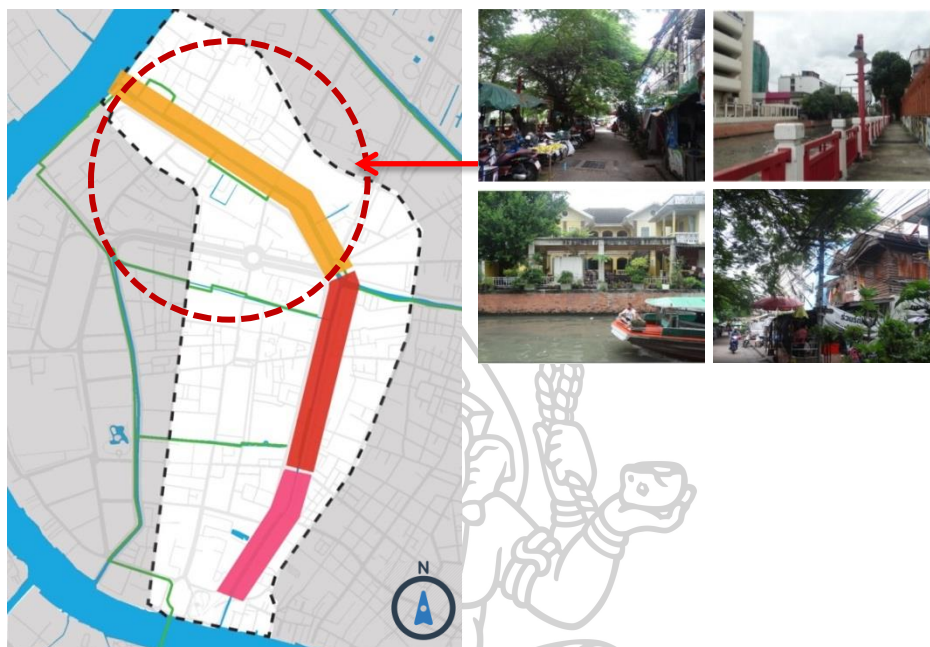


ภาพที่ 19 แสดงที่ตั้งโครงการปรับปรุงพื้นที่ชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง
ที่มา : รายงานโครงการค่าใช้จ่ายในการปรับปรุงพื้นที่เมืองโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน
ในเขตกรุงเทพมหานคร

บริเวณที่ 1

ระยะทางประมาณ 1.50 กิโลเมตร

ตั้งแต่แม่น้ำเจ้าพระยา - สะพานผ่านพิภพลีลา



ภาพที่ 20 สภาพปัจจุบันพื้นที่คลองรอบกรุง บริเวณคลองบางลำพู

ที่มา : จากการสำรวจวันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ.2561

สภาพทั่วไปของพื้นที่บริเวณที่ 1

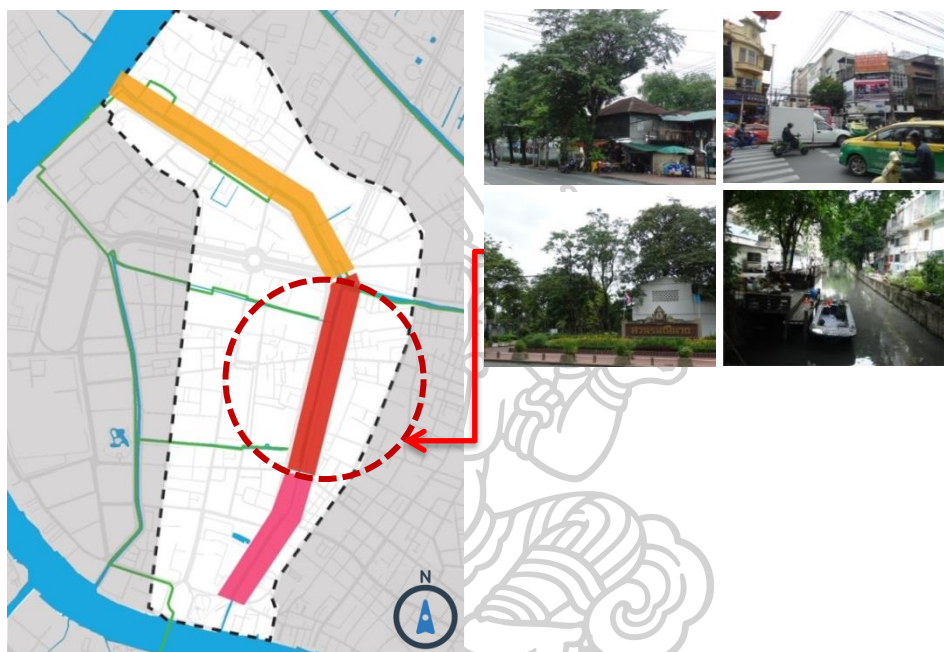
จากการสำรวจและสอบถามคนในพื้นที่จะใช้เรียกพื้นที่บริเวณนี้ว่า คลองบางลำพู โดยพื้นที่บริเวณนี้ยังคงสภาพความเป็นชุมชนดั้งเดิมให้เห็นได้อย่างชัดเจนหลายชุมชนได้แก่ ชุมชนวัดสังเวช ชุมชนมัสยิดจักรพงษ์และชุมชนบ้านพานถม โดยมีพื้นที่ศูนย์กลางของชุมชนคือตลาดและวัด ซึ่งมีโบราณสถานที่สำคัญในพื้นที่คือป้อมพระสุเมรุ ปัจจุบันได้พัฒนาเป็นสวนสันติชัยปราการเป็นสวนสาธารณะริมแม่น้ำเจ้าพระยา บริเวณริมคลองมีทัศนียภาพที่ร่มรื่นสวยงามแต่ใช้พื้นที่ไม่เหมาะสมกับกิจกรรม ในส่วนของทางเดินริมคลองที่เชื่อมต่อกันตลอดแนว อาคารบางส่วนในบริเวณพื้นที่นี้เริ่มเกิดการขยายตัวของธุรกิจเพื่อการท่องเที่ยวริมคลองรอบกรุงเกิดขึ้น เช่น ร้านอาหาร ที่พัก โฮสเทล ในส่วนคลองบางลำพูปัจจุบันได้มีการพัฒนา เป็นเส้นทางส่งเสริมการเดินทางท่องเที่ยวทางน้ำ ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายรัฐบาลเพื่อกระตุ้นการท่องเที่ยว ใช้เป็นเส้นทางเดินเรือชมธรรมชาติริมคลองบางลำพู เริ่มจากท่าเรือประตูน้ำ - สะพานหัวช้าง - สะพานเจริญผล - ตลาดโบ้เบ้ - สะพานผ่านฟ้าลีลาศ - คลองบางลำพู ระยะเดินทางไปกลับ 11 กิโลเมตร ต่อบริเวณ ใช้เวลาเดินเรือ 1 ชั่วโมง โดยความเร็วเฉลี่ย 11 - 12 กิโลเมตรต่อชั่วโมง เริ่มเดินเรือเวลา 10.00 - 18.00 นาที ระยะห่างการ

ออกเรือแต่ละลำใช้เวลา 30 นาที ออกเดินเรือ 4 รอบต่อวัน ระยะเวลาออกเรือแต่ละลำใช้เวลา 15 นาที ด้านค่าบริการแบบเหมาจ่ายคนละ 200 บาท

บริเวณที่ 2

ระยะทางประมาณ 1.10 กิโลเมตร

ตั้งแต่สะพานสะพานผ่านพิภพลีลา - สะพานดำรงสถิตย์



ภาพที่ 21 สภาพปัจจุบันพื้นที่คลองรอบกรุง บริเวณคลองโองอ่าง
ที่มา : จากการสำรวจวันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ.2561

สภาพทั่วไปของพื้นที่บริเวณที่ 2

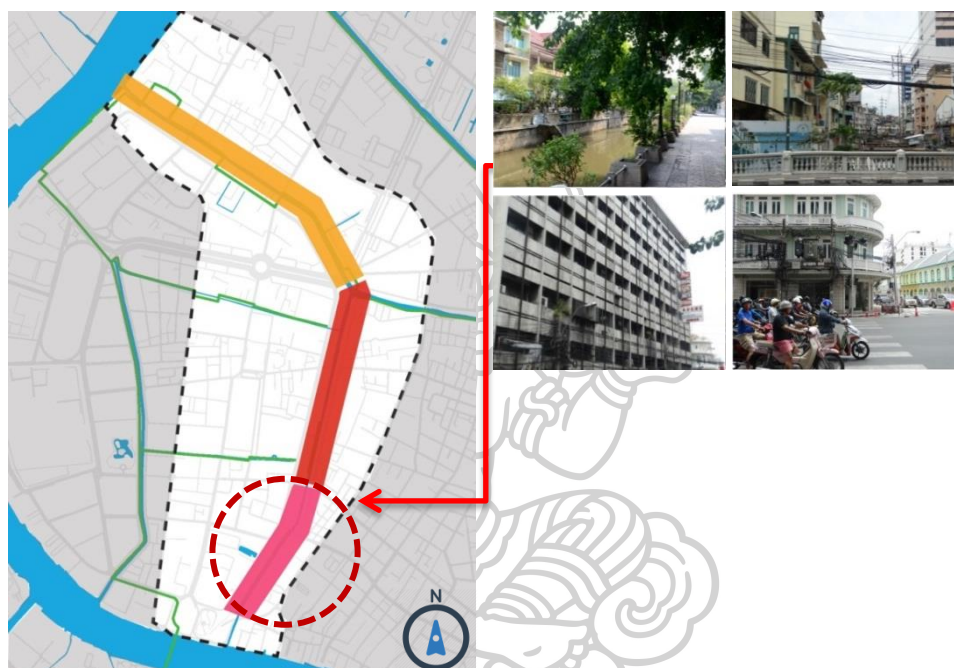
จากการสำรวจและสอบถามคนในพื้นที่จะใช้เรียกพื้นที่บริเวณนี้ว่า คลองโองอ่าง โดยพื้นที่บริเวณนี้มีชุมชนดั้งเดิมหลายชุมชนในพื้นที่ ได้แก่ ชุมชนวัดสระเกศ ชุมชนบ้านบาตร ชุมชนบ้านดอกไม้ ชุมชนวัดเทพธิดาและชุมชนวังหลัง มีวัดและพื้นที่สีเขียวสวนรมณีนาคเป็นศูนย์กลางของคนในชุมชน ในส่วนของทางเดินริมคลองไม่ต่อเนื่อง พื้นที่ส่วนใหญ่ไม่สามารถเดินได้ บริเวณพื้นที่นี้เป็นย่านการค้าขายที่สำคัญมาตั้งแต่สมัยประวัติศาสตร์ ปัจจุบันพื้นที่มีขยายตัวของธุรกิจการค้าขายและโรงแรมส่วนใหญ่ในพื้นที่เป็นอาคารพาณิชย์ผสมที่อยู่อาศัย ในพื้นที่ยังมีโบราณสถานที่สำคัญคือป้อมมหากาฬ ปัจจุบันบริเวณป้อมมหากาฬได้มีการพัฒนาเป็นพื้นที่ศึกษาหาความรู้ทางประวัติศาสตร์

เป็นพื้นที่นันทนาการ ใช้จัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม และเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นเอกลักษณ์ของเกาะรัตนโกสินทร์

บริเวณที่ 3

ระยะทางประมาณ 0.75 กิโลเมตร

ตั้งแต่สะพานดำรงสถิต - สะพานโอสถานนท์



ภาพที่ 22 สภาพปัจจุบันพื้นที่คลองรอบกรุง บริเวณคลองโง่งอหรือสะพานเหล็ก
ที่มา : จากการสำรวจวันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ.2561

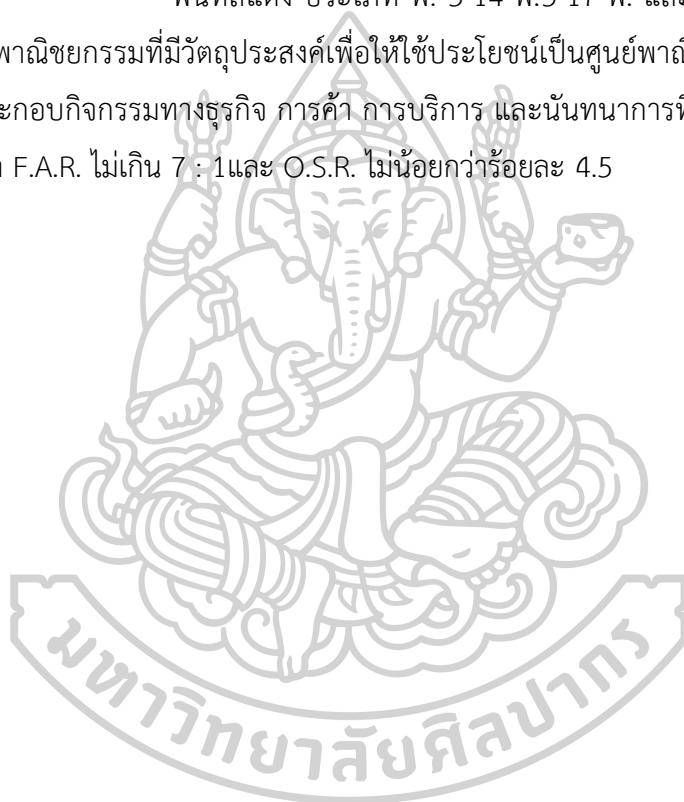
สภาพทั่วไปของพื้นที่บริเวณที่ 3

บริเวณพื้นที่นี้เป็นพื้นที่เชื่อมต่อจากพื้นที่ คลองโง่งอ พื้นที่บริเวณนี้มีชุมชนดั้งเดิมในพื้นที่ คือ ชุมชนคลองโง่งอ โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางของคนในชุมชน ในส่วนของทางเดินริมคลองสามารถเดินได้บางส่วนเพราะทางเดินเชื่อมต่อไม่ต่อเนื่อง บริเวณนี้เป็นที่ตั้งของพื้นที่การค้าดั้งเดิมที่หลากหลายและเป็นเอกลักษณ์ในพื้นที่ เช่น ตลาดสะพานหัน สำเพ็ง พาหุรัดและสะพานเหล็ก พื้นที่มีขยายตัวของธุรกิจการค้าขายเป็นส่วนใหญ่ อาคารส่วนใหญ่ในพื้นที่เป็นอาคารพาณิชย์ผสมที่อยู่อาศัย ปัจจุบันพื้นที่ส่วนนี้ทางกรุงเทพมหานครได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของคลองโง่งอ จึงได้มีการพัฒนาจัดระเบียบปรับปรุงคลองโง่งอในบริเวณสะพานเหล็กเพื่อคืนพื้นที่สาธารณะให้กับเมืองเพื่อ โดยการปรับภูมิทัศน์ให้สวยงามและพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวต่อไป

2.2 การใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคาร

โดยการใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคาร ผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2556 กำหนดให้พื้นที่ชุมชนริมคลองรอบกรุงมีการใช้ประโยชน์ที่ดิน 2 ประเภท ได้แก่

- พื้นที่สีน้ำตาลอ่อน ประเภท ศ.1-2 หมายถึง เป็นที่ดินประเภทอนุรักษ์ เพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมไทยเพื่อการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของชาติและส่งเสริมกิจกรรมทางเศรษฐกิจด้านการท่องเที่ยว มีค่า F.A.R. เท่ากับ 3 : 1 และ O.S.R. ไม่น้อยกว่าร้อยละ 10 และ ศ.2 มีค่า F.A.R. เท่ากับ 4 : 1 และ O.S.R. ไม่น้อยกว่าร้อยละ 7.5
- พื้นที่สีแดง ประเภท พ. 3-14 พ.3-17 พ. และ พ.3-22 หมายถึง เป็นที่ดินประเภทพาณิชย์กรรมที่มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ใช้ประโยชน์เป็นศูนย์พาณิชย์กรรมของเมือง เพื่อรองรับการประกอบกิจกรรมทางธุรกิจ การค้า การบริการ และนันทนาการที่ให้บริการแก่ประชาชน โดยทั่วไป มีค่า F.A.R. ไม่เกิน 7 : 1 และ O.S.R. ไม่น้อยกว่าร้อยละ 4.5





ภาพที่ 23 แผนที่การใช้ประโยชน์อาคารบริเวณโครงการปรับปรุงพื้นที่ชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง
ที่มา: รายงานโครงการค่าใช้จ่ายในการปรับปรุงพื้นที่เมืองโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร

เมื่อพิจารณาการใช้ประโยชน์ที่ดินในปัจจุบัน พบว่านอกจากการใช้ประโยชน์ที่ดินผสมผสานระหว่างพาณิชยกรรม พื้นที่พักอาศัย สถานศึกษา สถานที่ราชการ ศาสนสถานและพื้นที่เปิดโล่ง พบว่ามีการใช้ประโยชน์เป็นพาณิชยกรรมกึ่งที่อยู่อาศัย มีการใช้ประโยชน์ที่ดินหนาแน่นเต็มศักยภาพตามที่ผังเมืองรวมกำหนด และจากข้อมูลการใช้ประโยชน์ที่ดิน ซึ่งประกอบด้วยเขตพระนคร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย และเขตสัมพันธวงศ์ พบว่าการใช้ประโยชน์อาคารในพื้นที่ศึกษาในปี พ.ศ. 2557 ส่วนใหญ่เป็นอาคารประเภทที่อยู่อาศัยผสมผสานพาณิชยกรรม ร้อยละ 21.2 รองลงมา คือ ประเภทที่อยู่

อาศัย ร้อยละ 19.1 ข้อมูลจากรายงานโครงการค่าใช้จ่ายในการปรับปรุงฟื้นฟูเมืองโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร

2.3 อาคารและสิ่งปลูกสร้าง

อาคารและสิ่งปลูกสร้างสำคัญตั้งอยู่ในพื้นที่ชุมชนริมคลองรอบกรุง แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ โบราณสถาน และอาคารที่มีคุณค่า โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.3.1 โบราณสถาน อาคารและสิ่งปลูกสร้างบริเวณพื้นที่ศึกษาเป็นโบราณที่ได้รับการขึ้นทะเบียน จำนวน 29 แห่ง และยังไม่ได้ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน จำนวน 19 แห่ง รายละเอียดดังนี้

2.3.1.1 โบราณสถานขึ้นทะเบียน ประกอบด้วย

- ศาสนสถาน จำนวน 11 แห่ง ได้แก่ 1.วัดบพิตรพิมุข 2.วัดตรีทศเทพวรวิหาร 3.วัดบวรนิเวศวิหาร 4.วัดปรินายก 5.วัดราชนันทาราม 6.วัดสระเกศ 7.วัดเทพธิดาราม 8.วัดสุทัศน์เทพวราราม 9.ศาลเจ้าแม่ทับทิม 10.วัดบพิตรพิมุข และ 11.วัดราชบูรณะวรวิหาร

- สิ่งปลูกสร้างที่เป็นองค์ประกอบของเมือง จำนวน 11 แห่ง ได้แก่ 1.คลองรอบกรุง 2.ป้อมพระสุเมรุพร้อมด้วยปราการ 3.สะพานผ่านฟ้าลีลาศ 4.ป้อมมหากาฬพร้อมด้วยป้อมปราการ 5.กำแพงเมืองหน้า 6.โรงเรียนวัดบวรนิเวศและสะพานมหาตมาทศพรอุทิศ 7.สะพานสมมตอมรรมาศ 8.สะพานดำรงสถิตย์ 9.สะพานภาณุพันธุ์ 10.เสาชิงช้า และ 11.อนุสาวรีย์รัชกาลที่ 1

- อาคารสำคัญ จำนวน 6 แห่ง ได้แก่ 1.อาคารโรงพิมพ์คุรุสภา 2.กรมโยธาธิการ (อาคารหลังเก่า) 3.สำนักงานเกษตรกรุงเทพมหานคร (บ้านเจ้าพระยารัตนาธิเบศร์ศาลรัฐธรรมนูญ) 4.วังบ้านดอกไม้ 5.เรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร และ 6.ตึก S.A.B.

2.3.1.2 โบราณสถานยังไม่ได้ขึ้นทะเบียน ประกอบด้วย

- ศาสนสถาน จำนวน 5 แห่ง ได้แก่ 1.วัดสังเวชวิศยารามวรวิหาร 2.วัดสามพระยา 3.วัดเอี่ยมวรนุช 4.วัดใหม่อมตรส และ 5.วัดพระพิเรนทร์

- สิ่งปลูกสร้างที่เป็นองค์ประกอบของเมือง จำนวน 1 แห่ง ได้แก่ สะพานบ้านดอกไม้

- อาคารสำคัญ จำนวน 13 แห่ง ได้แก่ 1.สำนักงานเขตพระนคร 2.ตำหนักพระองค์เจ้าหญิงมณฑาสวรรค์ สุขสวัสดิ์ 3.วังกรมหมื่นสถิตย์ธำรงสวัสดิ์ (วังพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าคำรบหรือบ้านเจ้าพระยา) 4.ตึกแถวริมถนนพระอาทิตย์ - ถนนพระสุเมรุ 5.ตึกแถวในซอยบ้านพานถม - ถนนพระสุเมรุ 6.ตึกแถวข้างวัดบวรนิเวศวิหาร 7.ตึกแถวชั้นเดียวริมถนนดินสอ - ถนนพระสุเมรุ 8.บ้านดารากร 9.ร้านอาหารนิวออลีน 10.ร้านอาหาร ณ บางกอก 11.บ้านเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี 12.วังพระบรมวงศ์เธอกรมพระสมมตอมรพันธุ์ และ 13.ตึกแถวกลุ่มถนนบริพัตร

2.4 อาคารที่มีคุณค่า

จากรายงานการศึกษาโครงการจ้างที่ปรึกษาประจำ เพื่อสำรวจ วางผัง ออกแบบ รายละเอียด ประเมินราคา สำหรับงานผังเมืองปีงบประมาณ พ.ศ. 2557 โดยสถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พบว่า บริเวณพื้นที่ศึกษามีอาคารสำคัญประเภทตึกแถว แบ่งเป็น 3 ประเภท คือ

ที่รวมกลุ่มเป็นชุมชนหรือย่าน กลุ่มตึกแถวริมถนน และตึกแถวที่ตั้งโดดๆ ซึ่งประกอบด้วยอาคารที่ก่อสร้างตั้งแต่การตั้งถิ่นฐานจนถึงปลายรัชกาลที่ 5 ช่วงต้นรัชกาลที่ 6 และอาคารสมัยใหม่ในช่วงหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึงราว พ.ศ. 2500 ซึ่งอาคารดังกล่าวเป็นอาคารที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ทางสถาปัตยกรรม คุณค่าทางสังคมวัฒนธรรม ที่ก่อให้เกิดความเป็นย่านของพื้นที่ชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง มีจำนวนประมาณ 3,000 หน่วย

2.5 ข้อมูลเชิงวัฒนธรรม

2.5.1 มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible cultural heritage) ประกอบด้วย คุณค่าทางสถาปัตยกรรม คุณค่าทางประวัติศาสตร์ คุณค่าทางเศรษฐกิจ คุณค่าทางสังคม ได้แก่ โบราณวัตถุ โบราณสถาน แหล่งโบราณคดี งานจิตรกรรม เป็นต้น



ภาพที่ 24 แผนที่มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ คุณค่าสถาปัตยกรรม

ที่มา: รายงานโครงการค่าใช้จ่ายในการปรับปรุงฟื้นฟูเมืองโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร

2.5.2 มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible cultural heritage) ประกอบด้วยคุณค่าทางวัฒนธรรม คุณค่าด้านความหลากหลายของกลุ่มพันธุ์ คุณค่าด้านภูมิปัญญา ได้แก่ ภาษา ศิลปะการแสดง งานช่างฝีมือดั้งเดิม เป็นต้น



ภาพที่ 25 แผนที่มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ประเพณีและภูมิปัญญา
ที่มา: รายงานโครงการค่าใช้จ่ายในการปรับปรุงฟื้นฟูเมืองโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร

2.6 โครงข่ายคมนาคม

การศึกษาโครงข่ายคมนาคมประกอบด้วย โครงข่ายระบบถนน โครงข่ายทางเดินเท้า และทางจักรยาน ระบบพื้นที่จอดรถ โครงข่ายการสัญจรทางน้ำ และโครงข่ายการพัฒนาระบบขนส่งมวลชนประเภท

ราง ดังมีรายละเอียดดังนี้

2.6.1 โครงข่ายระบบถนน

โครงข่ายระบบถนนในพื้นที่ชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง ประกอบด้วย ระบบถนนสายหลัก ถนนสายรอง และถนนสายย่อย ประเด็นปัญหาสำคัญคือ ส่วนใหญ่ถนนภายในพื้นที่ชุมชนมีลักษณะเป็นตรอกซอกซอยขนาดเล็กเนื่องจากเป็นชุมชนเก่า

1. ถนนสายหลัก เป็นถนนสำคัญในการเชื่อมต่อระดับเมืองระหว่างภายในพื้นที่ศึกษา ได้แก่ ถนนราชดำเนินกลาง ถนนราชดำเนินใน ถนนพระราม 8 ถนนวิสุทธิกษัตริย์ ถนนนครสวรรค์ ถนนหลานหลวง ถนนจักรพรรดิพงษ์ ถนนพระสุเมรุ ถนนวรจักร ถนนบำรุงเมือง ถนนหลวง ถนนเจริญกรุง ถนนเยาวราช ถนนบริพัตร ถนนจักรวรรดิ
2. ถนนสายรอง มีบทบาทในการกระจายปริมาณจราจรการเชื่อมต่อระหว่างสายหลักและสายย่อย
3. ถนนสายย่อย เป็นถนนที่มีปริมาณยานพาหนะหนาแน่นน้อยใช้เป็นทางเข้าถึงชุมชนที่อยู่อาศัยเป็นหลัก อาจเป็นทางตันหรืออาจมีการเชื่อมต่อถนนซอยถนนสายรองหรือถนนสายหลักได้

2.6.2 โครงข่ายทางเดินเท้าและทางจักรยาน

ปัจจุบันกรุงเทพมหานครได้มีการพัฒนาเส้นทางจักรยานภายในพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์เป็นแบบระบบการสัญจรแบบเส้นทางเดี่ยวตลอดเส้นทาง ซึ่งมีข้อจำกัดในการใช้งานตอบสนองเพื่อใช้เป็นเส้นทางท่องเที่ยวและสันทนาการเท่านั้น มีความกว้าง 0.60 - 1.20 เมตร มีแนวเส้นทาสีเพื่อกำหนดขอบเขตทางจักรยาน บางจุดมีแนวป้องกันอันตราย และบางเส้นทางมีลักษณะใช้งานร่วมกับบาทวิถีซึ่งส่งผลให้เกิดความรู้สึกไม่ปลอดภัย พื้นที่ทางเดินริมคลองรอบกรุงทั้งสองฝั่งมีระยะความยาว 7,000 เมตร มีเพียง 42.8% ที่สามารถเดินได้และเป็นพื้นที่สีเขียว 9.2% สามารถเดินริมคลองได้ 3,000 เมตร

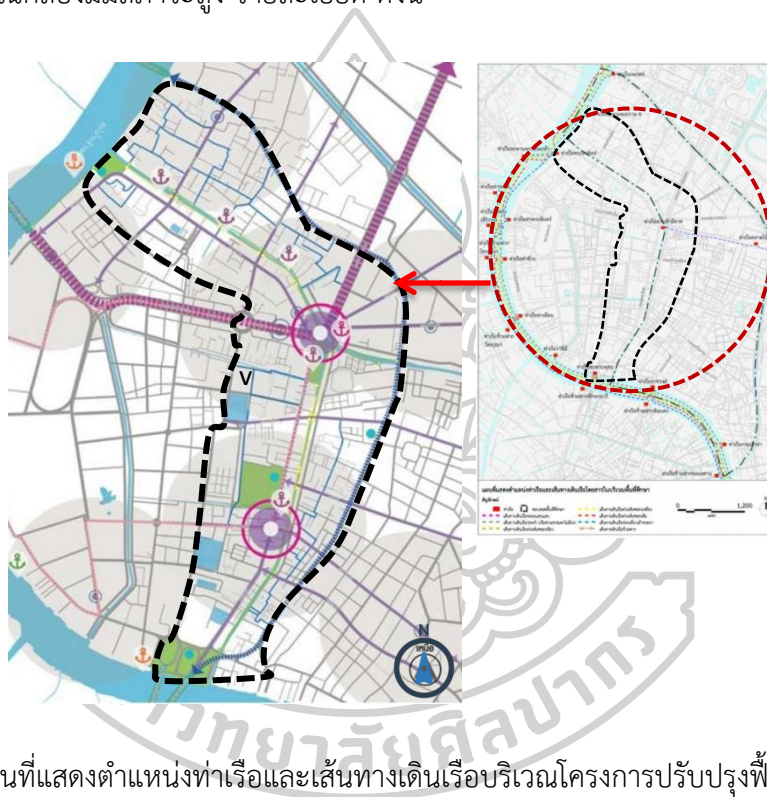


ภาพที่ 26 แผนที่แสดงพื้นที่ว่างและทางเดินริมคลองบริเวณพื้นที่โครงการปรับปรุงพื้นที่ชุมชนริมคลองรอบกรุง

ที่มา: รายงานโครงการค่าใช้จ่ายในการปรับปรุงฟื้นฟูเมืองโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร

2.6.3 โครงการสัญจรทางน้ำ

ในพื้นที่ศึกษามีเส้นทางน้ำที่ใช้ในการสัญจรสาธารณะอยู่ 2 เส้นทาง คือ เส้นทางเรือคลองแสนแสบ และเส้นทางเรือแม่น้ำเจ้าพระยา ส่วนเส้นทางน้ำในคลองรอบกรุงปัจจุบันไม่ได้ใช้เพื่อการสัญจรสาธารณะ มีเพียงเรือของสำนักระบายน้ำเพื่อใช้ในการเก็บขยะในคลองเท่านั้น ทั้งนี้อุปสรรคที่สำคัญคือคลองรอบกรุงมีประตูระบายน้ำบริเวณปากคลองทั้งสองแห่ง และสภาพน้ำในคลองมีมลภาวะสูง รายละเอียด ดังนี้



ภาพที่ 27 แผนที่แสดงตำแหน่งท่าเรือและเส้นทางเดินเรือบริเวณโครงการปรับปรุงฟื้นฟูชุมชนริมคลองรอบกรุง

ที่มา: รายงานโครงการค่าใช้จ่ายในการปรับปรุงฟื้นฟูเมืองโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร

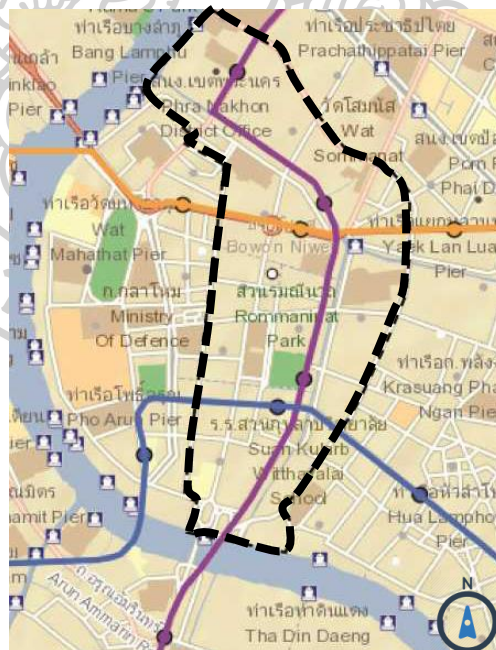
1. เส้นทางคลองแสนแสบ เป็นเส้นทางสัญจรทางน้ำที่เริ่มต้นจากคลองมหานาคบริเวณสะพานผ่านฟ้าลีลาศ เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย ต่อเนื่องตามคลองแสนแสบไปสิ้นสุดที่วัดศรีบุญเรืองเขตบางกะปิ ที่ให้บริการโดยภาคเอกชนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2533 มีระยะทางทั้งสิ้น 17.24 กิโลเมตร มีท่าเรือทั้งสิ้น 27 ท่า มีผู้ใช้บริการทั้งขาขึ้นและขาล่องรวมกันวันละ 114,118 คนในวันทำงาน และวันหยุดจำนวน ลดลงครึ่งหนึ่งของวันทำงาน (ข้อมูลจากกรมเจ้าท่า พ.ศ. 2556) ใน

พื้นที่ศึกษามีท่าเรือ คือ ท่าเรือผ่านฟ้าลีลาศท่านี้มีจำนวนผู้โดยสารเฉลี่ยต่อวันมากเป็นอันดับ 3 คือ ราว 8,200 คน ซึ่งเส้นทางเดินเรือคลองแสนแสบผู้โดยสารส่วนใหญ่จะเป็นประชาชนที่ใช้เดินทางประจำวันเพื่อทำงานและเรียนหนังสือ

2. เส้นทางแม่น้ำเจ้าพระยา โครงการสายการสัญจรทางน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยา ประกอบด้วย โครงการสายการสัญจร 3 ประเภท ได้แก่ โครงการสายเรือด่วนเจ้าพระยา โครงการสายเรือข้ามฟาก และโครงการสายเรือท่องเที่ยว ทั้งนี้ท่าเรือที่อยู่ในบริเวณพื้นที่ศึกษา คือ ท่าพระอาทิตย์ และท่าสะพานพุทธ ซึ่งเป็นท่าเรือที่ให้บริการเรือด่วนเจ้าพระยา และเรือข้ามฟากไปยังฝั่งธนบุรี

2.6.4 โครงการพัฒนาระบบขนส่งมวลชนประเภทราง พื้นที่ศึกษาในอนาคตจะมีโครงการพัฒนาระบบขนส่งมวลชนทางราง จำนวน 3 สาย ประกอบด้วย

1. รถไฟฟ้าสายสีน้ำเงิน ช่วง หัวลำโพง-บางแค (2559) สถานีวังบูรพา
2. รถไฟฟ้าสายสีส้ม ช่วงตลิ่งชัน-ศูนย์วัฒนธรรม (2562) สถานีอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย
3. รถไฟฟ้าสายสีม่วง ช่วงเตาปูน - ราษฎร์บูรณะ (2562) สถานีผ่านฟ้าและสถานีวังบูรพา



ภาพที่ 28 แผนที่โครงการรถไฟฟ้าในอนาคตบริเวณพื้นที่โครงการปรับปรุงฟื้นฟูชุมชนริมคลองรอบกรุง และพื้นที่ต่อเนื่อง

ที่มา: รายงานโครงการค่าใช้จ่ายในการปรับปรุงฟื้นฟูเมืองโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร

2.6.5 ระบบพื้นที่จอดรถ

ส่วนใหญ่พื้นที่จอดรถในพื้นที่ศึกษาเป็นพื้นที่จอดรถในศาสนสถาน ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการใช้ประโยชน์ด้านสาธารณะ รองลงมาคือพื้นที่จอดรถของภาครัฐ และการจอดรถบนผิวถนนบริเวณถนนพระสุเมรุ

2.7 ระบบที่ว่างและพื้นที่เปิดโล่ง

ระบบพื้นที่ว่างและพื้นที่เปิดโล่ง เมื่อพิจารณามวลอาคารและพื้นที่ว่างแล้วพบว่าพื้นที่ศึกษามีมวลอาคารขนาดเล็กและกระจุกตัวอย่างหนาแน่น มวลอาคารวางตัวขนานไปกับถนน พื้นที่ว่างประกอบด้วย แม่น้ำ คลอง ถนน ตรอก ซอย และพื้นที่โล่งซึ่งเป็นสวนสาธารณะระดับย่าน และชุมชน ได้แก่ สวนสันติชัยปราการ สวนป้อมมหากาฬ สวนได้สะพานพุทธ และสวนรมณีนาถ ทั้งนี้พบว่าบริเวณพื้นที่ศึกษาตามแนวคลองความยาว 2 ฝั่ง 7,000 เมตร มีพื้นที่สีเขียวจากการปลูกไม้ยืนต้นและไม่ประดับตามแนวคลองความยาวประมาณ 650 เมตร คิดเป็น 9.2%

พื้นที่สาธารณะที่ประชาชนสามารถเข้าใช้งานได้จริง คิดเป็นพื้นที่ 88.2 ไร่ หรือ 5.8% ของพื้นที่ศึกษา ซึ่งน้อยกว่ามาตรฐานเมืองที่ดี 3 เท่า

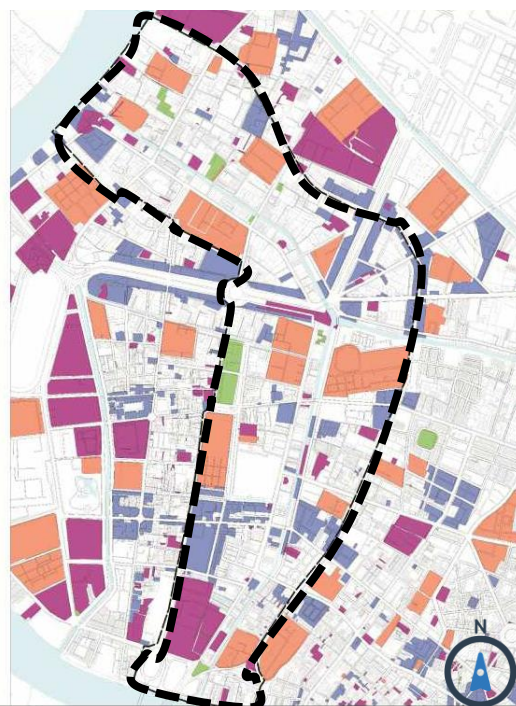


ภาพที่ 29 แผนแสดงระบบพื้นที่ว่างและพื้นที่เปิดโล่งบริเวณพื้นที่โครงการปรับปรุงพื้นที่ชุมชนริมคลองรอบกรุง

ที่มา: รายงานโครงการค่าใช้จ่ายในการปรับปรุงพื้นที่เมืองโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร

2.8 กรรมสิทธิ์การถือครองที่ดิน

กรรมสิทธิ์ที่ดินบริเวณพื้นที่ศึกษาส่วนใหญ่เป็นของกรมศาสนา ร้อยละ 15.71 รองลงมา คือสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ร้อยละ 12.77 ราชพัสดุ ร้อยละ 6.34 และ กรุงเทพมหานคร ร้อยละ 2.01 นอกจากนั้นเป็นที่ดินของเอกชน



ภาพที่ 30 แผนที่กรรมสิทธิ์การถือครองที่ดินบริเวณพื้นที่โครงการฟื้นฟูชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง

ที่มา: รายงานโครงการค่าใช้จ่ายในการปรับปรุงฟื้นฟูเมืองโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร

3. การวางผังแม่บทเพื่อการปรับปรุงฟื้นฟูชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง

วิสัยทัศน์การปรับปรุงฟื้นฟูการปรับปรุงฟื้นฟูชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่องมีเป้าหมายของการดำเนินการจนถึงปี พ.ศ. 2575 ซึ่งเป็นปีที่กรุงรัตนโกสินทร์มีอายุครบ 250 ปี และเป็นปีที่มีประชากรปีโตยครบ 100 ปี โดยสามารถกำหนดวิสัยทัศน์การปรับปรุงฟื้นฟูชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง พ.ศ. 2575 โดยมีเป้าหมายหลักของการปรับปรุงฟื้นฟูชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง ดังนี้

1. การบูรณาการแผนการอนุรักษ์เข้าไว้ในแผนการพัฒนาเมือง

- ปกป้อง รักษา และส่งเสริมคุณค่ามรดกวัฒนธรรมในพื้นที่ ให้รับการบรรจุไว้เป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาเมือง โดยพิจารณาถึงอำนาจรัฐ กฎหมาย งบประมาณ ความร่วมมือของท้องถิ่นและประชาชน

2. การจัดการความเปลี่ยนแปลง

- รักษาความต่อเนื่องในการดำรงอยู่ของความเป็นย่านและชุมชน
- อนุรักษ์สถาปัตยกรรมและโครงสร้างของพื้นที่ โดยใช้วิธีการอนุรักษ์ในระดับต่างๆ ร่วมกับการใช้เครื่องมือทางด้านผังเมืองที่เหมาะสม

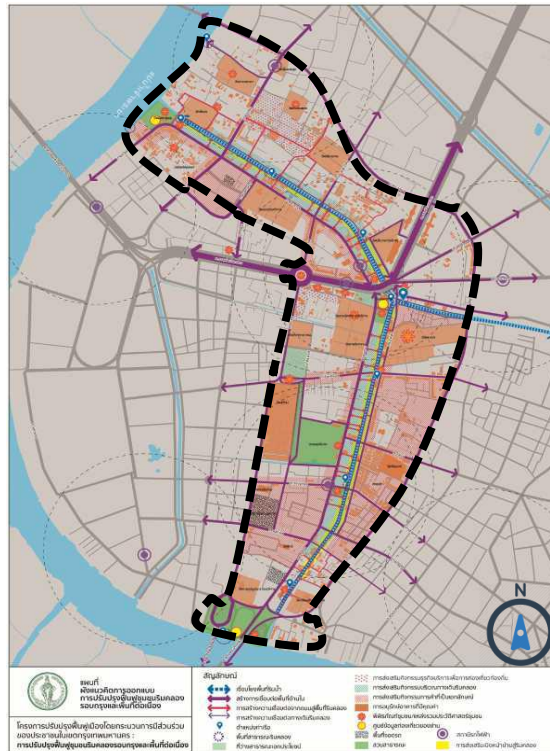
3. การบริหารจัดการ

- วางแผนร่วมกับผู้อยู่อาศัยและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ และการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- การบริการสาธารณะที่ช่วยส่งเสริมคุณภาพของพื้นที่
- การออกข้อบังคับและการกำหนดมาตรฐานในการปฏิบัติ ควบคุม และสนับสนุนให้บริหารจัดการเป็นไปตามแผนการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่

3.1 ผังแนวคิดเพื่อการปรับปรุงฟื้นฟูชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง

ผังแนวความคิดเป็นการจัดทำผังที่นำวิสัยทัศน์ของพื้นที่มาผ่านกระบวนการวางแผนและวางผังและความคิดเห็นที่ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเชื่อมโยงกับวิสัยทัศน์ที่ร่วมกันกำหนดขึ้น ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้
ผลการวิเคราะห์และข้อเสนอแนะที่ได้จากกระบวนการมีส่วนร่วมหารือ

1. การเชื่อมต่อพื้นที่ริมคลองรอบกรุงและพื้นที่โดยรอบ (รถ ราง เรือ)
2. การพัฒนาพื้นที่สาธารณะและพื้นที่ว่าง
3. การส่งเสริมกิจกรรมทางเศรษฐกิจ
 - ธุรกิจเพื่อรองรับการท่องเที่ยวท้องถิ่น
 - กิจกรรมการค้าที่เป็นเอกลักษณ์
4. การอนุรักษ์อาคารที่มีคุณค่า
5. การส่งเสริมพิพิธภัณฑ์ชุมชนและแหล่งรวมประวัติศาสตร์ชุมชน



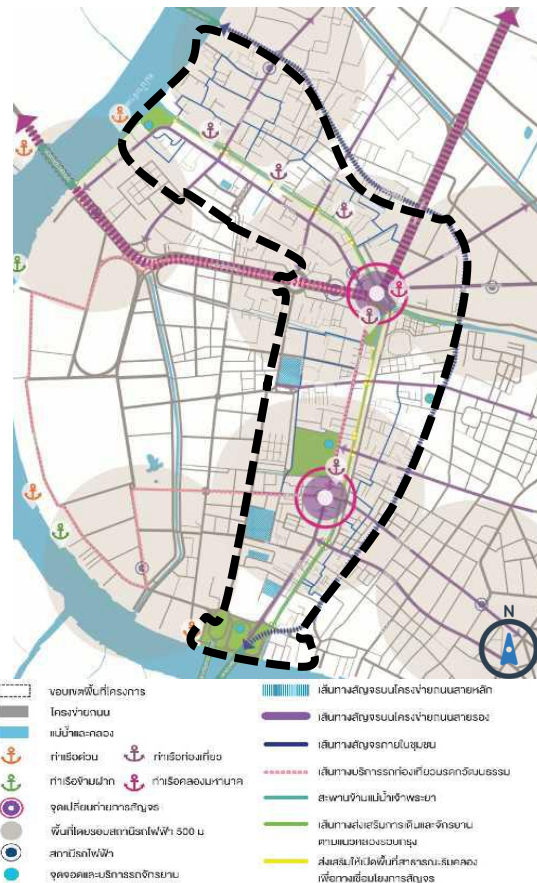
ภาพที่ 31 แผนที่ผังแนวคิดการออกแบบโครงการฟื้นฟูชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง
ที่มา: รายงานโครงการค่าใช้จ่ายในการปรับปรุงฟื้นฟูเมืองโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนใน
เขตกรุงเทพมหานคร

3.2 ผังกำหนดแนวทางการออกแบบ

ผังกำหนดแนวทางการออกแบบ (Programmatic Plan) เป็นผังใช้กำหนดแนวทางการออกแบบเพื่อการปรับปรุงฟื้นฟูชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่องให้สอดคล้องกับผังแนวความคิดที่กำหนดมาจากวิสัยทัศน์และนำไปสู่ผังแม่บทในส่วนต่อไป ซึ่งเป็นการแปรผังแนวคิดและวิสัยทัศน์ของพื้นที่สู่แนวทางการออกแบบในพื้นที่ เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงสำคัญในพื้นที่ในด้านโครงข่ายการสัญจร พื้นที่สาธารณะและพื้นที่สีเขียว การอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม และเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว ดังนี้

3.2.1 ผังรายละเอียดด้านโครงข่ายการสัญจร

- เชื่อมโยงจุดเปลี่ยนถ่ายการสัญจรพื้นที่กิจกรรมและจุดเข้า-ออก พื้นที่คลองรอบกรุง
- พัฒนาระบบขนส่งมวลชนสาธารณะที่มีประสิทธิภาพและหลากหลาย
- ปรับปรุงการเข้าถึงพื้นที่ริมคลองรอบกรุง และตรอกซอยภายในชุมชน
- ส่งเสริมการสัญจรตามแนวคลองรอบกรุงด้วยการเดินเท้าและจักรยาน



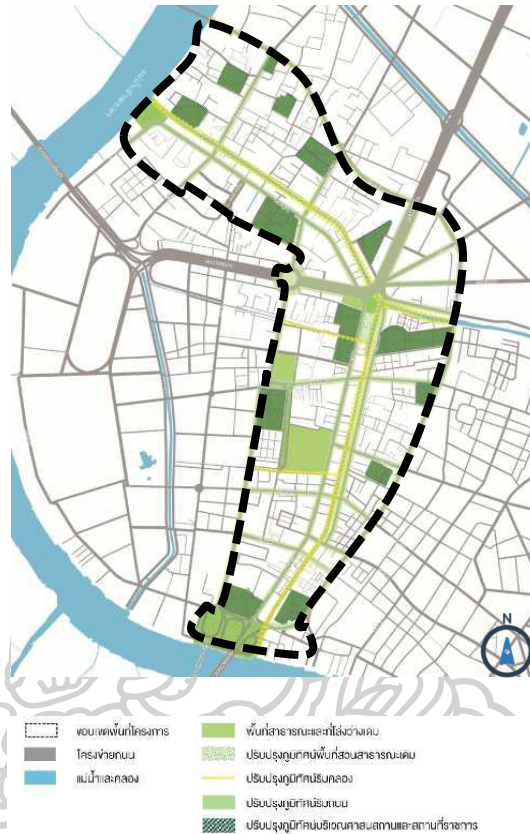
ภาพที่ 32 แผนที่รายละเอียดโครงข่ายการสัญจรโครงการฟื้นฟูชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง

ที่มา: รายงานโครงการค่าใช้จ่ายในการปรับปรุงฟื้นฟูเมืองโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร

3.2.2 ผังรายละเอียดด้านพื้นที่สาธารณะและพื้นที่สีเขียว

- ปรับปรุงพื้นที่สาธารณะริมคลองรอบกรุงเป็นพื้นที่สีเขียวเชื่อมต่อชุมชน
- ปรับปรุงภูมิทัศน์ศาสนสถานให้เป็นพื้นที่กิจกรรมและพื้นที่สีเขียวชุมชน
- พัฒนาโครงข่ายพื้นที่สาธารณะพื้นที่สีเขียวและพื้นที่ท่องเที่ยวสำคัญภายในย่าน
- ส่งเสริมความหลากหลายและการใช้พื้นที่ริมคลองรอบกรุงในช่วงเวลาต่างๆและกิจกรรมในหลายระดับ

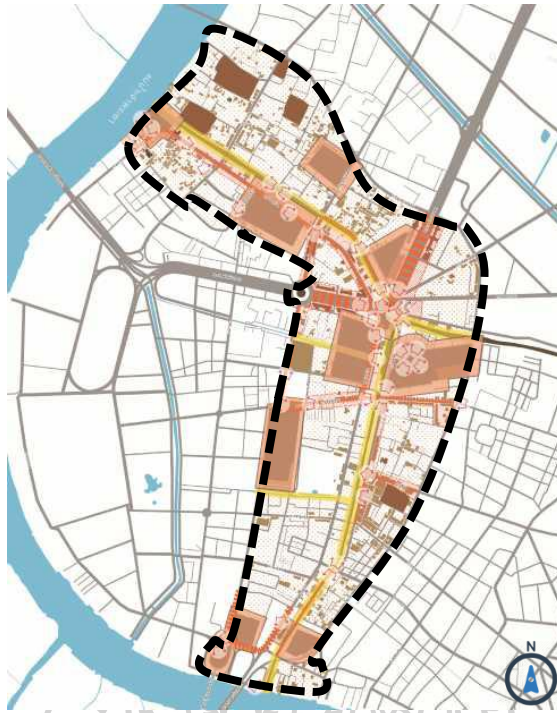
- ส่งเสริมพื้นที่สาธารณะระดับชุมชน ย่านและเมืองให้เกิดการใช้งานหลากหลายกลุ่มวัฒนธรรม



ภาพที่ 33 แผนที่ผังรายละเอียดด้านพื้นที่สาธารณะและพื้นที่สีเขียวโครงการฟื้นฟูชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง
ที่มา: รายงานโครงการค่าใช้จ่ายในการปรับปรุงฟื้นฟูเมืองโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร

3.2.3 ผังรายละเอียดด้านการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม

- ส่งเสริมความเชื่อมโยงภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรมของเมือง ชับเน้นอัตลักษณ์แต่ละพื้นที่ให้เด่นชัด
 - ส่งเสริมคุณค่ามรดกวัฒนธรรมของย่าน (วัด-คลอง-ชุมชน)
 - อนุรักษ์สถาปัตยกรรมและโครงสร้างและองค์ประกอบเมืองของพื้นที่ โดยใช้วิธีการอนุรักษ์ในระดับต่างๆ ร่วมกับการใช้มาตรการทางด้านผังเมืองที่เหมาะสม
 - ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันของแหล่งมรดกวัฒนธรรมและชุมชน



ภาพที่ 34 แผนที่ผังรายละเอียดด้านการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมโครงการฟื้นฟูชุมชนริมคลองรอบกรุง และพื้นที่ต่อเนื่อง

ที่มา: รายงานโครงการค่าใช้จ่ายในการปรับปรุงฟื้นฟูเมืองโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร

3.2.4 ผังรายละเอียดด้านเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว

- ส่งเสริมการพัฒนาธุรกิจจากการสร้างสรรค์เกี่ยวกับมรดกวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน

- เชื่อมโยงโครงข่ายการท่องเที่ยวมรดกวัฒนธรรม วิถีชุมชน โดยใช้คลองรอบกรุงเป็นแกนกลางในการเชื่อมต่อด้วยการเดินเท้า จักรยาน และเรือ

- พัฒนาและปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยว เช่น ป้ายข้อมูล จุดบริการนักท่องเที่ยว จุดจอดจักรยาน ท่าเรือ เป็นต้น

- ปรับปรุงฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวสำคัญในพื้นที่



ภาพที่ 35 แผนที่ผังรายละเอียดด้านเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวโครงการฟื้นฟูชุมชนริมคลองรอบกรุง และพื้นที่ต่อเนื่อง

ที่มา: รายงานโครงการค่าใช้จ่ายในการปรับปรุงฟื้นฟูเมืองโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร

4. ภาพรวมผังแม่บทเพื่อการปรับปรุงฟื้นฟูชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง

ผังแม่บทเพื่อการปรับปรุงฟื้นฟูชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง พ.ศ. 2575 เป็นผังที่บูรณาการผังรายละเอียดการปรับปรุงฟื้นฟูชุมชนในมิติต่างๆ ประกอบด้วย โครงข่ายการสัญจร พื้นที่สาธารณะและพื้นที่สีเขียว การอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม เศรษฐกิจและการท่องเที่ยว เป็นเครื่องมือในการแสดงเนื้อหาการปรับปรุงฟื้นฟูที่ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม วิเคราะห์ และร่วมกำหนดและวางผังในขั้นตอนต่างๆที่สามารถใช้เป็นผังแม่บทหลักสำหรับโครงการต่างๆ ที่จะดำเนินการในพื้นที่ให้เป็นทิศทางเดียวกันและสอดคล้องกันนำไปสู่เป้าหมายของการปรับปรุงฟื้นฟู

วัตถุประสงค์โครงการการปรับปรุงฟื้นฟูชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง

1. วางแผนและดำเนินการกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำ ผังแนวความคิด และการออกแบบพื้นที่เพื่อการปรับปรุงฟื้นฟูเมือง
2. จัดทำผังแนวความคิดการปรับปรุงฟื้นฟูย่าน และคัดเลือกพื้นที่นำร่อง
3. จัดทำผังออกแบบรายละเอียด แบบก่อสร้าง และประมาณราคาค่าก่อสร้าง สำหรับการปรับปรุงฟื้นฟูพื้นที่นำร่อง
4. จัดทำแผนการบริหารจัดการเพื่อการปรับปรุงฟื้นฟูพื้นที่นำร่อง

เป้าหมายโครงการการปรับปรุงฟื้นฟูชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง

1. การปรับปรุงฟื้นฟูพื้นที่ย่านเมืองเก่าให้สอดคล้องกับผังแม่บทการฟื้นฟูย่านเมืองเก่า และทิศทางการพัฒนาของเมืองในอนาคต
2. เกิดจากการขับเคลื่อนของประชาชน และหน่วยงานทุกภาคส่วนอย่างต่อเนื่อง และสามารถนำไปสู่การปฏิบัติให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม

ลักษณะโครงการ

เป็นโครงการที่มีจุดประสงค์ให้เกิดการร่วมคิด ร่วมทำ ในการปรับปรุงฟื้นฟูเมือง เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน และเป็นโครงการที่มีความสอดคล้องกับ แผนพัฒนากรุงเทพมหานคร ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2556 - 2575) ประเด็นยุทธศาสตร์ 4 มหานครกะทัดรัด ประเด็นยุทธศาสตร์ย่อย 4.1 เมืองกรุงเทพมหานครเติบโตอย่างมีระเบียบมีการใช้ประโยชน์ที่ดินและทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ เป้าประสงค์ 4.1.2 เพิ่มประสิทธิภาพการใช้พื้นที่ในเขตกรุงเทพฯ ชั้นในและเขตกรุงเทพฯ ชั้นกลาง กลยุทธ์ 4.1.2.1 ปรับปรุงพื้นที่เฉพาะแห่ง (Project Plan) และแผนฟื้นฟูเมือง (Urban Regeneration) ในเขตพื้นที่กรุงเทพฯ ชั้นในและเขตพื้นที่กรุงเทพฯ ชั้นกลาง โดยดำเนินงานภายใต้ผังแม่บทการฟื้นฟูย่านเมืองเก่า พ.ศ. 2575

ขอบเขตของการดำเนินงาน

ขอบเขตการดำเนินการ แบ่งเป็น 2 ประเภท มีรายละเอียด ดังนี้

ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ดำเนินการปรับปรุงฟื้นฟูพื้นที่นำร่อง สอดคล้องกับผังแม่บทการฟื้นฟูย่านเมืองเก่า พ.ศ. 2575 ซึ่งครอบคลุมเขตพื้นที่การปกครองของกรุงเทพมหานครในบริเวณย่านเมืองเก่า 17 เขต ได้แก่ เขตพระนคร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย เขตสัมพันธวงศ์ เขตปทุมวัน เขตบางรัก เขตยานนาวา เขตสาทร เขตบางคอแหลม เขตดุสิต เขตพญาไท เขตราชเทวี เขตธนบุรี เขตคลองสาน เขตบางกอกน้อย เขตบางกอกใหญ่และเขตบางพลัด โดยพิจารณาคัดเลือกพื้นที่นำร่องเพื่อดำเนินการวางผัง ออกแบบรายละเอียด ในพื้นที่ที่มีศักยภาพหรือมีความจำเป็นเร่งด่วน ซึ่งอาจมีการปรับเปลี่ยนได้

ตามความเหมาะสมอย่างน้อย 1 บริเวณ พื้นที่ฟื้นฟูน้ำร่องเป็นผลลัพธ์จากการประชุมที่ปรึกษาและคณะทำงานดำเนินโครงการค่าใช้จ่ายในการปรับปรุงฟื้นฟูเมือง โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งได้คัดกรองและประเมินศักยภาพ และความพร้อมในการดำเนินโครงการฯ โดยได้คัดเลือกพื้นที่ชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง ซึ่งเป็นตัวแทนย่านเก่าประเภทกลุ่มย่านประวัติศาสตร์รัตนโกสินทร์ ด้วยเหตุผล 5 ประการ ดังนี้

1. ชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง เป็นหนึ่งในย่านประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรมที่เก่าแก่ ซึ่งเป็นที่ตั้งของชุมชนดั้งเดิม พื้นที่มรดกสถาปัตยกรรม และองค์ประกอบเมืองที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ที่ยังคงหลงเหลืออยู่เป็นจำนวนมาก ได้แก่ คลองประวัติศาสตร์ ป้อมและกำแพงรอบพระนคร

2. ผู้บริหารกรุงเทพมหานครมีนโยบายในการปรับปรุงฟื้นฟูพื้นที่ชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง โดยต่อเนื่องจากโครงการปรับปรุงทัศนียภาพคลองโอ่งอ่าง

3. ชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง เป็นพื้นที่ที่สำนักผังเมืองได้ทำการศึกษาไว้เบื้องต้นแล้ว จึงทำให้เกิดความต่อเนื่องของการดำเนินการต่อไปสู่การปฏิบัติได้

4. ชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง เป็นพื้นที่หนึ่งในเขตย่านเก่าที่กำลังเผชิญกับแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ได้แก่ การพัฒนาและการเปิดใช้ระบบขนส่งมวลชนประเภทราง รวมทั้งการขยายตัวของทางท่องเที่ยวและบริการจากพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์ ซึ่งจะนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพและเศรษฐกิจของพื้นที่ต่อไปในอนาคต

5. คลองรอบกรุง ถูกระบุเป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการเชื่อมโยงพื้นที่ภายในกลุ่มย่านประวัติ

ศาสตร์รัตนโกสินทร์ในแผนแม่บทฟื้นฟูย่านเมืองเก่า ด้วยการฟื้นฟูระบบขนส่งทางน้ำในการเชื่อมโยงย่านต่างๆ เข้าด้วยกัน ซึ่งจะได้ประโยชน์ทั้งในเรื่องกิจกรรมการท่องเที่ยวและเศรษฐกิจ

ระยะเวลาดำเนินการ

ปีงบประมาณ พ.ศ. 2560

แผนการดำเนินงาน

แผนการดำเนินงานนับตั้งแต่เดือนตุลาคม 2559 ถึงเดือนกันยายน 2560 แบ่งเป็นแผนการปฏิบัติงานด้านเนื้อหา และแผนการปฏิบัติงานด้านกระบวนการ (รายละเอียดในตารางแผนการดำเนินโครงการค่าใช้จ่ายในการปรับปรุงฟื้นฟูเมือง)

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. สามารถพัฒนากรุงเทพมหานครให้เป็นไปตามนโยบาย วิสัยทัศน์ และวัตถุประสงค์ของผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร พ.ศ. ๒๕๕๖ และผังแม่บทฟื้นฟูย่านเมืองเก่ากรุงเทพมหานคร โดยมีแผนงาน และโครงการรองรับที่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม สามารถขับเคลื่อนได้อย่างต่อเนื่อง และสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

2. ทำให้กรุงเทพมหานครมีการปรับปรุงฟื้นฟูพื้นที่ย่านเมืองเก่า ที่มาจากกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง เพื่อพัฒนาให้กรุงเทพมหานครเป็นเมืองน่าอยู่อาศัย ยกระดับคุณภาพชีวิต พื้นฟูเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมของย่านเมืองเก่าให้กลับมีชีวิตและสามารถรองรับความต้องการของประชาชนและนักท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืน

3. ประชาชน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีส่วนร่วมในการปรับปรุงฟื้นฟูเมืองและตระหนักถึงความเป็นเจ้าของเมืองกรุงเทพมหานคร

การติดตามและประเมินผลโครงการ

สำนักผังเมือง โดยกองจัดรูปที่ดินและปรับปรุงฟื้นฟูเมือง เป็นผู้รับผิดชอบหลักในการดำเนินค่าใช้จ่ายในการปรับปรุงฟื้นฟูเมืองโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร ภายใต้การกำกับดูแลและติดตามงานของคณะที่ปรึกษา (รายละเอียดในตารางแผนการดำเนินโครงการค่าใช้จ่ายในการปรับปรุงฟื้นฟูเมือง)

แผนการดำเนินงานโครงการใช้จ่ายในการปรับปรุงฟื้นฟูเมือง โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร

ลำดับที่	รายละเอียด	พ.ศ. ๕๙		พ.ศ. ๕๙		พ.ศ. ๕๙		พ.ศ. ๖๐		พ.ศ. ๖๐		พ.ศ. ๖๐		พ.ศ. ๖๐		พ.ศ. ๖๐		พ.ศ. ๖๐			
		๑	๒	๓	๔	๑	๒	๓	๔	๑	๒	๓	๔	๑	๒	๓	๔	๑	๒	๓	๔
๑. กำหนดแนวทางการดำเนินงานของโครงการ																					
๑.๑	จัดทำแผนแม่บทฯ ๕ ปีโครงการ																				
๑.๒	จัดทำแผนการดำเนินงานและแผนปฏิบัติการ																				
๑.๓	ประชุมเสวนากับนายเขตต้นสังกัด																				
๑.๔	แต่งตั้งทีมงานโครงการ																				
๒. ดำเนินการระบบ วิเคราะห์และสำรวจพื้นที่																					
๒.๑	พบปะและรวบรวมข้อมูลเอกสาร แผนที่ และโครงการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง																				
๒.๒	สำรวจลักษณะกายภาพ เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม																				
๒.๓	วิเคราะห์แนวโน้ม ศักยภาพ ข้อจำกัด และจุดอ่อนของพื้นที่ (SWOT Analysis)																				
๒.๔	จัดทำแผนความเคลื่อนไหวปรับปรุงพื้นที่ศึกษา																				
๓. จัดประชุมเชิงปฏิบัติการกับคณะกรรมการผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง																					
๓.๑	กำหนดวิสัยทัศน์ภาพอนาคตและงบประมาณปี ๒๕๖๐ (๒๐๐ คน)																				
๓.๒	จัดทำแผนและโครงการปีงบประมาณ ๒๕๖๐ (๒๐๐ คน)																				
๓.๓	จัดทำผังแม่บทโครงการปีงบประมาณ ๒๕๖๐ (๒๐๐ คน)																				
๓.๔	นำเสนอรายงานผลการดำเนินงานปรับปรุงพื้นที่ผู้เกี่ยวข้อง (๑๒๐ คน)																				
๔. การประเมินผลและแนวทางการดำเนินงานปรับปรุงพื้นที่ผู้เกี่ยวข้อง																					
๔.๑	จัดทำผังแม่บท (๒๒๐๐ คน)																				
๔.๒	สำรวจพื้นที่ผู้เกี่ยวข้องที่เกี่ยวข้อง																				
๔.๓	จัดทำแผนความเคลื่อนไหวของคณะผู้เกี่ยวข้องปีงบประมาณ ๕ ปีฉบับปรับปรุง																				
๔.๔	จัดทำข้อมูลของรายชื่อบุคคล และกลุ่มผู้เกี่ยวข้อง และประมวลรายชื่อส่งโครงการผู้เกี่ยวข้อง																				
๔.๕	จัดทำแผนการบริหารจัดการโครงการ																				
๕. สัมมนาเชิงปฏิบัติการ																					
๕.๑	ปรับปรุงเว็บไซต์																				
๕.๒	จัดทำคู่มือข้อมูลโครงการ																				
๕.๓	จัดทำเอกสารประกอบการสัมมนาครบวงจร																				
๕.๔	จัดทำหนังสือเชิญประชุมและจัดส่งเอกสาร																				
๖. การรายงานผล																					
๖.๑	จัดทำรายงานผลเบื้องต้น																				
๖.๒	จัดทำรายงานผลกลาง																				
๖.๓	จัดทำรายงานผลฉบับสมบูรณ์																				

ตารางที่ 2 แผนการดำเนินโครงการค่าใช้จ่ายในการปรับปรุงฟื้นฟูเมือง

ที่มา: รายงานโครงการค่าใช้จ่ายในการปรับปรุงฟื้นฟูเมืองโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร

เนื่องด้วยข้อจำกัดด้านระยะเวลาและงบประมาณในการดำเนินงาน จึงจำเป็นต้องมีการประเมินเพื่อคัดเลือกพื้นที่เพื่อดำเนินการโครงการนำร่องที่มีศักยภาพสูงสุดจากจำนวน เพื่อพัฒนาเป็นผังโครงการและจัดทำแบบรายละเอียดเชิงกายภาพ โดยมีเกณฑ์การประเมิน ประกอบด้วย

1. พื้นที่สามารถเห็นได้ชัดเจน
2. สอดคล้องกับนโยบายการพัฒนา
3. เกิดประโยชน์กับชุมชน
4. การถือครองที่ดิน
5. งบประมาณน้อย
6. ใช้ระยะเวลาไม่นาน

เมื่อพิจารณาตามเกณฑ์ข้างต้นและจากการประเมินในกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนอีกครั้ง ได้ผลสรุปได้พื้นที่เพื่อการปรับปรุงฟื้นฟูนำร่อง 5 โครงการ ได้แก่

1. โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์สวนสาธารณะใต้สะพานพระปกเกล้า - ไพรชณียคาร



ภาพที่ 37 สภาพปัจจุบันของพื้นที่สวนสาธารณะใต้สะพานพระปกเกล้า - ไพรชณียคาร
ที่มา: จากการสำรวจวันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ.2561

ประเด็นในการปรับปรุงฟื้นฟู

- เพื่อฟื้นฟูประวัติศาสตร์ที่ทำการไปรษณีย์แห่งแรกของประเทศไทยให้กลับมามีชีวิตอีกครั้ง โดยปรับเปลี่ยนการใช้สอยภายในอาคารเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายของ

กิจกรรมและผู้ใช้งานเพื่อให้เกิดการประสานประโยชน์สูงสุด ผสมผสานพื้นที่กิจกรรมกับพื้นที่สาธารณณะสีเขียว

- ส่งเสริมให้เป็นศูนย์รวมกิจกรรมการท่องเที่ยวและการนันทนาการระดับเมืองริมน้ำเจ้าพระยาแห่งใหม่ รองรับกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรมและการเรียนรู้ประวัติศาสตร์
- ออกแบบสวนสาธารณะที่ประกอบด้วย พื้นที่นันทนาการแบบกระฉับกระเฉง (Activerecreation) และแบบผ่อนคลาย (Passive recreation) เพื่อให้เหมาะกับการใช้สอยอย่างเอนกประโยชน์ของทุกเพศทุกวัย ส่งเสริมการเข้าถึงและมุมมองของสวนสาธารณะและไปรษณียาคารออกสู่แม่น้ำเจ้าพระยาเชื่อมต่อโครงการพระปกเกล้าสกายปาร์คและลานพระปฐมบรมราชานุสรณ์
- รูปแบบการพัฒนาแบบพหุภาคีระหว่างภาครัฐ เอกชน และชุมชน



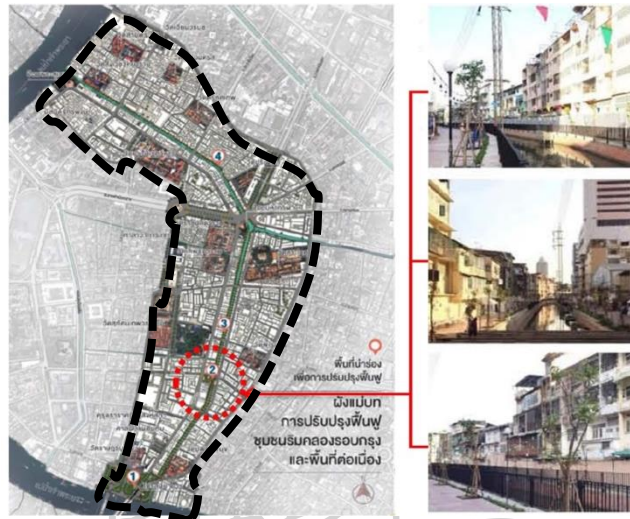
ภาพที่ 38 ทศนียภาพหลังการปรับปรุงฟื้นฟูสวนสาธารณะใต้สะพานพระปกเกล้า - ไปรษณียาคาร
ที่มา: รายงานโครงการค่าใช้จ่ายในการปรับปรุงฟื้นฟูเมืองโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร

2. โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์ทางเดินริมคลองย่านสะพานเหล็ก

ประเด็นในการปรับปรุงฟื้นฟู

- ปรับปรุงทางเดินริมคลองและเชื่อมต่อพื้นที่ริมคลองด้วยสะพานคนเดินข้าม
- ออกแบบพื้นที่ค้าขายริมคลองที่ส่งเสริมเอกลักษณ์ของย่านการค้าให้เกิดคุณค่าและสื่อความหมายอย่างชัดเจน

- ส่งเสริมการใช้ประโยชน์อาคารริมคลองเชิงพาณิชย์กรรมริมคลอง (หันหน้าสู่คลอง) เพื่อดึงดูดคนและกิจกรรมเข้าสู่พื้นที่
- พัฒนาจุดเปลี่ยนถ่ายการสัญจรเชื่อมต่อสถานีรถไฟฟ้าสามยอด
- ปรับปรุงโครงข่ายพื้นที่สาธารณะริมคลองโดยผสมผสานระหว่างทางเดินริมคลองและตรอกเชื่อมโยงชุมชน



ภาพที่ 39 สภาพปัจจุบันของพื้นที่ทางเดินริมคลองย่านสะพานเหล็ก
ที่มา: จากการสำรวจวันที่ 23 พฤศจิกายน พ.ศ.2561



ภาพที่ 40 ทศนียภาพหลังการปรับปรุงฟื้นฟูทางเดินริมคลองย่านสะพานเหล็ก
ที่มา: รายงานโครงการค่าใช้จ่ายในการปรับปรุงฟื้นฟูเมืองโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร

3. โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์ทางเดินริมคลองย่านวรจักร

ประเด็นในการปรับปรุงฟื้นฟู

- ปรับปรุงพื้นที่ริมคลองให้เป็นพื้นที่สาธารณะใหม่ เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของคนในชุมชน

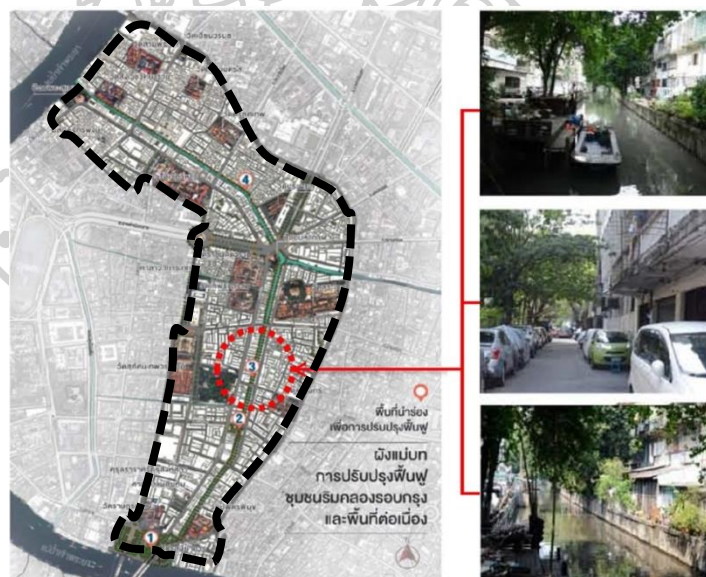
- รักษาเอกลักษณ์ของพื้นที่ การคงกิจกรรมการค้าที่มีความหลากหลายและผสมผสานการใช้ประโยชน์อาคารริมคลอง โดยรักษาวิถีชีวิตการอยู่อาศัยและการส่งเสริมการท่องเที่ยว

- ส่งเสริมการปรับปรุงภูมิทัศน์อาคารริมคลองให้มีความสอดคล้องกลมกลืนกันตลอดแนว

- เชื่อมโยงโครงข่ายการเดินทางเท้าจากถนนสายหลักสู่พื้นที่ริมคลอง

- ดึงดูดให้เกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจ การค้า การท่องเที่ยว และการเรียนรู้ของผู้คนทุกวัย

- ออกแบบเขื่อนริมคลองแบบลดระดับให้สามารถสัมผัสผิวน้ำได้อย่างใกล้ชิด



ภาพที่ 41 สภาพปัจจุบันของพื้นที่ทางเดินริมคลองย่านวรจักร

ที่มา: จากการสำรวจวันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ.2561



ภาพที่ 42 ทศนียภาพหลังการปรับปรุงฟื้นฟูทางเดินริมคลองย่านวรจักร
 ที่มา: รายงานโครงการค่าใช้จ่ายในการปรับปรุงฟื้นฟูเมืองโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนใน
 เขตกรุงเทพมหานคร

4. โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์ทางเดินริมคลองชุมชนบ้านพานถม

ประเด็นในการปรับปรุงฟื้นฟู

- สร้างบรรยากาศที่สัมผัสถึงความเป็นคลองประวัติศาสตร์อย่างใกล้ชิด
- ปรับปรุงภูมิทัศน์ทางเดินริมคลองและอาคารริมคลองทั้งสองฝั่งคลองที่สัมพันธ์กันสวยงามร่วมรื่น สามารถเดินได้อย่างสะดวก
- รักษาเอกลักษณ์ของชุมชนบ้านพานถม การคงความเป็นย่านเศรษฐกิจชุมชนบ้านพานถมโดยจัดสรรพื้นที่ใช้สอยของร้านค้าริมคลอง แผงค้าภายในตรอก ซอยต่างๆ ให้ได้มาตรฐานและมีความเป็นระเบียบ
- ส่งเสริมการเข้าถึงและเปิดมุมมอง ทางเดินริมคลองและตรอกสำคัญออกสู่คลองรอบกรุง และภูมิสัญลักษณ์สำคัญของพระนคร (ภูเขาทอง)
- ส่งเสริมกิจกรรมการค้าชุมชน และพื้นที่ใช้สอยเพื่อการท่องเที่ยว
- อนุรักษ์และฟื้นฟูอาคารที่มีคุณค่าภายในชุมชน
- พัฒนาท่าเรือชุมชน



ภาพที่ 43 สภาพปัจจุบันของพื้นที่ทางเดินริมคลองริมคลองชุมชนบ้านพานถม
ที่มา: จากการสำรวจวันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ.2561



ภาพที่ 44 ทัศนียภาพหลังการปรับปรุงฟื้นฟูทางเดินริมคลองชุมชนบ้านพานถม
ที่มา: รายงานโครงการค่าใช้จ่ายในการปรับปรุงฟื้นฟูเมืองโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนใน
เขตกรุงเทพมหานคร

5. โครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวมรดกวัฒนธรรมชุมชนริมคลองรอบกรุง

แผนที่ภูมิทัศน์วัฒนธรรมตรอกบ้านพานถม มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้เห็นคุณค่าของชุมชนเมืองเก่ากรุงเทพมหานครและตระหนักถึงความจำเป็นในการปรับปรุงฟื้นฟูเมืองและอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมของพื้นที่



ภาพที่ 45 แผนที่ภูมิทัศน์วัฒนธรรมตรอกบ้านพานถม
ที่มา: รายงานโครงการค่าใช้จ่ายในการปรับปรุงฟื้นฟูเมืองโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร

5. กฎหมายมาตรการทางผังเมืองและแนวทางปฏิบัติ

ข้อมูลด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

1. ผังเมืองรวม กรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2556 ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อควบคุมแนวทางการใช้ประโยชน์ที่ดิน และศักยภาพการพัฒนาเชิงกายภาพผ่านเงื่อนไข F.A.R. และ O.S.R.
2. ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานครเรื่องควบคุมอาคาร พ.ศ. 2544
3. ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร เรื่อง กำหนดบริเวณห้ามก่อสร้าง ดัดแปลง ใช้ หรือเปลี่ยนแปลงใช้อาคารบางชนิด หรือ บางประเภท ภายในบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นนอก ในท้องที่แขวงชนะสงคราม แขวงตลาดยอด แขวงศาลเจ้าพ่อเสือ แขวงบวรนิเวศ แขวงเสาชิงช้า แขวงราชบพิธ แขวงสำราญราษฎร์ และแขวงวังบูรพาภิรมย์ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร พ.ศ.2530
4. พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ
5. พระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย

มาตรการทางผังเมืองและแนวทางปฏิบัติเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินโครงการปรับปรุงฟื้นฟู ชุมชนริมคลองและพื้นที่ต่อเนื่อง โดยเป็นการรวบรวมข้อกำหนดทางผังเมืองที่เกี่ยวข้องในการปรับปรุงฟื้นฟูพื้นที่บริเวณชุมชนริมคลองและพื้นที่ต่อเนื่องเพื่อไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม ดังนี้

5.1 กฎกระทรวงให้ใช้บังคับผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2556

พื้นที่	การใช้ประโยชน์ที่ดิน	FAR (ต่อ 1)	OSR (%)
เขตพระนคร	ศ.1-2	3 : 1	10
	ศ.2	4 : 1	7.5
	พ.3-14	7 : 1	4.5
	ส.-35 ส.-42		
เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย	พ.3-17	7 : 1	4.5
เขตสัมพันธวงศ์	พ.3-22	7 : 1	4.5

FAR (Floor Area Ratio)
คือ อัตราส่วนพื้นที่ของอาคารรวม
ต่อพื้นที่ดิน

OSR (Open Space Ratio)
คือ อัตราส่วนของพื้นที่ว่าง
ต่อพื้นที่อาคารรวม

ที่ดินเปล่า

FAR 7:1 OSR 4.5%

ตัวอย่างการพัฒนาอาคาร
ที่ดินขนาด 1 ไร่ (1.40 x 60.40) = 1,600 ตร.ม.
พื้นที่อาคารรวมทุกชั้น = FAR x พื้นที่ดิน
7 x (40x40) = 11,200 ตร.ม.
พื้นที่ว่างปราศจากสิ่งปกคลุม = (พื้นที่อาคารรวมทุกชั้น x OSR)/100
(11,200) x 4.5/100 = 504 ตร.ม.

ข้อกำหนดในการเพิ่ม FAR (FAR BONUS)

จัดให้มีหรือพัฒนา
ที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อย ที่อยู่อาศัย
ที่ราคาต่ำกว่าห้องตลาด
หรือที่อยู่อาศัยเดินภายใน
พื้นที่โครงการ

จัดให้มีพื้นที่โล่งว่าง
เพื่อประโยชน์สาธารณะ
หรือสวนสาธารณะ

จัดให้มีพื้นที่รับน้ำ
ภายในแปลงที่ดิน
หรือพื้นที่โครงการ

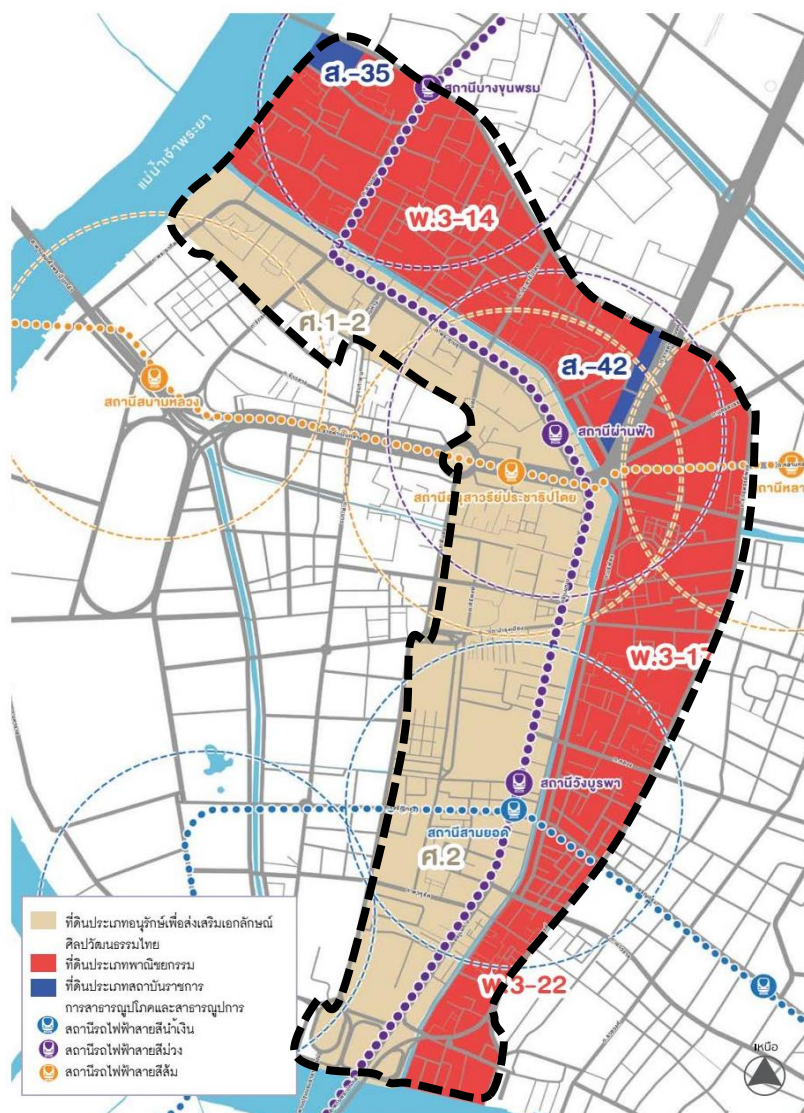
จัดให้มีอาคารอนุรักษ์
พลังงาน
ตามมาตรฐานมูลนิธิ
อาคารเขียวไทย

จัดให้มีที่จอดรถยนต์สำหรับ
ประชาชนทั่วไปหากโครงการ
ตั้งอยู่ในบริเวณพื้นที่โดยรอบ
สถานีรถไฟฟ้า
(สถานีต้นทาง - ปลายทาง)

หมายเหตุ : กำหนดให้เพิ่ม FAR ได้ไม่เกินร้อยละ 20 จากเดิม

ภาพที่ 46 แสดงกฎกระทรวงให้ใช้บังคับผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2556

ที่มา: รายงานโครงการค่าใช้จ่ายในการปรับปรุงฟื้นฟูเมืองโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร



ภาพที่ 47 แผนที่แสดงกฎกระทรวงให้ใช้บังคับผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2556
 ที่มา: รายงานโครงการค่าใช้จ่ายในการปรับปรุงฟื้นฟูเมืองโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนใน
 เขตกรุงเทพมหานคร

5.2 ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร

1) เรื่อง กำหนดบริเวณห้ามก่อสร้าง ดัดแปลง ใช้หรือเปลี่ยนการใช้อาคารบางชนิดหรือบางประเภท ภายในบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นนอก ในท้องที่ แขวงชนะสงคราม แขวงตลาดยอด แขวงศาลเจ้าพ่อเสือ แขวงบวรนิเวศ แขวงเสาชิงช้า แขวงราชบพิธ แขวงสำราญราษฎร์ และแขวงวังบูรพาภิรมย์ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2530

ห้ามก่อสร้างหรือดัดแปลงอาคารบางชนิด และอาคารที่มีความสูง ดังต่อไปนี้

- ขอบเขตพื้นที่แนบท้ายข้อบัญญัติ
- บริเวณที่ห้ามก่อสร้างอาคารที่มีความสูงเกิน 16 เมตร
- บริเวณที่ห้ามก่อสร้างอาคารที่มีความสูงเกิน 16 เมตร
- บริเวณที่ห้ามก่อสร้างอาคารที่มีความสูงเกิน 37 เมตร

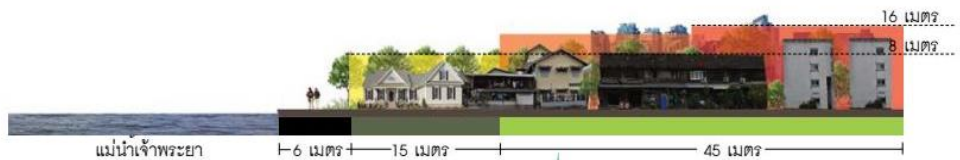
2) เรื่อง กำหนดบริเวณห้ามก่อสร้าง ดัดแปลงอาคาร บางชนิดหรือบางประเภท ในท้องที่ แขวงวัดสามพระยา แขวงบ้านพานถม เขตพระนคร แขวงวัดโสมนัส แขวงบ้านบาตร แขวงคลองมอหนาค แขวงวัดเทพศิรินทร์ แขวงป้อมปราบศัตรูพ่าย เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย และ แขวงสัมพันธวงศ์ แขวงจักรวรรดิ แขวงตลาดน้อย เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2542

- ขอบเขตพื้นที่แนบท้ายข้อบัญญัติ
- บริเวณที่ 1 ห้ามก่อสร้างอาคารที่มีความสูงเกิน 20 เมตร
- บริเวณที่ 2 ห้ามก่อสร้างอาคารที่มีความสูงเกิน 37 เมตร
- บริเวณที่ 3 ห้ามก่อสร้างอาคารที่มีความสูงเกิน 16 เมตร



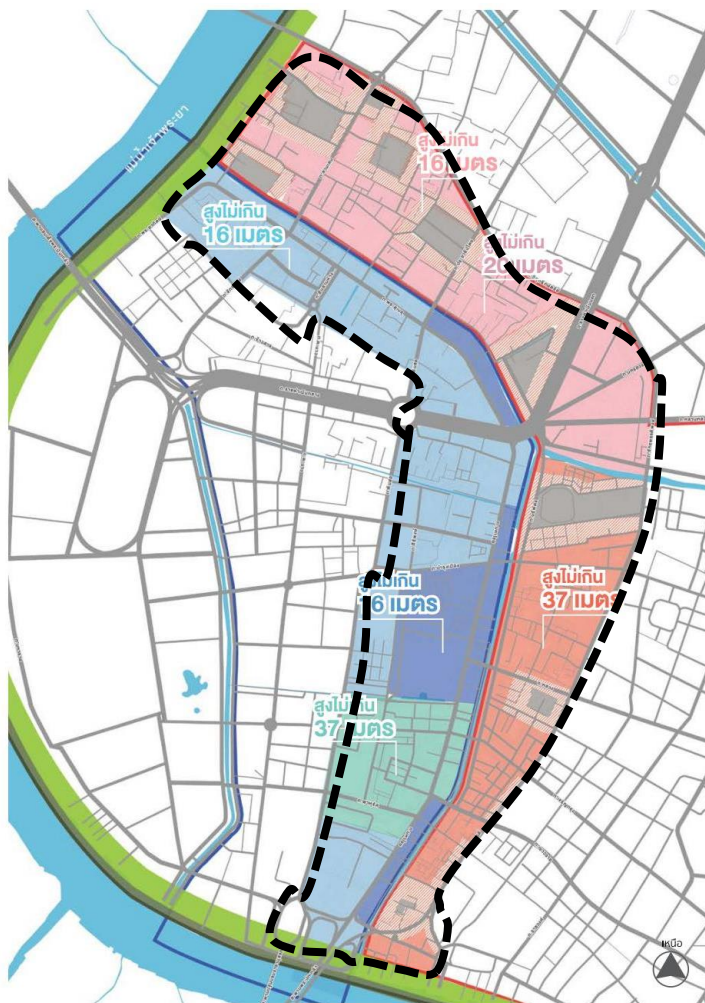
3) เรื่อง กำหนดบริเวณห้ามก่อสร้าง ดัดแปลงอาคาร บางชนิดหรือบางประเภท ริมน้ำเจ้าพระยาทั้งสองฝั่ง ในท้องที่เขตดุสิต เขตพระนคร เขตสัมพันธวงศ์ เขตบางรัก เขตบางพลัด เขตบางกอกน้อย เขตบางกอกใหญ่ เขตธนบุรี เขตคลองสาน และเขตราษฎร์บูรณะ กรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2542

- ห้ามสร้างอาคาร สิ่งปลูกสร้าง ภายในระยะ 3 เมตร จากริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา
- อาคาร สิ่งปลูกสร้าง สูงไม่เกิน 8 เมตร ภายในระยะเกิน 3 เมตรขึ้นไป แต่ไม่เกิน 15 เมตร จากริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา
- อาคาร สิ่งปลูกสร้าง สูงไม่เกิน 16 เมตร ภายในระยะเกิน 15 เมตรขึ้นไป แต่ไม่เกิน 45 เมตร จากริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา



ภาพที่ 48 แสดงข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร

ที่มา: รายงานโครงการค่าใช้จ่ายในการปรับปรุงฟื้นฟูเมืองโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนใน เขตกรุงเทพมหานคร



ภาพที่ 49 แผนที่แสดงข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร
ที่มา: รายงานโครงการค่าใช้จ่ายในการปรับปรุงฟื้นฟูเมืองโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนใน
เขตกรุงเทพมหานคร

6. นโยบายแผนงานโครงการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่โครงการปรับปรุงฟื้นฟูชุมชนริมคลองรอบ กรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง

1. ผังแม่บทฟื้นฟูย่านเมืองเก่า พ.ศ.2578

เป็นโครงการศึกษาเพื่อการจัดทำผังแม่บทฟื้นฟูย่านเมืองเก่า โดยสำนักผังเมือง เมื่อ
ปี พ.ศ.2558 พื้นที่ศึกษารอบคลุมพื้นที่เมืองชั้นใน 17 เขต โดยมีเป้าหมายเพื่อกำหนดวิสัยทัศน์และ
กรอบแนวทางการฟื้นฟูย่านเมืองเก่า ปี พ.ศ. 2575

2. โครงการพัฒนาระบบขนส่งมวลชนประเภทราง

บริเวณพื้นที่ศึกษาชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง มีโครงการพัฒนาระบบ
ขนส่งมวลชนประเภทราง 4 สาย ได้แก่

2.1 รถไฟฟ้าสายสีน้ำเงิน ส่วนต่อขยายช่วงหัวลำโพง – บางแค เป็นโครงสร้างทางวิ่งใต้ดิน สถานีที่ผ่านพื้นที่ศึกษา คือ สถานีวังบูรพา

2.2 รถไฟฟ้าสายสีม่วง ส่วนต่อขยายช่วงเตาปูน – ราษฎร์บูรณะ เป็นโครงสร้างทางวิ่งใต้ดิน สถานีที่ผ่านพื้นที่ศึกษา คือ สถานีวังบางขุนพรหม สถานีผ่านฟ้าลีลาศ และสถานีวังบูรพา

2.3 รถไฟฟ้าสายสีส้ม ส่วนต่อขยายช่วงตลิ่งชัน – มีนบุรีเป็นโครงสร้างทางวิ่งใต้ดิน สถานีที่ผ่านพื้นที่ศึกษา คือ สถานีอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย

3. โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์คลองโอ่งอ่าง อยู่ระหว่างดำเนินการโดยกรุงเทพมหานคร
ปีงบประมาณ พ.ศ. 2560

4. โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณป้อมมหากาฬ อยู่ระหว่างดำเนินการโดยกรุงเทพมหานคร

5. โครงการศึกษาเพื่อการปรับปรุงฟื้นฟูพื้นที่ในบริเวณที่เกี่ยวข้อง กรุงเทพมหานคร ได้มีการจัดทำโครงการศึกษาเพื่อการปรับปรุงฟื้นฟูพื้นที่ในบริเวณที่เกี่ยวข้อง มีทั้งหมด 10 โครงการ ได้แก่

5.1 โครงการจัดทำผังแม่บทการฟื้นฟูย่านเมืองเก่าและการอนุรักษ์ฟื้นฟูย่านกะดีจีน - คลองสาน , 2558

5.2 โครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูย่านตลาดน้อยและพื้นที่ต่อเนื่อง, 2558

5.3 โครงการจัดทำแผนการปรับปรุงชุมชนเมืองและพื้นที่เกี่ยวเนื่องริมคลองในกรุงเทพมหานคร, 2557

5.4 โครงการส่งเสริมให้แม่น้ำเจ้าพระยาเป็นมรดกของชาติ, 2557

5.5 โครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูย่านตลาดน้อย, 2556

5.6 โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์ด้านหน้าอาคารโดยรอบลานคนเมือง, 2554

5.7 โครงการปรับปรุงรูปแบบผนังกันน้ำแม่น้ำเจ้าพระยา, 2554

5.8 โครงการขุดประตูดินเฉลิมพระเกียรติ, 2554

5.7 โครงการปรับปรุงฟื้นฟูย่านคลองผดุงกรุงเกษม, 2552

5.8 โครงการจัดทำบัญชีอาคารที่มีคุณค่าบริเวณพื้นที่ต่อเนื่องกรุงรัตนโกสินทร์, 2558

5.9 โครงการปรับปรุงฟื้นฟูเมืองบริเวณพื้นที่ต่อเนื่องกรุงรัตนโกสินทร์, 2558

5.10 โครงการพัฒนาริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา, 2560

5.11 โครงการจ้างที่ปรึกษา สสำรวจและออกแบบ สะพานคนเดินและทางจักรยานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยา บริเวณท่าพระจันทร์ - ท่าศิริราช

บทที่ 5

ผลการดำเนินการวิจัยภาคสนาม

การดำเนินการในบทที่ 5 เป็นการดำเนินการวิจัยภาคสนามเพื่อเป็นการประเมินกระบวนการออกแบบวางผังพื้นที่เมืองเก่าชุมชนริมคลองรอบกรุง และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการออกแบบวางผัง โดยการดำเนินการเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยการทำแบบสัมภาษณ์ระหว่างวันที่ 20 พฤศจิกายน 2561 ถึงวันที่ 25 พฤศจิกายน 2561 เนื้อหาส่วนแรกจะเป็นการนำเสนอการประมวลผลและวิเคราะห์ผลที่ได้จาก กลุ่มที่ 1 เจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินงานโครงการปรับปรุงพื้นที่ชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง กลุ่มที่ 2 ผู้นำชุมชนในพื้นที่ริมคลองรอบกรุง การวิเคราะห์ผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกในครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดคำถามเกี่ยวกับกระบวนการออกแบบวางผังพื้นที่เมืองเก่าและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการออกแบบวางผัง โดยผู้วิจัยได้สรุปเกี่ยวกับกระบวนการออกแบบวางผังตามหลักวิชาการวางผังเมืองและกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการออกแบบวางผังรวมถึงแนวคิดทฤษฎีออกแบบชุมชนเมืองไว้แล้วในบทที่ 2 และได้นำข้อมูลที่ศึกษาไว้นี้มากำหนดโครงสร้างคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยมีประเด็นคำถาม ทั้งหมด 2 ข้อ

1. การดำเนินการเก็บข้อมูลภาคสนามของกลุ่มตัวอย่างด้วยแบบสัมภาษณ์

ผู้วิจัยได้ทำงานตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ในเนื้อหาของบทที่ 3 ซึ่งในการเก็บข้อมูลจะใช้แบบสัมภาษณ์ด้วยกันสองกลุ่มตัวอย่าง คือ เจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินงานโครงการ และผู้นำแต่ละชุมชน

1.1 การสำรวจพื้นที่วิจัยเบื้องต้นก่อนดำเนินการเก็บข้อมูล

จากการดำเนินการสำรวจพื้นที่วิจัยเบื้องต้น ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลสภาพปัจจุบันของพื้นที่ริมคลองรอบกรุงและได้ศึกษาข้อมูลทุติยภูมิในเล่มรายงานของกองจัดรูปที่ดินและปรับปรุงพื้นที่เมืองสำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร ก่อนลงสำรวจภาคสนามและวันที่ลงสำรวจภาคสนามคือ วันที่ 20 สิงหาคม 2561 จนถึงวันที่ 2 กันยายน 2561 ใช้ระยะเวลาเกือบสองอาทิตย์ เนื่องจากต้องลงสำรวจทั้งหมด 4 ชุมชน และศึกษาบริบทโดยรอบริมคลองรอบกรุง ในการสำรวจได้ใช้วิธีการสังเกตการณ์พื้นที่ สอบถามพูดคุยด้วยปากเปล่า ถ่ายรูป จดบันทึก

1.2 โครงสร้างแบบสัมภาษณ์

การเก็บข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ในการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงกระบวนการออกแบบวางผังของโครงการปรับปรุงพื้นที่ชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่องโดยใช้คำถามในการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง โดยมีข้อคำถามดังนี้

1. โครงการออกแบบวางผังปรับปรุงพื้นที่ริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่องได้ทำตามกระบวนการออกแบบวางผังชุมชนเมืองหรือไม่
2. ผลลัพธ์ที่ได้จากโครงการปรับปรุงพื้นที่ชุมชนริมคลองรอบกรุงบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่

1.3 การดำเนินการเก็บข้อมูลภาคสนาม

การดำเนินการเก็บข้อมูลภาคสนามโดยการลงสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มโดยใช้ข้อคำถามสัมภาษณ์ฉบับเดียวกัน กลุ่มตัวอย่างที่ 1 เจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินงานโครงการใช้ระยะเวลาในการลงสัมภาษณ์ 1 วัน คือวันที่ 23 พฤศจิกายน 2561 โดยใช้ระยะเวลาในการสัมภาษณ์เก็บข้อมูลประมาณ 45 นาที กลุ่มตัวอย่างที่ 2 ผู้นำชุมชนในท้องถิ่น ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนริมคลองรอบกรุง 4 ชุมชน ได้แก่ 1. ชุมชนบ้านพานถม 2. ชุมชนมัสยิดจักรพงษ์ 3. ชุมชนสะพานหัน 4. ชุมชนภิรมย์ ซึ่งวันที่หนึ่งของการสัมภาษณ์ ในวันที่ 24 พฤศจิกายน 2561 ได้เดินทางไปพบปะหัวหน้าชุมชนบ้านพานถม และชุมชนมัสยิดจักรพงษ์ เพื่อทำความเข้าใจและอธิบายถึงที่มาของการวิจัยและแบบสัมภาษณ์ โดยใช้ระยะเวลาในการสัมภาษณ์เก็บข้อมูลประมาณ 45 นาที ต่อมาในวันที่ 3 ธันวาคม 2561 ได้เดินทางไปพบปะหัวหน้าชุมชนสะพานหันและชุมชนภิรมย์ ซึ่งใช้วิธีแบบเดียวกับวันแรก โดยใช้ระยะเวลาในการลงพื้นที่สัมภาษณ์เก็บข้อมูลประมาณ 45 นาที

1.4 ปัญหาที่พบในระหว่างดำเนินการ

ปัญหาจากการดำเนินการส่วนใหญ่เป็นเรื่องของระยะเวลาในการลงพื้นที่ ซึ่งแต่ละพื้นที่ต้องใช้เวลาดำเนินการสำรวจสังเกตการณ์ ถ่ายภาพ จดบันทึก และการติดต่อประสานงานกับคนในพื้นที่เพื่อสอบถามข้อมูล เนื่องจากคนในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขายและธุรกิจส่วนตัว ซึ่งต่างก็มีหน้าที่การงานและภารกิจที่จะต้องทำ และระยะทางในการเดินทางต้องใช้เวลานานพอสมควร การประสานงานติดต่อกับเจ้าหน้าที่ซึ่งต้องรอการนัดหมายเวลาที่จำกัด เพราะเจ้าหน้าที่ติดภารกิจงานที่จะต้องทำ จึงเกิดการล่าช้าในการดำเนินงานตามที่ได้วางแผนไว้

2. การประมวลผลและการวิเคราะห์ผลที่ได้จากแบบสอบถามกลุ่มที่ 1 เจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินงานโครงการปรับปรุงพื้นที่ชุมชนริมคลองรอบกรุง

การสัมภาษณ์ ข้อคำถามที่ 1 โครงการออกแบบวางผังปรับปรุงพื้นที่ริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่องได้ทำตามกระบวนการออกแบบวางผังตามหลักวิชาการวางผังเมืองหรือไม่

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ข้อคำถามและให้เจ้าหน้าที่เล่าถึงขั้นตอนกระบวนการออกแบบโครงการปรับปรุงพื้นที่ชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง ตั้งแต่ขั้นตอนแรกจนถึงสิ้นสุดกระบวนการ โดยเจ้าหน้าที่ให้คำตอบสัมภาษณ์ว่า ที่มาของโครงการปรับปรุงพื้นที่ชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่

ต่อเนื่อกันนั้น เริ่มจากผังแม่บทพื้นที่ฟูเมืองเก่ากรุงเทพมหานคร โครงการกรุงเทพฯ 250 เป็นโครงการจัดทำผังแม่บทพื้นที่ฟูย่านเมืองเก่า คลอบคลุมเขตพื้นที่การปกครองของกรุงเทพมหานครในบริเวณย่านเมืองเก่า 17 เขต ความหมายของชื่อโครงการ กรุงเทพฯ 250 นั้น ตัวเลข 250 มาจากวาระสำคัญ ในการเฉลิมฉลอง 250 ปี กรุงรัตนโกสินทร์ ที่จะมีขึ้นในปี พ.ศ.2575 ซึ่งเป็นปีที่โครงการนี้ตั้งเป้าว่าจะเสร็จสมบูรณ์ โดยมี โครงการจัดทำผังแม่บทการฟูย่านเมืองเก่าและการอนุรักษ์ฟูย่านกะดีจีน - คลองสาน เป็นโครงการนำร่อง

ยุทธศาสตร์โดยภาพรวมของโครงการ จะเน้นที่กระบวนการวางแผนพัฒนาและฟูเมือง ด้วยวิธีการคาดการณ์เหตุการณ์ในอนาคตอย่างเป็นระบบ ซึ่งจะช่วยเหลือเติมเต็มกระบวนการวางแผนด้วยวิธีการที่ปฏิบัติต่อเนื่องกันมา ทำให้แผนยุทธศาสตร์มีความสอดคล้องกับบริบทการพัฒนาระยะยาว นอกจากนี้ยังใช้กระบวนการวางแผนแบบร่วมหารือระหว่างภาคีพัฒนา โดยมุ่งเน้นการสร้างโอกาส และเวทีในการร่วมเจรจาหารือของภาคีการพัฒนา นำไปสู่การค้นหาคำตอบร่วมกัน เพื่อให้ขอบเขตของการฟูเมืองให้ครอบคลุมพื้นที่และประเด็นที่หลากหลาย สร้างความเป็นเจ้าของร่วมกัน ในการผลักดันโครงการฟูเมืองให้เกิดผลเป็นรูปธรรมให้ได้

พื้นที่โครงการปรับปรุงฟูชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่องเป็นพื้นที่หนึ่งใน ยุทธศาสตร์ ในเรื่องของการสัญจรทางน้ำในพื้นที่ของเกาะรัตนโกสินทร์ ที่มาที่ไปเริ่มจากโครงการ รื้อสะพานเหล็กในปี พ.ศ. 2558 เริ่มทำการรื้อสะพานเหล็กหรือแบบไม่มีแผนว่าหลังจากรื้อแล้วจะพัฒนาพื้นที่เป็นอะไร โดยได้คำสั่งมาว่า ต้องคืนพื้นที่สาธารณะให้แก่เมือง โดยพื้นที่ส่วนนี้ติดอยู่ในเขต พื้นที่เมืองเก่า จึงได้ใช้พระราชบัญญัติโบราณสถานควบคู่กันไปในการจัดการพื้นที่

โดยพื้นที่ส่วนหนึ่งของกรุงเทพมหานคร อยู่ภายใต้การดูแลของคณะกรรมการกรุงรัตนโกสินทร์ และได้มีการทำผังแม่บท 17 เขต เมืองชั้นใน โดยแบ่งพื้นที่ออกเป็น 7 โซน พื้นที่โครงการโครงการออกแบบวางผังปรับปรุงฟูพื้นที่ริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่องเป็นส่วนหนึ่งในพื้นที่ 7 โซน นี้ด้วย โดยมีแผนพัฒนาเกาะรัตนโกสินทร์ 250 มาเป็นผังแม่บทฟูย่านเมืองเก่าทั้งหมด โดยมีการวางแผนระดับย่าน และได้ศึกษาพื้นที่ตลอดจนออกแบบพื้นที่มาเป็นผังแม่บทโครงการปรับปรุงฟูชุมชนริมคลองรอบกรุง

โดยผังฟูย่านเมืองเก่ากรุงเทพ 250 เป็นผังยุทธศาสตร์ กำหนดบทบาทในการพัฒนาว่าพื้นที่แต่ละโซนจะมีโครงข่ายการคมนาคมและส่งเสริมเอกลักษณ์อย่างไรในพื้นที่ โดยเจ้าหน้าที่ได้ทำการสำรวจและศึกษาพื้นที่พบว่าพื้นที่แต่ละส่วนยังไม่เคยมีการปฏิบัติอย่างจริงจัง มีแค่แผนที่วางไว้ว่าภายในปีนี้จะมีการดำเนินการ โดยเจ้าหน้าที่ได้แนะนำไว้ว่าควรศึกษาผังแม่บทกรุงรัตนโกสินทร์ควบคู่ไปด้วย เพราะในผังการออกแบบพื้นที่นั้น ควรศึกษาและกำหนดพื้นที่สีเขียวในเขตเกาะรัตนโกสินทร์ เช่น ป้อมพระสุเมรุกับป้อมมหากาฬ เพราะสมัยก่อนพื้นที่ป้อมพระสุเมรุกับป้อม

มหากาฬนั้น เป็นชุมชนและได้มีการรื้อย้ายปรับปรุงพื้นที่ไปเป็นสวนสาธารณะ ซึ่งเป็นการดำเนินการตามผังแม่บทของคณะกรรมการกรุงรัตนโกสินทร์

ต่อมา นักศึกษาจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้เข้ามาศึกษาในส่วนของพื้นที่ต่อเนื่องกรุงรัตนโกสินทร์โดยทำงานภายใต้ของคณะกรรมการพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่ต่อเนื่อง โดยคณะกรรมการพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่ต่อเนื่องนั้น เป็นหน่วยงานที่เกิดจากการรวมตัวนโยบายของกลุ่มภาครัฐและประชาชนในพื้นที่โดนไล่อื้อ เช่น ชุมชนตรงวัดมังกร ชุมชนเลื่อนฤทธิ์ ซึ่งพื้นที่ต่อเนื่องจากคลองรอบกรุงถึงคลองผดุงกรุงเกษม จนเกิดเป็นแผนที่ธรรมศาสตร์เป็นนักศึกษาและมีการระบุดำเนินการที่มีคุณค่าตรงเกาะรัตนโกสินทร์และพื้นที่ต่อเนื่อง คือ ลงสำรวจศึกษาอาคารที่มีคุณค่า เพราะสำนักผังเมืองไม่เคยทำการเก็บข้อมูลในส่วนนี้เลย จนมีผังการพัฒนาพื้นที่ที่ธรรมศาสตร์มาทำ เช่น ชุมชนเจริญชัย วัดมังกร เยาวราช

ต่อมา มีสถาบันอาศรมศิลป์และยูดีซีเข้ามาศึกษาในพื้นที่ตลาดน้อย - กะตีดิน ซึ่งการศึกษาทั้งหมดนี้ อยู่ภายใต้แผนของกรุงเทพมหานคร แต่ทั้งหมดที่กล่าวมาเป็นแค่แผนยังไม่เคยทำจริง จนกระทั่งในปี พ.ศ.2558 ได้มีคำสั่งเร่งด่วนจากกรุงเทพมหานครในการปรับปรุงพัฒนาพื้นที่ โดยได้ทำการรื้อแบบเร่งด่วน โดยตอนนั้นยังไม่มีโครงการปรับปรุงพื้นที่ชุมชนริมคลองรอบกรุง ต่อมาเจ้าหน้าที่ได้เข้าไปพบปะชาวบ้านเพื่อพูดคุยกันถึงการดำเนินการขั้นต่อไป โดยพื้นที่มีการสร้างอาคารรुकกล้าพื้นที่สาธารณะริมคลอง จึงจำเป็นต้องหุบอาคารส่วนเกินนั้นและเข้าพบ สำนักเขตสัมพันธวงศ์ เขตพระนครและเขตป้อมปราบ หลังจากทีรื้ออาคารส่วนรुकกล้าออกแล้ว เจ้าหน้าที่ได้พูดคุยกับชาวบ้านว่าจะทำการปรับปรุงอาคารในส่วนนี้ และได้กำหนดรูปแบบหน้าตา รวมถึงสีของอาคาร โดยได้ทำการประชุมชุมชน 4 ครั้ง โดยเสนอให้ชุมชนหันหน้าบ้านมาฝั่งคลองเพราะต่อไปจะมีแผนปรับปรุงพื้นที่ริมคลอง ภายในต้นปี พ.ศ.2559 โดยลงพื้นที่ชุมชนเขตละ 2 ครั้ง มีการลงพื้นที่ชุมชนแต่ละหลังร่วมกับเขตพัฒนาชุมชนในพื้นที่ ไล่เรียงตามบ้านเลขที่ โดยมีการจัดประชุมชุมชนที่สำนักงานเขต และมีชาวบ้านเข้าร่วมประชุมเป็นจำนวนมาก เพราะพื้นที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับชาวบ้านโดยตรง โดยตอนรื้อไม่มีประชุมแต่มีการแจ้งป้ายประกาศ จากกรุงเทพมหานคร ให้ระยะเวลาย้ายภายใน 30 วัน ตามระเบียบโดยใช้มาตรา 44 เมื่อครบ 30 วัน ทางเจ้าหน้าที่ได้มีการล้อมรั้ว และขยายเวลาให้ทำการรื้อย้ายให้แล้วเสร็จให้อีก 15 วัน โดยที่ชาวบ้านไม่รู้เลยว่าพื้นที่จะพัฒนาเป็นอะไรต่อไปในอนาคต จะทำเมื่อไหร่ เพราะชาวบ้านเดือดร้อน เพราะก่อนรื้อพื้นที่เป็นแหล่งอาชีพค้าขายของชาวบ้าน บางส่วนได้มีการเส่งขายหน้าร้านต่อกันแบบผิดกฎหมาย ซึ่ง กรุงเทพมหานครไม่ได้จ่ายค่าชดเชยให้เพราะผิดตั้งแต่แรก แต่มีคำแนะนำให้ไปขายในพื้นที่ที่ถูกต้อง เช่น ตลาดคลองถม ตลาดสนามหลวง2 บางส่วนก็ย้ายไปเช่าพื้นที่เอกชน ใกล้เคียงกับพื้นที่เดิม โดยที่ทางภาครัฐไม่ได้เข้าไปช่วยเหลือ และมีกระแสต่อต้านบ้างถึงจิตวิญญาณของพื้นที่สะพานเหล็ก หลังจากนั้นก็มีแผนอย่างเร่งด่วนให้จัดทำออกแบบปรับปรุงพื้นที่ส่วนนี้ ตอนแรกปรับปรุง 2 ฝั่งคลองระยะความยาวประมาณ 1.50 กิโลเมตร ปรากฏว่า

โครงการก็เสียหายไปอีก 2 ปี เพราะ การทำแบบมีความซับซ้อนและมีข้อจำกัดหลายด้าน ทั้งในด้านพื้นที่ที่มีความเกี่ยวเนื่องกับการระบายน้ำ โบราณสถานในพื้นที่ ทั้งข้อจำกัดของเขตเมืองชั้นใน กรมศิลปากร สำนักการโยธาธิการ ได้รับผิดชอบเรื่องโครงสร้างสะพาน รวมถึงการไฟฟ้าในพื้นที่เพราะสายส่งได้อยู่บริเวณคลองในพื้นที่ ฉะนั้นจะต้องมีการวางแผนหาพื้นที่รองรับในส่วนนี้ แต่คิดว่าต่อไปได้มีการจัดการส่วนนี้แน่นอนเพราะต่อไประบบต่างๆ ทั้งระบบไฟฟ้า ระบบระบายน้ำ จะอยู่ใต้ดินทั้งหมด และได้มีการร่วมกันจัดการพื้นที่กันในแต่ละส่วน โดยแยกส่วนต่างๆตามพื้นที่รับผิดชอบ ร่วมกันเสนอแนวคิดออกแบบผังโครงการโดยแต่ละสำนัก ซึ่งเหลือพื้นที่ปลูกต้นไม้ประมาณ 1 เมตร เพื่อให้ร่มเงาแก่พื้นที่ริมคลอง โดยสำนักงานเขตในพื้นที่ได้ตกลงกับชาวบ้านที่อยู่ริมคลองเกี่ยวกับเขตที่ดินและชาวบ้านขอยื่นกันสาธิตออกจากตัวอาคารเพื่อกันแดดและให้ร่มเงาแก่ที่อยู่อาศัย โดยสามารถให้ยื่นได้ไม่เกิน 1 เมตร และสามารถพับเก็บได้ รวมทั้งตกลงเรื่อง สีอาคาร สรุบบนแบบและยื่นแบบให้ชุมชนดู ชุมชนก็ตกลงโดยไม่ได้มีปัญหาในส่วนนั้น โดยมีรายละเอียดขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การคัดเลือกพื้นที่ที่มีศักยภาพหรือมีความจำเป็นเร่งด่วนในการดำเนินโครงการ เพื่อดำเนินงานในการปรับปรุงฟื้นฟูเมืองนำร่องอย่างน้อย 1 บริเวณ โดยพิจารณาจากผังแม่บทการฟื้นฟูย่านเมืองเก่ากรุงเทพมหานคร และรายงานการศึกษาที่สำนักผังเมืองมีอยู่แล้ว

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษารวบรวมข้อมูลและสำรวจ

1. ศึกษารวบรวมข้อมูลพื้นที่ชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง
2. ศึกษาผังเมืองรวมและข้อกำหนดอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง
3. ศึกษานโยบาย แผนงาน โครงการที่เกี่ยวข้องในบริเวณพื้นที่ชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง
4. สำรวจลักษณะทางกายภาพปัจจุบันบริเวณพื้นที่ชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง

ขั้นตอนที่ 3 การพัฒนาวิสัยทัศน์และแนวความคิดการปรับปรุงฟื้นฟูย่าน

1. ศึกษาผังแม่บทการฟื้นฟูย่านเมืองเก่า แผนการปรับปรุงชุมชนเมืองและพื้นที่เกี่ยวเนื่องริมคลองในกรุงรัตนโกสินทร์ และผังแนวความคิดการอนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ต่อเนื่องกรุงรัตนโกสินทร์
2. วางแผนปรับปรุงฟื้นฟูพื้นที่ชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่องด้วยกระบวนการเชิงปฏิบัติเพื่อพัฒนาวิสัยทัศน์และแนวความคิดการปรับปรุงฟื้นฟูพื้นที่ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและตัวแทนชุมชน
3. วิเคราะห์ข้อมูลกายภาพ เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

ขั้นตอนที่ 4 จัดทำผังแนวความคิดการปรับปรุงฟื้นฟูพื้นที่ชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง

1. วิเคราะห์แนวโน้ม ศักยภาพ ข้อจำกัด จุดแข็ง และจุดอ่อนของพื้นที่
2. พัฒนาเกณฑ์และกำหนดพื้นที่ที่มีคุณค่า
3. จัดทำวิสัยทัศน์และผังแนวความคิดการปรับปรุงฟื้นฟูพื้นที่

ขั้นตอนที่ 5 จัดทำผังแม่บทการปรับปรุงฟื้นฟูพื้นที่ชุมชนริมคลองรอบกรุง

1. จัดผังแม่บทการปรับปรุงฟื้นฟูพื้นที่ริมคลองรอบกรุง ด้วยกระบวนการหารือร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้เชี่ยวชาญสาขาต่างๆ และกระบวนการออกแบบเชิงปฏิบัติการร่วมออกแบบกลุ่มย่อย ร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและตัวแทนชุมชน

2. คัดเลือกพื้นที่สาธารณะเพื่อเป็นพื้นที่โครงการปรับปรุงฟื้นฟูนำร่อง

ขั้นตอนที่ 6 จัดทำผังรายละเอียดแบบก่อสร้าง และประมาณราคาก่อสร้าง

1. จัดทำผังรายละเอียดแบบก่อสร้าง จำนวน 1 บริเวณ
2. จัดทำการประมาณราคาก่อสร้าง

ขั้นตอนที่ 7 จัดทำแผนบริหารจัดการและนำแผนไปปฏิบัติ

1. กำหนดลำดับการพัฒนาและความเป็นไปได้ในการปรับปรุงฟื้นฟูพื้นที่
2. กำหนดบทบาทความร่วมมือของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
3. จัดทำแผนดำเนินการพัฒนาโครงการ

หลังจากนั้นเจ้าหน้าที่ได้จัดทำผังปรับปรุงฟื้นฟูชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่องเพื่อของงบประมาณของรัฐบาลกลาง โดยสำนักระบายน้ำเป็นเจ้าของเรื่อง เพราะว่าเงินก่อสร้างส่วนใหญ่เป็นของระบบใต้ดินที่เกี่ยวข้องกับสำนักระบายน้ำมากที่สุดเลยเป็นผู้ของงบประมาณและหาผู้ดำเนินการจัดจ้างส่วนนี้ และดึงคนทุกสำนักงานเขตเข้าไปตรวจสอบแบบและดำเนินการ โดยได้อนุมัติงบประมาณปี 2560 มีการประชุมใหญ่ 4 ครั้ง ในหัวข้อเรื่อง ดังนี้

1. กำหนดยุทธศาสตร์ในแต่ละพื้นที่ในแต่ละโซน
2. ผังแนวความคิดเชื่อมโยงในแต่ละด้าน
3. โครงการนำร่อง คัดเลือกพื้นที่ก่อสร้าง ได้เป็น 4 พื้นที่นำร่อง
4. สรุปแผนพัฒนาโครงการ

โดยมีการประชุมอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ปลายปีถึง 1 กรกฎาคม โดยได้มีแผนคัดเลือกโครงการก่อสร้างที่น่าจะเป็นไปได้มากที่สุด คือ พื้นที่ใต้โครงการพระปกเกล้าใกล้กับตึกพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ โดยประสานกับประชนียมีความต้องการเห็นด้วยผลักดันให้พัฒนา แต่ติดอยู่กับกรรมสิทธิ์ที่ดินเพราะพื้นที่ตรงนี้เป็นของกรมทางหลวงชนบท จึงจำเป็นต้องรอกการอนุมัติจากเจ้าของที่ดิน

ปัจจุบันโครงการที่ดำเนินการพัฒนาและก้าวหน้าที่สุดจะเป็น โครงการปรับปรุงบริเวณพื้นที่สะพานเหล็ก ตรงสะพานโอสถานนท์จนถึงสะพานกาญจนาภิเษก ส่วนบริเวณชุมชนพานถมมีการเข้าไป

พูดคุยเกี่ยวกับการจัดระเบียบตลาดแต่ยังไม่ได้ดำเนินการต่อ แต่ประธานชุมชนก็ได้มีการจัดการพื้นที่ให้สะอาดขึ้นเพราะพื้นที่เป็นตลาด เพื่อจะเป็นพื้นที่พัฒนาต่อไป

ผลการสัมภาษณ์ ข้อคำถามที่ 2 ผลลัพธ์ที่ได้จากโครงการปรับปรุงพื้นที่ชุมชนริมคลองรอบกรุงบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่

จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่กองจัดรูปที่ดิน สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร ได้ข้อมูลว่าโครงการออกแบบวางผังพื้นที่ชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่องยังอยู่ในช่วงดำเนินการพัฒนา โดยรวมแล้วพื้นที่นำร่อง 4 โครงการหลัก เป็นโครงการเสนอแนะจัดทำการศึกษาและออกแบบโครงการโดยสำนักผังเมือง อยู่ในความรับผิดชอบของสำนักงานเขตของในแต่ละพื้นที่โครงการ โดยอยู่ภายใต้การดูแลของกรุงเทพมหานคร ปัจจุบันภาพรวมของโครงการทั้งหมดดำเนินไปได้ประมาณ 40 เปอร์เซ็นต์ โดยโครงการที่มีความก้าวหน้าที่สุดในพื้นที่ 4 โครงการนำร่อง คือโครงการปรับปรุงพื้นที่ย่านสะพานเหล็ก ในการพัฒนาพื้นที่แต่ละส่วนจำเป็นต้องรอการจัดสรรงบประมาณ บางพื้นที่มีข้อจำกัดทางกรรมสิทธิ์ที่ดิน ทำให้เกิดความล่าช้าและเป็นอุปสรรคในการพัฒนาพื้นที่ ส่งผลให้การดำเนินงานไม่ตรงตามแผนที่วางไว้

3. การประมวลและการวิเคราะห์ผลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์กลุ่มที่ 2 ผู้นำชุมชนในพื้นที่ริมคลองรอบกรุง

3.1 การประมวลผลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์กลุ่มที่ 2 ผู้นำชุมชนบ้านพานถม

การสัมภาษณ์ ข้อคำถามที่ 1 โครงการออกแบบวางผังปรับปรุงพื้นที่ชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่องได้ทำตามกระบวนการออกแบบวางผังชุมชนเมืองหรือไม่ เพราะอะไร?

ผู้นำชุมชนให้คำตอบสัมภาษณ์ว่า โครงการดังกล่าวได้รับทราบจากเจ้าหน้าที่เจ้าของโครงการมีการแจ้งข่าวสารการประชุม และได้เข้าร่วมการรับฟังข้อมูลของโครงการการปรับปรุงพื้นที่ชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่องแล้ว โดยได้เข้าร่วมการดำเนินงานในการจัดทำผังแม่บท แต่โครงการดังกล่าวที่รัฐจะพัฒนานั้นไม่ได้ให้ความสอดคล้องกับความเป็นอยู่และความต้องการของประชาชนประเด็นที่สำคัญคือคนในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขาย การที่รัฐจะเข้ามารื้อที่บนทางถนนแล้วให้แม่ค้าที่เคยขายของอยู่บริเวณนั้นย้ายออกไป โดยให้เหตุผลว่าต้องการจัดระเบียบพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยว ซึ่งความต้องการของคนในชุมชนก็อยากให้พื้นที่มีการพัฒนาไปในทิศทางที่ดี สามารถทำมาค้าขายคล่องโดยไม่ต้องการให้ยึดพื้นที่ แต่ขอให้จัดระบบพื้นที่โดยให้มีที่ว่างขายของได้ โดยที่ชาวบ้านจะช่วยกันรักษาความสะอาดเอง และอยากให้พัฒนาไปในทิศทางที่ประชาชนและรัฐสามารถอยู่รวมกันได้โดยไม่ผิดต่อหลักกฎหมาย จากเดิมที่รัฐเคยสัญญากับประชาชนว่าจะปรับปรุงพื้นที่อย่างเร่งด่วน อยากให้มีการปรับปรุงขึ้นมาจริงๆให้ได้เห็นความคืบหน้าที่เกิดขึ้นกับพื้นที่จริง ส่วนความ

คืบหน้าของโครงการยังไม่มีทราบถึงความเคลื่อนไหวของโครงการ เหมือนเป็นการมาลงพื้นที่บอกเล่าโครงการให้ฟังเฉยๆ

ผลการสัมภาษณ์ ข้อคำถามที่ 2 ผลลัพธ์ที่ได้จากโครงการปรับปรุงฟื้นฟูชุมชนริมคลองรอบกรุงบรรลุดังวัตถุประสงค์หรือไม่ เพราะอะไร?

ผู้นำชุมชนให้คำตอบสัมภาษณ์ว่า หากโครงการมีการสร้างแล้วเสร็จจริงตามที่ได้เสนอไว้ คิดว่าจะเกิดผลดีต่อชุมชน เพราะถ้าหากพื้นที่ชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นกว่าเดิม ชาวบ้านก็จะมีพื้นที่ในการค้าขายที่ดีขึ้น รวมถึงความปลอดภัยในพื้นที่ นักท่องเที่ยวก็จะสามารถเข้ามายังพื้นที่ได้อย่างสะดวก การให้บริการของชุมชนต่อนักท่องเที่ยวก็จะง่ายขึ้น เพราะย่านชุมชนนี้เดิมที่เป็นย่านการท่องเที่ยวที่มีความต่อเนื่องกันทั้งหมด 7 ชุมชน คือ 1. ชุมชนวัดสังเวช วิทยาราม 2. ชุมชนวัดสามพระยา 3. ชุมชนวัดใหม่อมตรส 4. ชุมชนบ้านพานถม 5. ชุมชนบวรรังสี 6. ชุมชนมัสยิดจักรพงษ์ 7. ชุมชนเขียนนิวาสน์ - ตรอกโกแจ ซึ่งเป็นกิจกรรมทางชุมชนได้รวมกันจัดขึ้นเพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น การจัดกิจกรรมประเพณีวัฒนธรรมเทศกาล ดนตรีศิลปะต่างๆ โดยมีไกด์เด็กๆในการทำหน้าที่บอกเล่าเรื่องราวต่างๆของชุมชน

3.2 การประมวลผลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์กลุ่มที่ 2 ผู้นำชุมชนมัสยิดจักรพงษ์

ผลการสัมภาษณ์ ข้อคำถามที่ 1 โครงการออกแบบวางผังปรับปรุงฟื้นฟูพื้นที่ริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่องได้ทำตามกระบวนการออกแบบวางผังชุมชนเมืองหรือไม่ เพราะอะไร?

ผู้นำชุมชนให้คำตอบสัมภาษณ์ว่า ได้รับข้อมูลการแจ้งข่าวของโครงการ ประชาชนรับทราบว่าจะมีการพัฒนาพื้นที่เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ส่งเสริมด้านธุรกิจและพาณิชย์กรรมเพื่อให้สภาพแวดล้อมของชุมชนดีขึ้น ได้มีการประชุมประชาชนโดยกระบวนการมีส่วนร่วมหลายครั้งที่เคยเข้าร่วมประชุม ซึ่งเป็นโครงการที่คล้ายคลึงกันหลายโครงการมาก ให้ประชาชนเข้าร่วมการรับฟังการจัดทำผังแม่บท โดยมีการเสนอผังให้ดูว่าจะมีการพัฒนาแบบไหน แล้วให้ประชาชนเสนอความคิดเห็น ความต้องการปรับปรุงแก้ไขอย่างไร แต่การประชุมรับฟังที่ผ่านมายังไม่เห็นถึงความคืบหน้าของโครงการ เหมือนเป็นการมาแจ้งข่าวสารว่าจะมีการทำโครงการดังกล่าว แต่ประชาชนไม่สามารถติดตามความคืบหน้าของโครงการได้ หากมีการขอมติจากประชาชนรัฐจะต้องรับฟังและแก้ไขให้ตรงกับความเป็นจริงของพื้นที่และประชาชน ย่านชุมชนนี้เป็นย่านค้าขายที่มีนักท่องเที่ยวชุกชุมตลอด

ผลการสัมภาษณ์ ข้อคำถามที่ 2 ผลลัพธ์ที่ได้จากโครงการปรับปรุงฟื้นฟูชุมชนริมคลองรอบกรุงบรรลุดังวัตถุประสงค์หรือไม่ เพราะอะไร?

ผู้นำชุมชนให้คำตอบสัมภาษณ์ว่า ไม่มีความพอใจกับโครงการ หากมีการจัดการโครงการที่ดีจะต้องมีการดำเนินการจัดทำผังพื้นที่โดยใช้กระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนด้วย ให้ประชาชนมีสิทธิ์มีเสียงเพราะนี่คือพื้นที่ที่อยู่ทำมาหากิน หากโครงการที่มีแต่ความเลื่อนลอย ไม่

สามารถตรวจสอบได้ เราจะมองภาพการพัฒนาออกได้ยังไงจะดีหรือไม่ดี และที่สำคัญต้องไม่เอาเปรียบสิทธิเสรีของประชาชนด้วย หากมีการปรับปรุงฟื้นฟูพื้นที่ย่านจะต้องสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและอัตลักษณ์ของย่านด้วย

3.3 การประมวผลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์กลุ่มที่ 2 ผู้นำชุมชนสะพานหัน

ผลการสัมภาษณ์ ข้อคำถามที่ 1 โครงการออกแบบวางผังปรับปรุงฟื้นฟูพื้นที่ริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่องได้ทำตามกระบวนการออกแบบวางผังชุมชนเมืองหรือไม่ เพราะอะไร?

ผู้นำชุมชนให้คำตอบสัมภาษณ์ว่า ถ้าตามหลักกระบวนการจริงๆ ก็ได้เชิญให้ไปรับฟังโครงการหลายครั้ง และให้เสนอความต้องการที่อยากให้เกิดขึ้นในพื้นที่ โดยมีการประชุมรับฟังความคิดเห็นจากหลายหน่วยงานและชุมชนที่ต่อเนื่องที่อยู่ในโครงการ ได้เห็นผังแม่บทการพัฒนาพื้นที่ มีการเสนอความคิดเห็นแต่ไม่แน่ใจว่าเจ้าของโครงการได้รับเอาไปพิจารณาหรือไม่เนื่องจากโครงการยังไม่แล้วเสร็จ ส่วนตัวมีความรู้สึกพึงพอใจกับการพัฒนาเพื่อจะได้ปรับปรุงพื้นที่ให้มีความสะดวกสบายยิ่งขึ้น การเดินทางสัญจรของผู้คนจากเดิมพื้นที่คับแคบไม่เป็นระเบียบ แต่ก็เข้าถึงพื้นที่ที่มีความจำกัด ชาวบ้านอยากมีพื้นที่ทำมาหากินแต่ค่าเช่าที่มีราคาสูง จึงต้องใช้พื้นที่บนทางถนนในการวางขายของ แต่ความเห็นของชาวบ้านจากการประชุมที่ผ่านมาเขาไม่เห็นด้วยกับการขยับพื้นที่เพื่อเป็นทาง แต่ถ้ารัฐสามารถลดหย่อนให้ชุมชนบ้างก็จะสามารถอยู่รวมกันได้โดยไม่มีปัญหา

ผลการสัมภาษณ์ ข้อคำถามที่ 2 ผลลัพธ์ที่ได้จากโครงการปรับปรุงฟื้นฟูชุมชนริมคลองรอบกรุงบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ เพราะอะไร?

ผู้นำชุมชนให้คำตอบสัมภาษณ์ว่า ในฐานะผู้นำชุมชนเห็นด้วยกับโครงการที่จะมาพัฒนาฟื้นฟูชุมชนริมคลองและพื้นที่ต่อเนื่อง เพราะเห็นว่าหากมีการพัฒนาพื้นที่ที่เกิดผลดีต่อย่านการค้า จะมีระเบียบมากขึ้น นักท่องเที่ยวจะเดินทางเข้ามาซื้อของสะดวก แต่ในส่วนของชาวบ้านจะไม่เห็นด้วยเพราะต้องถูกไล่ที่เพื่อทำเป็นทางเดิน ซึ่งการปรับปรุงพื้นที่ต้องใช้ระยะเวลานานในการขยับขยายพื้นที่ ในช่วงเวลานั้นจะไม่มีพื้นที่ในการค้าขายจึงอยากได้ความเป็นธรรมเรื่องการไล่ที่ ส่วนตัวของผู้นำนั้นไม่ได้ติดขัดเรื่องการพัฒนาปรับปรุงพื้นที่ อยากให้ย่านการค้านี้เป็นแหล่งที่นักท่องเที่ยวสนใจเข้ามาท่องเที่ยวจับจ่ายซื้อของ และอยากให้เป็นพื้นที่ที่มีการเห็นถึงคุณค่าทางประวัติศาสตร์พื้นที่ริมน้ำ เพราะอาคารเก่าแก่ตั้งแต่หลายร้อยปียังมีให้เห็นอยู่ จึงอยากให้อนุรักษ์เอาไว้

3.4 การประมวผลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์กลุ่มที่ 2 ผู้นำชุมชนภิรมย์

ผลการสัมภาษณ์ ข้อคำถามที่ 1 โครงการออกแบบวางผังปรับปรุงฟื้นฟูพื้นที่ริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่องได้ทำตามกระบวนการออกแบบวางผังชุมชนเมืองหรือไม่ เพราะอะไร?

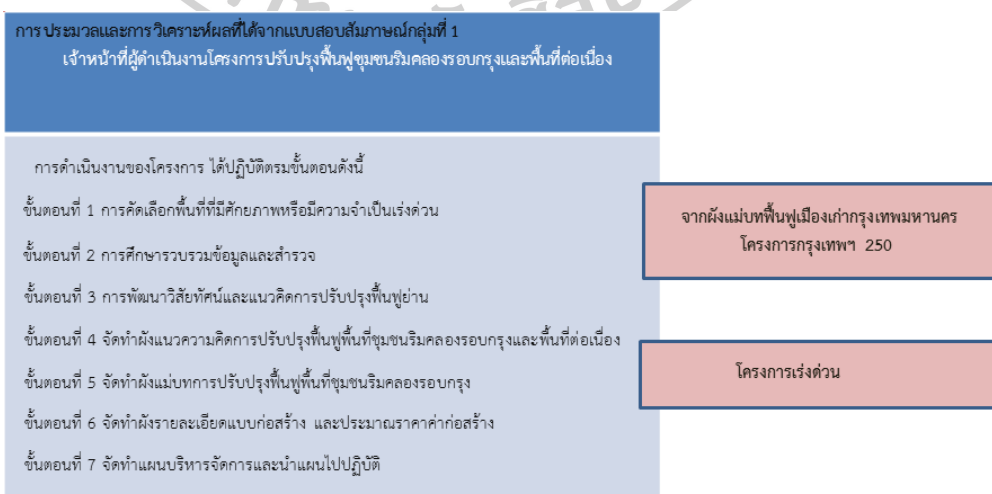
ผู้นำชุมชนให้คำตอบสัมภาษณ์ว่า ไม่ได้มีการเข้าร่วมประชุมโครงการปรับปรุงฟื้นฟูพื้นที่ส่วนนี้ แต่มีเจ้าหน้าที่นำเสนอว่าจะมีโครงการมาพัฒนาในพื้นที่ใกล้ชุมชนและได้เห็นผังแม่บทการพัฒนาพื้นที่ส่วนนี้

ผลการสัมภาษณ์ ข้อคำถามที่ 2 ผลลัพธ์ที่ได้จากโครงการปรับปรุงฟื้นฟูชุมชนริมคลองรอบกรุงบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ เพราะอะไร?

ในความคิดเห็นของหัวหน้าชุมชน มีความเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่ส่วนนี้ เพื่อเป็นพื้นที่สำหรับพักผ่อนของคนในชุมชน แต่ไม่เห็นด้วยกับการที่จะพัฒนาพื้นที่เป็นสกายปาร์คหรือสวนสาธารณะลอยฟ้า เพราะมีความเห็นว่าพื้นที่ส่วนบนสะพานมีมลพิษทางอากาศ จึงไม่เหมาะกับการพัฒนาเป็นสวนสาธารณะลอยฟ้า ส่วนบริเวณใต้สะพานพระปกเกล้าตรงสวนสาธารณะปัจจุบันพื้นที่ไม่มีผู้เข้าใช้งาน เนื่องด้วยพื้นที่ชุมชนกับสวนสาธารณะเข้าถึงได้ยาก เพราะไม่มีจุดเชื่อมต่อทางเท้าเพื่อเข้าใช้พื้นที่ส่วนนี้ และอีกสาเหตุหนึ่งคือพื้นที่ส่วนนี้เคยมีคดีฆาตกรรมภายในสวนสาธารณะ ส่งผลทำให้คนในชุมชนส่วนใหญ่ไม่กล้าเข้ามาใช้พื้นที่ส่วนนี้ ปัจจุบันพื้นที่สวนสาธารณะบริเวณนี้เป็นจุดเก็บขยะของสำนักงานเขตพระนคร ชุมชนมีประชากรประมาณ 40 ครัวเรือน และยังมีพื้นที่ส่วนกลางสำหรับคนในชุมชน หากมีการปรับปรุงฟื้นฟูพื้นที่ย่านควรจะต้องพัฒนาให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของชุมชนและอัตลักษณ์ของย่านด้วย

4. การเปรียบเทียบผลวิเคราะห์ข้อมูลโครงการและบทสัมภาษณ์ทั้ง 2 กลุ่มตัวอย่าง

ผลสรุปจากการสัมภาษณ์ทั้ง 2 กลุ่มตัวอย่าง ในข้อคำถามแรก คือ โครงการออกแบบวางผังปรับปรุงฟื้นฟูพื้นที่ริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่องได้ทำตามกระบวนการออกแบบวางผังชุมชนเมืองหรือไม่ เพราะอะไร?



ภาพที่ 50 แสดงผลการวิเคราะห์จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่ 1

ผลที่วิเคราะห์ได้คือ จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินโครงการปรับปรุงพื้นที่พุ่มชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลจากบทสัมภาษณ์โดยนำมาเปรียบเทียบกับกระบวนการวางผังและออกแบบชุมชนเมือง พบว่าเจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินงานโครงการได้มีการทำตามกระบวนการออกแบบวางผังชุมชนเมือง แต่ไม่ครบทุกขั้นตอน เนื่องด้วยโครงการปรับปรุงพื้นที่พุ่มชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง เป็นโครงการพัฒนาพื้นที่อย่างเร่งด่วนโดยทางกรุงเทพมหานครมีคำสั่งให้พัฒนาพื้นที่ส่วนนี้ ส่งผลให้กระบวนการบางขั้นตอนในการออกแบบวางผังนั้นไม่สมบูรณ์เท่าที่ควร

ในส่วนของกลุ่มผู้นำชุมชนทั้ง 4 ชุมชน มองว่าการเริ่มต้นโครงการไม่มีความชัดเจนในกระบวนการตั้งแต่เริ่มต้นโครงการ จนถึงสิ้นสุดโครงการ เพราะเพียงแคร์ับรู้ข่าวสารของโครงการ เข้ารับฟังโครงการแต่ไม่ทราบถึงการนำผังไปปฏิบัติเพราะความคืบหน้า ไม่สามารถตรวจสอบได้ การมารื้อที่ซึ่งไม่ได้มีการแจ้งล่วงหน้า

การประมวลผลและการวิเคราะห์ผลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์กลุ่มที่ 2			
ผู้นำชุมชนในพื้นที่ริมคลองรอบกรุง			
ผู้นำชุมชนบ้านพานถม	ผู้นำชุมชนมัสยิดจักรพงษ์	ผู้นำชุมชนสะพานหัน	ผู้นำชุมชนภิรมย์
ได้รับทราบจากเจ้าหน้าที่เจ้าของโครงการมีการแจ้งข่าวสารการประชุมและได้เข้าร่วมการรับฟังข้อมูลของโครงการ	ได้รับข่าวสารจากเจ้าหน้าที่ ถึงโครงการดังกล่าว คิดว่าจะเกิดผลดีต่อชุมชน	เชิญให้ปรับปรุงผังโครงการหลายครั้ง และให้เสนอความต้องการที่อยากให้เกิดขึ้นในพื้นที่ โดยมีการประชุมรับฟังความคิดเห็นจากหลายหน่วยงาน	ไม่ได้พูดถึงขั้นตอนของการปฏิบัติของโครงการ
ไม่ได้พูดถึงขั้นตอนของการปฏิบัติของโครงการ	ไม่ได้พูดถึงขั้นตอนของการปฏิบัติของโครงการ	ความเห็นของชาวบ้านจากการประชุมที่ผ่านมา ไม่เห็นด้วยกับการขยับพื้นที่เพื่อเป็นทาง แต่ถ้ารัฐสามารถถอยร่นให้ชุมชนบ้างก็จะสามารถอยู่รวมกันได้โดยไม่มีปัญหา	ไม่ได้มีการเข้าร่วมประชุมโครงการปรับปรุงพื้นที่ในพื้นที่ ส่วนนี้ แต่มีเจ้าหน้าที่นำเสนอว่าจะมีโครงการมาพัฒนาในพื้นที่ใกล้ชุมชนและได้เห็นผังแม่บทการพัฒนาพื้นที่ส่วนนี้
ข้อคัดแย้ง โครงการดังกล่าวไม่ได้ให้ความสอดคล้องกับความเป็นอยู่และความต้องการของประชาชน	ไม่เห็นถึงความคืบหน้าของโครงการ ประชาชนไม่สามารถติดตามความคืบหน้าของโครงการได้		

ตารางที่ 3 แสดงผลการวิเคราะห์จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่ 2

ผลสรุปจากการสัมภาษณ์ทั้ง 2 กลุ่มตัวอย่าง ในข้อคำถามที่สอง คือ ผลลัพธ์ที่ได้จากโครงการปรับปรุงพื้นที่พุ่มชนริมคลองรอบกรุงบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ เพราะอะไร?

ผลที่วิเคราะห์ได้คือ เจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินงานโครงการ ดำเนินงานส่วนนี้ทางเจ้าหน้าที่ดำเนินโครงการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ แต่เนื่องด้วยโครงการมีข้อจำกัดในการพัฒนาพื้นที่ในหลายๆด้าน จึงส่งผลให้เกิดความล่าช้าต่อการดำเนินงาน แต่หากพูดถึงความพึงพอใจของโครงการพัฒนาส่วนนี้ เจ้าหน้าที่ได้ให้ความคิดเห็นว่าเป็นโครงการพัฒนาพื้นที่สาธารณะให้แก่เมืองตามแผนโครงการจัดทำผังแม่บทพื้นที่พุ่มชนเมืองเก่า จะส่งผลดีให้กับคนในพื้นที่และเกิดกิจกรรมในพื้นที่เพื่อให้ชุมชนได้มีรายได้จากการปรับปรุงพื้นที่ส่วนนี้

การประมวลและการวิเคราะห์ผลที่ได้จากแบบสอบถามกลุ่มที่ 1

เจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินงานโครงการปรับปรุงพื้นที่ชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง

ปัจจุบันภาพรวมของโครงการทั้งหมดดำเนินไปได้ประมาณ 40 เปอร์เซ็นต์ โดยโครงการที่มีความก้าวหน้าที่สุดในพื้นที่ 4 โครงการนำร่อง คือ โครงการปรับปรุงพื้นที่ย่านสะพานเหล็ก ในการพัฒนาพื้นที่แต่ละส่วนจำเป็นต้องรอการจัดสรรงบประมาณ บางพื้นที่มีข้อจำกัดทางกรรมสิทธิ์ที่ดิน ทำให้เกิดความล่าช้าและเป็นอุปสรรคในการพัฒนาพื้นที่ ส่งผลให้การดำเนินงานไม่ตรงตามแผนที่วางไว้

ภาพที่ 51 แสดงผลการวิเคราะห์จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่ 1

ในส่วนของผู้นำชุมชนทั้ง 4 ชุมชน มองว่าเห็นด้วยกับการพัฒนาปรับปรุงพื้นที่ส่วนนี้ แต่ไม่เห็นด้วยกับโครงการที่จะพัฒนา เพราะโครงการพัฒนาในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นการปรับปรุงพื้นที่สาธารณะบริเวณชุมชนต้องใช้เวลาในการปรับปรุง ส่งผลกระทบต่ออาชีพค้าขายของคนในชุมชน เพราะชาวบ้านในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขาย เมื่อมีการพัฒนาพื้นที่ต้องใช้เวลาทำให้ประชาชนไม่มีพื้นที่ค้าขายในระหว่างทำการปรับปรุง ในการพัฒนาพื้นที่ยังส่งผลกระทบต่อระบบสัญจรของคนในชุมชนด้วย เมื่อมีการก่อสร้างส่งผลให้การเดินทางไม่สะดวก ผู้นำชุมชนมองว่าอยากให้ส่งเสริมการพัฒนาในด้านของประวัติศาสตร์ชุมชน เพราะพื้นที่ส่วนใหญ่ในโครงการเป็นพื้นที่เมืองเก่า มีอาคารในชุมชนเป็นอาคารเก่ามีศักยภาพที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชน และพื้นที่บางชุมชนยังไม่มีพื้นที่ส่วนกลางสำหรับคนในชุมชน หากมีการปรับปรุงพื้นที่ย่านควรจะต้องพัฒนาให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของชุมชนและอัตลักษณ์ของย่านด้วย

การประมวลและการวิเคราะห์ผลที่ได้จากแบบสอบถามกลุ่มที่ 2

ผู้นำชุมชนในพื้นที่ริมคลองรอบกรุง

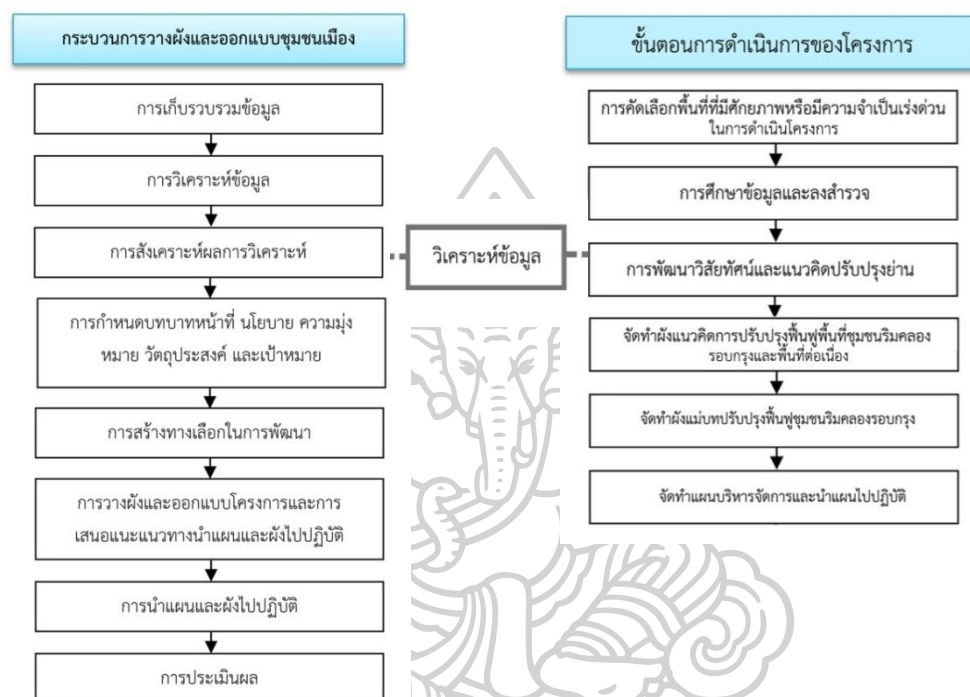
ผู้นำชุมชนบ้านพานถม	ผู้นำชุมชนมัสยิดจักรพงษ์	ผู้นำชุมชนสะพานหัน	ผู้นำชุมชนภิรมย์
หากโครงการมีการสร้างแล้วเสร็จจริงตามที่ได้เสนอไว้ คิดว่าจะเกิดผลดีต่อชุมชน ชาวบ้านก็มีพื้นที่ในการค้าขายที่ดีขึ้น รวมถึงความปลอดภัยในพื้นที่นักท่องเที่ยวก็สามารถเข้ามาในพื้นที่ได้อย่างสะดวก การให้บริการของชุมชนต่อนักท่องเที่ยวก็จะง่ายขึ้น เพราะย่านชุมชนนี้เดิมทีเป็นย่านการท่องเที่ยวที่มีความต่อเนื่องกันทั้งหมด ซึ่งเป็นกิจกรรมทางชุมชนได้รวมกันจัดขึ้นเพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น การจัดกิจกรรมประเพณีวัฒนธรรมเทศกาล ดนตรีศิลปะต่างๆ โดยมีไกด์เด็ก ๆ ในการทำหน้าที่บอกเล่าเรื่องราวต่างๆของชุมชน	ไม่มีความพอใจกับโครงการ หากมีการจัดการโครงการที่ดีจะต้องมีการดำเนินการจัดทำพื้นที่โดยใช้กระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนด้วย ให้ประชาชนมีสิทธิ์มีเสียง หากโครงการที่มีแต่ความเปลี่ยนแปลง ไม่สามารถตรวจสอบได้ เราจะสามารถพัฒนาออกได้ยังไงว่าจะดีหรือไม่ดี และที่สำคัญต้องไม่เอาเปรียบสิทธิ์เสรีของประชาชนด้วย หากมีการปรับปรุงพื้นที่พื้นที่ย่านจะต้องสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและอัตลักษณ์ของย่านด้วย	ในส่วนฐานะผู้นำชุมชนเห็นด้วยกับโครงการที่จะมาพัฒนาพื้นที่ชุมชนริมคลองและพื้นที่ต่อเนื่อง จะเกิดผลดีต่อย่านการค้า จะมีระเบียบมากขึ้น แต่ใน ส่วนของชาวบ้านจะไม่เห็นด้วยเพราะต้องถูกไล่ที่เพื่อทำเป็นทางเดินส่วนตัวของผู้บ้านไม่ได้ติดขัดเรื่องการพัฒนาปรับปรุงพื้นที่ อยากให้ ย่านการค้านี้เป็นแหล่งที่นักท่องเที่ยวสนใจ เพราะอาคารเก่าแก่ตั้งแต่หลายร้อยปียังมีให้เห็นอยู่ จึงอยากให้อนุรักษ์เอาไว้	ในความคิดเห็นของหัวหน้าชุมชน มีความเห็นด้วยกับการพัฒนาพื้นที่ส่วนนี้ แต่ไม่เห็นด้วยกับการที่จะพัฒนาพื้นที่เป็นสกายปาร์คหรือสวนสาธารณะลอยฟ้า เพราะมีความเห็นว่าพื้นที่ส่วนบนสะพานมีมลพิษทางอากาศ จึงไม่เหมาะกับการพัฒนาเป็นสวนสาธารณะลอยฟ้า

ตารางที่ 4 แสดงผลการวิเคราะห์จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่ 2

5. การเปรียบเทียบผลวิเคราะห์ข้อมูลขั้นตอนการดำเนินงานกับแบบสัมภาษณ์ ของทั้ง 2 กลุ่ม

ตัวอย่าง

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างโดยการนำมาเปรียบเทียบกับกรอบแนวคิดการวิจัยซึ่งได้ศึกษาไว้ในบทที่ 3 สามารถนำมาวิเคราะห์ถึงขั้นตอนการดำเนินงานของโครงการได้ ดังนี้



ภาพที่ 52 การเปรียบเทียบผลวิเคราะห์ข้อมูลขั้นตอนการดำเนินงานกับแบบสัมภาษณ์

จากการวิเคราะห์ข้อมูลจะเห็นได้ว่าขั้นตอนการดำเนินงานของโครงการปรับปรุงพื้นที่ชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง จะเห็นได้ว่าได้มีการดำเนินงานตามกระบวนการวางผังออกแบบชุมชนเมือง แต่ไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ทุกขั้นตอน จะเห็นได้ว่ายังขาดการสร้างทางเลือกในการพัฒนาพื้นที่ให้กับชุมชน เนื่องด้วยโครงการเป็นโครงการพัฒนาพื้นที่อย่างเร่งด่วนจึงทำให้ขาดกระบวนการในส่วนนี้ ซึ่งผู้วิจัยมีความเห็นว่าขั้นตอนการสร้างทางเลือกในการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่สำคัญในกระบวนการออกแบบวางผังชุมชนเมือง เพราะขั้นตอนนี้เป็นการกำหนดแนวทางการวางผังออกแบบหลายๆ ทางเลือก เพื่อคัดเลือกหาแนวทางที่เหมาะสมที่สุดให้กับพื้นที่ชุมชนเป็นการพัฒนาพื้นที่ให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของชุมชนและอัตลักษณ์ของย่าน

6. ข้อสังเกตของผู้วิจัยกับผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม

ในการดำเนินการวิจัยเรื่องการศึกษากระบวนการออกแบบวางผังพื้นที่เมืองเก่าชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง ผู้วิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ 1 ได้มีการดำเนินงานตามกระบวนการวางผังออกแบบชุมชนเมืองจริงแต่ไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ทุกขั้นตอน ยังขาดในส่วนขั้นตอนการสร้างทางเลือกในการพัฒนาซึ่งเป็นขั้นตอนที่สำคัญ ไม่ได้มีกระบวนการการมีส่วนร่วมเพื่อการหาประชาคมตัวชุมชนเห็นด้วยอย่างไร ส่งผลให้ชุมชนไม่ได้แสดงความคิดเห็นในขั้นตอนนี้ และไม่ได้มีแผนทางเลือกการพัฒนาพื้นที่ให้คนในชุมชน จึงทำให้การดำเนินงานของโครงการไม่ตรงตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้เมื่อเปรียบเทียบกับสภาพความเป็นจริง

ซึ่งในขณะที่กลุ่มตัวอย่างที่ 2 ไม่ได้พูดถึงขั้นตอนการเนินการตามขั้นตอน เพียงแต่รับรู้ถึงโครงการจากการเชิญให้เข้าร่วมประชุมรับฟังโครงการ แต่การประชุมนั้นเป็นเพียงแค่การเข้าไปรับฟังที่มาของโครงการ โดยไม่ได้มีการหารือกับประชาชนก่อนการวางผัง

7.สรุป

จากการดำเนินการเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ ในการวิจัยครั้งนี้ ซึ่งมีโครงสร้างคำถาม 2 ส่วน โดยมีข้อคำถามดังนี้ 1.โครงการออกแบบวางผังปรับปรุงพื้นที่พื้นที่ริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่องได้ทำตามกระบวนการออกแบบวางผังชุมชนเมืองหรือไม่ 2.ผลลัพธ์ที่ได้จากโครงการปรับปรุงพื้นที่ชุมชนริมคลองรอบกรุงบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ โดยใช้กลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม คือ 1.เจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินงานโครงการปรับปรุงพื้นที่ชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง 2.ผู้นำชุมชนในพื้นที่โครงการ 4 ชุมชน แล้วทำการวิเคราะห์ข้อมูล การสัมภาษณ์ โดยใช้วิธีการเปรียบเทียบความเหมือนหรือความแตกต่างของข้อมูลในแต่ละบทสัมภาษณ์ โดยการนำทฤษฎีและแนวคิดกระบวนการออกแบบวางผังพื้นที่ ทฤษฎีการพัฒนาเมืองและหลักการมีส่วนร่วมของประชาชน มาวิเคราะห์ข้อมูลของบทสัมภาษณ์ รวมถึงเอกสารทางราชการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสรุปได้ดังนี้

ผลสรุปจากการสัมภาษณ์ทั้ง 2 กลุ่มตัวอย่าง ในข้อคำถามแรก คือ โครงการออกแบบวางผังปรับปรุงพื้นที่พื้นที่ริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่องได้ทำตามกระบวนการออกแบบวางผังชุมชนเมืองหรือไม่ เพราะอะไร?

ผลที่วิเคราะห์ได้คือ จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินงานโครงการปรับปรุงพื้นที่ชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลจากบทสัมภาษณ์โดยนำมาเปรียบเทียบกับกระบวนการวางผังและออกแบบชุมชนเมือง พบว่าเจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินงานโครงการได้มีการทำตามกระบวนการออกแบบวางผังชุมชนเมือง แต่ไม่ครบทุกขั้นตอน เนื่องด้วยโครงการปรับปรุง

พื้นที่ชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง เป็นโครงการพัฒนาพื้นที่อย่างเร่งด่วนโดยทางกรุงเทพมหานครมีคำสั่งให้พัฒนาพื้นที่ส่วนนี้ ส่งผลให้กระบวนการบางขั้นตอนในการออกแบบวางผังนั้นไม่สมบูรณ์เท่าที่ควร

ในขณะที่ผู้นำชุมชนทั้ง 4 ชุมชน มองว่าการเริ่มต้นโครงการไม่มีความชัดเจนในกระบวนการ ตั้งแต่เริ่มต้นโครงการ จนถึงสิ้นสุดโครงการ เพราะเพียงแคร์ับรู้ข่าวสารของโครงการ เข้ารับฟังโครงการ แต่ไม่ทราบถึงการนำผังไปปฏิบัติเพราะความคืบหน้า ไม่สามารถตรวจสอบได้ การมารื้อที่ซึ่งไม่ได้มีการแจ้งล่วงหน้า

ผลสรุปจากการสัมภาษณ์ทั้ง 2 กลุ่มตัวอย่าง ในข้อคำถามที่สอง คือ ผลลัพธ์ที่ได้จากโครงการปรับปรุงพื้นที่ชุมชนริมคลองรอบกรุงบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ เพราะอะไร?

ผลที่วิเคราะห์ที่ได้คือ เจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินงานโครงการดำเนินงานส่วนนี้ทางเจ้าหน้าที่ได้ดำเนินโครงการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ แต่เนื่องด้วยโครงการมีข้อจำกัดในการพัฒนาพื้นที่ในหลายๆด้าน จึงส่งผลให้เกิดความล่าช้าต่อการดำเนินงาน แต่หากพูดถึงความพึงพอใจของโครงการพัฒนาส่วนนี้ เจ้าหน้าที่ได้ให้ความคิดเห็นว่าโครงการนี้เป็นโครงการพัฒนาพื้นที่สาธารณะให้แก่เมืองตามแผนโครงการจัดทำผังแม่บทพื้นที่ปทุมธานีเมืองเก่า จะส่งผลดีให้กับคนในพื้นที่และเกิดกิจกรรมในพื้นที่เพื่อให้ชุมชนได้มีรายได้จากการปรับปรุงพื้นที่ส่วนนี้

ในขณะที่ผู้นำชุมชนทั้ง 4 ชุมชน มองว่าเห็นด้วยกับการพัฒนาปรับปรุงพื้นที่ส่วนนี้ แต่ไม่เห็นด้วยกับโครงการที่จะพัฒนา เพราะโครงการพัฒนาในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นการปรับปรุงพื้นที่สาธารณะบริเวณชุมชนต้องใช้เวลานานในการปรับปรุง ส่งผลกระทบต่ออาชีพค้าขายของคนในชุมชน เพราะชาวบ้านในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขาย เมื่อมีการพัฒนาพื้นที่ต้องใช้เวลานานทำให้ประชาชนไม่มีพื้นที่ค้าขายในระหว่างทำการปรับปรุง ในการพัฒนาพื้นที่ยังส่งผลกระทบต่อระบบสัญจรของคนในชุมชนด้วย เมื่อมีการก่อสร้างส่งผลให้การเดินทางไม่สะดวก ผู้นำชุมชนมองว่าอยากให้ส่งเสริมการพัฒนาในด้านของประวัติศาสตร์ชุมชน เพราะพื้นที่ส่วนใหญ่ในโครงการเป็นพื้นที่เมืองเก่า มีอาคารในชุมชนเป็นอาคารเก่ามีศักยภาพที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชน และพื้นที่บางชุมชนยังไม่มีพื้นที่ส่วนกลางสำหรับคนในชุมชน หากมีการปรับปรุงพื้นที่ย่านควรจะต้องพัฒนาให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของชุมชนและอัตลักษณ์ของย่านด้วย

ผลการวิเคราะห์ในบทนี้จะนำไปสู่การสรุปและอภิปรายผล และการนำเสนอแนวทางการกระบวนการการออกแบบวางผังพื้นที่เมืองที่ถูกต้องและสอดคล้องกับชุมชน ต่อไปเป็นบทที่ 6

บทที่ 6

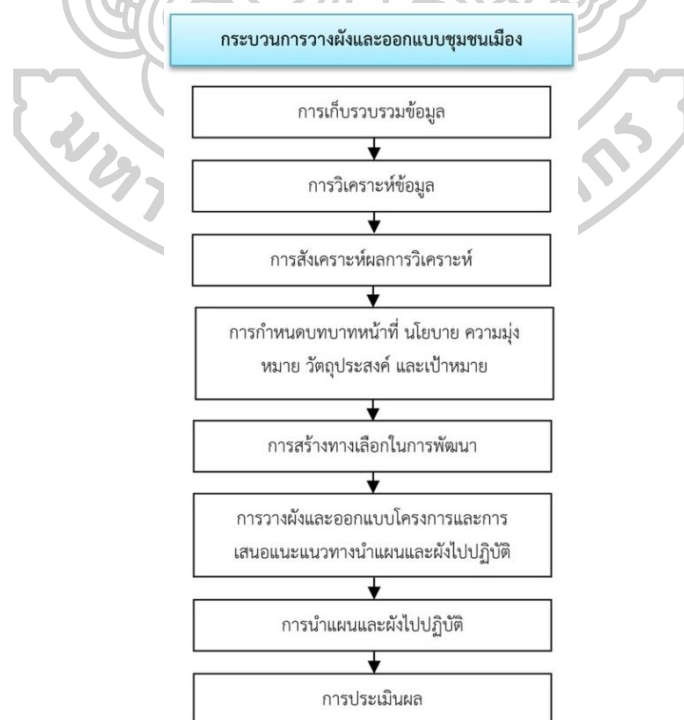
สรุปการวิเคราะห์ อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยในบทที่ 5 ได้ดำเนินการวิจัยภาคสนามโดยการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ทั้งเจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินงานโครงการ ประชากรในพื้นที่วิจัย 4 ชุมชน และในการวิเคราะห์ผลการเปรียบเทียบการดำเนินงานของโครงการกับสภาพความเป็นจริงที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่ม นำมาซึ่งผลการอภิปรายในบทที่ 6 โดยการสรุปการวิเคราะห์เพื่ออภิปรายผลและการทำข้อเสนอแนะนำผลการวิจัยในขั้นต่อไป

1. สรุปการวิเคราะห์

ผลการประเมินและวิเคราะห์กระบวนการออกแบบวางผังพื้นที่เมืองเก่า ชุมชนริมคลองรอบกรุงและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการออกแบบวางผัง กับแบบสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ได้ผลสรุปออกมาดังนี้

1.1 โดยผู้วิจัยได้สรุปเกี่ยวกับกระบวนการออกแบบวางผังตามหลักวิชาการวางผังเมืองและกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการออกแบบวางผังรวมถึงแนวคิดทฤษฎีออกแบบชุมชนเมือง โดยสรุปได้ว่า จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีกระบวนการวางผังออกแบบชุมชนเมือง มีวิธีการดังนี้



ภาพที่ 53 กระบวนการวางผังออกแบบชุมชนเมือง

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูล ของกระบวนการวางแผนผังออกแบบชุมชนเมือง เป็นการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่และเป็นการเก็บข้อมูลจากเอกสารเบื้องต้นของโครงการ และเป็นการเก็บข้อมูลภาคสนาม รวมถึงนโยบายแผนผังเมือง ตลอดจนโครงการพัฒนาต่างๆที่จะมีผลกระทบต่ออนาคตของพื้นที่

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นตอนในการวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการเก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้องและเป็นประโยชน์ที่เก็บได้จากเอกสาร รวมถึงจากการเก็บภาคสนาม นำมาสรุปหาข้อดีหรือจุดแข็ง ข้อเสียจุดอ่อนหรือปัญหา ศักยภาพหรือโอกาสและภัยคุกคามหรือปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เพื่อสรุปพื้นที่ที่จะคงอยู่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงสมควรจะมีการอนุรักษ์พื้นที่ ที่ควรฟื้นฟูและปรับปรุงเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ใหม่และพื้นที่ที่เหมาะสมเพื่อทำการรื้อทิ้งเพื่อพัฒนาใหม่

3. การสังเคราะห์ผลการวิเคราะห์

ขั้นตอนการสังเคราะห์ผลการวิเคราะห์ เป็นการสังเคราะห์ผลที่ได้จากการวิเคราะห์ทั้งหมดเพื่อนำมาสรุปในการวางแผนผังออกแบบพื้นที่โครงการโดยรวมทั้งหมด โดยคำนึงถึงสอดคล้องกับบริบทและแผนพัฒนาในระดับต่างๆ

4. การกำหนดบทบาทหน้าที่ นโยบาย ความมุ่งหมาย วัตถุประสงค์ และเป้าหมาย

ขั้นตอนการกำหนดบทบาทหน้าที่ นโยบาย ความมุ่งหมาย วัตถุประสงค์ และเป้าหมาย เป็นการกำหนดนโยบายและความต้องการของการวางแผนในอนาคตอย่างละเอียด และเป็นที่ยอมรับของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องและมีส่วนได้ส่วนเสียในการพัฒนา เริ่มจากนโยบายที่มีความต้องการอย่างกว้างๆไปจนถึงความต้องการเฉพาะเรื่องและต้องมีความครอบคลุมกันทุกเรื่อง เพื่อนำไปสร้างทางเลือกในการดำเนินการและวางแผนผังออกแบบโครงการในรายละเอียดต่อไป

5. การสร้างทางเลือกในการพัฒนา

ขั้นตอนการสร้างทางเลือกในการพัฒนา เป็นการนำความต้องการต่างๆในอนาคตที่กำหนดขึ้นจากนามธรรมมาสร้างเป็นรูปธรรม โดยมีการวางแผนผังและออกแบบหลายๆแนวทางเลือกนำมาประเมินเพื่อหาแผนที่ดีที่สุดที่เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบันและอนาคต เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาพื้นที่

6. การวางแผนผังและออกแบบโครงการและการเสนอแนะแนวทางนำแผนและผังไปปฏิบัติ

ขั้นตอนการวางแผนผังและออกแบบโครงการและการเสนอแนะแนวทางนำแผนและผังไปปฏิบัติ เป็นการนำแนวทางที่ได้รับการเลือกกว่าที่เหมาะสมที่สุด ไปวางแผนผังและออกแบบโดยละเอียด ซึ่งอาจถึงขั้นนำไปก่อสร้างจริงได้ พร้อมทั้งเสนอแนะแนวทางการนำแผนและผังไปปฏิบัติ ซึ่งอาจต้องเสนอแนะด้านองค์การรับผิดชอบในการบริหารจัดการ การกำหนดรายละเอียดโครงการจนถึงระดับที่

นำไปก่อสร้างได้ การจัดช่วงระยะเวลาในการก่อสร้าง การจัดเตรียมงบประมาณก่อสร้างในแต่ละปี รวมทั้งมาตรการด้านกฎหมายและด้านต่างๆมาสนับสนุนเพื่อให้เกิดเป็นรูปธรรมตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยมีรายละเอียดโครงสร้างและส่วนประกอบของแผนผังแม่บทดังนี้ 1. โครงสร้างและส่วนประกอบทางกายภาพ 2. การใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคาร 3. กิจกรรมหลัก 4. กิจกรรมสนับสนุน 5. การสัญจรเชื่อมต่อ 6. บริการสาธารณะสิ่งอำนวยความสะดวก 7. การพิทักษ์สิ่งแวดล้อม

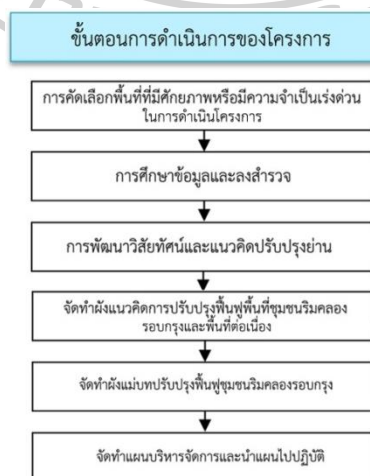
7. การนำแผนและผังไปปฏิบัติ

ขั้นตอนการนำแผนและผังไปปฏิบัติ เป็นการนำแผนและผังไปควบคุมหรือพัฒนาตามที่วางไว้ โดยควบคุมการพัฒนาหรือก่อสร้างโครงการเพื่อใช้ประโยชน์ตามความต้องการ ซึ่งต้องมีการแก้ปัญหาในระหว่างดำเนินการ รวมทั้งปรับปรุงแก้ไขรายละเอียดให้ก่อสร้างได้เหมาะสมสอดคล้องกับสถานการณ์ในขณะนั้น ซึ่งอาจไม่ตรงกับที่เคยได้คาดการณ์ไว้ก่อน แผนการอาจไม่เป็นไปตามที่กำหนดต้องมีการปรับปรุง

8. การประเมินผล

ขั้นตอนการประเมินผล เป็นขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการ เป็นการประเมินการทำงานวางผังและออกแบบเพื่อสรุปเป็น ทฤษฎี หรือองค์ความรู้ของผู้ดำเนินการ และนำทฤษฎี รวมทั้งประสบการณ์ที่ได้จากการดำเนินงานซึ่งอาจจะได้ทั้งข้อดีข้อเสีย ไปใช้ในการทำงานในโครงการอื่นที่มีความคล้ายคลึงกันต่อไปในอนาคต การทำงานตามกระบวนการจะเป็นในลักษณะการทำงานควบคู่กันหลายขั้นตอนหรือมีการย้อนกลับไปปรับปรุงขั้นตอนแรกๆจนกระทั่งสามารถทำงานในขั้นต่อไปได้ เพราะชุมชนเมืองมีการเติบโตตลอดเวลา ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพทางกายภาพ เศรษฐกิจและสังคม

1.2 ขั้นตอนการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่



ภาพที่ 54 ขั้นตอนการดำเนินงานของโครงการ

ขั้นตอนที่ 1 การคัดเลือกพื้นที่ที่มีศักยภาพหรือมีความจำเป็นเร่งด่วนในการดำเนินโครงการเพื่อดำเนินงานในการปรับปรุงฟื้นฟูเมืองนำร่องอย่างน้อย 1 บริเวณ โดยพิจารณาจากผังแม่บทการฟื้นฟูย่านเมืองเก่ากรุงเทพมหานคร และรายงานการศึกษาที่สำนักผังเมืองมีอยู่แล้ว

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษารวบรวมข้อมูลและสำรวจ

1. ศึกษารวบรวมข้อมูลพื้นที่ชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง
2. ศึกษาผังเมืองรวมและข้อกำหนดอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง
3. ศึกษานโยบาย แผนงาน โครงการที่เกี่ยวข้องในบริเวณพื้นที่ชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง
4. สำรวจลักษณะทางกายภาพสภาพปัจจุบันบริเวณพื้นที่ชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง

ขั้นตอนที่ 3 การพัฒนาวิสัยทัศน์และแนวความคิดการปรับปรุงฟื้นฟูย่าน

1. ศึกษาผังแม่บทการฟื้นฟูย่านเมืองเก่า แผนการปรับปรุงชุมชนเมืองและพื้นที่เกี่ยวเนื่องริมคลองในกรุงรัตนโกสินทร์ และผังแนวความคิดการอนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ต่อเนื่องกรุงรัตนโกสินทร์
2. วางแผนปรับปรุงฟื้นฟูพื้นที่ชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่องด้วยกระบวนการเชิงปฏิบัติเพื่อพัฒนาวิสัยทัศน์และแนวความคิดการปรับปรุงฟื้นฟูพื้นที่ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและตัวแทนชุมชน
3. วิเคราะห์ข้อมูลกายภาพ เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

ขั้นตอนที่ 4 จัดทำผังแนวความคิดการปรับปรุงฟื้นฟูพื้นที่ชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง

1. วิเคราะห์แนวโน้ม ศักยภาพ ข้อจำกัด จุดแข็ง และจุดอ่อนของพื้นที่
2. พัฒนาเกณฑ์และกำหนดพื้นที่ที่มีคุณค่า
3. จัดทำวิสัยทัศน์และผังแนวความคิดการปรับปรุงฟื้นฟูพื้นที่

ขั้นตอนที่ 5 จัดทำผังแม่บทการปรับปรุงฟื้นฟูพื้นที่ชุมชนริมคลองรอบกรุง

1. จัดทำผังแม่บทการปรับปรุงฟื้นฟูพื้นที่ริมคลองรอบกรุง ด้วยกระบวนการหารือร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้เชี่ยวชาญสาขาต่างๆ และกระบวนการออกแบบเชิงปฏิบัติการร่วมออกแบบกลุ่มย่อย ร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและตัวแทนชุมชน
2. คัดเลือกพื้นที่สาธารณะเพื่อเป็นพื้นที่โครงการปรับปรุงฟื้นฟูเมืองนำร่อง

ขั้นตอนที่ 6 จัดทำผังรายละเอียดแบบก่อสร้าง และประมาณราคาค่าก่อสร้าง

1. จัดทำผังรายละเอียดแบบก่อสร้าง จำนวน 1 บริเวณ
2. จัดทำการประมาณราคาค่าก่อสร้าง

ขั้นตอนที่ 7 จัดทำแผนบริหารจัดการและนำไปปฏิบัติ

1. กำหนดลำดับการพัฒนาและความเป็นไปได้ในการปรับปรุงพื้นที่พื้นที่
2. กำหนดบทบาทความร่วมมือของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
3. จัดทำแผนดำเนินการพัฒนาโครงการ

2. การอภิปรายผลที่ได้จากการวิเคราะห์

การศึกษากระบวนการออกแบบวางผังพื้นที่โครงการปรับปรุงพื้นที่ชุมชนริมคลองรอบกรุง และพื้นที่ต่อเนื่อง สรุปผลจากการวิเคราะห์ แผนการดำเนินงานจากขั้นตอนแรกจนถึงขั้นตอนสุดท้าย ไม่ได้ตรงตามหลักกระบวนการออกแบบวางผังชุมชนเมืองทุกขั้นตอน เพราะโครงการได้เริ่มจากผังแม่บทพื้นที่เมืองเก่ากรุงเทพมหานคร จากโครงการกรุงเทพฯ 250 เป็นโครงการจัดทำผังแม่บทพื้นที่ย่านเมืองเก่า เป็นโครงการที่มีความสอดคล้องกับแผนพัฒนากรุงเทพมหานครระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2556-2575) ประเด็นยุทธศาสตร์ 4 มหานครกะทัดรัด ประเด็นยุทธศาสตร์ย่อย 4.1 เมืองกรุงเทพมหานครเติบโตอย่างมีระเบียบมีการใช้ประโยชน์ที่ดินและทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นคำสั่งจากกรุงเทพมหานครให้ดำเนินแผนการอย่างเร่งด่วน เนื่องจากมีข้อจำกัดทางด้านเวลางบประมาณ และกรรมสิทธิ์ที่ดิน จึงทำให้แผนการดำเนินงานยังขาดกระบวนการบางขั้นตอนไป จากกระบวนการออกแบบวางผังชุมชนเมืองที่ได้สรุปไว้คือ 1. การเก็บรวบรวมข้อมูล 2. การวิเคราะห์ข้อมูล 3. การสังเคราะห์ผลการวิเคราะห์ 4. การกำหนดบทบาทหน้าที่ นโยบาย ความมุ่งหมาย วัตถุประสงค์ และเป้าหมาย 5. การสร้างทางเลือกในการพัฒนา 6. การวางผังและออกแบบโครงการ และการเสนอแนะแนวทางนำแผนและผังไปปฏิบัติ 7. การนำแผนและผังไปปฏิบัติ 8. การประเมินผล ซึ่งทั้งหมดมี 8 ขั้นตอน แต่โครงการยังขาดขั้นตอนการสร้างทางเลือกในการพัฒนาและการเสนอแผนทางเลือกให้กับประชาชน จากที่ได้สัมภาษณ์กลุ่มประชาชน ไม่ได้มีกระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อการศึกษาประชาคมว่าชุมชนเห็นด้วยอย่างไร จึงส่งผลให้การดำเนินงานของโครงการไม่ตรงตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้เมื่อเปรียบเทียบกับสภาพความเป็นจริง อาทิ เช่น โครงการสวนลอยฟ้าบริเวณสะพานพระปกเกล้า กลุ่มผู้นำชุมชนไม่เห็นด้วยที่จะพัฒนาพื้นที่ส่วนนี้เป็นสกายปาร์คสวนลอยฟ้า เพราะพื้นที่ที่จะพัฒนานั้นบริเวณช่องกลางระหว่างสะพานพระปกเกล้า - สะพานพุทธ เป็นเส้นทางสัญจรของรถตลอดเวลา ส่งผลให้เกิดมลพิษจากทางอากาศ ในส่วนการปรับปรุงพื้นที่สวนพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติก็ยังไม่สามารถดำเนินการได้ เพราะมีข้อจำกัดเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ที่ดินและงบประมาณในการพัฒนาพื้นที่ ทำให้เกิดความล่าช้าในการพัฒนาพื้นที่ส่วนนี้

ผู้วิจัยเห็นว่า จากวัตถุประสงค์ของโครงการ เพื่อจัดทำผังแนวคิด ออกแบบพื้นที่เพื่อการปรับปรุงฟื้นฟูเมือง พื้นที่ย่าน ชุมชนชนยังไม่เกิดแรงจูงใจในการอนุรักษ์พื้นที่มากพอ จากแนวคิดหลักการของการอนุรักษ์ชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมที่กล่าวไว้ในบทที่ 2 แรงจูงใจที่ทำให้เกิดการอนุรักษ์เพื่อผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ (Economic) การอนุรักษ์มักจะทำให้ผลตอบแทนทางด้านเศรษฐกิจที่หลากหลาย ผลตอบแทนเหล่านั้นมักจะมาจากกิจกรรม พาณิชยกรรมและการท่องเที่ยว การอนุรักษ์เป็นการรักษาสิ่งที่เคยมีในอดีตไว้เป็นสัญลักษณ์หรือตัวแทนเพื่อให้ชนรุ่นหลังได้รู้จักรับทราบและเกิดความภาคภูมิใจ ย่านชุมชนมีความเป็นพื้นที่ที่ประวัติศาสตร์มากมาย ความสำคัญทางประวัติศาสตร์ อาคารหรือสิ่งก่อสร้าง ในย่านชุมชนยังมีอาคารที่ทรงรูปแบบเดิมในสมัยก่อน และความเป็นของเดิมแท้ของเมืองเก่า จะต้องคำนึงถึงระบบนิเวศของเมืองด้วย อาทิ สายน้ำหรือแหล่งน้ำ โดยภาพรวมโครงการจะพูดถึงการพัฒนาปรับปรุงพื้นที่เพื่อคืนพื้นที่สาธารณะแก่เมือง แต่ยังไม่เกิดอัตลักษณ์ต่อพื้นที่อย่างชัดเจน

3. ข้อเสนอแนะแนวทางการกระบวนการออกแบบวางผังชุมชนเมือง

จากการศึกษาทฤษฎี แนวคิด กระบวนการออกแบบวางผังชุมชนเมือง และหลักการการมีส่วนร่วมทำให้ผู้วิจัยพบว่าการมีส่วนร่วมในการวางแผน กระบวนการออกแบบวางผังชุมชนเมือง มีวิธีการและกระบวนการที่ถือว่าเป็นเครื่องมือช่วยกำหนดทิศทางในการทำงานปฏิบัติการให้มีความก้าวหน้าเป็นไปตามขั้นตอนอย่างมีเหตุผล โปร่งใสและตรวจสอบได้ เพราะการวางผังและออกแบบชุมชนเมืองนั้นเป็นไปเพื่อประโยชน์ส่วนรวม และต้องมีความสอดคล้องกับความต้องการส่วนใหญ่ของประชาชน เป็นการวางแผนทางด้านกายภาพ โดยเป็นการเตรียมแนวทางสำหรับการเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพของเมืองในอนาคต พัฒนาในการนำผลการวิจัยไปใช้ในการวางแผน ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ดังต่อไปนี้

ข้อเสนอแนะกระบวนการออกแบบชุมชนเมือง

ข้อเสนอแนะในกระบวนการออกแบบชุมชนเมือง จากการศึกษาผู้วิจัยคิดว่าหลักการออกแบบชุมชนเมืองมีความเชื่อมโยงกับหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นอย่างมาก ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าควรปฏิบัติงานตามหลักการกระบวนการออกแบบชุมชนเมืองทุกขั้นตอน ดังนั้น การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การสังเคราะห์ผลการวิเคราะห์ การกำหนดบทบาทหน้าที่ นโยบาย ความมุ่งหมาย วัตถุประสงค์ และเป้าหมาย การสร้างทางเลือกในการพัฒนา การวางผังและออกแบบโครงการและการเสนอแนะแนวทางการนำแผนและผังไปปฏิบัติ การนำแผนและผังไปปฏิบัติ การประเมินผล และการทำงานตามกระบวนการจะเป็นในลักษณะการทำงานควบคู่กันหลายขั้นตอน

หรือมีการย้อนกลับไปปรับปรุงขั้นตอนแรกๆจนกระทั่งสามารถทำงานในขั้นต่อไปได้ เพราะชุมชนเมืองมีการเติบโตตลอดเวลา ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพทางกายภาพ เศรษฐกิจและสังคม

ข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมทางการปฏิบัติการ

1. การแจ้งข่าวสารและดำเนินการตามกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชน
 1. การรับรู้ข่าวสาร (public information)
 2. ปรีกษาหารือ (public consultation)
 3. การประชุมรับฟังความคิดเห็น (public meeting)
 4. ร่วมพิจารณาร่วมตัดสินใจ (decision making)
 5. ร่วมดำเนินการ (implementation)
 6. ร่วมติดตาม ตรวจสอบและประเมินผล
2. การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการติดตาม ตรวจสอบโครงการ โดยการจัดการประชุมเสวนาความคืบหน้าของโครงการ หากโครงการมีการคืบหน้าควรประชุมประชาชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นการแจ้งถึงผลการดำเนินงาน
3. สร้างความร่วมมือให้กับประชาชนทั้งหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการรับฟังความคิดเห็นและส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมในชุมชนทั้งมิติสังคม กายภาพ เศรษฐกิจ การท่องเที่ยว ให้เห็นถึงข้อดีและจุดแข็งของชุมชนเพื่อดึงดูดให้เกิดกิจกรรมและมีรายได้เข้าสู่ชุมชนรวมทั้งภาคี ภาครัฐและเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมสนับสนุนในการผลักดันโครงการให้บรรลุผลสำเร็จ

ข้อเสนอแนะทางด้านกฎหมาย

พื้นที่ริมคลองรอบกรุงเป็นพื้นที่อยู่ในการควบคุมอาคารเขตกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นนอก ควรจะมีข้อบังคับอย่างชัดเจน ในเรื่องของการกำหนดใช้อาคารและการดัดแปลงอาคาร อาทิ เช่น ลักษณะการใช้สีของอาคารให้มีโทนสีเดียวกัน

4. สรุป

จากการวิเคราะห์ข้อมูลข้างต้นสรุปได้ว่า โครงการปรับปรุงพื้นที่พุ่มชุมชนริมคลองรอบกรุง และพื้นที่ต่อเนื่อง ได้ดำเนินโครงการตามหลักการออกแบบวางผังชุมชนเมืองจริง แต่ไม่ครบถ้วนทุกชั้น ขั้นตอน โดยขาดขั้นตอนการสร้างทางเลือกในการพัฒนา ซึ่งเป็นขั้นตอนที่สำคัญในกระบวนการออกแบบวางผังชุมชนเมือง เพราะขั้นตอนนี้เป็นการกำหนดแนวทางการวางผังออกแบบหลายๆทางเลือก เพื่อคัดเลือกหาแนวทางที่เหมาะสมที่สุดให้กับพื้นที่ชุมชน ส่งผลให้การพัฒนาพื้นที่ไม่ได้มีกระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อการหาประชาติ ว่าชุมชนเห็นด้วยอย่างไร จึงส่งผลให้การดำเนินงานของ

โครงการไม่ตรงตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้เมื่อเปรียบเทียบกับสภาพความเป็นจริง และเนื่องด้วยข้อจำกัดในการพัฒนาพื้นที่ เป็นส่วนหนึ่งทำให้โครงการเกิดความล่าช้าในการพัฒนา ทั้งในส่วนของข้อจำกัดในหลายด้าน เพราะพื้นที่โครงการอยู่ในเขตของเกาะรัตนโกสินทร์ชั้นนอก การพัฒนาส่วนนี้จึงจำเป็นต้องใช้ ข้อกฎหมายควบคุมทั้งในเรื่องของพระราชบัญญัติ โบราณสถาน ข้อบัญญัติ กรุงเทพมหานครในการการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์ โดยหลายหน่วยงานในภาครัฐให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา เช่น ในส่วนของพื้นที่คลองรอบกรุงกำหนดให้สำนักการระบายน้ำเป็นผู้ดูแล ในส่วนของโครงสร้างสะพานอยู่ภายใต้การดูแลของสำนักการโยธาธิการ รวมถึงระบบไฟฟ้า กำหนดให้การไฟฟ้าในพื้นที่เป็นผู้ดูแลซึ่งสายส่งกระแสไฟฟ้าในพื้นที่นั้นอยู่บริเวณคลองรอบกรุง จึงจำเป็นต้องใช้เวลาและงบประมาณในการเคลื่อนย้าย รวมถึงพื้นที่โครงการบางส่วนที่ยังไม่สามารถดำเนินการได้เพราะ ข้อจำกัดเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ที่ดินและงบประมาณในการพัฒนาพื้นที่

จะเห็นได้ว่าการดำเนินงานในพื้นที่โครงการมีข้อจำกัดในหลายๆด้าน ส่งผลทำให้เกิดความล่าช้าในการพัฒนาพื้นที่ส่วนนี้และไม่ได้เป็นไปตามแผนที่วางไว้ ซึ่งสาเหตุไม่ได้ติดอยู่ที่ข้อจำกัดในการพัฒนาพื้นที่เพียงอย่างเดียว ผู้วิจัยคิดว่ากระบวนการออกแบบวางผังชุมชนเมืองนั้นมีความเชื่อมโยงกับกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นอย่างมาก การปฏิบัติงานควรทำความเข้าใจกับขั้นตอนและปฏิบัติงานตามหลักกระบวนการออกแบบวางผังชุมชนเมืองทุกขั้นตอน ทั้งในการดำเนินงานทั้งภาครัฐและประชาชน เพื่อให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกันในการปฏิบัติงานร่วมกัน การใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การให้ความรู้แก่ชุมชน ซึ่งการให้ความรู้ต้องมีใจองค์ความรู้ในเชิงทฤษฎีเท่านั้น แต่ต้องเป็นการให้ความรู้และสร้างกระบวนการเพื่อให้เกิดจิตสำนึก รวมทั้งเกิดความตระหนักในด้านการอนุรักษ์เมืองเก่าด้วย

จากการศึกษากระบวนการออกแบบวางผังฟื้นฟูเมืองเก่า กรณีศึกษาโครงการปรับปรุงฟื้นฟูชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง ผู้ดำเนินงานโครงการยังขาดขั้นตอนการดำเนินงานที่ไม่ตรงตามทฤษฎีกระบวนการออกแบบวางผังชุมชนเมือง ในขั้นตอนการสร้างทางเลือกในการพัฒนาให้กับชุมชนซึ่งกระบวนการออกแบบวางผังชุมชนเมืองนั้น มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องดำเนินการตามกระบวนการทุกขั้นตอน แต่เนื่องด้วยโครงการนี้เป็นโครงการที่ได้รับคำสั่งให้ดำเนินการอย่างเร่งด่วน ทำให้ประชาชนไม่ได้มีส่วนร่วมในการออกแบบวางผัง ส่งผลให้บางชุมชนไม่เห็นด้วยกับโครงการ ดังนั้นผู้วิจัยคิดว่า หากผู้ดำเนินโครงการมีการชี้แจง อธิบายถึง ข้อมูลโครงการอย่างละเอียดมีผังทางเลือกให้ประชาชนได้มีการร่วมคิด ร่วมปฏิบัติ และรวมไปถึงการร่วมรับผิดชอบด้วยกัน โดยการที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการรู้ถึงปัญหา สาเหตุของปัญหา และได้รับการตัดสินใจในการหาทางเลือกร่วมกัน มีการพิจารณาแลกเปลี่ยนข้อมูลร่วมกันระหว่างภาครัฐกับประชาชน จะทำให้การดำเนินงานได้แก้ปัญหาไปในทิศทางเดียวกันโดยสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและอัตลักษณ์ของชุมชน

บทที่ 7

บทสรุป

บทสรุปของการวิจัยจะสรุปสาระสำคัญของผลการวิจัยครั้งนี้ ตามวัตถุประสงค์ที่ได้กล่าวไว้ในบทที่ 1 ได้แก่ ศึกษาแนวคิดทฤษฎี กระบวนการออกแบบวางผังพื้นที่เมืองเก่ารวมถึงกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ศึกษาโครงการปรับปรุงพื้นที่ชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง รวมถึงกระบวนการที่นำมาดำเนินการในพื้นที่โครงการ เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับหลักทฤษฎีในการออกแบบวางผังพื้นที่เมือง และข้อเสนอแนะแนวทางดำเนินการ สำหรับใช้ในกระบวนการวางแผนและผังอนุรักษ์พื้นที่ชุมชนเก่าที่มีบริบทใกล้เคียงกับพื้นที่ต่อไป และยังคงกล่าวถึงข้อจำกัดในการวิจัยและข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยขั้นต่อไป

1. สรุปสาระสำคัญของการวิจัย

สรุปสาระสำคัญจากการวิจัยกระบวนการออกแบบวางผังพื้นที่เมืองเก่า กรณีศึกษาโครงการปรับปรุงพื้นที่ชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง โดยผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการศึกษาทั้งหมด 3 ข้อ ตามที่ได้กำหนดไว้ในบทที่ 1 คือ 1. หลักการ แนวความคิด ทฤษฎี การออกแบบวางผังพื้นที่เมืองเก่าและกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน เกิดผลสำเร็จเมื่อนำมาปฏิบัติจริง 2. กระบวนการออกแบบวางผังพื้นที่เมืองเก่าตรงตามทฤษฎีการพัฒนาเมืองและผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยปฏิบัติจริง 3. เป็นแนวทางสำหรับใช้ในกระบวนการวางแผนและผังอนุรักษ์พื้นที่เมืองเก่าที่มีบริบทใกล้เคียงกับพื้นที่ต่อไป

1.1 วัตถุประสงค์ที่ 1. เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎี กระบวนการออกแบบวางผังพื้นที่ชุมชนเมืองเก่ารวมถึงกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ผู้วิจัยได้สรุปจากการศึกษาทฤษฎี แนวความคิด และกระบวนการออกแบบวางผังพื้นที่เมืองเก่า ขั้นตอนการดำเนินงานโดยแบ่งออกเป็น 8 ด้าน และได้สรุปความหมายของกระบวนการออกแบบวางผังไว้ดังนี้

สรุปได้ว่ากระบวนการวางแผนและออกแบบชุมชนเมืองจะมีความคล้ายคลึงกับกระบวนการวางแผนด้านกายภาพต่างๆ ดังนั้นกระบวนการวางแผนและออกแบบชุมชนเมืองจะต้องมีการดำเนินงานหลายขั้นตอนต่อเนื่องกัน โดยกระบวนการทำงานวางแผนและออกแบบจะต้องมีการทำงานที่ควบคู่กันไปหลายๆขั้นตอนเพื่อให้กระบวนการสามารถดำเนินการได้ หรือมีการนำผลย้อนกลับไปปรับปรุงการทำงานในขั้นที่ผ่านมามากกว่าจะสามารถทำงานในขั้นต่อไปได้ เพราะชุมชนเมืองมีการเจริญเติบโตและ

เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เมื่อสถานการณ์มีการเปลี่ยนแปลง ผู้คนที่เกี่ยวข้องจะมีการเปลี่ยนแปลงและสภาพทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคมก็มีการเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย
กระบวนการออกแบบวางผังดำเนินงานโดยแบ่งออกเป็น 8 ขั้นตอน

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูล ของกระบวนการวางผังออกแบบชุมชนเมือง เป็นการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่และเป็นการเก็บข้อมูลจากเอกสารเบื้องต้นของโครงการ และเป็นการเก็บข้อมูลภาคสนาม รวมถึงนโยบายแผน ผังเมือง ตลอดจนโครงการพัฒนาต่างๆที่จะมีผลกระทบต่ออนาคตของพื้นที่

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นตอนในการวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการเก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้องและเป็นประโยชน์ที่เก็บได้จากเอกสาร รวมถึงจากการเก็บภาคสนาม นำมาสรุปหาข้อดีหรือจุดแข็ง ข้อเสีย จุดอ่อนหรือปัญหา ศักยภาพหรือโอกาสและภัยคุกคามหรือปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เพื่อสรุปพื้นที่ที่จะคงอยู่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงสมควรจะมีการอนุรักษ์พื้นที่ ที่ควรฟื้นฟูและปรับปรุงเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ใหม่และพื้นที่ที่เหมาะสมเพื่อทำการรื้อทิ้งเพื่อพัฒนาใหม่

3. การสังเคราะห์ผลการวิเคราะห์

ขั้นตอนการสังเคราะห์ผลการวิเคราะห์ เป็นการสังเคราะห์ผลที่ได้จากการวิเคราะห์ทั้งหมดเพื่อนำมาสรุปในการวางแผนวางผังออกแบบพื้นที่โครงการโดยรวมทั้งหมด โดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับบริบทและแผนพัฒนาในระดับต่างๆ

4. การกำหนดบทบาทหน้าที่ นโยบาย ความมุ่งหมาย วัตถุประสงค์ และเป้าหมาย

ขั้นตอนการกำหนดบทบาทหน้าที่ นโยบาย ความมุ่งหมาย วัตถุประสงค์ และเป้าหมาย เป็นการกำหนดนโยบายและความต้องการของการวางแผนในอนาคตอย่างละเอียดและเป็นที่ยอมรับของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องและมีส่วนได้ส่วนเสียในการพัฒนา เริ่มจากนโยบายที่มีความต้องการอย่างกว้างๆไปจนถึงความต้องการเฉพาะเรื่องและต้องมีความครอบคลุมกันทุกเรื่องเพื่อนำไปสร้างทางเลือกในการดำเนินการและวางผังออกแบบโครงการในรายละเอียดต่อไป

5. การสร้างทางเลือกในการพัฒนา

ขั้นตอนการสร้างทางเลือกในการพัฒนา เป็นการนำความต้องการต่างๆในอนาคตที่กำหนดขึ้นจากนามธรรมมาสร้างเป็นรูปธรรม โดยมีการวางผังและออกแบบหลายๆแนวทางเลือก นำมาประเมินเพื่อหาแผนที่ดีที่สุดที่เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบันและอนาคต เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาพื้นที่

6. การวางผังและออกแบบโครงการและการเสนอแนะแนวทางนำแผนและผังไปปฏิบัติ

ขั้นตอนการวางแผนและออกแบบโครงการและการเสนอแนะแนวทางนำแผนและผังไปปฏิบัติ เป็นการนำแนวทางที่ได้รับการเลือกกว่าที่เหมาะสมที่สุด ไปวางแผนและออกแบบโดยละเอียด ซึ่งอาจถึงขั้นนำไปก่อสร้างจริงได้ พร้อมทั้งเสนอแนะแนวทางการนำแผนและผังไปปฏิบัติ ซึ่งอาจต้องเสนอแนะด้านองค์การรับผิดชอบในการบริหารจัดการ การกำหนดรายละเอียดโครงการจนถึงระดับที่นำไปก่อสร้างได้ การจัดช่วงระยะเวลาในการก่อสร้าง การจัดเตรียมงบประมาณก่อสร้างในแต่ละปีรวมทั้งมาตรการด้านกฎหมายและด้านต่างๆมาสนับสนุนเพื่อให้เกิดเป็นรูปธรรมตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยมีรายละเอียดโครงสร้างและส่วนประกอบของแผนผังแม่บทดังนี้ 1. โครงสร้างและส่วนประกอบทางกายภาพ 2. การใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคาร 3. กิจกรรมหลัก 4. กิจกรรมสนับสนุน 5. การสัญจรเชื่อมต่อ 6. บริการสาธารณะสิ่งอำนวยความสะดวก 7. การพิทักษ์สิ่งแวดล้อม

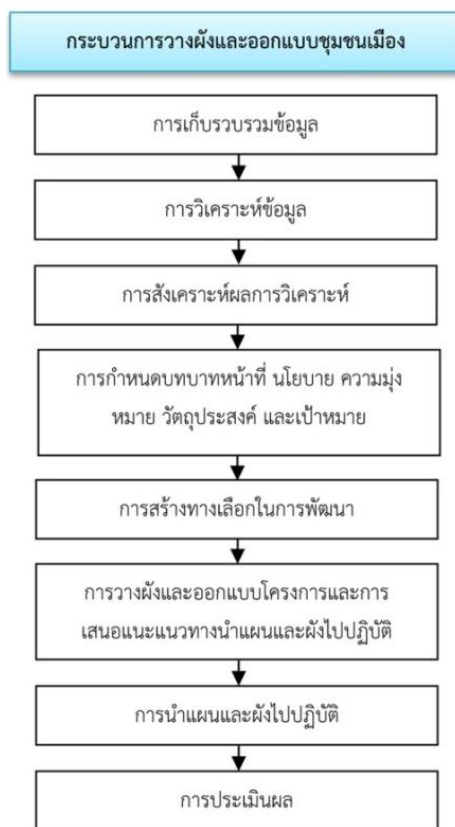
7. การนำแผนและผังไปปฏิบัติ

ขั้นตอนการนำแผนและผังไปปฏิบัติ เป็นการนำแผนและผังไปควบคุมหรือพัฒนาตามที่วางไว้ โดยควบคุมการพัฒนาหรือก่อสร้างโครงการเพื่อใช้ประโยชน์ตามความต้องการ ซึ่งต้องมีการแก้ปัญหาในระหว่างดำเนินการ รวมทั้งปรับปรุงแก้ไขรายละเอียดให้ก่อสร้างได้เหมาะสมสอดคล้องกับสถานการณ์ในขณะนั้น ซึ่งอาจไม่ตรงกับที่เคยได้คาดการณ์ไว้ก่อน แผนการอาจไม่เป็นไปตามที่กำหนดต้องมีการปรับปรุง

8. การประเมินผล

ขั้นตอนการประเมินผล เป็นขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการ เป็นการประเมินการทำงานวางแผนและออกแบบเพื่อสรุปเป็น ทฤษฎี หรือองค์ความรู้ของผู้ดำเนินการ และนำทฤษฎี รวมทั้งประสบการณ์ที่ได้จากการดำเนินงานซึ่งอาจจะได้ทั้งข้อดีข้อเสีย ไปใช้ในการทำงานในโครงการอื่น ๆ ที่มีความคล้ายคลึงกันต่อไปในอนาคต

การพัฒนาและอนุรักษ์เมืองเพื่อให้เกิดผลสำเร็จนั้น จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือของประชาชนในพื้นที่ให้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานร่วมมือในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ในด้านต่างๆเพื่อให้เกิดการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน หลักการมีส่วนร่วมจึงเป็นสิ่งสำคัญมากในการพัฒนาเมือง สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนหมายถึง เป็นการร่วมมือกันของภาครัฐกับประชาชน ในการร่วมคิด ร่วมปฏิบัติ และร่วมไปถึงการร่วมรับผิดชอบด้วยกัน โดยการที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการรู้ถึงปัญหา สาเหตุของปัญหา และได้รับการตัดสินใจในการหาทางเลือกร่วมกัน ประชาชนหรือกลุ่มบุคคลที่ได้เข้าร่วมในการคิดกระบวนการตั้งแต่แรกเริ่ม มีปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน พิจารณาสามารถแลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกันและเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ลงความเห็นร่วมกัน เพื่อได้รับผลประโยชน์ร่วมกันและได้แก้ปัญหาไปในทิศทางเดียวกัน



ภาพที่ 55 กระบวนการวางผังออกแบบชุมชนเมือง

1.2 วัตถุประสงค์ที่ 2. เพื่อศึกษาโครงสร้างปรับปรุงฟื้นฟูชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง รวมถึงกระบวนการที่นำมาดำเนินการในพื้นที่โครงการ เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับหลักทฤษฎีในการออกแบบวางผังฟื้นฟูชุมชนเมือง

ผลสรุปจากการวิจัยคือ โครงสร้างปรับปรุงฟื้นฟูชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง ได้ดำเนินโครงการตามหลักการออกแบบวางผังชุมชนเมืองจริง แต่ไม่ครบถ้วนทุกขั้นตอน โดยขาดขั้นตอนการสร้างทางเลือกในการพัฒนา ซึ่งเป็นขั้นตอนที่สำคัญในกระบวนการออกแบบวางผังชุมชนเมือง เพราะขั้นตอนนี้เป็นการกำหนดแนวทางการวางผังออกแบบหลายๆทางเลือก เพื่อคัดเลือกหาแนวทางที่เหมาะสมที่สุดให้กับพื้นที่ชุมชน ส่งผลให้การพัฒนาพื้นที่ไม่ได้มีกระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อการหาประชาคมตี ว่าชุมชนเห็นด้วยอย่างไร จึงส่งผลให้การดำเนินงานของโครงการไม่ตรงตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้เมื่อเปรียบเทียบกับสภาพความเป็นจริง และเนื่องด้วยข้อจำกัดในการพัฒนาพื้นที่เป็นส่วนหนึ่งทำให้โครงการเกิดความล่าช้าในการพัฒนา ทั้งในส่วนของข้อจำกัดในหลายด้าน เพราะพื้นที่โครงการอยู่ในเขตของเกาะรัตนโกสินทร์ชั้นนอก การพัฒนาส่วนนี้จึงจำเป็นต้องใช้ ใช้ออกกฎหมายควบคุมทั้งในเรื่องของพระราชบัญญัติ โบราณสถาน รวมถึงข้อบัญญัติกรุงเทพมหานครในการการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และหลายหน่วยงานในภาครัฐให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา เช่น ในส่วนของพื้นที่คลองรอบกรุงกำหนดให้สำนักงานระบายน้ำเป็นผู้ดูแล ในส่วนของโครงสร้าง

สะพานอยู่ภายใต้การดูแลของสำนักการโยธาธิการ รวมถึงระบบไฟฟ้ากำหนดให้การไฟฟ้าในพื้นที่เป็นผู้ดูแล ซึ่งสายส่งกระแสไฟฟ้าในพื้นที่นั้นอยู่บริเวณคลองรอบกรุง จึงจำเป็นต้องใช้เวลาและงบประมาณในการเคลื่อนย้าย รวมถึงพื้นที่โครงการบางส่วนที่ยังไม่สามารถดำเนินการได้เพราะข้อจำกัดเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ที่ดินและงบประมาณในการพัฒนาพื้นที่

จะเห็นได้ว่าการดำเนินงานในพื้นที่โครงการมีข้อจำกัดในหลายๆด้าน ส่งผลทำให้เกิดความล่าช้าในการพัฒนาพื้นที่ส่วนนี้และไม่ได้เป็นไปตามแผนที่วางไว้ ซึ่งสาเหตุไม่ได้ติดอยู่ที่ข้อจำกัดในการพัฒนาพื้นที่เพียงอย่างเดียว กระบวนการออกแบบวางผังชุมชนเมืองนั้นมีความเชื่อมโยงกับกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นอย่างมาก การปฏิบัติงานควรทำความเข้าใจกับขั้นตอนและปฏิบัติงานตามหลักกระบวนการออกแบบชุมชนเมืองทุกขั้นตอน ทั้งในการดำเนินงานทั้งภาครัฐและประชาชน เพื่อให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกันในการปฏิบัติงานร่วมกัน การใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การให้ความรู้แก่ชุมชน ซึ่งการให้ความรู้ต้องมีช่ององค์ความรู้ในเชิงทฤษฎีเท่านั้น แต่ต้องเป็นการให้ความรู้และสร้างกระบวนการเพื่อให้เกิดจิตสำนึก รวมทั้งเกิดความตระหนักในด้านการอนุรักษ์เมืองเก่าด้วย

จากการศึกษากระบวนการออกแบบวางผังฟื้นฟูเมืองเก่า กรณีศึกษาโครงการปรับปรุงฟื้นฟูชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง ผู้ดำเนินงานโครงการยังขาดขั้นตอนการดำเนินงานที่ไม่ตรงตามทฤษฎีกระบวนการออกแบบวางผังชุมชนเมือง ในขั้นตอนการสร้างทางเลือกในการพัฒนาให้กับชุมชน ซึ่งกระบวนการออกแบบวางผังชุมชนเมืองนั้น มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องดำเนินการตามกระบวนการทุกขั้นตอน แต่เนื่องด้วยโครงการนี้เป็นโครงการที่ได้รับคำสั่งให้ดำเนินการอย่างเร่งด่วน ทำให้ประชาชนไม่ได้มีส่วนร่วมในการออกแบบวางผัง ส่งผลให้บางชุมชนไม่เห็นด้วยกับโครงการ ดังนั้นผู้วิจัยคิดว่า หากผู้ดำเนินโครงการมีการชี้แจง อธิบายถึง ข้อมูลโครงการอย่างละเอียดมีผังทางเลือกให้ประชาชนได้มีการร่วมคิด ร่วมปฏิบัติ และรวมไปถึงการร่วมรับผิดชอบด้วยกัน โดยการที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการรู้ถึงปัญหา สาเหตุของปัญหา และได้รับการตัดสินใจในการหาทางเลือกร่วมกัน มีการพิจารณาแลกเปลี่ยนข้อมูลร่วมกันระหว่างภาครัฐกับประชาชน จะทำให้การดำเนินงานได้แก้ปัญหาไปในทิศทางเดียวกันโดยสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและอัตลักษณ์ของชุมชน

1.3 วัตถุประสงค์ที่ 3. เพื่อเป็นข้อเสนอแนะแนวทางดำเนินการ สำหรับใช้ในกระบวนการวางแผนฟื้นฟูชุมชนเมืองที่มีบริบทใกล้เคียงกับพื้นที่ต่อไป

1. ควรมีการศึกษาสภาพและบริบท ให้ครอบคลุมพื้นที่ใกล้เคียงด้วย เพื่อให้เห็นความเชื่อมโยงส่วนประกอบต่างๆทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจและสังคมของพื้นที่ รวมถึงผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบ ที่อาจเกิดขึ้นจากโครงการปรับปรุงฟื้นฟูชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง โดยการใช้กลวิธีที่ใช้ในการวางแผนพัฒนาพื้นที่ประวัติศาสตร์ในเมือง ประกอบไปด้วยเทคนิคทางด้านอนุรักษณ์และฟื้นฟูเมือง ที่ช่วยส่งเสริมคุณภาพของพื้นที่ในระยะยาว การวางแผน

แผนพัฒนาควรมีการดำเนินร่วมกับผู้อาศัยในพื้นที่ และควรมีการออกกฎหมายข้อบังคับและการกำหนดมาตรฐานในการปฏิบัติ

2. เสนอให้หน่วยงานทางภาครัฐเข้ามาจัดกิจกรรมให้กับชุมชน เช่น จัดนิทรรศการ สนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และพัฒนาปลุกฝัง เพื่อให้ประชาชนรู้จักกระบวนการการวางแผนและวางแผนผังรวมไปถึงกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง เพื่อให้ประชาชนมีสิทธิทางกฎหมาย ซึ่งการให้ความรู้ต้องไม่ใช่องค์ความรู้ทางด้านทฤษฎีเท่านั้น แต่ต้องเป็นการให้ความรู้และสร้างกระบวนการเพื่อให้เกิดจิตสำนึกแก่ชุมชน

3. การพัฒนาพื้นที่ส่วนใหญ่โครงการ จะให้ความสำคัญกับการเติบโตทางด้านเศรษฐกิจมากกว่าทางด้านกายภาพ จึงเห็นว่าควรมีพื้นที่ส่วนกลางของคนในชุมชนเพื่อทำกิจกรรมต่างๆ เช่น ลานกิจกรรม เป็นพื้นที่รวมตัวกันทำกิจกรรมของคนในชุมชน หรือใช้เป็นพื้นที่เพื่อนันทนาการสำหรับชุมชน โดยมีผู้นำชุมชนเป็นผู้ดูแล

2. ข้อจำกัดในการวิจัย

1. โครงการปรับปรุงพื้นที่ชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่องนี้ เป็นแผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาพื้นที่เมืองเก่า ซึ่งผู้วิจัยได้ลงศึกษาข้อมูลได้ไม่ละเอียดเพียงพอ เพราะโครงการปรับปรุงพื้นที่ชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่องอยู่ระหว่างการดำเนินการปรับปรุงพื้นที่โดยหน่วยงานภาครัฐ

2. เนื่องด้วยโครงการปรับปรุงพื้นที่ชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง อยู่ในบริเวณเขตเกาะรัตนโกสินทร์ชั้นนอก การพัฒนาพื้นที่ส่วนนี้จึงจำเป็นต้องใช้ข้อกำหนดควบคุมทั้งในเรื่องของพระราชบัญญัติ โบราณสถาน ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานครในการการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งจำเป็นต้องใช้หลายหน่วยงานในภาครัฐเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่และเกี่ยวเนื่องกับกรรมสิทธิ์ที่ดิน โดยใช้เวลาและงบประมาณในการดำเนินการ ส่งผลให้การดำเนินงานของโครงการล่าช้า

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยขั้นต่อไป

จากข้อจำกัดในการวิจัยที่กล่าวถึงข้างต้น ผู้วิจัยจึงขอเสนอข้อการวิจัยและข้อพึงปฏิบัติในการวิจัยต่อไปเพิ่มเติม ดังนี้

1. เนื่องจากโครงการอยู่ในระหว่างการดำเนินการ ซึ่งบางพื้นที่ยังอยู่ในระหว่างขั้นตอนแรก ของกระบวนการศึกษาโครงการ ผู้วิจัยจึงมีระยะเวลาการศึกษาข้อมูลโครงการที่ไม่มีรายละเอียดเพียงพอ เมื่อโครงการมีการดำเนินการจริงจนถึงขั้นตอนการนำแผนไปปฏิบัติตามที่ได้ศึกษาไว้ ผู้วิจัย

คาดว่าอาจมีข้อมูลเชิงลึกให้ได้ศึกษามากกว่านี้ จึงเสนอแนะว่าหากมีการวิจัยขั้นต่อไป ควรจะศึกษาข้อมูลที่ได้นำมาดำเนินการตามจริงตามกระบวนการที่วางไว้

2. ควรมีการศึกษาสภาพและบริบท ให้ครอบคลุมพื้นที่ใกล้เคียงด้วย เพื่อให้เห็นความเชื่อมโยงส่วนประกอบต่างๆทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจและสังคมของพื้นที่ รวมถึงผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบ ที่อาจเกิดขึ้นจากโครงการ อาทิเช่น ในพื้นที่ที่มีพิพิธภัณฑ์ซึ่งสามารถเชื่อมโยงกับพื้นที่ริมคลองเป็นเส้นทางการท่องเที่ยวได้

3. ในการเก็บข้อมูลครั้งต่อไป นอกจากการใช้แบบสัมภาษณ์แล้วควรใช้แบบสอบถามควบคู่ไปด้วยและมีการเพิ่มกลุ่มประชากรตัวอย่างในการวิจัย เช่น ชาวบ้านในชุมชน เพราะ อาจมีข้อคิดเห็นและประเด็นที่แตกต่างกับผู้นำชุมชน

การค้นคว้าอิสระเรื่อง “การศึกษากระบวนการออกแบบวางผังฟื้นฟูพื้นที่เมืองเก่ากรณีศึกษาโครงการปรับปรุงฟื้นฟูชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง” ที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการครั้งนี้เป็นการศึกษาในรายวิชาสุดท้ายของหลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการออกแบบชุมชนเมือง ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการตามระเบียบวิธีวิจัยและสำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ ได้ผลตามที่คาดไว้ว่าจะได้รับ ครบทั้ง 3 ข้อตามที่กำหนดไว้ ซึ่งการวิจัยครั้งนี้สามารถสรุปผลที่ได้จากการวิเคราะห์ พร้อมทั้งข้อเสนอแนะในกระบวนการวางแผนฟื้นฟูชุมชนเมือง อย่างไรก็ตาม การวิจัยนี้ยังมีข้อจำกัดอยู่หลายเรื่อง ตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ซึ่งผู้วิจัยได้เสนอแนะทั้งแนวปฏิบัติในการวิจัยและหัวข้อการวิจัยที่มีรายละเอียดในเชิงลึก สำหรับผู้ที่สนใจจะนำไปทำการวิจัยต่อเนื่องในขั้นต่อไป



รายการอ้างอิง

Fulmer, R. M. (1974). *The New Management*. London: Collier Macmillan Ltd.

Geddes, P. (1915). *Citizen in Evolution*. London: Williams.

McConnell, R. S. (1969). Planning Changes Gear. *Official Architecture and Planning*, Vol. 32(No. 12), 1493-1502.

McDonald, B. (1969). *Public Involvement in the Planning Process*. (The Role of the Local Amenity Society, M.Sc. Thesis), University of Edinburgh.

Robert, M. (1974). *Planning Technique*. London: Published by Kelley Communication.

Wehrich, H., & Koontz, H. (1994). "The Nature and Purpose of Planning" In *Management : A Global Perspective*. New York: McGraw-Hill, Inc.

กรมศิลปากร. (2527). พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ.2504 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่2) พ.ศ.2535 พร้อมด้วยกฎหมายที่เกี่ยวข้อง (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สมานพันธ์. 2549.

กรรณิกา ชมดี. (2524). การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีผลกระทบต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ศึกษาเฉพาะกรณี โครงการสารภี ต.ท่าช้าง อ.วารินชำราบ จ.อุบลราชธานี. (วิทยานิพนธ์ปริญญาตรี คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์), มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

โกวิท พวงงามและคณะ. (2550). รายงานการวิจัยการประเมินองค์ประกอบส่วนท้องถิ่นที่มีความเป็นเลิศด้านความโปร่งใสและการมีส่วนร่วมของประชาชน. กรุงเทพฯ: บริษัทมิสเตอร์โก้ปี (ประเทศไทย) จำกัด.

จันทวีร์ เกษมสุข. (2554). การสื่อสารกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ช.กษิมา เพ็ชฎไพศิษฐ์. (2555). กฎหมายการอนุรักษ์กรุงรัตนโกสินทร์. คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.

ถวิลพิพัฒน์กุล., ด. (2549). กระบวนการเป็นเมืองกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในประเทศกำลังพัฒนา. กรุงเทพฯ: ด้านสุขภาพการพิมพ์.

ประสงค์ เอี่ยมอนันต์. (2537). โครงการจัดทำแผนการจัดการอนุรักษ์และปรับปรุงสภาพแวดล้อมเมืองเก่าลพบุรี. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ประสงค์ เอี่ยมอนันต์. (2550). การพัฒนาเมือง/ชุมชนเมืองในแนวอนุรักษ์ เอกสารประกอบการสัมมนา

โครงการจัดทำมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม : เมืองเก่าภายใต้โครงการบริการจัดการและ

ฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม : หน้า 1-31.

ปิ่นรัชฎ์ กาญจนิช. (2552). การอนุรักษ์มรดกสถาปัตยกรรมและชุมชน., คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย., กรุงเทพฯ.

ไพรัตน์ เตชะรินทร์. (2527). นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในยุทธศาสตร์การพัฒนา.
กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภณการพิมพ์.

วิมลสิทธิ์ ทรยางกูร. (2547). การสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมบ้าน+เมือง : มิติทางพฤติกรรมภายใต้กระแส
โลกาภิวัตน์. คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ศรีศักร วัลลิโภดม. (2543). เปิดประเด็น : ท้องถิ่นวัฒนา. Retrieved from <http://lek-prapai.org/home/view.php?id=624>

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2558). โครงการนำมาตรฐานคุณภาพ
สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ประเภทย่านชุมชนเก่าไปสู่การปฏิบัติ : แผนจัดการการอนุรักษ์และ
ปรับปรุงสภาพแวดล้อมย่านชุมชนเก่าท่าอิฐ จังหวัดนครพนม. กรุงเทพฯ: พรอพเพอร์ตี้พริ้น
จำกัด.

สิทธิพร ภิรมย์รัตน์. (2526). การวางแผนกับการวางผังเมือง. กรุงเทพฯ: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สิทธิพร ภิรมย์รัตน์. (2552). คู่มือการศึกษาปฏิบัติการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม. กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์เจปรีนส์.

สิทธิพร ภิรมย์รัตน์. (2556a). การวางผังและออกแบบพื้นที่วางสาธารณะในเมือง : ลานเมือง. กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์เจปรีนส์.

สิทธิพร ภิรมย์รัตน์. (2556b). การอนุรักษ์ชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม : แนวคิดหลักการ
และผลการปฏิบัติ หน้าจั่ว 2546-2547.


สุนีย์ มัลลิกะมาลย์. (2545). รัฐธรรมนูญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพิทักษ์รักษา
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภาคผนวก



ภาคผนวก ก
ตัวอย่างแบบสัณฐานณ์



	<p>แบบสอบถามประกอบการวิจัย</p> <p>“การศึกษากระบวนการออกแบบวางผังพื้นที่เมืองเก่า กรณีศึกษา โครงการปรับปรุงพื้นที่ชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง” หลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาออกแบบชุมชนเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร</p>
---	---

แบบสัมภาษณ์การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย

1. โครงการปรับปรุงพื้นที่ชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่องได้ทำตามกระบวนการออกแบบวางผังตามหลักวิชาการวางผังชุมชนเมืองหรือไม่

.....

.....

.....

.....

.....

2. ผลลัพธ์ที่ได้จากโครงการปรับปรุงพื้นที่ชุมชนริมคลองรอบกรุงบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

.....

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณทุกท่านที่กรุณาตอบแบบสัมภาษณ์

นายภาณุเดช รอบคิด นักศึกษาหลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาออกแบบชุมชนเมือง

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ภาคผนวก ข
การลงพื้นที่เก็บข้อมูลวิจัย



ที่ ศธ ๖๘๐๘/๒ ศษ/ท



คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศิลปากร
สำนักงานชั่วคราว อาคารสมบูรณ์
ถนนจรัญสนิทวงศ์ เขตบางพลัด
กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

๑๓ กันยายน ๒๕๖๓

เรื่อง นักศึกษาขอเข้ารับคำแนะนำและศึกษาค้นคว้า

เรียน ผู้อำนวยการสำนักผังเมือง

ด้วยนายภานุเดช รอบคิด นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาการออกแบบชุมชน คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร กำลังทำการศึกษาค้นคว้าหารายละเอียดและข้อมูลเพื่อประกอบการศึกษา วิทยานิพนธ์ค้นคว้าอิสระ เรื่อง "การศึกษากระบวนการออกแบบวางผังพื้นที่พื้นที่เมืองเก่า ชุมชนคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง" เพื่อเสนอต่ออาจารย์ผู้สอนตามหลักสูตรฯ

ในการนี้ คณะฯ ใคร่ขอความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาเข้าพบเพื่อขอรับคำแนะนำ ศึกษาค้นคว้าและขอรับ ข้อมูล ตามรายละเอียดดังต่อไปนี้

- ขอความอนุเคราะห์ข้อมูลสภาพทั่วไปของพื้นที่ชุมชนริมคลองรอบกรุง
- ขอข้อมูลผังแม่บทการปรับปรุงพื้นที่เมืองชุมชนริมคลองรอบกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไปด้วย จักเป็นพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ชัยสิทธิ์ ด่านกิตติกุล)
คณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

สำนักงานคณบดี

โทร. ๐ ๒๕๓๓ ๙๙๗๐, ๐๘ ๕๙๑๘ ๓๕๕๔

โทรสาร ๐ ๒๕๓๓ ๙๙๗๑

นายภานุเดช รอบคิด โทร. ๐๙ ๙๕๙๗ ๙๖๖๓



ภาพที่ 56 การลงพื้นที่เก็บข้อมูลการวิจัยจากเจ้าหน้าที่



ภาพที่ 57 การลงพื้นที่เก็บข้อมูลการวิจัยจากประธานชุมชนบ้านพานถม



ภาพที่ 58 การลงพื้นที่เก็บข้อมูลการวิจัยจากประธานชุมชนคลองโองอ่า



ภาพที่ 59 การลงพื้นที่เก็บข้อมูลการวิจัยจากประธานชุมชนมีสติจักรพงษ์



ภาพที่ 60 การลงพื้นที่เก็บข้อมูลการวิจัยจากประธานชุมชนภิรมย์

รายนามผู้ให้ข้อมูลและตอบแบบสัมภาษณ์

รายชื่อกลุ่มตัวอย่างที่ 1 เจ้าหน้าที่ฝ่ายวางแผนปรับปรุงฟื้นฟูเมือง กองจัดรูปที่ดินและปรับปรุงฟื้นฟูเมือง สำนักผังเมือง

1. คุณ สุนิษา มินรินทร์ นักผังเมืองปฏิบัติการ
2. คุณ ชัญญาภรณ์ ลาดเสนา นักผังเมืองปฏิบัติการ

รายชื่อกลุ่มตัวอย่างที่ 2 ผู้นำชุมชน 4 ชุมชนในพื้นที่

1. คุณ พิมพ์ศิริ สุวรรณนาคร ประธานชุมชนบ้านพานถม
2. คุณ สัมฤทธิ์ ปิ่นมณีวรรณ ประธานชุมชนมัสยิดจักรพงษ์
3. คุณ ประสิทธิ์ วิบูลย์กิจพัฒนา ประธานชุมชนคลองโองอ่าง
4. คุณ สมจิตต์ สุนทรเพชรพันธ์ ประธานชุมชนภิรมย์



ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	ภาณุเดช รอบคิด
วัน เดือน ปี เกิด	13 กรกฎาคม 2533
สถานที่เกิด	จังหวัดภูเก็ต
วุฒิการศึกษา	พ.ศ.2558 จบการศึกษาในระดับปริญญาตรี คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย กำลังศึกษาต่อในระดับปริญญาโท คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
ที่อยู่ปัจจุบัน	110 หมู่4 ตำบลไม้ขาว อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต 83110

